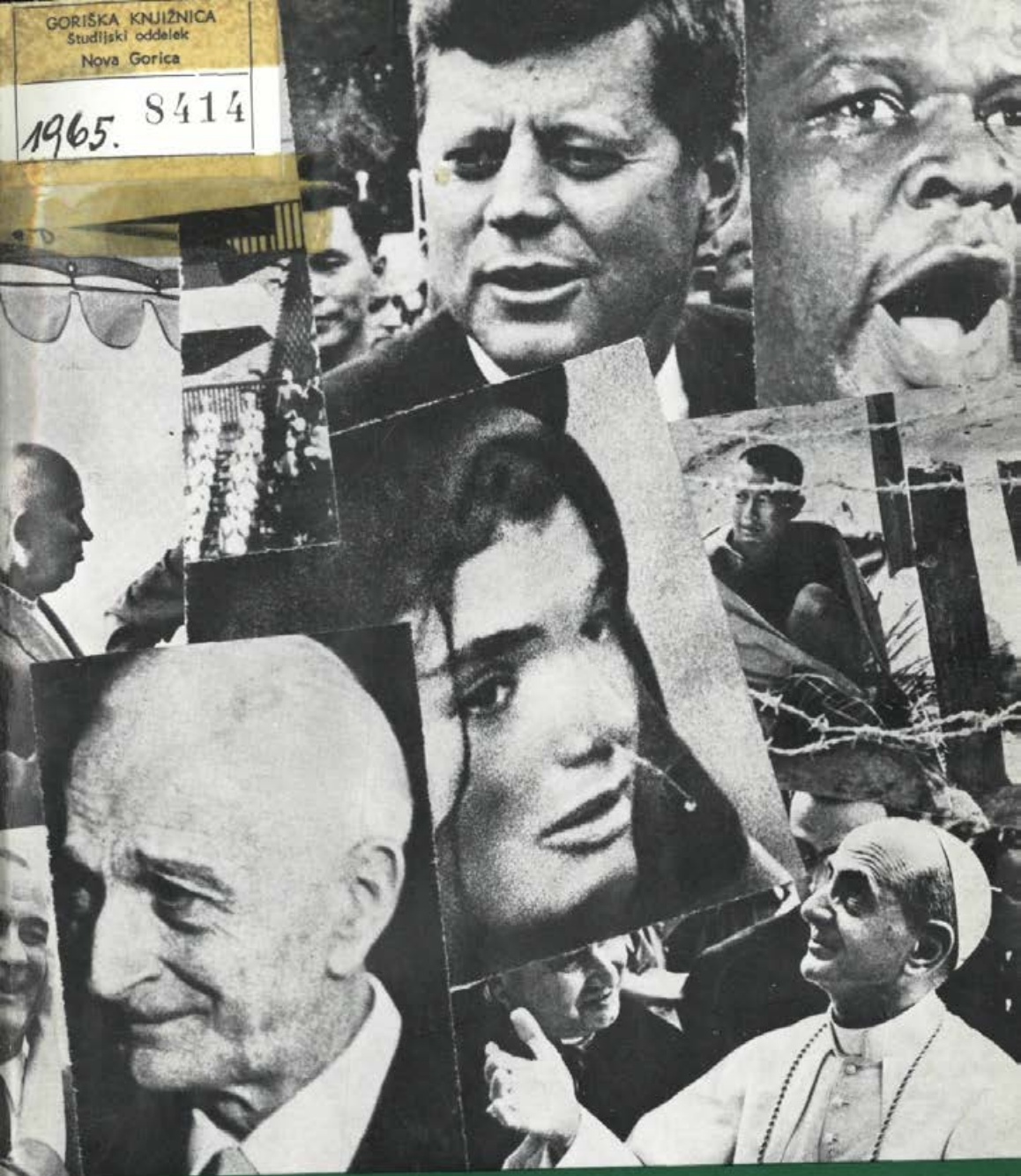


GORIŠKA KNJIŽNICA
Študijski oddelek
Nova Gorica

1965. 8414



Koledar 1965

KOLEDAR

GORIŠKE MOHORJEVE DRUŽBE

za leto

1965

Izdala Goriška Mohorjeva družba
v Gorici

Z dovoljenjem cerkvenega oblastva



8414

/1965



N 46.012/1969

Natisnila tiskarna Budin v Gorici

LETO 1965

je navadno in ima 365 dni; 52 tednov in 1 dan. Začne in konča se s petkom.

Zvezdoslovni letni časi

Začetek pomladi :	20. marca	·	ob	21,05
»	poletja	:	21. junija	» 15,56
»	jeseni	:	23. septembra	» 7,06
»	zime	:	22. decembra	» 2,41

Sončni in lunini mrki

V letu 1965 bomo imeli štiri mrke: dva sončna in dva lunina mrka. Pri nas bo viden le zadnji lunin mrk.

1. Popolni *Sončni mrk* bo od 30. na 31. maja (od 19,42 do 0,52); viden na južnem Pacifiku od Avstralije do zahodne Južne Amerike, v Srednji Ameriki, Kaliforniji in Teksasu.
2. Delni *Lunin mrk* 14. junija, od 0,15 do 5,22; viden na južnem Pacifiku, v Južni Ameriki, na Atlantskem oceanu, v Evropi.
3. Obročasti *Sončni mrk* 23. novembra, od 2,24 do 8,05; viden v Aziji, na Japonskem, Malajskem otočju.
4. Delni *Lunin mrk* 8. decembra od 16. do 19. ure.

1	Petek	Božična osmina - Novo leto Stefanija, devica; Makarij, opat
2	Sobota	
3	Nedelja	Ime Jezusovo Angela Folinjska, žena; Anter, papež, mučenec Telesfor, pp.; Emilijana, devica Razglašenje Gospodovo - Sveti Trije kralji Lucijan, muč.; Krišpin, škof, mučenec Severin, opat; Julijan, Lucijan, Teofil, mučenci Julijan in Bazilisa, mučenca; Peter, škof
4	Ponedeljek	
5	Torek	
6	Sreda	
7	Četrtek	
8	Petek	
9	Sobota	
10	Nedelja	1. po razglašenju - Sv. družina - Jezus, Marija, Jožef ☽ Higin, papež; Pavlin Oglejski, škof Tatjana, mučenka; Alfred, opat Spomin krsta našega Gospoda Jezusa Kristusa Hilarij, škof in c. uč.; Feliks (Srečko), mašnik Pavel, puščavnik; Maver, opat Marcel I., papež, mučenec; Oton, mučenec
11	Ponedeljek	
12	Torek	
13	Sreda	
14	Četrtek	
15	Petek	
16	Sobota	
17	Nedelja	2. po razgl.; Anton (Zvonko), puščavnik opat ☽ Priska, mučenka; Marjeta Ogrska, devica Marij, Marta in tov., muč.; Pija, mučenka Fabijan, papež in mučenec; Sebastijan, mučenec Neža (Agnes), dev. in mučenka; Fruktuoz, mučenec Vincencij in Anastazij, mučenca; Viktor, mučenec Rajmund (Rajko) Penjafortski; Emerencijana, muč.
18	Ponedeljek	
19	Torek	
20	Sreda	
21	Četrtek	
22	Petek	
23	Sobota	
24	Nedelja	3. po razgl.; Titomej, škof in mučenec ☽ Spreobrnjenje sv. Pavla, apostola; Ananija, mučenec Polikarp, škof in mučenec; Pavla, žena Janez Krizostom, škof, cerkv. učitelj; Julijan, škof Peter Nolasko, spoznavavec; Neža, mučenka Frančišek (Branko) Saleški, škof in cerkv. učitelj Martina, devica, mučenka; Hijacinta, devica
25	Ponedeljek	
26	Torek	
27	Sreda	
28	Četrtek	
29	Petek	
30	Sobota	
31	Nedelja	4. po razgl.; Janez Bosco, spoznavavec

3. In dali so mu ime Jezus. (Lk 2, 21)

10. Dvanajstletni Jezus v templju. (Lk 2, 42-52)

17. O ženitnini v Kani galilejski. (Jan 2, 1-11)

24. Jezus ozdravi stotnikovega hlapca. (Mt 8, 1-13)

31. Jezus pomiri vihar na morju. (Mt 8, 23-27)

Z A P I S K I

Nova luna	2. januarja	ob 22,7
Prvi krajec	10. »	ob 22,00
Polna luna	17. »	ob 14,38
Zadnji krajec	24. »	ob 12,7

*Kdor ima s siromakom usmiljenje, daje posojilo Gospodu,
ki mu bo povrnil njegovo dobro delo.*

1	Ponedeljek	Ignacij (Onjeslav) Antijohijski, škof, muč. ●
2	Torek	Svečnica - Darovanje Gospodovo (blagosl. sveč)
3	Sreda	Blaž, škof, mučenec; Oskar, škof
4	Četrtek	Andrej Corsini, škof; Janez de Britto, mučenec
5	Petek	Agata (Dobroslava), dev., muč.; Japonski mučenci
6	Sobota	Tit, škof, muč.; Doroteja (Dora), mučenka
7	Nedelja	5. po razgl.; Romuald, opat
8	Ponedeljek	Janez in Mathe, spoz.; Pavel in Lucij, mučenca
9	Torek	Ciril Aleksandrijski, šk., c. uč.; Apolonija, dev., m. ☽
10	Sreda	Sholastika, devica redovnica; Viljem, spoz.
11	Četrtek	Lurška Mati božja; Adolf, škof
12	Petek	7 sv. ustanoviteljev servitov; Evlalija, mučenka
13	Sobota	Katarina de Ricci, devica; Kristina, devica
14	Nedelja	1. predpostna (septuagezima); Valentin (Zdravko)
15	Ponedeljek	Favstin in Jovita, muč.; Jordan, spoz.
16	Torek	Julijana, devica; Onezim, škof, mučenec ☽
17	Sreda	Silvin, škof; Frančišek Clet, mučenec
18	Četrtek	Simeon, škof, muč.; Bernardka Lurška, redovnica
19	Petek	Konrad, spoznavavec; Julijan, mučenec
20	Sobota	Silvan, muč.; Leon, škof; Eleverij, škof, mučenec
21	Nedelja	2. predpostna (seksagezima); Maksimilijan, škof
22	Ponedeljek	Stol svetega Petra apostola
23	Torek	Peter Damiani, škof, c. uč.; Romana, spok. €
24	Sreda	Matija (Bogdan), apostol; Sergij, mučenec
25	Četrtek	Valburga, dev.; Viktorin in Viktor, mučenca
26	Petek	Andrej, škof; Aleksander, škof
27	Sobota	Gabrijel Žal. M. B., red., spoz.; Baldomir, spoz.
28	Nedelja	3. predp. (kvinkvagezima); Roman, opat; Antonija

7. Prilika o pšenici in ljujki. (Mt 13, 24-30)

14. O delavcih v vinogradu (Mt 20, 1-16)

21. Prilika o sejavcu in semenu. (Lk 8, 4-15)

28. Jezus ozdravi slepca. (Lk 18, 31-43)

Z A P I S K I

Nova luna	1. februarja	ob	17,36
Prvi krajec	9.	»	ob 9,53
Polna luna	16.	»	ob 1,27
Zadnji krajec	23.	»	ob 6,40

*Strahuj svojega sina, ko je še upanje,
le ubiti ga ne poskušaj!*

1	Ponedeljek	Albin, škof; Antonina, mučenka
2	Torek	Neža Praška, dev.; Milena, žena; Simplicij, pp.
3	Sreda	Pepelnica (pepeljenje in post) ●
4	Četrtek	Kazimir, spoz.; Lucij I., papež, mučenec
5	Petek	Janez Jožef od križa, spoz.; Hadrijan, mučenec
6	Sobota	Perpetua in Felicita, mučenki; Fridolin, opat
7	Nedelja	1. postna; Tomaž Akvinski, cerkv. učitelj
8	Ponedeljek	Janez od Boga, spoz.; Beata (Blažena), mučenka
9	Torek	Frančiška Rimska, žena; Gregor Niški, spoznavavec
10	Sreda	Kvatre; 40 mučencev; Emil, spoznavavec ☞
11	Četrtek	Sofronij, škof; Marija Terezija Redi, redovnica
12	Petek	Kvatre; Gregor I. Veliki, papež, c. uč.; Maksimilijan
13	Sobota	Kvatre; Kristina, muč.; Teodora (Božidara), muč.
14	Nedelja	2. postna; Matilda, žena; Karel, spoznavavec
15	Ponedeljek	Ludovika de Marillac, redovnica; Klemen
16	Torek	Hilarij, škof, in Tacijan, diakon, oglejska mučenca
17	Sreda	Patricij (Patrik), škof; Jedert, devica ☺
18	Četrtek	Ciril Jeruzalemski, škof, cerkv. uč.; Salvator, spoz.
19	Petek	Sv. Jožef, ženin Device Marije, zavetnik Cerkve
20	Sobota	Klavdija, mučenka; (Žalostna Mati božja)
21	Nedelja	3. postna; Benedikt, opat; Nikolaj von Flüe, spoz.
22	Ponedeljek	Lea, žena; Katarina, žena
23	Torek	Viktorijan, mučenec; Jožef Oriol, spoznavavec
24	Sreda	Gabrijel, nadangel; Marko in Timotej, mučenca
25	Četrtek	O z n a n j e n j e D . M . ; Dizma, desni razbojnik €
26	Petek	Emanuel, mučenec; Montan in Maksima, muč.
27	Sobota	Janez Damaščan, c. uč.; Lidija, mučenka
28	Nedelja	4. postna; Janez Kapistran, spoznavavec
29	Ponedeljek	Bertold, spoznavavec; Ciril, mučenec
30	Torek	Janez Klimak, spoznavavec; Kvirin, mučenec
31	Sreda	Modest Krški, škof; Balbina, devica

7. Hudi duh skuša Jezusa. (Mt 4, 1-11)

14. Jezusovo spreminjenje na gori. (Mt 17, 1-9)

21. Jezus izžene hudega duha. (Lk 11, 14-28)

28. Jezus nasiti pet tisoč mož. (Jan 6, 1-15)

Z A P I S K I

Nova luna	3. marca	ob 10,56
Prvi krajec	10. »	ob 18,53
Polna luna	17. »	ob 12,24
Zadnji krajec	25. »	ob 2,37

*Zakladi, nabrani z lažnivim jezikom,
so dih, ki se razpihne, zanke smrti.*

1	Četrtek	Venancij, škof, mučenec; Hugo, škof	
2	Petek	Frančišek Pavelski, spoz.; Leopold, spoz.	●
3	Sobota	Rihard, škof; Agape in Kionija, mučenki	
4	Nedelja	1. trpljenja (tiha); Izidor Seviljski	
5	Ponedeljek	Vincencij Ferrer, spoz.; Irena, mučenka	
6	Torek	Viljem, opat; Marcellin, mučenec	
7	Sreda	Herman Jožef, spoznavavec; Saturnin, škof	
8	Četrtek	Albert, škof; Valter, škof	
9	Petek	Marija Kleofa, žena; Tomaž, mučenec	●
10	Sobota	Apolonij in tov., muč.; Mihael de Sanctis, spoz.	
11	Nedelja	2. trpljenja (oljčna); (blagoslov. oljk); Leon I., p.	
12	Ponedeljek	Zeno, škof; Lazar, mučenec	
13	Torek	Hermenegild, mučenec; Ida, devica	
14	Sreda	Justin, muč.; Tiburcij, Valerijan in Maksim, muč.	
15	Četrtek	Veliki četrtek - dan zadnje večerje Gospodove	
16	Petek	Veliki petek - dan smrti Gospodove (post)	☉
17	Sobota	Velika sobota - velikonočna vigilijska	
18	Nedelja	Velika noč - Vstajenje Gospodovo	
19	Ponedeljek	Velikonočni ponedeljek; Ema, žena	
20	Torek	Neža, redovnica; Teodor, spoznavavec	
21	Sreda	Anzelm, cerkv. učitelj; Konrad Parzhaus	
22	Četrtek	Soter in Gaj, papeža in mučenca	
23	Petek	Jurij (Georg), mučenec; Vojteh (Adalbert)	☉
24	Sobota	Fidelis Sigmarinški, muč.; Kancij in tov., mučenci	
25	Nedelja	1. povelikonočna (bela); Marko, evang. (prošnji dan)	
26	Ponedeljek	Klet in Marcellin, papeža, mučenca	
27	Torek	Peter Kanizij, cerkv. učitelj; Cita, devica	
28	Sreda	Pavel od križa, spoz.; M. Ludvik Grignon, spoz.	
29	Četrtek	Peter, mučenec; Jožef Cottolengo, spoznavavec	
30	Petek	Katarina Sienska, devica; Marijan in Jakob, muč.	

4. Judje hočejo Jezusa kamnatí. (Jan 8, 46-59)

11. Jezusov odhod v Jeruzalem. (Mt 21, 1-9)

18. Jezus vstane od mrtvih. (Mr 16, 1-7)

25. Jezus se prikaže apostolom. (Jan 20, 19-31)

ZAPISKI

Nova luna	2. aprila ob	10,56
Prvi krajec	9. » ob	1,40
Polna luna	16. » ob	0,3
Zadnji krajec	23. » ob	22,7

*Kdor čuva svoja usta in svoj jezik,
obvaruje stiske svoje življenje.*

1	Sobota	Jožef, ženin D. M., delavec; praznik dela ●
2	Nedelja	2. povel. (dobrega Pastirja); Atanazij, škof, c. uč.
3	Ponedeljek	Aleksander (Saša), papež; Teodozij Pečerski
4	Torek	Monika, žena; Florijan (Cvetko), mučenec
5	Sreda	Pij V., papež; Silvan, mučenec; Angel, mučenec
6	Četrtek	Dominik Savio, spoznavavec; Benedikta, devica
7	Petek	Stanislav, škof, mučenec; Domician, škof
8	Sobota	Peter, škof; Viktor (Zmago), mučenec ☞
9	Nedelja	3. povel.; Gregor Nacianski, škof, cerkv. učitelj
10	Ponedeljek	Antonin, škof; Gordijan in Epimah, mučenca
11	Torek	Filip (Zdenko) in Jakob (Rado), apostola
12	Sreda	Nerej, Ahilij, Domitila in Pankracij, mučenci
13	Četrtek	Robert Bellarmino, škof, cerkv. uč.; Servacij, škof
14	Petek	Bonifacij, mučenec; Justa in Justina, mučenki
15	Sobota	Janez de la Salle, spoz.; Zofija (Sonja), mučenka ☺
16	Nedelja	4. povel.; Ubald, škof
17	Ponedeljek	Pashal Bajlonski, spoznavavec; Bruno, škof
18	Torek	Venancij, muč.; Aleksandra in Klavdija, mučenki
19	Sreda	Peter Celestin, papež; Pudencijana, devica
20	Četrtek	Bernardin Sienski, spoznavavec
21	Petek	Andrej Bobola, mučenec; Viktor, mučenec
22	Sobota	Rita, redovnica; Joahima, redovnica
23	Nedelja	5. povel.; Deziderij (Željko), škof, mučenec €
24	Ponedeljek	Prošnji dan; Marija, Pomočnica kristjanov
25	Torek	Prošnji dan; Gregor VII., papež
26	Sreda	Prošnji dan; Filip Neri, spoznavavec
27	Četrtek	Vnebohod; Beda, cerkv. učitelj
28	Petek	Avguštin, škof; Emilij, mučenec
29	Sobota	Marija Magdalena de Pazzis, dev.; Maksim, šk., m.
30	Nedelja	Nedelja po vnebohodu; Feliks I., papež, muč. ●
31	Ponedeljek	Marija Kraljica; Petronila, devica

2. Jezus dobri pastir. (Jan 10, 11-16)

9. Jezus napoveduje svoj odhod. (Jan 16, 16-22)

16. Jezus obeta učencem Sv. Duha. (Jan 16, 5-14)

23. Jezus govori o moči molitve (Jan 16, 23-30)

30. O pričevanju Svetega Duha. (Jan 15, 26-16,4)

Nova luna	1. maja	ob 12,56
Prvi krajec	8. »	ob 7,20
Polna luna	15. »	ob 12,53
Zadnji krajec	23. »	ob 15,41
Nova luna	30. »	ob 22,13

Z A P I S K I

*Oblaki in veter, pa nič dežja,
tak je mož, ki se baha z darilom, ki ga samo obljublja.*

1	Torek	Angela Merici, redovnica; Panfil, mučenec
2	Sreda	Marcelin, Peter in Erazem, mučenci
3	Četrtek	Klotilda, žena; Pavla, devica
4	Petek	Frančišek Caracciolo, spoznavavec; Kvirin, škof
5	Sobota	Binkoštna vigilija; Bonifacij, škof
6	Nedelja	Binkošti; Norbert, škof; Bogomil, škof ☞
7	Ponedeljek	Robert, opat
8	Torek	Medard, škof; Viljem, škof
9	Sreda	Kvatre; Primož in Felicijan, mučenca
10	Četrtek	Marjeta (Margarita), kraljica
11	Petek	Kvatre; Barnaba, apostol; Feliks (Srečko), mučenec
12	Sobota	Kvatre; Janez Fakundski, spoznavavec
13	Nedelja	Sv. Trojica; Anton Padovanski, spoz., cerkv. učitelj
14	Ponedeljek	Bazilij (Vasilij), škof, cerkv. učitelj ☺
15	Torek	Vid, Modest in Krescencija, muč.; Bernard, spoz.
16	Sreda	Frančišek Régis, spoznavavec; Gvido, spoznavavec
17	Četrtek	Sv. Rešnje Telo; Gregor Barbarigo, škof
18	Petek	Efrem Sirski, diakon, c. uč.; Marko in Marcelijan, m
19	Sobota	Julijana Falconieri, dev.; Gervazij in Protazij, muč.
20	Nedelja	2. pobink.; Silverij, p., m.; Florentina (Cvetka), dev.
21	Ponedeljek	Alojzij Gonzaga (Slavko), spoznavavec
22	Torek	Pavlin Nolanski, škof; Ahacij, mučenec ☹
23	Sreda	Vigilija Janeza Krstnika; Agripina, devica
24	Četrtek	Rojstvo Janeza Krstnika
25	Petek	Srce Jezusovo; Viljem, opat; Doroteja, red.
26	Sobota	Janez in Pavel, mučenca; Vigilij, škof in mučenec
27	Nedelja	3. pobink.; Jožef Cafasso, spoz.; Ladislav, spoz.
28	Ponedeljek	Vincenca Gerosa, red.; Potamienna in Marcela, muč.
29	Torek	Peter in Pavel, apostola in mučenca ☼
30	Sreda	Spomin apostola Pavla; Emilijana, muč.

6. Jezus govori o ljubezni. (Jan 14, 23-31)

13. »Meni je dana vsa oblast.« (Mt 28, 18-20)

20. Prilika o veliki večerji. (Lk 14, 16-24)

27. O izgubljeni ovci in denarju. (Lk 15, 1-10)

Z A P I S K I

Prvi krajec	6. junija	ob	13,12
Polna luna	14.	»	ob 3,0
Zadnji krajec	22.	»	ob 6,37
Nova luna	29.	»	ob 5,51

*Ko poidejo drva, ugasne ogenj,
ko ni podpihovavca, preneha prepir.*

1	Četrtek	Predragocena Kri N. G. J. K.; Ester
2	Petek	Obiskanje Dev. Marije; Proces in Martinijan, muč.
3	Sobota	Irenej, škof, mučenec; Bernardin Realino, spoz.
4	Nedelja	4. pobink.; Urh (Urh, Ulderih), škof; Berta, žena
5	Ponedeljek	Anton M. Zaccaria, spoznavavec; Filomena, dev. ☞
6	Torek	Marija Goretti, dev., mučenka; Bogomila, žena
7	Sreda	Ciril in Metod, slovanska apostola
8	Četrtek	Elizabeta (Lilijana), žena in kraljica; Kilijan, škof
9	Petek	Veronika Giuliani, redovnica; Brikcij, škof
10	Sobota	7 bratov mučencev; Rufina in Sekunda, mučenki
11	Nedelja	5. pobink.; Pij I., papež, muč.; Olga Kijevska, žena
12	Ponedeljek	Mohor, škof, in Fortunat, diakon, oglejska mučenca
13	Torek	Evgen, škof; Joel in Ezdra, preroka ☉
14	Sreda	Bonaventura, škof, c. uč.; Frančišek Solano, spoz.
15	Četrtek	Henrik, kralj; Vladimir, spoznavavec
16	Petek	Karmelska Mati božja; Štefan Harding, opat
17	Sobota	Aleš (Aleksij), spoz.; Letancij in tov., mučenci
18	Nedelja	6. pobink.; Kamil de Lellis, sp.; Friderik (Miroslav)
19	Ponedeljek	Vincencij Pavelski, spoznavavec; Avrea (Zlata), dev.
20	Torek	Hieronim Emiliani, spoznavavec; Marjeta, mučenka
21	Sreda	Lavrencij Brindiški, spoz., c. uč.; Prakseda, dev. ☼
22	Četrtek	Marija Magdalena (Majda, Magda), spokornica
23	Petek	Apolinarij, škof, mučenec; Liborij, škof
24	Sobota	Kristina, mučenka; Boris in Gleb, mučenca
25	Nedelja	7. pobink.; Jakob (Rado), apostol; Krištof, muč.
26	Ponedeljek	Ana, mati Device Marije
27	Torek	Pantaleon, mučenec; Natalija (Božena), mučenka
28	Sreda	Nazarij in Celzij, muč.; Viktor (Zmago) I., papež ●
29	Četrtek	Marta, dev.; Feliks, Simplicij, Favstin in Beatrika, m.
30	Petek	Abdon in Senen, mučenca; Angelina, kneginja
31	Sobota	Ignacij Lojolski (Ognjeslav), spoz.; Helena Švedska

4. Čudodelni ribji lov. (Lk 5, 1-11)

11. O grehu v misli in besedi. (Mt 5, 20-24)

18. Jezus nasiti štiri tisoč mož (Mr 8, 1-9)

25. O lažnih prerokih. (Mt 7, 15-21)

Prvi krajec	5. julija	ob 20,37
Polna luna	13. »	ob 18,2
Zadnji krajec	21. »	ob 18,54
Nova luna	28. »	ob 12,45

*Kakor ptica, ki blodi daleč od svojega gnezda,
tak je človek, ki zapusti svoj kraj.*

1	Nedelja	8. pobink.; Makabejski bratje, mučenci
2	Ponedeljek	Alfonz M. Liguori, škof, c. uč.; Štefan I., papež, m.
3	Torek	Lidija, žena; Nikodem, spoznavavec
4	Sreda	Dominik (Vladimil), spoz.; Perpetua, žena
5	Četrtek	Marija Snežna (Nives); Osvald, mučenec
6	Petek	Spremenjenje Gospodovo; Sikst II., papež
7	Sobota	Kajetan, spoznavavec; Donat, škof, mučenec
8	Nedelja	9. pobink.; Janez M. Vianney, spoznavavec
9	Ponedeljek	Roman, mučenec
10	Torek	Lavrencij, mučenec; Pavla, mučenka
11	Sreda	Tiburcij in Suzana, mučenca; Aleksander, škof
12	Četrtek	Klara (Jasna), red.; Hilarija, mučenka
13	Petek	Hipolit in Kasijan, mučenca; Helena (Alenka), muč.
14	Sobota	Vigilija vnebovzetja; Evzebij, spoznavavec
15	Nedelja	10. pobink.; Vnebovzetje Device Marije
16	Ponedeljek	Joahim, oče Device Marije; Rok, spoznavavec
17	Torek	Hijacint, spoznavavec; Klara, redovnica
18	Sreda	Agapit (Ljubo), mučenec; Helena (Alenka), žena
19	Četrtek	Janez Eudes, spoznavavec; Marijan, puščavnik
20	Petek	Bernard, opat, cerkv. uč.; Lucij, mučenec
21	Sobota	Ivana Fr. Šantalska, žena; Fidelis, mučenec
22	Nedelja	11. pobink.; Brezmadežno Srce Marijino
23	Ponedeljek	Filip Benizzi, spoz.; Klavdij in tov., mučenci
24	Torek	Jernej, apostol; Emilija de Valar, redovnica
25	Sreda	Ludvik, kralj; Patricija, devica
26	Četrtek	Zefirin, papež, mučenec; Rufin, škof
27	Petek	Jožef Kalasancij, spoznavavec; Cezarij, škof
28	Sobota	Avguštin, škof, cerkv. uč.; Herma, mučenec
29	Nedelja	12. pobink.; Obglavljenje Janeza Krstnika; Sabina
30	Ponedeljek	Roza iz Lime, devica; Feliks in Adavk, mučenca
31	Torek	Rajmund (Rajko) Nonat, spoz.; Pavlin, škof

1. O krivičnem hišniku. (Lk 16, 1-9)

8. Jezus joka nad Jeruzalemom. (Lk 19, 41-47)

15. Prilika o farizeju in cestinarju. (Lk 18, 9-14)

22. Jezus ozdravi gluhočeha. (Mr 7, 31-37)

29. Prilika o usmiljenem Samarijanu. (Lk 10, 23-37)

Prvi krajec	4. avgusta ob	6,48
Polna luna	12. » ob	9,23
Zadnji krajec	20. » ob	4,51
Nova luna	26. » ob	19,51

*Kdor obdeluje svojo zemljo, ima obilo kruha,
kdor pa se poganja za prazne reči, se siti z uboštvom.*

1	Sreda	Egidij (Tilen, Tilh), opat; 12 bratov mučencev
2	Četrtek	Štefan, kralj; Maksima, mučenka
3	Petek	Pij X., papež; Evfemija, Tekla, Doroteja, mučenke
4	Sobota	Rozalija, devica; Roza, redovnica; Ida, žena
5	Nedelja	13. pobink.; Lavrencij Giustiniani, škof
6	Ponedeljek	Petronij, škof; Favst in tov., mučenci
7	Torek	Regina, devica, mučenka; Janez, mučenec
8	Sreda	Rojstvo Device Marije; Hadrijan, muč.
9	Četrtek	Gorgonij, mučenec; Peter Klaver, spoznavavec
10	Petek	Nikolaj Tolentinski, spoznavavec; Kandida
11	Sobota	Prot in Hijacint, mučenca; Emilijan, škof
12	Nedelja	14. pobink.; Ime Marijino; Gvido, spoznavavec
13	Ponedeljek	Notburga, devica; Amat, opat
14	Torek	Povišanje svetega križa
15	Sreda	Sedem žalosti Device Marije; Nikomed, mučenec
16	Četrtek	Kornelij, papež, in Ciprijan, škof, muč.; Evfemija
17	Petek	Rane sv. Frančiška; Lambert, škof
18	Sobota	Jožef Kupertinski, spoznavavec; Metod, škof
19	Nedelja	15. pobink.; Januarij in tov., mučenci
20	Ponedeljek	Evstahij in tov., mučenci; Mihael in Teodor, muč.
21	Torek	Matej, apostol in evangelist
22	Sreda	Kvatre; Tomaž Vil., škof; Mavricij in tov., mučenci
23	Četrtek	Lin, papež, mučenec; Tekla, mučenka
24	Petek	Kvatre; Marija Devica, Rešiteljica jetnikov
25	Sobota	Kvatre; Sergij Radoneški, spoz.; Avrelija, dev.
26	Nedelja	16. pobink.; Ciprijan in Justina, mučenca
27	Ponedeljek	Kozma in Damijan, mučenca; Adolf in Janez, muč.
28	Torek	Venceslav, mučenec; Lioba (Ljuba), devica
29	Sreda	Mihael, nadangel; Evtihij in tov., mučenci
30	Četrtek	Hieronim, cerkv. učitelj; Zofija, žena

5. Jezus ozdravi deset gobavih (Lk 17, 11-19)

12. O božji previdnosti. (Mt 6, 24-33)

19. Jezus obudi mladeniča iz Naïma (Lk 7, 11-16)

26. Jezus ozdravi vodeničnega. (Lk 14, 1-11)

Prvi krajec	2. septembra	ob 20,28
Polna luna	11. »	ob 0,32
Zadnji krajec	18. »	ob 12,59
Nova luna	25. »	ob 4,18

*Clovek, ki kljub opominom ostane trdovraten,
se hipoma zdrobi in mu ni rešitve.*

1	Petek	Remigij, škof; Verena, devica
2	Sobota	Angeli varuhi; Teofil, spoznavavec
3	Nedelja	17. pobink. ; Terezija Deteta Jezusa, red. ; M. Rossello
4	Ponedeljek	Frančišek Asiški, spoznavavec; Edvin, spoznavavec
5	Torek	Placid in tov., mučenci; Marcelin, škof
6	Sreda	Bruno, spoznavavec; Renato, škof
7	Četrtek	R o ž e n v e n s k a M a t i b o ž j a ; Marko I., papež
8	Petek	Brigita, žena; Sergij, Bah, Marcel in Apulej, mučenci
9	Sobota	Janez Leonardi, spoznavavec; Dionizij, škof
10	Nedelja	18. pobink. ; Frančišek Borgia, spoz. ; Danijel, m. ☽
11	Ponedeljek	Materinstvo Device Marije
12	Torek	Maksimilijan Celjski, škof, muč.; Serafin, spoz.
13	Sreda	Edvard, kralj; Koloman, mučenec
14	Četrtek	Kalist I., papež, mučenec; Gaudencij, škof, muč.
15	Petek	Terezija Avilska, redovnica; Avrelija, devica
16	Sobota	Hedvika, žena; Gerard Majella, spoznavavec
17	Nedelja	19. pobink. ; Marjeta M. Alacoque, red. ; Viktor ☽
18	Ponedeljek	Luka, evangelist
19	Torek	Peter Alkantarski, spoz.; Fridesvida (Frida)
20	Sreda	Janez Kentski, spoz.; Irena, muč.; Vendelin, opat
21	Četrtek	Hilarion, opat; Uršula in tov., mučenke
22	Petek	Bertila Moscardin, red.; Marko, škof
23	Sobota	Anton Marija Claret, škof; Roman, škof
24	Nedelja	20. pobink. - misijonska nedelja ; Rafael, nadangel ●
25	Ponedeljek	Krizant in Darija, muč.; Krispin, mučenec
26	Torek	Evarist, papež, mučenec; Lucijan, mučenec
27	Sreda	Frumencij, škof; Vincencij in Sabina, mučenca
28	Četrtek	Simon in Juda, apostola; Cirila, devica
29	Petek	Narcis, škof; Ermelinda, devica; Ferucij, mučenec
30	Sobota	Alfonz Rodriguez, spoznavavec; Marcel, mučenec
31	Nedelja	21. pobink. ; Kristus Kralj

3. O največji zapovedi. (Mt 22, 34-46)

10. Jezus ozdravi mrtvoudnega. (Mt 9, 1-8)

17. Prilika o kraljevi ženitnini. (Mt 22, 1-14)

24. Jezus ozdravi sina kraljevega uradnika. (Jan 4, 46-53)

31. O božjem kraljestvu. (Jan 18, 33-37)

Prvi krajec 2. oktobra ob 13,30
Polna luna 10. » ob 15,14
Zadnji krajec 17. » ob 20,0
Nova luna 24. » ob 15,12

*Blagor človeku, ki najde modrost,
in možu, ki dobi razumnost!*

1	Ponedeljek	Vsi sveti	9
2	Torek	Verne duše v vica	
3	Sreda	Just, tržaški mučenec; Silvija, žena	
4	Četrtek	Karel (Drago) Boromejski, škof	
5	Petek	Feliks in Evzebij, mučenca; Zaharija, prerok	
6	Sobota	Leonard (Lenart), opat; Sever, mučenec	
7	Nedelja	22. pobink.; Engelbert, škof	
8	Ponedeljek	4 kronani mučenci; Bogomir, škof	
9	Torek	Posvetitev Lateranske bazilike; Teodor (Božidar) ☉	
10	Sreda	Andrej Avelinski, spoz.; Trifon, Respicij, Nimfa, muč.	
11	Četrtek	Martin (Davorin), škof; Menas, muč.	
12	Petek	Martin I., papež, muč.; Emilijan (Emil), spoz.	
13	Sobota	Didak (Diego), spoz.; Stanislav Kostka, spoz.	
14	Nedelja	23. pobink.; Jozafat Kunčevič, škof, muč.	
15	Ponedeljek	Albert Veliki, škof, c. uč.; Leopold, spoz.	
16	Torek	Gertruda (Jedert), devica; Otmar, opat	€
17	Sreda	Gregor Čudodelec, šk.; Evfemija in Tekla, tržaški m.	
18	Četrtek	Posvetitev bazilike sv. Petra in Pavla v Rimu	
19	Petek	Elizabeta, žena; Poncijan, papež, mučenec	
20	Sobota	Feliks Valois, spoz.; Edmund, spoz.	
21	Nedelja	24. pobink. (zadnja); Darovanje Device Marije	
22	Ponedeljek	Cecilija, mučenka; Maver, škof	
23	Torek	Klemen (Milivoj) I., papež, muč.; Felicita, muč.	●
24	Sreda	Janez od križa, cerk. uč.; Krizogon, muč.	
25	Četrtek	Katarina, mučenka; Erazem, mučenec	
26	Petek	Silvester, opat; Janez Berchmans, spoz.	
27	Sobota	Virgilij, škof; Valerijan, škof	
28	Nedelja	1. adventna (izseljenska nedelja)	
29	Ponedeljek	Saturnin, mučenec; Blaž in Demetriji, muč.	
30	Torek	Andrej, apostol; Justina, devica, mučenka	

7. Dajte cesarju, kar je cesarjevega. (Mt 22, 15-21)

14. Jezus obudi Jairovo hčer. (Mt 9, 18-26)

21. O razdejanju Jeruzalema. (Mt 24, 15-35)

28. O poslednji sodbi. (Lk 21, 25-33)

Prvi krajec	1. novembra	ob 9,26
Polna luna	9. »	ob 5,16
Zadnji krajec	16. »	ob 2,54
Nova luna	23. »	ob 5,10

*Ne odklanjaj dobrote onemu, ki jo potrebuje,
če je v tvoji moči, da jo izkažeš.*

1	Sreda	Natalija (Božena); Eligij, škof	☽
2	Četrtek	Bibijana, mučenka; Blanka (Bianca), žena	
3	Petek	Frančišek Ksaverij, spoz.; Kasijan, muč.	
4	Sobota	Peter Krizolog, škof, cerk. uč.; Barbara, mučenka	
5	Nedelja	2. adventna; Saba (Savo), opat	
6	Ponedeljek	Nikolaj (Miklavž), škof	
7	Torek	Ambrozij (Ambrož), škof, cerkv. učit.; (post)	
8	Sreda	Breznadežna D. M. (Brezn. spočetje D. Marije)	☽
9	Četrtek	Valerija, mučenka; Peter Fourier, spoz.	
10	Petek	Melkijad, papež, muč.; (Loretska Mati božja)	
11	Sobota	Damaz I., papež, mučenec; Sabin, škof	
12	Nedelja	3. adventna; Spiridijon (Dušan), šk.; Amalija, muč.	
13	Ponedeljek	Lucija, mučenka; Otilija, red.	
14	Torek	Just, mučenec; Pompej, škof	
15	Sreda	Kvatre; Marija K. de Rosa, redov.; Kristina, dev.	☽
16	Četrtek	Evzebij, škof, mučenec; Adela, žena	
17	Petek	Kvatre; Lazar, škof; Olimpija, žena	
18	Sobota	Kvatre; Gracijan (Gacijan), škof	
19	Nedelja	4. adventna; Favsta, žena; Tea, mučenka	
20	Ponedeljek	Evgenij in Makarij, mučenca; Dominik, spoz.	
21	Torek	Tomaž, apostol; Severin, škof	
22	Sreda	Demetrij (Mitja), muč.; Frančiška Cabrin, red.	☽
23	Četrtek	Viktorija, mučenka; (post danes ali pa jutri)	
24	Petek	Bož. vigilijska, sv. večer, (zdržek mesnih jedi)	
25	Sobota	Božič - rojstvo N.G.J.K.	
26	Nedelja	Nedelja v božični osmini; Štefan, diakon in mučenec	
27	Ponedeljek	Janez, apostol in evangelist	
28	Torek	Nedolžni otroci, mučenci; Kastor in tov., muč.	
29	Sreda	Tomaž Becket, škof, muč.; David, kralj	
30	Četrtek	Evgen, škof; Rajnerij, škof	
31	Petek	Silvester I., papež, muč.; Pavlina in tov., muč.	☽

5. Janezova učenca poslana k Jezusu. (Mt 11, 2-10)

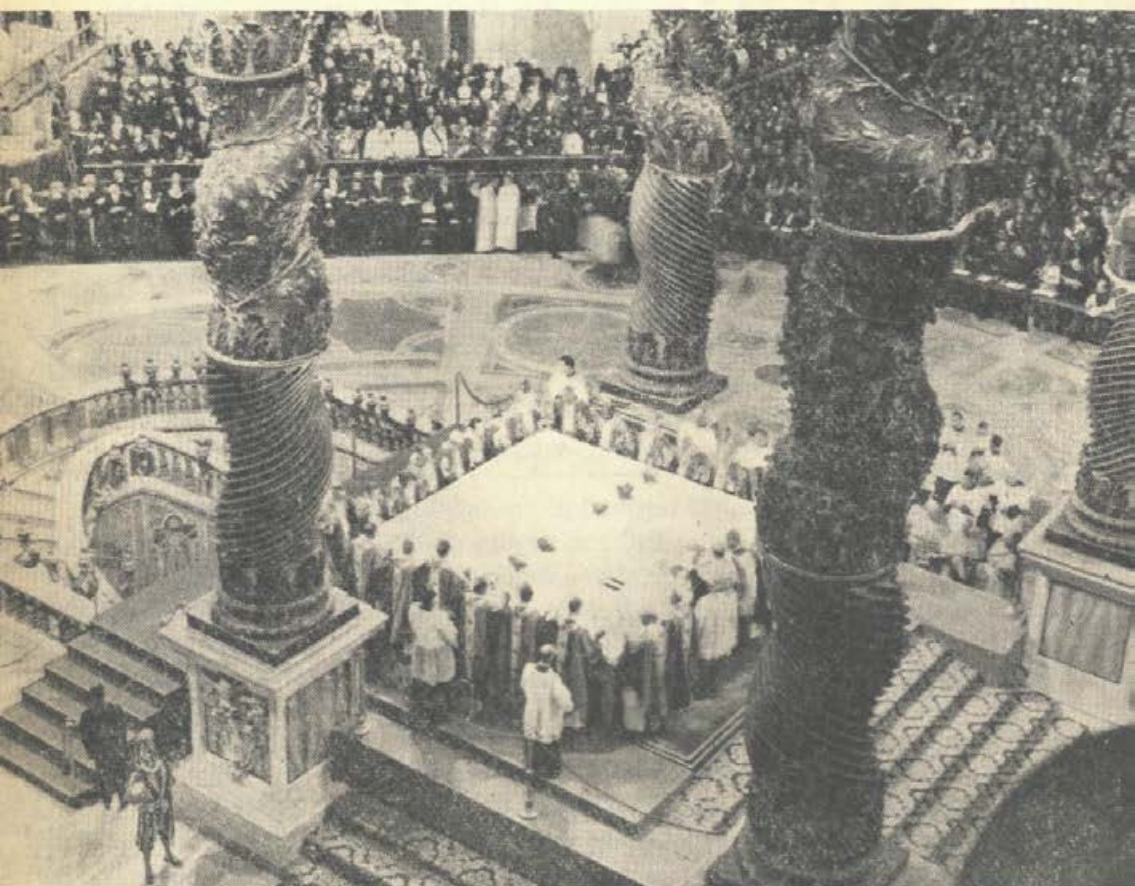
12. Janez Krstnik pričuje o Kristusu. (Jan 1, 19-28)

19. Janez Krstnik oznanjuje pokoro. (Lk 2, 1-6)

26. Simeon in Ana spričujeta o Mesiju. (Lk 2, 33-40)

Prvi krajec	1. decembra	ob	6,25
Polna luna	8.	»	ob 18,22
Zadnji krajec	15.	»	ob 10,52
Nova luna	22.	»	ob 22,3
Prvi krajec	31.	»	ob 2,47

*Dobrota in zvestoba naj te ne zapustita,
priveži si ju na vrat, zapiši ju na tablo svojega srca!*



14. septembra, na praznik Povišanja sv. Križa se je začelo 3. zasedanje II. Vatikanskega koncila. Cerkev je doživela izredno slovesnost. Sv. oče Pavel VI. je v duhu nove liturgične reforme, katero je odobril koncil, sodaroval v baziliki sv. Petra slovesno sv. mašo skupno s 24 koncilskimi očetmi. Tako somaševanje poudarja enotnost duhovništva s Kristusovo Cerkvijo.

Na sliki vidimo koncelebrante, ki skupno s sv. očetom molijo pristopne molitve, po katerih bo samo on pristopil k oltarju, ostali sodarovavci pa šele pred darovanjem.

Škof Jurij Dobrila

ISTRASKI PRERODITELJ

Kakor je božja Previdnost poslala Slovincem škofa Slomška (1800-1862), tako je poslala istrskim Hrvatom in Slovincem škofa Jurija Dobrila. S pravico štejemo Dobrilo med prve hrvatske in slovenske istrske preroditelje.

Dobrila se je rodil 16. aprila 1812 v vasici Ježenju, ki je spadala pod župnijo in občino Tinjan v tržaški škofiji. Ježenj, istrski Betlehem, ki nam je rodil vladiko Jurija, piše Pregelj v svoji povesti iz Istre »Oče, budi volja tvoja!« (Str. 23). Kolibica, v kateri se je rodil, je danes hlevček. Njegovi starši, oče Ivan in mati Katarina, rojena Živčič, so bili revni, toda pošteni. Oče je bil kmet z majhno kmetijo. Zato se je nekaj pečal tudi s tkalstvom, da prehrani številno družino s 4 sinovi in 4 hčerami. Zaradi siromaštva je Dobrila že doma večkrat trpel lakoto, posebno v letih 1817 in 1818, ko je v Istri zaradi slabih letin zavladala lakota. Veliko ljudi je takrat umrlo od lakote.

V šolah

V Tinjanu je takrat imel osnovno šolo kaplan Radetič. Od Ježenja do Tinjana je ena ura hodá. Dobrila je hodil peš v to šolo. Ker je bil pouk tudi popoldne, mu je mati dala za kosilo kos črnega kruha. V šoli je bil Dobrila prvi. Zato sta župnik in kaplan sklenila, naj nadaljuje osnovno šolo v Pazinu. V Pazinu je končal »normalno«, to je osnovno šolo. Stanoval je v frančiškanskem samostanu, kjer so mu slovenski frančiškani dajali tudi hrano. Pazinski frančiškanski samostan je takrat spadal pod slovensko redovno provinco s središčem v Ljubljani. Po končani osnovni šoli so ga frančiškani poslali na gimnazijo v Karlovac, kjer so frančiškani iste ljubljanske province tudi imeli svoj samostan.

Z očetom je šel peš preko Učke (najvišja gora v Istri, 1396 m) do Reke, a od Reke do Karlovca (135 km) je krenil peš sam. Tudi v Karlovcu so mu dali stanovanje in hrano frančiškani. Tam je z odličnim uspehom končal šest razredov gimnazije in se vrnil peš domov.

Nato je sklenil iti v Gorico, da tam konča filozofijo (7. in 8. razred gimnazije) in bogoslovje. Šel je peš preko Trsta v Gorico. Tudi v Gorici je bil najboljši učenec. Že drugi mesec so ga profesorji priporočili za inštruktorja bogati goriški družini Pajer. Pri tej družini je v Gorici stanoval in imel hrano obe leti filozofije. Tudi ko je študiral štiri leta bogoslovje v Gorici, je z dovoljenjem ravnateljstva bogoslovja poučeval v Pajerjevi hiši.



Dobrila duhovnik

Dne 11. septembra 1837 je tržaški škof Matevž Ravnikar, iz Vač pri Litiji, Kopitarjev učenec in prvi škof združenih škofij tržaške in koprške, posvetil Dobrilo za duhovnika, in sicer po tretjem letu bogoslovja. Prvo mašo je mladi duhovnik pel v župni cerkvi v Tinjanu, kjer je bil krščen. Po četrtem letu bogoslovja, ki ga je končal z odličnim uspehom, ga je škof poslal za duhovnega pomočnika v Mune, v Čičariji. Nekaj časa potem je bil kaplan v Hrušici pri Podgradu. Zatem ga je škof poslal v Zavod za višje bogoslovne študije »Avguštej« na Dunaju, kjer je postal doktor bogoslovja. Mladi doktor je bil kaplan in nemški pridigar pri Sv. Antonu Novem v Trstu, zatem pa katehet in ravnatelj ženske šole v Trstu.

Bartolomej Legat, škof tržaški od leta 1846 do l. 1875, Slovenec iz Nakla na Kranjskem, je želel, da bi tržaško-koprski bogoslovci študirali četrto leto v Trstu, in sicer zato, da bi jih bolj spoznal in da bi bogoslovci spoznali škofijo, v kateri bodo služili. Zato je leta 1849 ustanovil v Trstu semenišče za svoje bogoslovce 4. letnika. Za ravnatelja in profesorja semenišča je imenoval Dobrilo. To semenišče je delovalo do leta 1876. Dobrila je bogoslovce navduševal s svojim apostolskim in rodoljubnim duhom.

Leta 1852 in 1853 je vladala v Istri lakota. Dobrila je takoj sestavil odbor za zbiranje milodarov za Istrane. Sam je pobiral milodare pri tržaških premožnejših družinah. Odbor je zbral preko 50.000 forintov za istrske reveže.

Leta 1854 je bil imenovan za kanonika in župnika stolne cerkve sv. Justa v Trstu.

Leta 1855 se je razširila po Tržaškem strašna kolera. Dobrila je požrtvovalno obiskoval okužene bolnike; podpiral jih je gmotno in pripravljaj jih je na večnost.

Zelo je skrbel za stolnico sv. Justa. Preskrbel je n. pr. božji grob, dal je postaviti oltar Usmiljene Matere božje.

Ko je bil imenovan za škofa v Poreču, so mu v Trstu čestitali v imenu tržaškega magistrata trije občinski svetniki in mu izjavili, da bo mesto dalo tiskati njemu na čast spominsko knjigo. Dobrila jih je nato zaprosil, naj rajši kupijo nove orgle za stolnico sv. Justa, ker da so takratne orgle stare in majhne. In res je magistrat kupil nove orgle za stolnico.

Škof v Poreču

Leta 1857 je umrl v Poreču škof Anton Peteani, ki je bil iz Gorice in prvi škof zedinjene poreško-puljske škofije. Cesar Franc Jožef je med drugim vprašal tudi ljubljanskega škofa Antona Alojzija Wolfa, kdo bi bil najbolj sposoben za škofa v Poreču. Wolf je iskreno in odkrito izjavil cesarju: »Veličanstvo! Dobrila je za to škofijo najbolj vreden in najbolj sposoben. Vredno je namreč, da tisto ljudstvo po tolikih stoletjih dobi škofa, ki bo sv. evangelij pridigal v njegovem materinskem jeziku«.

Dne 12. oktobra 1857 je bil Dobrila res imenovan za škofa poreško-puljske škofije. Bil je 45 let star. Posvetil ga je 2. maja 1858 goriški nadškof Andrej Gollmayer z asistenco škofa tržaško-koprskega Bartolomeja Legata in tržaškega Ivana Viteziča. Dne 17. maja 1858 je prišel v Poreč.

Pozdravili so ga tudi Slovenci takole:

Ti sonce si in zarja naša,
In pomlad, dika nam si Ti;
S Teboj se krasen dan oglašaj,
Ker duša Ti za nas gori.

.....

Pozdravljamo Te v naši sredi
In kličemo iz dna srca:
Naj živi Bog pri zvesti čredi
Pastirja roda našega!

Puljska škofija je imela svoje škofo do leta 1803, ko je umrl zadnji puljski škof Ivan Dominik Juras z Raba. Puljska škofija se je nato združila s poreško leta 1830.

Stoletja naš narod, ki je tvoril večino v poreško-puljski škofiji ni slišal iz ust svojega škofa svoje materinske besede. Dobrila pa je sedaj spregovoril svojemu narodu v njegovem jeziku. Prvo pastirsko pismo je izdal 16. maja 1858. Sestavil ga je tako, da ga je mogel razumeti vsak istrski kmet. V tem pismu govori svojemu ljudstvu kot človek iz ljudstva, katerega potrebe in stiske so mu popolnoma znane. Govori svojemu ljudstvu kot škof, ki iz dna srca ljubi svoj narod. Zahvaljuje Boga, ki ga je pozval v Istro, njegovo »milo domovino«. Naglaša: »Kjer sta spovednica in oltar Presv. Zakramenta zapuščena in samotna, tam je malo ali niti malo želje po kraljestvu nebeškem in pravdi božji, tam je malo ali nič ploda dobrih del«.

Ko je prišel v Poreč je bila škofija popolnoma zapuščena v vsakem pogledu. Dobrila je sam hitro preuredil in zelo izboljšal škofijsko gospodarstvo z racionalnim, razumnim obdelovanjem. Tako je z zgledom pokazal istrskemu kmetu, kaj lahko dá zemlja, če jo razumno obdelujemo. Sejal je veliko detelje. Seme detelje je delil ubogim istrskim kmetom in jih nagovarjal, naj sejejo čim več detelje. Na svojem vrtu v Poreču je sam obrezoval sadno drevje in ga čistil gosenic. Na škofijski zemlji je dal zasaditi veliko sadnega drevja. Rad je čital gospodarske knjige in tudi rad delal gospodarske poskuse. Če je uspel, je to tolmačil kmetom na škofovskih vizitacijah, obiskih. Kupoval je žveplo in ga delil ubogim kmetom, da ga uporabijo proti plesni na trtah.

Omenili smo že, da naši ljudje v Istri niso stoletja slišali iz ust svojega škofa svojega materinskega jezika. Da je to slabo vplivalo na verski čut našega ljudstva, je popolnoma razumljivo. Da, ljudstvo je celó mislilo, da tisti duhovnik, ki zna hrvaški ali slovenski jezik, ne more postati škof.

Ko je Dobrila prvič obiskal svoje vernike po Istri, so se naši ljudje čudili, da je pridigal v našem jeziku, to je, kakor so oni govorili. Pri Sv. Vincenciju pri Vodnjanu je neki starček

slišal, kako škof Dobrila pridiga hrvaški. Starček je mislil, da je župnik napisal škofu pridigo in da se je je škof naučil na pamet, a da ne zna hrvaški. Zato se je hotel prepričati, ali zna škof res hrvaški. Po službi božji je šel k škofu. Škof ga je vprašal, kaj bi rad. A starček vzklikne: »Sinko! Ti govoriš hrvaški kakor mi.« »Da,« odgovori škof, toda, kaj bi rad?« »Ma ti govoriš prav kakor mi,« odvrne starček. »Da, da, dobro,« pravi škof. »Recite, kaj želite?« »Ma prav kakor mi govori ta božji škof,« zamrmra starček, se razjoče od veselja, se pokloni in odide.

Naše bedno ljudstvo ni slišalo stoletja iz škofovih ust božjega nauka v svojem jeziku. Tudi med navadnimi duhovniki je bilo zelo malo takih, ki bi znali naš jezik in ki so narodno čutili. Vzgojeni so bili v Vidmu v tujem jeziku in večinoma so bili tujci. Naši ljudje pa niso mogli dati svojih otrok v svoje šole. Ljudske šole so bile redke in še te so bile italijanske. V škofiji ni bilo nobene gimnazije. Naši ljudje so bili siromašni, a štipendij za dijake ni bilo. Dobrila je našel v škofiji le malo naših duhovnikov. Zato je bil naš narod popolnoma zanemarjen in zapuščen v verskem in narodnem pogledu. Začel je pozabljati na svoje poreklo in na svoje ime. Takšno versko in narodno stanje našega naroda je našel Dobrila, ko je prišel v poreško-puljsko škofijo. Bil je skrajni čas, da je prišel na to mesto škof Kristusovega duha in zaveden narodnjak. Eno in drugo je bil škof Dobrila.

Dobrila je takoj uvidel, da mora tisti, ki hoče spoznati potrebe naroda, iti med narod. Zato je že prvo leto kot škof pregledal svojo škofijo. Potoval je s kočijo ali pa je jahal po 2-3 ure, a večkrat je moral iti tudi peš, ker ni bilo cest. Vse je hotel vedeti, n. pr. kako narod živi, kako oblast upravlja, kakšna je šola, ali ima cerkev kakšne glagolske knjige, kako župnik piše imena in primke. Na nekih krajih je ugotovil, da pišejo imena in priimke po italijansko. Obiskoval je kmečke hiše. Vse, kar je videl in zvedel, si je zabeleževal. Delil



PAZIN

je svoj molitvenik »Oče, budi volja Tvoja«, knjige Društva sv. Jeronima v Zagrebu in Družbe sv. Mohorja v Celovcu. Z našimi kmeti se je pogovarjal kakor brat z bratom. Budil je narodno zavest. Priporočal je umno obdelovanje zemlje ter varčevanje. Svojemu prijatelju T. Gajdeku, zagrebškemu kanoniku, je pisal 2. novembra 1878: »Nikjer in nikjer mi ni tako dobro, kakor kadar sem med kmečkim ljudstvom«. Kjer ni bilo šole, je nagovarjal duhovnike naj poučujejo otroke.

Največja njegova briga je bila, da si vzgoji hrvaške in slovenske duhovnike. V začetku ljudje kar verjeti niso mogli, da njihovi otroci lahko obiskujejo latinske šole. Pri sv. Vincenciju je vprašal Dobrilo neki kmečki človek: »Gospod, Vi ste naše krvi, torej je tudi nam svobodno pošiljati svoje otroke v latinske šole?« Ko mu je škof odgovoril, da lahko tudi njihovi otroci gredo v latinske šole, je glasno zaklical: »To je naš človek!« Če kdo od dijakov, katere je podpiral, ni imel poklica za duhovnika, ga je vseeno dalje podpiral, ker je vedno poudarjal, da Istra

potrebuje tudi zavedne in poštene svetne izobražence. Nadarjene otroke je pošiljal v ljudsko šolo v Kasiavu, potem pa na hrvaško gimnazijo na Reki.

Na svojih škofijskih obiskih je povsod budil narodno zavest. Ob vsaki priliki je našim ljudem naglašal, da so Hrvati ali Slovenci, kakor je srečal Hrvata ali Slovenca. Vprašal je n. pr. otroka: »Kako govoriš?« Otrok je odgovoril: »Hrvaški.« »Dobro,« je škof nadaljeval, »vidiš, dete moje, mi smo torej Hrvati«.

Seveda so ga zato Italijani napadali v svojih časopisih.

Prosveto in narodno zavest je širil s knjigami. Sam je prejemal n. pr. knjige Društva sv. Jeronima za vso škofijo in jih pošiljal poverjenikom. Večje zneske je pošiljal Družbi sv. Mohorja v Celovcu.

Dobrila je prišel do prepričanja, da je našemu narodu v Istri potreben list, ki mu bo povedal, kdo mu je prijatelj in kdo ne, kaj mu je storiti, da ohrani svojo narodnost. V tej misli o potrebi ljudskega lista ga je tudi utrdil Slovenec Janez Bleiweiss (1808-1881), ki

je urejeval v Ljubljani »Kmetijske in rokodelske novice«. Pisal je Dobrili, da se narodu ne more bolje pomagati kakor z dobrim ljudskim listom. Ko se je Dobrila leta 1870 vrnil iz Rima z vatikanskega koncila, so ga obiskali v Trstu neki istrski rodoljubi in mu izjavili, da so sklenili izdajati ljudski list. Dobrila je z navdušenjem odobril ta sklep in 1. junija 1870 je v Trstu izšla »Naša Sloga«, poučni, gospodarski in politični list. Izdajatelj in urednik je bil duhovnik Anton Karabaić. Geslo lista je bilo: »Slogom rastu male stvari, a nesloga sve pokvari«. List je prenehal izhajati med prvo svetovno vojno.

Ni skoraj župnije v poreško-puljski škofiji, kateri ne bi bil Dobrila na kakšen način pomagal. V predmestju Poreča je cerkev Matere božje Angelske, katero obiskujejo naši kmečki ljudje iz poreške okolice. Dobrila je pridigal in spovedoval ne samo v stolni cerkvi v Poreču, ampak tudi v tej cerkvi Matere božje angelske. Ker ni imel duhovnikov, je sam opravljal župnijske dolžnosti v župnijah Fontani in Zbandaju v okolici Poreča.

Kako se je Dobrila znal zavzeti za naše ubogo, zapuščeno istrsko ljudstvo, naj nam pojasni naslednji primer. Blizu Vodnjana leži vas Juršiči. Hrvatske kmete v Jurišičih so vsi popolnoma zanemarjali; bili so brez cerkve, brez duhovnika in brez šole. V Vodnjanu so bili samo italijanski duhovniki, ki niso znali hrvatski. Dobrila je obiskal vasico in videl strašno stanje našega ljudstva. Mnogi kmetje so bili v kaznilnici v Koprju. Dobrila je hotel na vsak način rešiti te ljudi, te hajduke, kakor so jih imenovali. S svojim denarjem je kupil zemljišče za cerkev, župnišče in šolo. Zaprošil je cesarja Franca Jožefa za podporo. Cesar mu je odgovoril, da bo dal denar za cerkev. Dobrila je s cesarjevim denarjem sezidal cerkev, s svojim pa župnišče in šolo. Težko pa je bilo dobiti duhovnika za te hajduke. Ponudil se je Slovenec Josip Velikanje, iz Idrije, »Kranjec, rodni brat (Hrvatu), ki služi Istri z dušo in telesom«,

kakor pravi Pregelj v svoji povesti iz Istre, str. 56. Še kot gimnazijec hrvatske državne gimnazije v Pazinu sem se seznanil s tem odličnim duhovnikom in rodoljubom. Njegova energična, vztrajna in do skrajnosti požrtvovalna narava je ukrotila hajduke v Jurišičih. Bil jim je ne samo duhovni vodja, ampak tudi učitelj, ki jih je učil ne samo brati in pisati, ampak tudi umno gospodariti. Imenovali so ga v Istri »hajdučki pop«, hajduški duhovnik. Prišel je v Juršiče z revolverjem, a za nekaj časa so hajduki postali pod njegovim vplivom iz novov ovčice, dobri verniki in zvesti narodnjaki. In »hajdučki pop« jih je na konju vodil na volitve v italijanski Vodnjan. Josip Velikanje, rojen v Idriji 18. marca 1843, je umrl kot župnik v pokoju dne 29. septembra 1921 v Idriji in tam je tudi pokopan.

Popa hajduka med hajduki, popa Jožeta v Juršičih, omenja tudi Pregelj v že navedeni povesti iz Istre. O njem piše: »Mož je tolik, da ga bodo še v pesmi peli, kakor kraljeviča Marka. Lej, na prižnico je šel s pištolami. Kradete, je zavpil nad srenjo. Pa ne boste več. Tu sem jaz in tu so pištole. Ob desetih zvečer ste vsi moški doma. Bomo videli, vi hajduki, jaz hajduški pop«.

Narte Velikonja pa je v knjigi »3 x 88 anekdot« priobčil dve anekdoti o izrednem, junaškem duhovniku Velikonjetu, kakor ga imenuje, in sicer »Naš jezik« in »Župnik tudi za nas« (str. 85 in 86).

Dobrila v istrskem deželnem zboru v Poreču in v parlamentu na Dunaju

Leta 1860 je bila uvedena v Avstriji z oktobrsko diplomom ustava. Čeprav so bili Hrvati in Slovenci v Istri v večini, so imeli v deželnem zboru v Poreču samo tri svoje predstavnike, in sicer virilista (virilist je bil v Avstriji oseba, ki je zaradi svojega službenega položaja imela pravico do članstva in glasu v kakem deželnem zboru in v gosposki zbornici na Dunaju, n. pr. škofje) Dobrilo in krškega škofa Vitezića ter deželnega po-

(nadaljevanje stran 36)



ODMEVI IZ LURDA

I.

V grmovju nad votlino ptiček plah
Brezmadežni uspravanko ubira;
a romar v mehki sapici večera
pozdravlja z rožnim vencem jo v rokah.

Pod zidom reka brez miru šumi;
v vodé se njene mesec je potopil
in s srebrom valčke zbegane poškopil
Mariji v čast... Vse stvarstvo jo slavi.

Kako nocoj se daleč zdi mi svet!
Na kraju tem vse bližja so nebesa —
ustvarja jih Marija, božji cvet.

Molitev v bregu šeleste drevesa,
a jaz zaman se trudim do besed...
Srce, le kaj globine ti pretresa?

II.

Pojo zvonovi slavospev ubran,
Devico vseh devic glasno častijo;
od vse povsod k Nji množice hitijo
z bremenom težkih krivd in zmot in ran.

O sveti kraj, za milosti izbran!
Tu narodi pobožni pred Marijo
v molitvi vroči noč in dan klečijo.
S solzami revnih ves je tlakovan.

Poslušaj božja Mati ljudstev klic,
sprejema čast, zahvalo in pozdrave:
srce je eno, tisoč govoric.

In ko se v mrak razlije soj svečave,
privre iz src, nevidnih plamenic,
vseh dob najslajši spev: »Maria ave!«

III.

Ko romarjev število brez števila
pred Tabo zgrinja se, dobrotna Mati,
vsa sveta gledaš nanje v luči zlati,
ki so nebesa jo čez Te razlila.

V ponižnem zboru, s srcem zaupljivim
obračajo se k Tebi v revah svojih,
da bi pomoč jim dala v težkih bojih
in napojila jih s studencem živim.

Pri Tebi narodi zlijó se v eno,
zaves železnih moč se tu razblini,
sovraštva ne goji srce nobeno.

Ob Masablijski skalnati pečini
le Tvoje sladko je ime češčeno.
Naj to Ime vse narode zediní!

Med petje psalmov vzdihl pritajeni
bolnikov tu in tam se oglase;
odtise v njih pustilo je gorje,
od solz in bolečin so posvečeni.

Pogled na to trpljenje vse odmakne:
skrbi vsakdanje, križe, dvom. Se smeh
zazdi se v teh trenutkih skoraj greh.
Tu nežno duš se božji prst dotakne.

In ko v monštranci mimo gre Gospod,
k trpečim skloni se v ljubezni mili,
jim blagoslova da na težko pot.

Raz ustnice prisotnim prošnja sili:
»Pomagaj jim, o Mati vseh sirot!
Sin Davidov, bolnikov se usmili!«

Počasi, tiho Lurd se v mrak ogrinja.
Bazilika se v lučkah bajno svetí.
Ni moč očem lepote vse zajeti,
občutkov sto in sto srce prešinja.

Na trg prostrani množic vro tokovi.
Goreča reka v vse smeri se vije —
o zmagoslavju govori Marije,
ki vlada nad človeškimi rodovi.

In vsak večer otrok pobožnih truma
pred Njo ponavlja, v zdravju in bolezni,
izpod vere, upanja, ljubezni.

Prisega to srca je in razuma,
ki do Resnice sam iz zmot ne more,
pa išče v božji Materi opore.

VI.

Zakaj, Marija, Tvoj izbrani kraj
v srce mi vlil je sladko domotožje,
da spet in spet pred Tvoje sveto vzožje
zaupno pokleknila bi? Zakaj?

Po Tebi blagoslovil ga je Bog,
Bernardko tja je gnalo hrepenenje.
Tam z novo vero v sebe in življenje
ozdravljen hvall romar Te premnog.

Pred Sina prošnje milostno polagaš,
kot zvesta priprošnjica vsem pomagaš,
ki bratstva si žele in sprave z Njim.

In vsakomur, ki prosi Te goreče,
nakloniš srčnega miru in sreče.
Zato, Marija, si nazaj želim!

slanca Mateja Jurinca, moščenškega župnika.

Kako je Dobrila branil naše narodne pravice v deželnem zboru v Poreču, vidimo iz njegovega krasnega govora iz leta 1863. V deželnem zboru so razpravljali o poslovniku deželnega zbora. Poslanec Jurinac je predlagal, da se paragraf o jeziku deželno-zborskih zapisnikov in zakonov popravi v smislu, da morajo biti zapisniki in zakoni spisani v hrvatskem jeziku.

Dobrila je izjavil med drugim: »Pod piram popravek g. poslanca Jurinca. Toda moj položaj zahteva, da vam v tej zadevi tudi jaz nekaj posebnega rečem. Jaz sem pastir Slovanov in Italijanov in si prizadevam, da pospešujem blagostanje enih in drugih. Kar jaz vem, me nobeden ne more okriviti, da sem kdaj storil krivico Italijanu, da bi ugodil Slovanu. Zato je moja dolžnost in imam tudi pravico zahtevati od Italijanov, da so pravični nasproti Slovanom. Mi nismo v Istri po nobeni milosti, mi stanujemo tukaj že nad dvanajst stoletij in pol, imamo torej enake pravice z drugimi... Kaj bi vi rekli, ako bi vam zanimali tiste pravice, ki jih mi zahtevamo za dve tretjini naše dežele...? Trinajst stoletij teče, kar v teh krajih slovanski živelj sedi zraven romanskega, pa se še ni poitalijančil... Slovani, ki tvorijo dve tretjini istrskih prebivavcev, še spijo, toda, gospodje, kdor spi še ni umrl, kdor spi, se bo zbudil, a najuspešnejše sredstvo, da se zbudi, je gnetenje in tlačjenje njegovih prirodnih pravic«.

Nato so glasovali. Za Jurinčev popravek so glasovali samo štirje: škofa Dobrila in Vitezić, Jurinac in pravičen Italijan, kanonik Favento. Italijanska večina je predlog zavrnila.

Gornji Dobrilov govor nam odkriva njegov politični program, program idealnega katoliškega škofa, ki je pravičen za vse, Slovane in Italijane. V vsem svojem življenju se je Dobrila vestno in odločno držal tega programa.

Tudi na Dunaju je Dobrila kot virilist, član gosposke zbornice branil z vso dušo pravice našega naroda nasproti Nemcem in Italijanom.

Škof v Trstu

Dobrila je bil 17. škof v Poreču. 12. februarja 1875 je umrl v Trstu škof Bartolomej Legat. Za njegovega naslednika je bil imenovan Dobrila. Ministra Unger in Glaser, Nemca, sta se protivila, da pride Dobrila za škofa v Trst, ker da je fanatičen politik za slovanstvo. Toda cesar Franc Jožef in neki drugi ministri so bili za Dobrilo in tako je bil Dobrila že 29. maja 1875 imenovan za škofa tržaško-koprške škofije, ki je bila njegova rodna škofija.

Ta škofija je sestavljena iz štirih starih škofij, in sicer iz tržaške, koprške, novigradske (Novigrad = Cittanova, nekdanja Aemonia) in pičanske (Pičan = stara Petena). Vse te škofije so iz 6. stoletja po Kr. Koprška škofija se je združila s tržaško leta 1832, novigradska 1828, a pičanska leta 1831.

V prvem pastirskem listu, izdanem v Trstu, uči Dobrila starše tako: »Vam je Bog izročil otroke, otroci so bolj njegovi, kakor vaši, zanje boste odgovarjali božjemu sodniku... Zato glejte, da ne izgine iz vaših hiš ena bogoljubna navada za drugo. Vaše stanovanje naj posvečuje skupna pobožna molitev, bogoljubno obnašanje in modro uporabljeni trud in poslovanje... Zbirajte se v svojih hišah, kakor je bila nekdanja lepa navada, vsaj zvečer s svojimi otroki in družino na pobožno molitev«.

Tudi v tržaški škofiji je Dobrila neutrudno obiskoval župnije. Povsod je vzpodbujal ljudi h krščanskemu življenju in dvigal narodno zavest. Vse je izpraševal in pridno beležil.

Čeravno sta bili dve tretjini vernikov v tržaški škofiji Hrvati in Slovenci, je bilo v škofiji najmanj hrvatskih in slovenskih duhovnikov. Že ko je bil škof v Poreču je hotel Dobrila ustanoviti v Pazinu konvikt, v katerem naj bi se nadarjeni dijaki vzgajali za duhovniški poklic. Tudi kot škof v Trstu je nameraval osnovati konvikt. Bil je za to, da se odpre konvikt v Pazinu, drugi so bili za Koper, Tržačani pa seveda za Trst. Ker so dali največ denarja za konvikt Tržačani, je pristal, da se

konvikt osnuje v Trstu. In res ga je dal zgraditi v bližini katedrale sv. Justa. V hiši, v kateri je bil konvikt, je sedaj muzej »Museo Civico di Storia ed Arte« (Via Cattedrale 15). Iz tega konvikta so izšli mnogi hrvaški in slovenski djaki, ki so pozneje delovali v Istri med našim ljudstvom kot duhovniki ali laiki. Dobrila je stalno podpiral z denarjem dijake, kakor nam dokazujejo letna izvestja gimnazij v Pazinu, Kopru, na Reki in obeh gimnazij v Trstu, nemške in italijanske.

Dobrila je bil zelo varčen, toda ne iz sebičnosti, ampak iz plemenitih razlogov. S prihranjenim denarjem je utemeljil 80 štipendij za naše istrske dijake. Te štipendije smo uživali tudi mi kot dijaki hrvaške državne gimnazije v Pazinu in na vseučilišču. Društvu sv. Jeronima v Zagrebu je zapustil v oporoki od 18. julija 1880 tisoč forintov, da vsako leto za obresti pošlje ustrezno število knjig za naše Istrane. Tudi te knjige smo dobivali kot dijaki naše pazine gimnazije.

Vse te ustanove so v prvi svetovni vojni propadle. Leta 1879 je zopet pritisnila ubogo Istro lakota. Spet je bil škof Dobrila, ki je daroval večje vsote za naše ubogo ljudstvo.

Dobrilovo književno delovanje

Kot ravnatelj semenišča v Trstu je Dobrila leta 1854 prvič izdal svoj molitvenik »Oče, budi volja tvoja!« Nedavno je dr. Božo Milanović priredil 17. izdajo tega molitvenika. S to knjigo se je naša mladina v Istri učila čitati. Ta molitvenik ji je služil kot abecednik. Sramota je bila ne imeti te knjige v cerkvi in ne znati vsaj čitati iz nje. Zagrebški kanonik Cvjetko Rubetić je napisal Dobrilov življenjepis (glej med viri) in na str. 56 pravi o omenjenem molitveniku: »Natančno sem pregledal ta molitvenik in lahko rečem, da mu ni enakega v našem jeziku, posebno za tamkajšnje (namreč istrsko) ljudstvo«. Prav poudarja v Pregljevi povesti iz Istre Slovenec France Gregorič, iz Št. Jerneja na Kranjskem, ki je bil za časa

Dobrile župnik v Tirijanju, da je Dobrilov molitvenik izrazil »vso vero naših duš«. (str. 57.)

V rokopisu je zapustil molitvenik za otroke »Mladi Bogoljub«, ki so ga tiskali po njegovi smrti. V rokopisu je tudi ostal prevod Davidovih psalmov, ter nedovršen prevod Tobjeve knjige in nedokončana zgodovina vatikanskega koncila leta 1870. Zbral je iz raznih knjig pregovore in poučne kratke povesti. A tudi ta zbirka z naslovom »Različno cvijeće« (Različno cvetje) je ostala v rokopisu. Vse te književne proizvode je spisal v hrvaškem jeziku.

Zasebno življenje

Orisali smo v glavnih potezah javno delovanje škofa Dobrile. Ozrimo se nekoliko na njegovo zasebno življenje. Živel je v veri, iz vere in za vero in za svoj narod. Program, načrt njegovega življenja je bil: slava božja, večno življenje in blagostanje naroda. V svoj molitvenik »Oče, budi volja Tvoja« je izlil vso svojo živo vero. Najljubša molitev mu je bil Davidov spokorniški psalm »Miserere« (Usmili se), ki ga je molil večkrat na dan. Svoje duhovnike je često vzpodbujal na delo z besedami: »Delajte neutrudno! Imeli boste čas počivati v grobu!«

Ljubil je skromnost. Pred birmo je pisal župnikom, naj pripravijo samo to, kar je najbolj potrebno, in vedno je poudarjal: »Nočem, da bi bil moj obisk "toča" za vas!«

Vedno je bral sv. pismo in »Hojzo za Kristusom« Tomaža Kempčana. Dne 4. oktobra 1874 je zapisal v svoj dnevnik: »Nekaj časa me muči žalost, a tolažbe ni od nikoder razen od Boga. Priljubilo se mi je čitanje sv. pisma. V njem najdem isto, kar čutim v srcu, borbo med vero in nevero, med dobroto in pregreho, med duhom in telesom. Če kdo bere Jobovo knjigo, najde v resnici sliko neverne in grešne sedanjosti«. Znal je reči: »Pri kavi zjutraj preberi kako poglavje iz sv. pisma ali iz Kempčana in videl boš blagoslov tega branja v svojem delu in v svojem obnašanju čez dan«.

Potoval je oblečen kot navaden duhovnik. Nekoč je tako oblečen prišel na Reko. Prenočil je v skromnem prenočišču. Tamkajšnji kapucini so zvedeli za njegov prihod in vprašali v prenočišču po škofu Dobrilu. Tam so jim odgovorili, da ni pri njih nobenega škofa, da je samo neki istrski pop, neki istrski navaden duhovnik.

Leta 1881 se je vračal v Trst iz Karlovih Vari, kjer se je zdravil. Bil je zopet oblečen kot navaden duhovnik. Spremljal ga je neki duhovnik. V vlaku se je sestel z neznanim Nemcem. Ko je ta zvedel, da sta ta dva duhovnika iz tržaške škofije, se je začel razgovarjati z Dobrilo o Dobrili. Vprašal ga je, ali pozna škofa Dobrilo, ali je škof zdrav. Dobrila mu odvrne, da ga pozna dobro, a da mu zdravje ni najboljšje. Tedaj začne Nemec hvaliti Dobrilo in doda: »Nimam časti osebno ga poznati, toda na Dunaju sem slišal večkrat veliko dobrega o njem. To je pravi škof. Ne živi za sebe, temveč za svoj narod.« Nemec je hvalil Dobrilo do Gradca, kjer se je poslovil. in izstopil. Tedaj pa spremljevalec-duhovnik vpraša Dobrilo: »Kaj bi bili storili, če bi Vas bil Nemec grajal?« »Pomagal bi mu,« odvrne Dobrila, »da slišim, kaj misli svet o meni.«

Dobrila in narodni jezik v cerkvi

Zanimivo je, da je Dobrila že kot škof v Poreču razumel pomen narodnega jezika pri službi božji. Zato se je zelo zanimal za »Slavet«, to je za cerkveno knjigo, ki je vsebovala mašne liste (epistole), evangelije in razne druge cerkvene molitve v hrvaškem jeziku. Naši narodni nasprotniki, posebno Italijani so bili seveda proti našemu jeziku v cerkvi in proti »Slavetu«. Hoteli so, da se v cerkvi moli samo latinski. Zato je Dobrila pisal dne 29. avgusta 1871 iz Poreča prijatelju, reškemu opatu Fiaminu: »Joh nam, kolik je napor le en korak napredovati v dobrem! Že v 7. in 8. stoletju so modrovali: "Hebrejski, grški in latinski je bilo napisano na križu: J.N.R.J. (Jesus Nazarenus Rex Judaeorum); zato ne smemo moliti Boga razen v hebrejščini,

grščini in latinščini".« Iz Slaveta so čitali v cerkvah v Istri liste in evangelije, dokler niso tega Italijani prepovedali. Dabrila je torej že takrat zagovarjal narodni jezik v cerkvi, kakor je to sedaj določil II. vatikanski koncil.

Dobrilaova smrt

Dobrila je več let bolehal na jetrih. Zdravil se je v Karlovih Varih in v Rogški Slatini, toda brez uspeha. Umrl je 13. januarja 1882. Na smrtni postelji je pred sv. obhajilom izjavil prisotnim: »Prišel je čas, da se za vedno ločimo na tem svetu. To ni prijetno, kazen je. V tem slovesnem trenutku mi vest ne očita, da sem hotel komu zlo. Nobenemu nisem hotel storil kaj žalega. Toda če kdo drugače misli, ga za rane božje prosim, da mi odpusti. Tudi jaz odpustim vsem. Naj mi bo Bog milostljiv! Priporočam svojo dušo duhovnikom in vernikom!«

Pogreb je vodil poreški škof Ivan Glavina, Slovenec iz Boršta. Za pogrebom so šli tudi Dobrilovi sorodniki v preprosti istrski narodni noši. Pokopan je v Trstu na pokopališču sv. Ane, Polje IX. - Campo IX. Na desni strani Dobrile počiva tržaški škof Hrvat Andrej Šterk iz Voloskega pri Opatiji, na levi strani pa kanonik Peter Flego, Dobrilov tajnik. Blizu sta pokopana Matija Ujčić, Dobrilov spovednik in msgr. Anton Karabaić, prvi urednik »Naše Sloge«.

Dne 15. avgusta 1909 je hrvaško katoliško akademsko ferialno društvo »Dobrila« odkrilo spominsko ploščo škofu Dobrili v Ježenju, njegovi rojstni vasi.

Dobrila - istrski preroditelj

Slovenec izven Istre je Bog poslal v isti dobi velikega škofa in rodoljuba Antona Martina Slomška (1800-1862), Hrvatom in Slovincem v Istri pa škofa Dobrilo (1812-1882), ki je kakor Slomšek posvetil vse svoje življenje hrvaškemu in slovenskemu narodu v Istri. Oba sta se rodila v revni kmečki hišici.

Naš narod, med katerim sta začela delovati, je bil zapuščen in tlačan. Oba sta kot Mojzes vodila svoj narod iz su-

ženjstva v svobodo. Slomška so sovražili Nemci, Dobrilo pa Nemci in Italijani.

Dobrila piše v svojih beležkah: »Ugovarjajo mi, da sem Slavjan. Zahtevajo torej, da postanem dvojen izdajavec. Težko je človeku živeti med ljudmi tujega naroda. Našim pridigajo miroljubnost, popustljivost in slogo, a hočejo, da pravo in resnično povem, da se damo vsakemu pod noge. E da, mi smo krivi, ker se ne veselimo, da bi bili sužnji drugim«. Ko je nekoč minister Unger na Dunaju spričo velikašev piknil Dobrilo zaradi ljubezni do njegovega naroda, mu je Dobrila vljudno, toda jasno in odločno izjavil: »Glede svete vere in mile narodnosti pošten in značajan človek nikdar ne popušča«.

Res je, da je Dobrila posebno skrbel za Hrvate in Slovence v Istri, a to je storil, kakor je sam izjavil, ker so bili Hrvati in Slovenci v Istri najbolj zane-marjeni in najbolj potrebni duševne in gmatne pomoči, in to v večji meri kakor Italijani, katere je avstrijska vlada posebno podpirala. Naše ljudstvo v Istri je bilo brez duhovnikov in šol. Dobrila je bil prvi škof, ki je po stoletjih kot škof oznanjeval božjo besedo v jeziku našega naroda. Budil je v svojem narodu ne samo versko, temveč tudi narodno zavest.

Največja skrb mu je bila, da vzgoji požrtvovalne narodne duhovnike in tudi svetne izobražence, ki bodo našemu narodu nudili dušno in telesno hrano. Dobro je tudi uvidel, da mora biti narod, ki hoče svojo svobodo, tudi gospodarsko samostojen. Zato je širil med ljudstvo smisel za umno gospodarstvo. Zavedal se je, da je narod, ki je gospodarsko odvisen, tudi politično odvisen. Gospodarsko suženjstvo je tudi politično suženjstvo.

Dobrila je bil res narodni preroditelj v tisti težki dobi naše zgodovine. Postavil je temelj za stavbo, katero so dalje zidali njegovi duhovni in svetni izobraženci. Zato po pravici imenujemo tisto dobo Dobrilovega delovanja »Dobrilovo dobo«.

Dobrilovi ideali so tudi naši ideali.

Dobrilov program življenja in delovanja mora biti tudi naš program.

Duhovni in svetni izobraženci, ki bodo združeni z našim ljudstvom nesebično in požrtvovalno posvetili vse svoje življenje našemu narodu v duhu Dobrila in Slomška, bodo neomajno in najkrepkejše poročstvo ne samo za obstoj, ampak tudi za uspešen verski, politični in gospodarski razvoj našega naroda v zamejstvu.

Dobrila je bil Škof Hrvatov in Slovencev v Istri. Tudi nam v zamejstvu piše usodo Oče resnice, pravice in ljubezni. Zato upajmo tudi mi v besede našega Jurija

»Oče, budi volja Tvoja!«

VIRI

1. Cvjetko Rubetić: *Vjekopis Dra Jurja Dobrila, biskupa tršćansko-koparskoga prije porečko-puljskoga*. Na sviet izdalo Društvo sv. Jeronima, Zagreb, 1882.
2. Prof. Fr. Novljan: *Juraj Dobrila*. Prigodom stogodišnjice rođenja, v mesečniku za školstvo, prosveto in književnost. »Narodna Prosvjeta«, 1912, št. 4. Vlasnik i izdavatelj: »Hrvatsko učiteljsko društvo Narodna Prosvjeta za Istru« u Pazinu.
3. *Dobrila* v »Enciklopediji Jugoslavije«. Zagreb, 1958.
4. *Biskup dr. Juraj Dobrila*. Spomen-knjiga stogodišnjice njegova rođenja. Pazin, 1912.
5. F. Barbalčić: *Prvi istarski sabori (1861-1877)*. Zagreb, 1954.
6. Dr. Stojan Brajša: *Prinosi za poznavanje Dobriline dobe* v knjigi »Hrvatska 1916«. Uredili Josip Bacić i Dr. Stojan Brajša. Izdalo Katoličko učiteljsko društvo za Istru »Hrvatska škola« u Pazinu. Ljubljana, 1916. Tisak Katoličke tiskare u Ljubljani.
7. Dr. Stojan Brajša: *Istra sedamdesetih godina*. Jadranski almanah za leto 1924.
8. Matko Mandić (Trst): *Tri pisma biskupa Dobrile* v »Cirilo-Methodskom koledaru za leto 1907«. Zagreb.
9. *Naša Sloga*. Godina I. Broj 1-14. V Trstu. Tiskom Austrijanskoga Lloydja. 1870.
10. *Status personalis et localis Dioecesis Parentinae et Polensis initio anni 1853*. Venetiis.
11. *Status personalis et localis Dioecesis Parentinae et Polensis initio anni 1873*. Rubini.
12. *Prospectus beneficiorum ecclesiarum et status personalis unitarum Dioceseon Tergestinae et Justinopolitanae ineunte anno 1877*. Tergeste.
13. *3 x 88 anekdot*. Zbral in popleskal Narče Velikonja. Ljubljana, 1943.
14. Ivan Pregelj: *Oče, budi volja tvoja!* Povest Istre. Gorica, 1926. Izdala Katoliška knjigarna v Gorici.

Južna Amerika, zbogom!

Dostojanstveno, v počasnem ritmu, je 29. decembra leta 1962, francoska ladja »Provence« priplula v buenosairesko пристanišče. Sicer tega ni storila prvokrat. Leta in leta že veže s svojimi vožnjami mesta ob Sredozemskem morju z naselji ob južnoameriških obalah.

Pa vendar! Tokratni prihod »Provence« je imel zame poseben pomen. Opozoril me je, naj resno začnem s pripravljanjem kovčkov. Kajti naslednji dan naj bi se na to ladjo vkrcal tudi jaz. Prepeljala naj bi me iz novega sveta, kjer sem preživel skoro petnajst let, nazaj v Evropo, v bližino rodne zemlje. Morda za eno leto, morda za več let, morda za vedno.

Tisti sobotni dan je bil vse prej kot primeren za polnjenje prtljage. Toplomer je pognal živo srebro na 38°. Hvala Bogu, da sta mi g. Starc in Janko Hafner pridno stala od strani. Na večer so bili kovčki nared.

Zvečer sem se poslovil od dveh dobrih goriških družin: od Slavka Komarca, čigar bratje živijo v Gorici, ter Marijana Rudeža, ki ima kar dva brata duhovnika. Zjutraj v nedeljo sem še enkrat pohitel v dragi mi San Martín, da se poslovim od svoje slovenske srenje, ki sem ji skozi tri leta lomil božji kruh in jo krepil z božjo besedo.

Nato je bilo misliti na odhod.

Slovo od Buenos Airesa

Nedeljski dan je bil pravo nasprotje od sobotnega. Ponoči je zavel mrzel veter in zjutraj je bila temperatura 16°. Čez dan se je ozračje nekoliko ogrelo, toda zvečer, ko smo odpluli, je bilo treba nadeti pulover, tako hladen vetrič je rezal okrog ušes. Prav to je značilno za Veliki Buenos Aires: nenadne vremenske spremembe, ki so vzrok neštevilnih

obolenj, ker ljudje nanje niso pripravljani.

Ura je kazala pol treh popoldne, ko sem se moral posloviti od svojega prijaznega doma v Buenos Airesu. Kar trije Slovenci so prišli s svojimi avtomobili pome: dr. Mirko Gogala, bolniški kurat v Campo de Mayo, Polde Novak, predsednik Slov. doma v San Martinu, ter Jože Gregorc z ženo, trgovec s Floride. Je pa bilo tudi treba toliko vozil. Saj sem peljal s seboj ne le svoje stvari, temveč tudi prtljago za g. Stanika Skrbeta, ki je že pred meseci dal Argentini slovo in postal župnik blizu Spittala na Koroškem.

Še hitro slovo od g. direktorja Toneta Oreharja — slovesa so vedno boleča in jih je treba na kratko storiti — pa so zabrnili motorji in so se vozila pognala proti pristanišču. Čez pol ure smo bili tam.

Ponosno se je pozibavala ladja »Provence« ob pomolu. Velika množica ljudi je stala ob obali, kajti v Buenos Airesu je odhod ladje za sorodnike in znance vedno velik dogodek.

Hitro sem opravil formalnosti, našel kabino in se v njej namestil. Nato sem še enkrat stopil na suho, da se zadnjič poslovim od rojakov, ki so se nabrali kar v lepem številu. Zablestela je marsikatera solza v očeh, stiski rok so bili krepki, besede so nekam zastajale v grlu, nato hiter obrat, da ne bi bilo v srcu prehudo in spet sem bil na ladji.

Povzpel sem se na palubo, da od tam zadnjič pozdravim svoje prijatelje. Ura je kazala 18,15, ko je trikratni zategnjeni glas ladijske sirene naznanil, da se pričenjamo odmikati od pomola. Robci so zaplapolali v zraku in ljudje na obali so postajali vedno manjši. Le

orjaški postavi g. Poldeta Novaka in g. Rudolfa Smersuja ob njem sta se še dolgo odražali na obzorju.

Počasi smo zavili v tok reke Río de la Plata in po eni uri vožnje je tudi Buenos Aires izginil v večernem somraku.

Ladja »Provence«

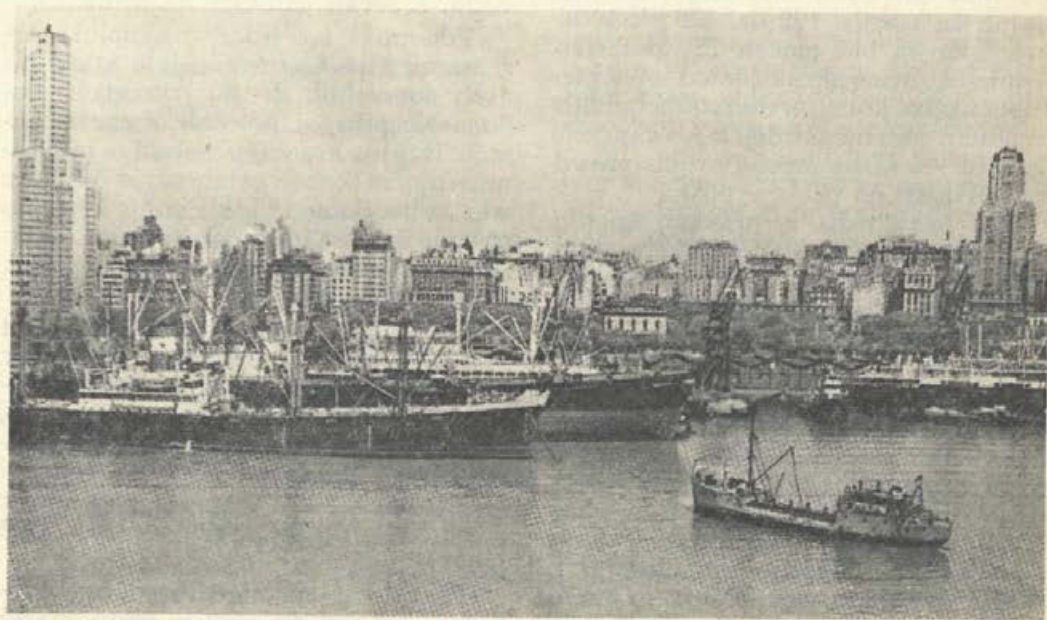
Zunanji svet je torej za nekaj dni prenehal obstajati zame. Zato pa me je tem bolj začelo zanimati vse, kar je bilo v zvezi z ladjo »Provence«.

Njena lastnica je Splošna družba za pomorski transport (Société générale des transports maritimes) s sedežem v Marseilleu v Južni Franciji.

Ladja je mogočna na pogled, saj izpodriva 20.000 brutoregistrskih ton. Je prostorna in dovolj dobro razdeljena. Kljub temu vse do leta 1961, ko jo je prevzela italijanska pomorska družba Giacomo Costa iz Genove za pet let v najem, ni bila na dobrem glasu. Postrežba in hrana ni bila dobra in tudi čista ni bila preveč. Mrčes, zlasti ščurki, so imeli v njej domovinsko pravico.

Družba Costa je ladjo temeljito prenovila. Toda ker je morala prevzeti vse francosko osebje, je mnogo težav ostalo. Se vedno vidiš po kabinah kako živalco, hrana je površno pripravljena in čistoča je vse preje kot idealna.

Da sem se odločil prav za »Provence«, in z menoj mnogi potniki, je njena pot, ki je zelo različna od drugih ladij. Skozi ves teden se drži brazilске obale in obišče naselja, ki se jih druge družbe ne dotaknejo. Nato gre preko otoka Tenerife v sklopu Kanarskih otokov v Barcelono, od tam v Marseille, potem zavije v Neapelj in končno konča svoje potovanje v Genovi. Za vso to pot porabi 19 dni (Federico Costa, ki gre naravnost, le 14 dni). Pa ne smemo misliti, da je ladja počasna. Na uro napravi povprečno 19 morskih milj (34 km). Ker je bila obnovljena, je v njej točno čutiti razliko med starim in novim delom. Stari del ima postelje, kot smo jih bili navajeni videti po bolnišnicah, novi del pa je zelo podoben opremi iz moderne ladje »Federico C.«. Kar spočetka moti vsakega potnika, je močno škripanje ladje, ki dela vtis, kot da se hoče ladja razklati na dvoje.



Pristanišče v Buenos Airesu

Zivljenje na ladji

Zjutraj ob sedmih se zasliši zvonček, ki ga strežnik vihti v roki z namenom, da zbudi potnike. Do pol devetih je potem možnost, da zajtrkuješ. Zajtrk obstoja v mlečni kavi, kruhu, jabolčni marmeladi in koščku surovega masla.

Kosilo je ob 12. Francozi smatrajo večerjo za glavno kosilo, zato opoldne ne nudijo preveč. Sveže solate skoro ne poznajo, tako da smo jo že morali reklamirati, naj bi bila vsaj enkrat na dan. Hrane je v splošnem dovolj, a je navadno, zlasti kar tiče mesa, slabo pripravljena. To je dvignilo pri potnikih že cel kup pritožb, ki jih pa vodstvo ladje ne vzame preveč resno. Kruh je star nekaj dni — tako se ga poje manj. Le vinu ni kaj reči — je dobra francoska črnina. Toda tudi tu si znajo Francozi pomagati. Prva steklenica je ohlajena, če prosiš naslednjo, dobiš sparjeno vino.

Večerja je nato ob 19. Je, kot reče-no obilnejša, kar povzroča nato slabo spanje. Navadno dodajo kako poslastico in včasih svežo solato.

Tako jemo mi, ki spadamo pod obednico »B«. Zašli smo vanjo, ker smo plačali za vožnjo 192 oz. 220 USA dolarjev. Če bi bili plačali 250 dolarjev, bi imeli pravico do obednice »A«, kjer je postrežba kot v prvovrstnih hotelih. Je potem še ena obednica — v prvem razredu —, ki pa seveda za nas navad-ne smrtnike ne pride v poštev.

Kot je razvidno iz pravkar omenje-nega, obstojajo na ladji trije razredi. Tercera (tretji razred, Tercera especial (v resnici 2. razred) in Primera (1. razred). V 3. razredu so kabine s 6 in 4 posteljami. 2. razred ima kabine z 2 posteljama in lastnim straniščem. O prvem razredu raje ne govorim. Je za tiste, ki jim denar preostaja.

Prvi razred je država zase. Nihče, ki ne živi v njem, nima dostopa vanj. Včasih milostno dovolijo, da se plesa v 1. razredu udeležijo tudi potniki iz ostalih dveh razredov. V prvem razredu jih je namreč premalo. Toda priti morajo v suknjiču in s kravato.

Vodstvo ladje nudi le malo družabnosti: vsak drug večer kak film, govorjen v italijanskem ali francoskem jeziku (ki ga praktično nihče ne razume). Plesi se ponavljajo od časa do časa in so taki kot povsod zadnje čase: mnogo zvijanja, nemogoča glasba in cel kup gledavcev, ki se dolgočasijo.

Za dušne potrebe je dovolj poskrbljeno, toda večina potnikov skrbno pazi, da ne pride v stik z duhovnim svetom. Za Argentine je itak znano, da so katoličani le po imenu. Pa se zdi, da so se istega duha — če že niso prinesli od doma — navzeli tudi Italijani, ki se sedaj vračajo domov.

Ladja ima stalnega ladijskega kaplana, ki ima na skrbi dušne potrebe potnikov. Na kljuno ladje je majhna, a lična kapela, kjer je stalno Najsvetejše.

To pot sva med potniki le dva duhovnika in dve redovni sestri. Tako ni ravno gneče za maševanje. Zjutraj odmašujeta ladijski kaplan, ki je Italijan ter ostali duhovnik, po rodu Francoz iz Savoje. Jaz kot najmlajši sem sprejel večerno mašo ob 5. popoldne. Zjutraj pride do deset ljudi, popoldne do dvajset. Ob nedeljah je udeležba nekoliko večja, a preko petdeset ne pride.

Popotniki tvorijo dve skupini: Argentinci, ki v večini potujejo v sklopu dveh potovalnih družb. Izkrkali se bodo v Neaplju, si ogledali v enem mesecu Italijo, Francijo, Nemčijo in Španijo ter se koncem februarja vrnili z isto ladjo domov. Tako bodo koristno izrabili čas počitnic, ki so tedaj v Argentini. Večinoma so to mladi ljudje: študenti in učiteljice.

Drugo skupino tvorijo Italijani, ki zaradi nestalnih gospodarskih razmer sedaj trumoma beže iz Argentine. Večina je prišla v Argentino po letu 1948, se gospodarsko opomogla, prodala svoje dobro imetje in upa sedaj v Italiji začeti novo življenje. Vsi potujejo z otroki, kar da življenju na ladji svež značaj.

Prav to je značilno to pot za »Provence«: skoro ne vozi s seboj starih ljudi. Ko sem potoval predlanskim z



Moderna avtocesta, ki v dvojni smeri veže pristanišče Santos z večmilijonskim mestom Sao Paulo

»Anno C.« v Italijo, so bili skoro vsi potniki ljudje, ki so po 30 in 40 letih bivanja v tujini še enkrat pred smrtjo želeli videti svojo rodno zemljo.

In sedaj še nekaj besed o našem potovanju.

Od Buenos Airesa do Santosa

Navadno se vsaka ladja, potem ko zapusti Buenos Aires, ustavi v Montevideu. Naša pa je to pot napravila izjemo: usmerila se je naravnost proti Santosu v Braziliji. Zjutraj je bilo še videti kalno barvo vodà iz Río de la Plata; toda že proti deseti uri dopoldne se je ta barva umaknila zelenomorski iz Atlantika.

Ob istem času je ladja postala čudno nemirna. Zašli smo v prosluli zaliv sv. Katarine, kjer skoro vedno potniki doživijo morsko bolezen. Že opoldne je bilo ljudi pri mizi mnogo manj, zvečer pa je bila obednica skoro prazna.

Tudi naslednji dan je še marsikdo dajal morju svoj davek, na večer pa se je spet vrnilo sveže razpoloženje na ladjo. Zaliv sv. Katarine je bil za nami.

Jutro 2. januarja 1963 nas je našlo v ustju kanala, ki iz Atlantika vodi v pristanišče Santos.

Santos leži pravzaprav na otoku, le da tega večina potnikov ne opazi. Ima zelo živahen promet, saj je glavna izvozna luka za brazilsko kavo. Ker leži v zatišju in je obdan od venca gorà, ima tako klimo, da se lahko ljudje kopljejo vse leto. To okoliščino so izrabili prebivavci štirimilijonskega mesta Sao Paula, ki leži za gorami na 680 m visoki planoti in je oddaljen od Santosa 60 km. Postavili so si ob plaži, ki je res čudovita, dolgo vrsto nebotičnikov, ki jim služijo za bivanje ob sobotah in nedeljah in se kot bela nit vrstè ob obalah.

V Santosu smo ostali od 7. zjutraj do 6. zvečer. Vodstvo ladje je hotelo namreč dati potnikom priliko, da si ogledajo Sao Paulo. Čudovito lepo je speljana cesta preko gorske verige v Sao Paulo. Vrstijo se zaseke in viadukti. Vsaka smer — leva, desna — ima svojo lastno cesto. Ko se pride na vrh, te presenetijo tri ogromna jezera, umetno narejena, ki dajejo vodno silo za



Pristanišče Santos, vrata v svet za velempeto Sao Paulo in največje tržišče za brazilsko kavo

največje elektrarne v Braziliji v globini santoškega zaliva.

Samo mesto Sao Paulo je nekaj posebnega. Središče je sestavljeno iz samih nebotačnikov, tako da imaš vtis, da si nekje v New Yorku. Okolica pa daje žalosten občutek kot vsa predmestja velikih južnoameriških mest.

V mestu Santosu živi jezuitski pater Niko Žužek, ki se posveča otrokom ruskih naseljencev. Obiskal sem ga v njegovem kolegiju ob vznožju santoških hribov, a ga ni bilo doma. S svojimi gojenci je taboril 60 km proč od mesta.

Santos je znan po svoji vlažni vročini. Nenadoma je tudi mene pot popolnoma premočil. Obiskal sem stolnico, ki je novejšega datuma, šel na pošto, da oddam prve pozdrave, in se nato vrnil v pristanišče.

Veselo sem bil presenečen, ko sem poleg naše ladje zagledal slovensko ladjo »Bovec« iz Pirana. Čeprav človek ne soglaša s političnim sistemom, ki sedaj vlada v domovini, je vendarle vesel, ko vidi sadove slovenske podjetnosti tako daleč od rodne zemlje.

Postanek v Rio de Janeiro

Kmalu po odhodu iz Santosa nas je zajela noč. Spet smo vstopili na široko morje, pa ne za dolgo.

Naslednje jutro proti sedmi smo znova zmanjšali brzino. S hriba Corcovado nas je pozdravil mogočni kip Kristusa Kralja, ob vhodu v zaliv je v nas zrl znani hrib Pan de Açucar s svojo žičnico; letala, ki imajo svoje letališče tik ob pristanišču, so nas neprestano preletavala.



Najlepši zaliv na svetu: Rio de Janeiro

Hrib Corcovado z veličastnim Kristusovim kipom, ki blagoslavlja zaliv in mesto Rio de Janeiro



Pristanišče Rio de Janeiro je eno najlepših na svetu. Ni potrebovalo človeške roke, da je nastalo. Narava sama ga je izdelala, saj je zalito žrelo ugašlega ognjenika.

Ob pol devetih smo pristali. Dali so nam časa tri ure za ogled mesta. Ker sem ga že od preje poznal, sem se povzpел le na bližnje brdo sv. Bernarda, kjer benediktinski menihi podnevi in ponoči pojejo čast Bogu.

Šel sem tudi na pošto. Zato sem potreboval brazilске cruzeire. Začudil sem se, ko sem menjal en dolar. Leta 1961 ob istem času sem dobil zanj 430 cruzeirov, sedaj 810.* To se pravi, cruzeiro je padel globoko pod vrednost lire. Te inflacije je kriv zlasti prejšnji predsednik Juscelino Kubitček, ki je 1700 km proč od Ria zgradil novo prestolnico Brazilijo, ni pa poskrbel za denarno kritje. Tako je danes Brazilija kljub naravnemu bogastvu gospodarsko ena najbolj neuravnovešenih držav in glavni cilj podtalne delavnosti komunistov v Južni Ameriki.

Naši potniki so svoj izhod zlasti izrabili za nakup kave. Če stane v Italiji kava okrog 2000 lir/kg, dobiš za isti denar v Rio 10 kg. Ni čuda, da carinski uradniki v Genovi zlasti za to kavo stikajo, potniki pa prav tako vse storijo, kar morejo, da se takemu pregledu izogibajo.

* Leta 1964 pa je cruzeiro že škilil proti vsoti 2000 za en dolar!

Bahía — mesto 365 cerkvá

Skoro vse potniške ladje, ki gredo v Evropo, potem ko so se ustavile v Rio, takoj po izhodu iz pristanišča zapeljejo na široko morje in se ustavijo čez devet dni šele na Kanarskih otokih.

Naša ladja pa je morala obiskati pred vstopom na Atlantik še dvoje brazilskih mest: Bahía del Salvador, ki je od Ria oddaljeno 1700 km ter Recife, ki leži od Bahíe še 700 km bolj proti severu. S tem je seveda vožnja na slikovitosti še bolj pridobila, križanje Atlantika pa se je omejilo le na šest dni.

Bilo je 5. januarja zjutraj, ko se je pred nami razgrnil ogromen zaliv, ki mu ga ni bilo videti konca. Na desni strani, na polotoku so zablesteli najprej nebotičniki, nato pa so se prikazali zvoniki cerkva, skoro bi rekel, brez števila.

Prišli smo v Bahío. Beseda pomeni zaliv. Prvotno se je Bahía imenovala Bahía del Salvador — Zveličarjev zaliv. Na tem mestu so namreč v začetku 16. stoletja prvič Portugalci stopili na brazilsko tla in zasadili znamenje križa. Pod tem znamenjem je nato to mesto rastle ter si zgradilo 365 cerkvá, za vsak dan eno. Danes so te cerkve le še umetniški okrask in turistična zanimivost. Ni duhovnikov, da bi v njih opravljali sveto daritev; stalno so zaprte in večina v stanju razpadanja. Uspelo mi je prodreti le v stolnico, ki



Sao Paulo s svojimi nebotičniki

so jo pravkar zapirali, in ura je kazala šele tri četrt na devet!

Današnji Brazilec ni več tako veren, kot je bil njegov prednik Portugalec. Pa se ne smemo temu čuditi. Brazilec je mešanica belca s črncem. Tri stoletja so Portugalci vlačili črne sužnje iz nasprotnih afriške obale v brazilsko deželo. Nazadnje so se z njimi tako pomešali, da je danes mešancev (mulatev), veliko več kot pristno belih ljudi. Črnci so vnesli tudi v verovanje svoje obrede in mišljenje. Kljub temu, da so Brazilci uradno vsi katoličani, jih le malo živi po veri, silno pa cvete spiritizem in vražarstvo vseh vrst.

Mesto Bahía ima čudovito lego. Leži na vzpetini nad zalivom. Zelo me je spominjalo na kak Amalfi ob Tirenskem morju. Pobočje je prekrito z bananami. Po strmih in z okroglim kamnom tlakovanih ulicah se pride v središče starega mesta. Vse daje vtis, da si nekje v Južni Italiji. Osli, na katerih sedijo kot oglje črni črnci, dajejo mestu poseben značaj. Mimo njih švigajo avtobusi in trolejbusi. Preteklost, povezana s sedanostjo. Na vsakem oglu ena cerkev: samo jaz sem jih na svojem

kratkem potu naštel nad sto. Seveda vse zaprte. Na glavnem trgu pet cerkvá. Nekaj, kar presune. Cerkve, ki ne služijo svojemu namenu. Mesto, o katerem pravijo, da je kljub svojim sveetiščem v Braziliji moralno najbolj pokvarjeno.

Z mešanimi občutki sem se vrnil na ladjo. Videl sem znamenja božje slave, in videl tudi, kako človek pozabi Boga.

Recife — brazilske Benetke

Spet so nas sprejele vode Atlantika. A le za en dan. Kajti na dan sv. Treh Kraljev smo se približali obali. Iz daljave so nas pozdravljali nebotičniki, tako značilni za sodobna brazilska mesta.

Pristanišče je plitvo — delo človeka — zato smo potrebovali precej časa, da smo mogli pristati.

Sprejela nas je pekoča vročina. Saj smo bili komaj 10° pod ravnikom.

Recife — včasih se je imenovalo Pernambuco — je za Rio de Janeirom in Sao Paulom tretje največje brazilsko mesto, obenem središče brazilskega Severa. Trenutno šteje 950.000 prebi-



Nova prestolnica Brazilije, mesto Brasilia, je še v gradnji

vavcev. Iz njega je do Dakarja preko Atlantika najkrajša razdalja.

Ko sem se izkrcal, sem mislil, da imam pred seboj manjše provincialno mesto. Pa sem se temeljito zmotil. Najprej sem odkril, da je mesto zgrajeno na otokih, ki jih rokavi dveh rek tvorijo z raznih strani. Mogočni mostovi vežejo mestne četrti med seboj. Ob pogledu na to raznolikost sem se spomnil Stockholma, ki mu zaradi slične lege pravijo »Severne Benetke« in sem si dejal pri sebi: »Recife bi lahko imenoval "Brazilске Benetke"«. Kako sem bil presenečen, ko sem naslednji dan bral v neki brazilski reviji, da so Recife — Brazilске Benetke. Kar dobro se mi je zdelo, da imam tak dar opazovanja.

Ce bi imel več časa, bi hodil in hodil po mestnih ulicah. Tako se namreč največ vidi in največ nauči. Cerkve so bile kljub prazniku vse zaprte, le stolnica je bila odprta. Pravkar se je brala enajsta maša. Udeležba je bila kar dobra, drža ljudi zbrana, pri vratih celo gneča.

Pri iskanju odprtih cerkvá sem nato doživel prijetno presenečenje: že precej daleč od središča sem zaslišal

ženske glasove, ki so prihajali iz svetišča. Radoveden sem vstopil ter odkril, da je bilo tam izpostavljeno Najsvetejše. Pet žensk mu je delalo družbo. Globoko ganjen sem pokleknil pred tabernakelj in molil pri sebi: »Gospod Jezus, hvala Ti, da si prav Ti zadnji, od katerega se poslavljam na južno-ameriškem kontinentu. V moči Tvojega blagoslova nastopam svojo pot v Evropo. Bodi mi v oporo tudi tam, kakor si mi bil vsa leta v Argentini.«

Notranje okrepljen sem se vrnil na ladjo. Spoznal sem: Bog bo z menoj.

Na ladji so mi potniki pripovedovali druge, bolj žalostne strani Recifa: kako so jih zgubljene ženske vabile, naj vstopijo v hiše; kako so mnogi črnci že dopoldne kolovratili pijani po ulicah; kako so kioski prepolni nedostojnih slik in revij.

To je pa drugi obraz Recifa. Ko sem že na visokem morju isti dan popoldne opravljal sveto daritev, sem se spomnil obojega: svojega srečanja z Gospodom in srečanj, ki so jih doživeli ostali. Prosil sem Gospoda, naj tem revežem odpusti, saj večina ne ve, kaj dela, meni pa dà volje, da bi bil vedno v službi vsega, kar je dobro in vzvišeno.

Ladja »Provence« je naglo zamenjala svojo smer. Če je preje skozi šest dni sledila brazilsko obalo in vozila proti severu, je sedaj obrnila proti severovzhodu.

Na noč se je prikazala luna, že bližju svoji polnosti. Zadnjič sem zrl Juž-

ni križ, ozvezdje, ki mornarjem kaže pot proti jugu. Naslednjo noč smo okoli polnoči prevozili ravnik. Južni križ je izginil. Mesto njega je zasijalo ozvezdje velikega voza z zvezdo severnico. Zavedel sem se: Južna Amerika je ostala za menoj. Tiho sem zase zašepetal: »Južna Amerika, z bogom!« Ali za vedno? Bog bo rekel zadnjo besedo.

Dr. I. KLUG · poslovenil FR. PREMRL

Odprta noč in dan so groba vrata

Smrt hodi vse dni po svetu. Nekega dne pa se je odpravila prav zgodaj na pot. Ne vem zakaj. Morda jo je čakala ta dan obilnejša žetev. Nihče pa ni videl smrti, ko je korakala tja naprej. Le kadar se smrt človeku približa, da ga pokliče od njegovih posvetnih opravkov, le tedaj jo more videti. Toda ljudje, katere smrt nagovori, takoj onemijo za svojo okolico, kajti smrt je tako veličastna, da ne dopusti, da bi govoril še s kom drugim, kdor je spregovoril že z njo.

Torej, smrt je šla po svetu.

Na svojem potu je prišla skozi vas. Ta je ležala v poletnem pokoju. Nevidno je korakala smrt po cestah. Otroci so se igrali tam... smrt je šla mimo in se nasmehnila. Star mož se je opotekal naproti na dveh palicah... smrt je šla mimo in je le rekla prav potihoma: »Počakaj — čez leto!« Mlado dekle je stalo ob žuborečem vaškem vodnjaku in je držalo vedro pod curkom, medtem pa gledalo sanjavo v modro daljino in ni opazilo, da teče voda že čez rob... Smrt je šla mimo in je skozi zobe nalahno zažvižgala pesmico:

»Pomlad že prišla bo,
ko tebe več na svet' ne bo,
te bodo djali
v to črno zemljó.«

In potem se je smrt ustavila pred precej revno in zapuščeno hišo in se zagledala pred se, kot da hoče nekaj premisliti. »Da,« je zamrmrala nato tiho, »ta je sedaj prva na vrsti,« in vstopila. Prišla je v siromašno sobo. Po sivozelenih stenah so bili zabiti žebliji vse križem po razpokanem ometu in na njih je visela razna obleka in pokrivala; po kotih so bile stare skrinje in ob steni pri oknu, skozi katero se je stezala divja trta, je stala borna postelja in izpod rdečkasto križaste odeje je gledal shujšan obraz bolne stare ženice. K tej je pristopila smrt. Se polzijo s prav nežnim rožljanjem jagode rožnega venca skozi starkine roke — tedaj se ji hipoma zazdi, kot da je tuja roka segla med njene uvele prste... še bi rada govorila, a ne gre več — in sedaj ve, kot bi ji bilo hipoma razodeto: to je smrt. Da, to je smrt! Njene roke so kot hrome in jezik ji leži v ustih kot kos svinca... toda njene oči — tako se zdi bolnici — so postale naenkrat čisto drugačne kot so bile do zdaj! Prav dobro ve, da so njene oči zaprte in da bi jih ne mogla odpreti, tudi če bi hotela. In vendar vidi tako čudovite stvari... na mah vidi pred seboj vse svoje življenje kot razprostr-

to, ogromno sliko. Vidi se kot otroka, kot igrajočega se otroka ... in vidi zopet šolo in nekdanje šolske tovariše in tovarišice, ki so vendar že davno pomrli ... vidi mlado dekle in sliši drhteče gosli, ki pojo in vabijo ... vidi nevesto z mirtinim vencem na glavi in resnega, mladega človeka ob njeni strani, ki je pa vendar tako vesel in veder; oba klečita pred oltarjem ... potem tečejo naglo mimo dolga leta ... izpolnjena s skrbmi in težavami, z otroškim jokom in smehom ... vidi rakev in v njej ponesrečenca, ki so ga prinesli iz gozda ... vidi mladega vojaka, ki je moral nekega dne odriniti v vojsko in se ni več vrnil ... vidi jokajočo deklico, ki je šla za čvrstim mladeničem čez morje, da poišče tam z njim svojo srečo ... in gleda potem samo sebe ... najprej še visoko vzravnano in krepko in potem — le kako je mogoče v tako hitrem času vse to pregledati, si misli umirajoča sama pri sebi — potem vidi to postavo vedno bolj sključeno in zgrbljeno in vedno bolj sivo in vedno bolj tiho ... in sedaj ji je, kot da gre zopet po poti v hišo božjo, da bi tam molila, kot je to delala mnoga leta v svoji vdovski osamelosti do zadnjih let, ko ni več mogla. Da, sedaj gre zopet ... toda čuti, da ne gre sama. In ko dvigne oči, koraka na njeni strani zvesti, delavni mož, ki je že tako dolgo mrtev, in ozre se nanjo in se nasmehne in jo prime za roko. In prav daleč, ravno pod veliko lipo ob cerkvenih vratih stoji brhek, mlad vojak in poleg njega njegova sestra — kot da sta ravnokar dospela, on z Laškega, ona iz Amerike, tako ji hitita naproti dol po poti od cerkve ... toda tedaj je hipoma vse izginilo. Zopet je popolna tema — in iz te teme govori sedaj z mehkim in vendar presunljivim zvokom neki glas in vprašuje: »Si li pripravljena?« — — »Si ... li ... pripravljena?« In ko se hoče bolnica dvigniti, da bi s svojimi očmi bolj prodrla skozi temo, glej, tedaj hipoma odneha pritisk trde roke, ki se je oklepala njene, in mila, mehka roka jo prime sedaj ... tako mila kot duhovnikova roka, ki ji je še danes

zjutraj podala sveto popotnico, in glas govori: »Pridi, če si pripravljena!« — In srce osamele, sive žene močno udari, kot da hoče potrkat na zaprta vrata ... in potem udari še dvakrat, trikrat, vedno bolj rahlo — in nato se ustavi.

* * *

Smrt je potovala naprej.

Zunaj pred vasjo, skozi katero je ravnokar korakala, leži prostrano, zlato žitno polje. Težko obloženi vozovi se majajo preko njega, visoko nagrmadeni leže veliki snopi; zadaj stopajo gospodar in hlapci med veselim pogovorom in skrbno pazijo, da bi voz kje na kotanji ne omahnil.

Tam ob robu gozda stoji osamljen še en voz sredi ponosnih vrst žitnega snopja, ki ga je na daleč videti. Hlapci in dekle nakladajo; sredi med njimi stoji širokopleč in koščat kmet, njihov gospodar in zapovednik.

Bogataj je mož, pred katerim imajo njegovi strah v hiši in na polju. Govori se o njem, da je odurni lakomnik pripeljal v hišo ženo samo zaradi njene denarja in jo je potem prav kmalu pokopal, ne da bi mu pritekla solza po vedno žarečih licih. Pokopati jo je pač moral, kajti krotka, tiha žena ni več mogla prenašati pasjega življenja pri Bogatajevi hiši. Govori se tudi, da je starega, sivega župnika osorno odslovil od svoje bolniške postelje, ko ga je ta hotel obiskati — da, hlapci in dekle, ki so baje skrivaj prisluškovali pred vrati njegove spalnice, so vedeli pripovedovati, da je bolni mož tam notri udaril s pestjo na stranico postelje, da je zahreščala, in zavpil: »Pojdi od mene s svojim Bogom, župnik! Kar si moraš ti od njega priberačiti, to jaz lahko kupim s svojim denarjem!«

Bogataj je imel sina, svojega edinega dediča. Ko je ta nekega dne stopil predenj in mu povedal, da namerava pripeljati v hišo nevesto, ubogo dni narjevo hčer iz vasi, tedaj je Bogataj vzrohnel in grozno preklinjal in sinu zagrozil, da ga bo pognal od hiše in s kmetije kot tujega psa. Tedaj je odšel mladenič sam od sebe — sedaj je vojak v mestu — in Bogataj ve le pre-

dobro: ta se ne bo uklonil njegovi volji in se ne bo več vrnil domov.

Tisto uro je lakomnost prevzela trdosrčnega moža kot divja bešnost. Ve, da bo po njegovi smrti nekdo drugi sedel na njegovi kmetiji, ki ne bo več nosil njegovega imena. Da bi jo prodal bogatemu plemenitašu, ki že dolgo škili na lepo posestvo — o tem Bogataj še ne misli veliko. Saj je vendar še krepak mož, ki se bo lahko še dolgo veselil svojega bogastva; in niti s tem, kar že ima, še ni zadovoljen. Pač mu je rekel zdravnik pri njegovi zadnji bolezni: »Previdnost, gospodar! Srce ni nič kaj v redu!« Pa kaj ve takle doktor vse? In kaj ve takle študirani človek, kakšno veselje je to, stati sredi dehtečega žita in vdihavati vase njegov močan vonj?

Na zlato žitno polje ob robu gozda koraka sedaj smrt, ne da bi jo kdo videl.

Ne, nihče je ne vidi — ne hlapci in dekle, ki morajo misliti samo na delo, in ne gospodar, ki stoji z žarečo glavo med njimi ter jih strogo nadzira in neprestano spodbuja in priganja k delu. Tu je eden izmed hlapcev malo bolj počasen; morda se je že utrudil pri nakladanju snopja. S polglasno kletvijo mu vzame gospodar vile iz rok in začne metati snop za snopom na voz, kjer jih hlapci odvezemajo. Še mu gre dobro — in v notranjosti se raduje: »Gospodar, zdravnik ni imel prav — še dolgo ne bo prišlo do tega, da bi se ti pred očmi stemnilo!« In zajema in zajema z vilami dalje... toda pri desetem in dvanajstem snopu le čuti, da noče več iti tako kot poprej. Srce deluje v njegovih prsih kot hitro udarjajoče kladivo... mora si za trenutek oddahniti. Nevoljno vrže zopet vile hlapcu in stopi na stran.

Usede se na snop, da si malo odpočije. Toda razbijanje v prsih noče odnehati. Ves utrujen leže sam vase in v glavi se mu dela omotica...

Čuj — ali se ni nekdo oglasil? Kmet se ozre okrog sebe, toda ni nikogar pri njem.

In vendar mu šepeta zopet v uho — in sedaj razloči jasno besede: »Kmet, kaj če bi moral sedaj umreti?«

»Toda jaz nočem umreti,« pravi Bogataj tiho sam pri sebi in zmaje z glavo. In pri tem poslušava vase, ali srce še vedno tako divje tolče. Toda to razbija še huje in hitreje kot poprej.

Sedaj sprašuje že zopet: »Kmet, če bi moral sedaj umreti — ali bi bil pripravljen?«

»Pusti me v miru,« pravi kmet v svoji notranjosti, ne da bi ganil z ustnicami, »pusti me v miru, ne utegnem leči v grob! Pojdi naprej in pusti me v miru!«

»Ne, ne grem naprej,« pravi glas, »in vprašam te še enkrat, ali si pripravljen, da umreš? Ali je tvoja duša dovolj spodobno napravljena, da stopi pred Boga... saj veš: oblečena v belo obleko...?«

»Pusti me že v miru!« pravi kmet še enkrat in se hoče dvigniti in oditi. Tedaj mu obstane pogled na hlapcih in deklah, ki tam stojijo in gledajo nanj, kot da bi bil popolnoma tuj človek in kot da bi ga videli prvokrat. Zopet pride kletev čez njegove ustnice — in ko plane v jezni razburjenosti proti njim, ki stojijo brez dela, ne zapazi, da se opteka kot pijanec. Še enkrat potegne hlapcu vile iz rok in jih zasadi v najbližji snop. Dvigne ga visoko kvišku... in sedaj še drugega... tedaj si seže nenadoma z obema rokama proti obrazu, kot da bi hotel odstraniti črni pajčolan, ki mu ga je nekdo vrgel čez glavo... nato se hipoma zgrudi na tla.

Hlapci in dekle planejo s krikom k njemu in mu zlijejo vode na glavo. Toda on zmaje z glavo in z roko pokaže proti srcu, kot bi hotel reči: »Saj ne pomaga nič več — in kar imam tu notri, tega ne zmižete vsi skupaj!« In potem se stegne po dolgem...

In smrt koraka dalje.

* * *

In prišla je smrt v mesto.

„Ko je šla po ulicah, je prišla mimo šole. Bil je ravno prvi dan dolgih, bla-

ženih poletnih počitnic. Znano je, kako planejo tak dan študentje iz šolskih prostorov. Smrt je prišla mimo v trenutku, ko se je šola končala. Počakala je v kotu šolskega dvorišča, da so vsi dečki in mladeniči odšli — in le proti dvema ali trem v vsej gruči se je obrnila z bridkim nasmehom. Potem so prišli učitelji — s hitrejšim korakom mladi, bolj počasi in umerjeno starejši. Dva izmed mlajših sta šla skupaj; eden je kašljal in težko dihal. Pred velikimi vrati gimnazije je podal cvetoči mož bledemu in kašljajočemu roko in rekel: »Dobro se imejte, gospod kolega, in prav čvrsto se okrepite na sončnem jugu!« Tedaj je pristopila smrt za korak, si ogledala nagovorjenega in se nasmehnila nato pomilovalno: »Ne, ubogi mož, odpeljati te hočem v bolj sončno deželo ... ne bo se ti več treba tu notri mučiti in ubijati!« Nato je stopila zopet nazaj v svoj kot in čakala.

Prav nazadnje je prišel iz šolskega poslopja star mož, očitno eden izmed učiteljev. Častitljiva, od starosti le malo upognjena postava. Dolgi, beli lasje se usipljejo izpod širokokrajnega klobuka čez senca in po zatilniku, dvoje dobrih, še vedno bistrih oči gleda skozi zlate naočnike. Takoj na drugi strani ceste, ki gre mimo gimnazije, je dreved s samotnimi, senčnimi sedeži. Do enega teh je stopil stari mož in se usedel ter obrnil pogled na tiho šolsko poslopje pred seboj. Potihoma, prav potihoma je govoril pred se po navadi starih ljudi — in potihoma, prav potihoma je stopila smrt za njim in prisluškovala.

»Sedaj ne bom nikdar več stopil vate, ti tiha hiša,« govori sivi mož na klopi sam s seboj. »Tako rad sem vedno prestopal tvoj prag, vsa dolga leta — toda sedaj ne gre več!« Kot zatopljen v sanje riše s konico sončnika vsakovrstne čirečare po pesku ... in slednjič napiše v pesek začetno črko nekega imena, a jo naglo zopet zabriše, in skoro mu spreleti rahla rdečica zgrbljena lica. Bila je začetnica »njenege« imena, ki jo je narisal skoraj mehanično, zatopljen v svoje misli — začetnica

imena one, ki leži sedaj v grobu že mnogo, mnogo let.

Dolgo, dolgo je že od tedaj.

Dalje sanjajoč si podpre starček na klopi brado z roko. Kako natančno se še vsega spominja kljub sedemdesetim letom! Kako jasno stopajo predenj slike iz davno minule preteklosti!

Nekje v šumljajočem, zelenem gozdu kamnita klop ... in na njej on in izvoljenka njegovega srca ...

In potem poročni oltar ... majhen, tih dom ... zimski večeri ob prasketajoči peči ali pri klavirju, kjer je on igral in ona pela sladke, mehke pesmi o rožah, ko je zunaj po cestah žvižgal

.....
ZDRAVKO

Emigrantom iz Dreke

*Veseli bodimo
in zlat'ga srca;
le skupaj držimo,
smo iz Dreke doma.*

*Le pojmo, vriskajmo,
saj mladi smo vsi;
korak uravnajmo
v naše vasi.*

*Tja v tujo deželo
nas sila podi;
in trdo tam delo
nam pije moči.*

*Le roženca sveta
nas kliče domov
od leta do leta
pod rodni naš krov.*

.....
mrzel veter ... in potem rakev in v njej ona — in v njenih mrtvih rokah mrtev otročiček; ki komaj je bil stopil v življenje, je že zopet odšel in vzel s seboj tudi mater.

In z njo njegov mir in njegovo srečo!

In kako bi mogel ostati miren po tistih temnih dneh, ko je odšel od nje-

ga mir? In kako bi mogel biti še srečen, ko je kar dvojna njegova sreča odšla od njega v majhen, temen grob?

Vrgel se je v večne tokove znanosti in raziskovanja, da bi utopil v tem svojo bol, ki mu je razjedala dušo. Začel je najprej modrovati... nato dvomiti... in nazadnje tajiti Boga. Pošiljal je v svet knjige, ki so vzbujale pozornost — morebiti so v marsikateri duši podrle mnogo dobrega. Morebiti so napravile te knjige marsikoga notranje tako ubogega in duševno tako bednega, kot je bil mož sam, ki jih je napisal; kot je bil vsa dolga leta svojih dvomov in nevere, dokler ni zopet zahrepenel po starih vrelcih, čistih, žuborečih studencih vere, kajti voda iz kapnic posvetne vede ni mogla pogasiti vroče žeje njegove duše.

Skušal je popraviti, kolikor se je popraviti dalo, s tem da je pisal druge spise — toda ali ni vedel, da zapeljivcu raje verjamejo kot spreobrnjencu, ki bi sedaj rad spreobrnil tudi one, katerim je nekdaj prišepetaval na uho besede, ki niso bile nič manj omamne kot sladki sok grozdja, v katerem je zajet ves žar poletja?

Da, vedel je pač! In to ve razmišljajoči starček na klopi pod senčnim drevsom tudi sedaj — in kot da ga tlačí skrivno breme, se mu skloni siva glava globoko na prsi.

In sedaj je nastopila v njegovem življenju jesen. Sedaj je čas, da premisli, kakšne sadove je obrodilo. Točno pred enim letom je nekaj potrkalo na njegova vrata, pa je tedaj še milostno šlo mimo in zapustilo samo majhno ohromitev na jeziku kot tih opomin: »Ti — ne pozabi name!« Če bi prišla sedaj zopet... in če bi vzela to pot zares in rekla: »Imel si časa dovolj, da urediš svojo dušo!«

Se en pogled vrže stari mož na veliko hišo tam na oni strani — nato zamrmra: »Z Bogom!« Na jok mu gre... če noče, da ga prevzame ginjenost, mora kar vstati in oditi domov. In dvigne se in gre.

Za njim pa stopa ona, katere on ne vidi; stopa neslišno kot na čarovnih podplatih.

Kako naporna je vendar danes staremu možu hoja! Zdi se mu, da ni še nikoli tako težko hodil. In stopnice, ki peljejo do njegove samotne pisarne, se mu zdi, da imajo trikrat toliko stopenj kot sicer.

Utrujen omahne starček v naslonjač pred pisalno mizo. Tu stoje v enem izmed predalov stare, majhne beležnice — njegove beležnice z zapiski iz več kot štirideset šolskih let. Sedaj jemlje eno za drugo v roke in lista po njih... in prikazujejo se mu obrazi otrok, dečkov, mladeničev z iskrečimi očmi! O, imel jih je vedno tako rad!

In vedno si je prizadeval, da bi napravil kaj dobrega iz njih. Pri vseh se mu ni posrečilo — toda bil je med njegovimi učenci marsikateri, ki ni pozabil njega in njegovih nauk; marsikateri, ki zavzema že kako važno mesto v življenju — in koliko pisem njegovih nekdanjih učencev mu je že razodelo osrečujoče priznanje: »Vi ste vsejali v nas kal za vse, kar moremo dobrega pokazati v svojem življenju!«

Takó njegovo delovanje vendarle ni bilo brez sadu in blagoslova pri žetvi. Kjer pa je blagoslov, spada zraven tudi zahvala — in ali ne molimo najbolj, če se hočemo zahvaliti?

Starček vzame v roko majhno knjižico, ki je ležala na pisalni mizi, globokoumno knjigo blaženega Tomaža Kempčana. Odpre jo in bere:

»O blaženo bivališče v mestu tam gori! O svetli dan večnosti, ki ga noč ne zatemni, ampak vedno razsvetljuje najvišja resnica; vedno vesel, vedno varen in nikdar spremenljiv dan! O da bi mi že zasijal ta dan in da bi bilo že konec vsega posvetnega! Svetnikom sveti ta dan z večno blestečo jasnostjo, popotnikom na zemlji pa le od daleč in kot skozi zrcalo.«

Dalje in dalje bere. In vzbudi se mu globoko, goreče hrepenenje... in slednjič mu pride mila prošnja čez ustnice: »Gospod, odpusti mi, kar sem zagrešil, — in ne pusti me dolgo čakati! Potrkaj kmalu zopet; pripravljen sem!«

Vse to sliši smrt. Počasi se nagne naprej, da se skoraj dotakne sivega temena starega moža.

Ta vzame v roke veliko, belo polo papirja in začne pisati — prošnjo za upokojitev. Takole piše: »Vedno pogosteje in vedno bolj občutno se pojavljajo slabosti moje visoke starosti, ki me silijo, da prosim Vašo Ekscelenco...«

Pisoči se je ustavil. Ah, ni tako lahko nadaljevati! Tako težko je pisati tako rekoč smrtno obsodbo svojega lastnega življenja in delovanja! Tako težko je za vedno vzeti slovo od navaženega in priljubljenega življenjskega dela!

Zopet premišljuje sam pri sebi. Nič ne opazi, da se zunaj že mrači in da le daleč na zahodu žari večerna zarja. Nič ne čuti, kako dobivajo njegove poteze truden, onemogel izraz.

Vedno še stoji smrt za visokim naslonjačem in čaka, ali ne bo ta, ki tu ždi in razmišlja, nadaljeval s pisanjem. Toda ta ne piše več in le bulji tja pred se...

Niže se skloni smrt in pogleda starčku v oči. Toda te so brez bleska in motne in le žarek zlate zarje na zahodu se komaj vidno svetlika v njih.

Še niže se pripogne smrt in bere, kar je tu še nazadnje zapisal tako čudno zamišljeni mož. Bere besede: ... »prosim Vašo Ekscelenco za odpust iz službe in upokojitev...«

Tedaj se smrt rahlo nasmehne in spregovori: »Sprejeto!« Nato vzame starčku, ki je zlezal počasi na kup v naslonjaču, pero iz roke — in gre.

* * *

In smrt potuje do zadnjih hiš velikega mesta, kjer se začenjajo vrtovi in njive, kjer stojijo majhna delavska stanovanja in se razprostirajo obširne trate in peščeni svet, na katerem se vršijo ljudske zabave.

Tu stoji pod modrim poletnim nebom velikanski šotor nekega cirkusa — zraven pa manjši šotori, v katerih prebivajo ljudje in živali, ki skupaj nastopajo pri predstavah.

K enemu teh šotorov koraka sedaj smrt. Lahno odgrne staro preprogo, ki zagrinja vhod v šotor. »Da, tu je« zamrmra smrt in se splazi prihuljeno no-

ter. In ko je notri, se zvije skupaj in postaja manjša in vedno manjša, dokler ni tako majhna kot neznaten palček — kot grda mora, ki se sanjavcem usede ponoči na srce in jih muči skoraj do smrti. Tako majhna je sedaj smrt.

V šotoru stoji borna, železna vojaška postelja in na njej leži bolnik. Po železnih posteljnih nogah spleza smrt na odejo in se usede smrtno bolnemu na prsa, ravno na tisto mesto, pod katerim divje razbija izmučeno srce v hudi vročici.

»Hej, dober večer, striček,« govori sedaj smrt umirajočemu, »zopet sva skupaj! Toda to pot je vrsta na tebi — drugače kot pred tremi leti, ko si svojemu nasprotniku v dvoboju porinil ostri meč med rebra, da je na mestu obležal!«

»Oh,« stoka bolnik, »oh... oh!«

»In sedaj bi ne smel tu ležati, na tej revni slami! Ne smel bi biti v slabšem položaju kot zadnji cirkuški konj, na katerega vsaj pogledajo, če mu ni kaj prav! — Zakaj ne govoriš? Ali me ne poznaš? Hočem ti povedati, kdo sem — jaz sem smrt! In prišla sem, da zahtevam od tebe tvojo dušo!«

Tedaj se bolnik vzpne na komolce. »Pojdi proč,« zaječi, »pojdi proč, ti si hudič in nič nočem imeti opraviti s teboj!«

»Ne, nisem hudič,« odvrne mora na bolnikovih prsih. »In če bi tudi bila, ali bi ne bila dobra prijateljca? Ali nisi dovolj pogosto sklepal tovarišije s hudobo? Ali nisi zapil in zapravil denarja svojega očeta in se smejal solzam svoje matere, ti propadli študent? Ali nisi svoje zapuščene neveste spravil v grob, ali nisi v blato teptal deklško čast? Ali si še kdaj molil po tistem dnevu, ko te je po prvi razuzdani noči majhna svetinjica Matere božje, spomin pobožne matere, pekla na prsih kot kos razbeljene kovine, dokler je nisi s kletvijo odtrgal z vratu in jo s smehom zagnal od sebe? — Da, ti si bil zvest tovariš hudobe... toda povem ti, da jaz nisem hudič! Jaz sem smrt — in tvojo dušo zahtevam sedaj od tebe!«

Smrt grabi umirajočega za grlo in se plazi počasi z njegovega srca navzgor. Tu in tam strese težko hropečega.

S tresočimi, mrzličastimi rokami gre umirajoči proti svojemu stisnjenuemu grlu. »Proč od tukaj, proč od tukaj!« stoka — toda ne umaknejo se, te železne klešče.

»Pojdi proč,« prosijo v vročici tresočja se usta, »ko bom zopet na nogah, ti hočem pokazati vso svojo jahaško spretnost.«

»Sedaj ne bova več jahala, prijateljček, sedaj greva z odra, kjer so ti metali rože, pred sodni dvor, od koder bodo padle nate ognjene besede,« pravi smrt.

»Zapojem ti najnovejše kuplete...!«

»In jaz ti zamašim usta s prstjo!... Tu, glej!«

Umirajoči odpre na široko oči — in kar vidi, mora biti nekaj groznega...

Toda o tem ne more nič več govoriti — smrt je opravila svoj posel. In smrt potuje dalje.

* * *

Prav zunaj pred mestom stoji vila. Skozi eno samo visoko okno, zastrto z medlorumenimi, težkimi zavesami, sije še luč. Tja zavije sedaj smrt.

Pred razkošnim hišnim portalom postoji za hip, kot bi se obotavljala in pomišljala. Potem položi roko na kljuko in vrata se odpro — kot se pač morajo odpreti vsa vrata, kjer hoče vstopiti smrt.

Pravzaprav smrt ne potrebuje težkih in mehkih preprog, po katerih sedaj stopa. Saj hodi vedno tako neslišno. — In zdaj stoji v sobi, v kateri edini v vsej hiši še gori luč... stoji pred bolniško posteljo, na kateri leži človek v smrtnem boju.

Ta odpre sedaj oči... boleče oči pod bolečim čelom. Njegov pogled išče luč. Videti je, da ta nima več olja in da počasi ugaša. Roko bi rad dvignil, da bi dal staremu služabniku v sobi zraven znamenje z zvoncem — toda ta je tako težka, kot da vise na njej svinčene uteži. In zmedena misel mu šine skozi glavo: to je konec — oh,

prišel je prej kot je mislil! — Hotel se je svojega zaslužnega počitka še nekaj let veseliti...

Glej, kdo stoji tam v kotu sobe? Kdo dviga roko do svetilke, da še nekajkrat plapolajoče vztrepeta in potem ugasne?

Sedaj govori postava tam... poslušaj:

»Kapitan, prihajam po višjem ukazu — treba je dvigniti sidro za zadnjo vožnjo!«

»Ah,« vzdihne umirajoči, »je li že tako daleč?«

»Da, kapitan — in kako je ladja — v redu?«

Bolnik zarije tilnik globoko v blazino, tako da je njegov pogled srepro uprt proti stropu.

»Ladja v redu?« — tako odmeva vprašanje po njegovi duši. Zdaj je treba, da napravi še enkrat pregled na krovu, ali je vse pripravljeno za zadnjo vožnjo.

Toda kako čudno — ali se hočejo vsi ti peljati? Vsi ti ljudje, ki zdaj stojijo na krovu njegove ladje?

Glej, tu se gnetejo naprej — ljudje z obrazi, ki jih je kdaj v življenju že srečal!

Tu stoji deček, kateremu je na neki njegovi vožnji umrla mati, poljska izseljenka, in katerega je on, brez otrok in brez žene, vzel k sebi in ga spravil v sirotišnico na svoje stroške... tu stoji in prosi: »Daj, vzemi me s seboj!«

Tu šepa k njemu z naporom stara ženica, mati mladega mornarja, ki se je pri neki njegovi vožnji ponesrečil, ko je hotel izvršiti težko delo pri jadrnih v viharni noči. Kapitan je izplačeval stari ženi letno podporo iz svojega lastnega žepa... resnično, sedaj stoji pred njim in se nerodno prikloni in pravi: »Vaše blagorodje me mora vzeti s seboj!«

Tu se gnetejo naprej stoteri — ubogi popotniki v podpalubju iz vseh delov sveta. Ubogi ljudje, katere je nekoč sočutno tolažil, katere je gmotno podpiral, kjer je mogel, katerim je rekel vedno vsaj dobro, vzpodbudno besedo ali dal dober nasvet... tu stojijo zdaj

vsi okrog njega in prosijo glasno v vseh jezikih: »Vzemi nas s seboj, vzemi nas s seboj!«

Tu stoje mlade deklice, katere je osvobodil iz rok brezvestnih lopovov, in pretakajo solze hvaležnosti in ga prosijo: »Tudi me se hočemo peljati s teboj na tej veliki vožnji!«

In vedno novi se drenjajo pred strmečega kapitana — ljudje iz tujih pokrajin, do katerih je bil pri vsej svoji moči vendar vedno mil in prijazen... njegovi mornarji iz starih časov, med katerimi je stal kot junak z iskrečimi očmi v urah stiske in nevarnosti in kadar je bilo treba nastopiti za strumen red med moštvom, pa tudi dober in skrben, kadar je sedel ob njih bolniških posteljah, kot da bi mu bilo žensko srce; da, materinsko srce v prsih, preizkušenih v vseh viharjih... njegovi ladijski gospodarji, katerim je vedno zvesto služil, katerim je množil premoženje in sijaj, sam pa bil skromen in nesebičen... vsi, vsi ti ljudje se gnetejo k njemu in pravijo: »Mi moramo s teboj!«

Hoče jih vprašati: »Zakaj morate vsi z menoj?« Toda zdi se, kot da so njegove misli uganili, in enoglasno mu kličejo: »Hočemo zate prositi pri večnem Bogu!«

Ah, ali je čisto pozabil, da mora sedaj umreti? Da stoji smrt pri njem in da mu je rekla, da je treba dvigniti sidro za zadnjo, veliko vožnjo?

Da, tam v kotu stoji smrt in vprašuje še enkrat, toda zdaj že bolj nestrpno: »Kapitan, ali smo pripravljeni? Je ladja v redu, kapitan?«

Tu sklene mož na smrtni postelji roke, da opravi majhno molitev, katero je vedno zmolil, preden je začel vožnjo:

»Marija, skoz življenje
voditi srečno znaš,
ti pelji skoz trpljenje
življenja čolnič naš.
Ti krmi ga v valovih,
ti brani ga v vetrovih,
Marija, Marija, hiti na pomoč!«

Pa hipoma se mu zdi, da že plove s svojo ladjo daleč po odprtem morju... in da pojo z njim vsi, ki se peljejo na njegovi ladji, ker hočejo zanj prositi pri večnem Bogu... in da pojo vsi valovi v morju in vse sape nad vodo:

»Marija, Marija, hiti na pomoč!«

In ob krmilu vidi samega sebe... in potem se pojavi rob zlatega obrežja iz morske gladine... visoke palme mahajo v pozdrav...

»Celina!« dahnejo rahlo ustnice umirajočega, »domovina, sladka domovina!«

Postava v kotu izgine v svitu jutranje zore, ki pada zdaj v sobo. — In smrt potuje dalje.

— — — — —
In nekoč, nekoč pride smrt tudi k tebi!

ZDRAVKO

Misel na dom

*Oj dragi beneški moj kraj,
o ljubi slovenski moj dom!
Na svetu ti meni si raj,
in vedno jaz ljubil te bom.*

*Spomin na očetovo streho,
na drage in ljube domače
v tujini mi nudi uteho,
ko srce osamljeno plače.*

*V tuji deželi prebivam,
a zate le bije srce;
ljubezen do tebe vsem skrivam,
a po tebi le točim solze.*

*Pozdrave ti srčne pošiljam,
ko zjutraj se sonce sveti;
se vedno te v noči spominjam,
ko v zvezdah nebo mi žari.*

*Ni sile tako je mogočne,
ne strehe ognjene tak močne,
da bi strla ljubezen za dom,
ki vedno jaz ljubil ga bom.*

Msgr. dr.

Mihael Toroš

**novogoriški
apostolski administrator**

V cerkveni zgodovini goriških Slovencev ne bo mogoče iti preko značilne osebnosti msgr. Mihaela Toroša, apostolskega administratorja jugoslovanskega dela goriške nadškofije. Če upoštevamo kočljive in zamotane razmere, ki so nastale na ozemlju Goriške, ki je po drugi svetovni vojni pripadlo komunistični Jugoslaviji, in še posebno stvarne težave porajajočega se novogoriškega cerkvenega okrožja, moramo vrednotiti njegovo delo kot zelo pozitivno. Dasiravno je bila zamujena zgodovinska priložnost, da bi se postavil soliden temelj samostojni škofiji, so se uspešno izpeljale zamisli in ustanove, ki bodo ohranile trajno vrednost za življenje in zgodovino goriških Slovencev.

Dr. Mihael Toroš je bil sin goriških Brd: mehkega srca, kot je mehko in blago briško podnebje, a hkrati trde skorje, kot je trda briška opoka; zaveden Slovenec, pač sin zapadnih Brd, ki so tisočletje ohranila neokrnjene skrajne narodne meje, svetniško vzoren duhovnik, ves predan Cerkvi in Bogu.

V dobi dozorevanja

Rodil se je dne 12. avgusta 1884 v Medani. Oče Franc in mati Katarina Grudina, rojakinja iz Kožbane, sta pod preprosto kmečko streho krščansko vzgajala svoje otroke. Ko je Mihael dopolnil šesto leto, sta ga vpisala v ljudsko šolo v Medani. Leta 1898 sta ga poslala na državno gimnazijo v Gorico. Septembra 1899 je vstopil v malo semenišče in leta 1906 v bogoslovno semenišče. Po končanem tretjem letniku



ga je nadškof Sedej dne 18. julija 1909 posvetil v mašnika. Medtem ko je novomašnik posečal četrty letnik bogoslovja, je bil nastavljen za glavnega semeniškega prefekta.

Nadškof Sedej je določil Toroša za dušno pastirstvo. Dne 1. oktobra 1910 ga je poslal za kaplana v Dornberk in pozneje, 28. decembra 1911, v Rihemberk. Kaplan Toroš se je odlikoval po izredni točnosti in natančnosti; v zadevah, ki si jih je vzel k srcu, je bil naravnost malenkosten. Ker je izhajal iz revne družine in dobro poznal kmečko življenje in trpljenje, je na široko zajel med vernike. Med goriškimi Slovenci je bilo tedaj javno življenje zelo razgibano: vsepovsod so čez noč vstajale nove verske, kulturne, gospodarske in politične organizacije. To nenehno snovanje novih udruženj in bohotno kipeenje mladih sič je neizogibno povzročalo cepitve in spore, struje in stranke. Nadškof Sedej je naročil duhovnikom, naj bodo izven dnevnega boja, in je izrecno prepovedal mlajšim duhovnikom, da bi sprejemali vodilna mesta pri raznih svetnih udruženjih. Kaplanu Torošu ni bilo lahko umakniti se s sprejetih položajev, a na škofov poziv je ubogal. »Vaša Prevzvišenost,« mu je pisal, »bodi prepričana, da ima v meni zvestega, vdanega služabnika, ki je pripravljen vedno in povsod klanjati se Vašim že-

ljam in ukazu, naj bi bilo to še s tolikimi žrtvami združeno.«

Februarja 1914 je kaplan Toroš zbolel na težkem vnetju potrebušnice in poprsnice. Zdravnik dr. Brecelj ga je spravil v bolnišnico usmiljenih bratov v Gorici. Bolezen se je tako zavlekla, da je moral stopiti v začasni pokoj in si iskati zdravja v raznih zdraviliščih v Gorici, na Češkem in na Dunaju.

Medtem je izbruhnila prva svetovna vojna. Goriška fronta je izpraznila mesto in vasi, ljudje so odšli v begunstvo, nadškof Sedej se je skupno z bogoslovci umaknil v Stično. Številni duhovniki so bili pregnani, pozaprti in konfinirani. Ko je Toroš na Dunaju docela ozdravel in videl, da se ne more vrniti na Goriško, se je oktobra 1917 vpisal na dunajsko pravno fakulteto in se temeljito oprijel študija. Po končani vojni se je vrnil na Primorsko, ki je prišla pod Italijo. Mesto da bi se vrnil na dunajsko univerzo, je avgusta 1919 odšel v Rim in posečal cerkveno pravo na Gregorijanski univerzi. Dne 4. julija 1921 je doktoriral s tako odličnim uspehom, da ga je papež Benedikt XV. odlikoval s spominsko zlato kolajno.

Sodnik in profesor

Ko se je dr. Mihael Toroš vrnil v Gorico, se je začela doba vestnega dela v nadškofijski pisarni in poučevanja v osrednjem bogoslovnem semenišču. Nadškof Sedej mu je poveril odgovorna službena mesta: 5. julija 1921 mu je odkazal mesto kanclista v nadškofijski pisarni, 11. oktobra službo zapisnikarja pri metropolitanskem cerkvenem sodišču in 28. novembra stolico cerkvenega prava v bogoslovnem semenišču. Decembra 1922 ga je imenoval za prosinodalnega spraševavca in oktobra 1923 za suplenta cerkvene zgodovine v bogoslovju. Leta 1930 je postal redni profesor cerkvene zgodovine.

V obnovljenem deškem semenišču so potrebovali gospodarstvenika, ki bi uravnovesil težke primanjkljaje. Nadškof Sedej je septembra 1924 imenoval dr. Toroša za semeniškega ekonomista:

pod njegovo skrbno upravo so dolgovi uplahnili, prejemki porastli, okoli semenišča so zeleneli novi vinogradi in sadovnjaki kot vir nemajhnih dohodkov.

V cerkvenopravnem oziru je bilo za Gorico posebno važno metropolitansko sodišče, ki je obravnavalo v prvi stopnji goriške pravde, v drugi pa zadeve tržaško-koperske, poreško-puljske in videmske škofije. Nadškof Sedej je leta 1931 imenoval dr. Toroša za predsednika goriškega metropolitanskega sodišča. Dr. Toroš, ki je že poprej veljal kot izreden poznavavec cerkvenega prava, se je zdaj uveljavil kot odličen pravnik, nadvse natančen in strog, ki je znal razvozljati še tako zapletene primere. Njegovi pravdoreki so bili tako jasni in temeljiti, da so vedno obveljali, tudi če so se stranke zatekle na višja prizivna sodišča.

Leta 1939 je bil imenovan za sodnika v zakonskih pravdah pri pokrajinskem cerkvenem sodišču v Benetkah, kjer si je pravtako priboril velik ugled.

Dr. Toroš pa je razvil svojo dejavnost tudi na drugih področjih: bil je član gospodarske komisije za semenišča, kaplan pri uršulinkah, predsednik ustanove »Pio Sovvegno«, podpredsednik odbora Slovenskega Alojzijevega itd.

V priznanje za nemajhne zasluge in za prekoristno delo je bil dr. Toroš decembra 1931 imenovan za častnega kanonika goriškega stolnega kapitlja in kasneje za škofijskega svetnika, papež Pij XI. pa mu je dne 7. maja 1935 podelil dostojanstvo infuliranega prelata in leto pozneje še apostolskega protototarja.

Msgr. Toroš je živel predvsem za šolo in za sodne zadeve, drugače ni silil v javnost. Bil je iskren Slovenec in velik rodoljub, zato je hudo trpel, ko je gledal, kako so italijanske oblasti zatirale slovensko manjšino. Odločno je obsojal fašistične metode. Njegovemu ostremu pravnemu čutu se je zlasti upiralo, če so se krivice vršile v cerkvenem območju. Tedaj se je dvignil in zagrmel, da je marsikomu sapo vzelo. Prišlo je seveda maščevanje od strani



Medana, msgr. M. Toroš, srebrnomašnik

političnih oblasti, kar ga je tako užalilo in zagrenilo, da ni do smrti več pozabil.

Ko so leta 1923 italijanske oblasti pregnale iz Gorice slovenske kapucine, je dr. Toroš javno protestiral in pisal celo kardinalom v Rim, naj to preprečijo. Za nastop je kmalu plačal. Goriška prefektura mu je nekaj mesecev pozneje odklonila priznanje k imenovanju za profesorja cerkvene zgodovine v goriškem bogoslovju. Ker ni bila državno priznana niti stolica cerkvenega prava, je dr. Toroš ostal veliko časa brez profesorske plače.

Fašizem je ukinil na Goriškem vse, kar je bilo slovenskega, le v bogoslovnem semenišču ni bila prepovedana slovenska govornica. Pa je časopisje zagnalo krik, da je goriško bogoslovje »leglo slovanstva«; obtoževali so vodstvo in profesorski zbor, da vzgajajo bogoslovce v protidržavnem duhu in da preganjajo italijanske semeniščnike. Iz Rima je prihitel apostolski vizitator Jožef Rossino, da bi zadevo razščistil. Toda državne oblasti so prisilile k odstopu ravnatelja msgr. Jakoba Brumata, kon-

finirale prof. Karla Musizza in ekonoma Antona Rutarja, nekaj profesorjev stavile pod policijsko nadzorstvo, dr. Torošu pa so izrekli »ammonizione e diffida, opomin in svarilo«.

Veliko delo je izvršil dr. Toroš ob zasedanju prve goriške sinode, v kateri si je škofija uzakonila svojo krajevno zakonodajo. S svojim globokim poznanjem cerkvenega prava je veliko prispeval bodisi med izdelavo sinodalnih konstitucij, kot referent za splošne določbe in za 4. in 5. knjigo cerkvenega zakonika, bodisi v zaključnih razpravah, ko je zahteval korenitih sprememb v prilog krajevnih navad, splošnih župnijskih izpitov in zlasti jezikovnih pravic. S tehtno besedo in s pravnimi dokazi je zahteval spoštovanje jezikovnih pravic slovenskih vernikov in uzakonitev načela, da se med slovenske vernike pošiljajo slovenski duhovniki, med italijanske italijanski.

Po končani drugi svetovni vojni je bila goriška nadškofija v zelo težkem položaju: ozemlje je bilo razdeljeno v cono A in v cono B; vojne strasti so

bile še vedno razpaljene in bila se je ogorčena borba za nove meje, splošna živčna napetost je bila na višku. Ker je bila nadškofu Karlu Margottiju zaprta pot na področje cone B, je dosegel od sv. stolice pooblastilo, da sme tjakaj pošiljati na birmovanje kakega drugega duhovnika. Dne 1. septembra 1947 je nadškof poveril msgr. Torošu oblast, da sme birmovati v dekanatih Bovec, Kobarid, Tolmin, Cerklje in Idrija.

Apostolski administrator

Dne 15. septembra 1947 je prišlo do nove državne razmejitve. Skoro tri četrtine ozemlja goriške nadškofije, večji del ozemlja tržaško-koperske škofije in vsa Istra so bili priključeni Jugoslaviji.

Dva dobra meseca poprej, dne 2. julija, je papež Pij XII. imenoval dr. Mihaela Toroš za apostolskega administratorja poreško-puljske škofije v Istri s pravicami rezidencialnega škofa z izjemo opravil, ki zahtevajo škofovsko posvečenje. Sredi oktobra je dr. Toroš odšel preko Trsta v Poreč in prevzel upravo ondotne škofije v kaj težkih povojnih okoliščinah.

Upravo jugoslovanskega dela goriške nadškofije je prevzel solkanski župnik msgr. dr. France Močnik, ki je bil pravtako imenovan za apostolskega administratorja. Čez nekaj tednov so komunistične oblasti izgnale msgr. Močnika. Dne 28. februarja 1948 je sv. stolica premestila msgr. Toroša iz Istre na Goriško in mu poverila upravo solkanske apostolske administrature. Koncem marca je dr. Toroš prišel na Goriško in se nastanil na Kapeli v Novi Gorici, kjer so mu oblasti uredile skromen sedež.

Medtem se je msgr. Karel Musizza, ki je v imenu ljubljanskega škofa upravljal ozemlje tržaško-koperske škofije v Sloveniji, umaknil iz Kopra v Italijo. Tako je bilo leta 1955 msgr. Torošu dodeljeno v upravo še ozemlje tržaško-koperske škofije. Na njegovih ramenih je stala strašna odgovornost za usodo Cerkve in duš na Primorskem, saj je bil prvi apostolski administrator vsega Slovenskega Primorja.

Dr. Toroš je upravljal tržaško-kopersko področje po delegatu msgr. Albinu Kjudru vse do julija 1961, ko je sveta stolica imenovala msgr. Kjudra za apostolskega administratorja slovenskih delov tržaško-koperske in reške škofije.

Ko so začele pešati moči apostolskemu administratorju dr. Torošu, si je leta 1959 izbral za delegata solkanskega dekana Andreja Simčiča, ki mu je stal zvesto ob strani do smrti in ki je pozneje kot kapitularni vikar vodil škofijske posle vse do prihoda msgr. Janeza Jenka.

Za časa svoje dolgotrajne bolezni je dr. Toroš iskal zdravja na kliniki v Ljubljani in v Ankaranu. Umrl je na Kapeli v Novi Gorici dne 29. decembra 1963. Na Silvestrovo zjutraj so ga prenesli v dekanijsko cerkev v Solkan. Pontifikalno zadušnico je opravil mariborski škof Maksimilijan Držičnik, v slovo mu je spregovoril kapitularni vikar Andrej Simčič, nakar so ga v veličastnem pogrebem sprevedu prenesli na Sv. goro in pokopali v grobnici za glavnim oltarjem tik goriškega kneznadškofa Frančiška B. Sedeja.

Nadpastirsko delo na Goriškem je zahtevalo velike požrtvovalnosti, previdnosti in odločnosti. Požrtvovalnosti, saj ni bilo ne škofijskih uradov in ne škofijske cerkve, ne semenišča ne verskega tiska in ne drugih pripomočkov za redno poslovanje. Moral je začeti iz nič.

»Brž ko sem bil imenovan za apostolskega administratorja na Goriškem,« je zapisal v uvodniku za prvo številko lista Družine, »sem si postavil dva cilja, to je, da bi dosegel za naš duhovski naraščaj malo semenišče, za vse naše ljudi pa verski list.«

V duhovni oporoki pravi: »Skrb za duhovniški naraščaj sem vseskozi smatral za svojo poglavitno dolžnost. Zato sem storil vse, da je bilo v Vipavi odprto dijaško semenišče.« In res. Komaj so se po sporu s Kominformom razmere v Jugoslaviji ustalile, je dr. Toroš po dogovoru z državnimi oblastmi in s pristankom dekana Ignacija Breitenbergerja začel preurejati veliko

župnišče v Vipavi za malo semenišče. Leta 1952 je semenišče sprejelo prve dijake, ki so obiskovali najprej zunanjo gimnazijo v Vipavi in nato v Ajdovščini; ko pa sta bili te gimnaziji ukinjeni, je leta 1957 ustanovil v semenišču notranjo versko šolo, ki odgovarja klasični gimnaziji. Število dijakov se je povzpelo na 80 in semenišče, ki je bilo sprva mišljeno samo za novogoriško apostolsko administraturo, je pozneje sprejemalo dijake tudi iz koprškega okrožja in iz ljubljanske nadškofije. Veliko vrsto let je bilo edino malo semenišče v Sloveniji.

Dr. Toroš je zelo skrbel za duhovniške poklice: zaukazal je molitve, miloščino na kvatrne nedelje, pogosto pridigovanje o vzvišenosti duhovniške službe. »Dragi duhovniki,« kliče v duhovni oporoki, »skrbite, da bo na Goriškem vedno veliko novih maš!«

Apostolski administrator je dobro vedel, kakšne važnosti je dober tisk za oblikovanje verske zavesti. Zato je za-

stavil ves svoj vpliv pri oblasteh, da je z majnikom 1952 lahko začel izdajati dvakrat na mesec verski list »Družina«, edini v vsej Sloveniji, ki je dosegel naklado 65.000 izvodov. Da bi listu zagotovili trajnost, je malo pred smrtjo prenesel lastnino »Družine« na ap. administracijo v Novi Gorici.

Dr. Toroš je nudil vso pomoč, pa tudi vsa možna sredstva za pozidavo v vojni porušenih in poškodovanih cerkva: tako na Gorjanskem na Krasu, v Renčah, v Grgarju, in še posebno za zidanje umetniške Plečnikove cerkve na Ponikvah.

V skrbi za duhovno poglobitev krščanskega ljudstva je podprl akcijo ljudskih misijonov. Prav Goriška ima čast, da je prva v Sloveniji po vojni, začeni z letom 1950, sprožila celo vrsto misijonov, ki so poživali v ljudstvu versko zavest in krščansko življenje.

Da bi tudi duhovnikom nudil vsakovrstne vzpodbude, je organiziral na Kostanjevici mesečne duhovne obnove,



Rihemberk, 30. 8. 1959 - Pri sprejemu msgr. M. Toroša

ki so občutno krepile vez edinosti med duhovščino in pospeševale enotno dušnopastirsko delo v škofiji.

Apostolskemu administratorju niso ostale prihranjene vsemogoče bolesti, stiske in preskušnje. Nepopisno grenkó mu je bilo, ko je moral brez moči gledati, kako so blatili Cerkev, sramotili verske predstavnike, preganjali vernike, tirali duhovnike pred sodnike za prekrške in zlasti ko so zrežirali prosluli »tolminski proces«, na katerem so obsodili več duhovnikov na osnovi potvorjenih listin in izpovedb ustrahovanih priči.

Po dolgem in resnem premisleku se je odločil, da nastopi trnjevo pot, težko in tvegano, ki ga bo brez nadaljnega izpostavila ostri kritiki: skušal bo navezati, v kolikor mu bo vest dopuščala, stik z ljudsko oblastjo, iskren in dobronameren, da pride do omilitve protiverskih ostrin, do pomiritve duhov in znosnejših pogojev za versko življenje. Komaj je leta 1947 prestopil mejo, bil je tedaj italijanski državlján, že je poslal maršalu Titu vdanostno brzojavko; na pastoralnih vizitacijah je poudarjal lojalnost do države, spominjal na fašistično zatiranje in na dolžnost zvestobe lastnemu narodu. Prenekateri se je temu čudil in padla je krilatice o »rdečem škofu«. Ali dr. Toroš, ki je dajal cesarju, kar je cesarjevega, je hkrati zahteval, naj se dá Bogu, kar je božjega: pozival je vernike, naj neustrašeno izpovedujejo svojo vero, naj javno krščujejo otroke in sklepajo cerkveno poroko. »Državna ustava priznava versko svobodo,« je naglašal v pridigah, »če vam kdo krati versko svobodo, naznanite mi ga! Krščanstvo ne mara strahopetcev, hoče junakov!«

In znal je biti junak! Z ustavo in zakonom o verskih skupnostih v roki je stopal na krajevne odbore, na notranjo upravo v Novi Gorici, na Versko komisijo v Ljubljani — sprva so kaj debelo zijali, da si upa duhovnik mednje — kjer je z jasno in krepko

besedo zahteval, naj ne kršijo državnih postav. Tudi kdor ni v njem spoštoval duhovnika, je moral ceniti jurista. Dejstvo je, da je dr. Toroš marsikaj dosegel: sedež na Kostanjevici, semenišče, verski list, osvoboditev nekaterih duhovnikov, vrnitev zaseženih župnišč itd. Oblasti so mu izkazale svojo pozornost zlasti v bolezni, ki so mu poskrbele najboljše zdravnike in vso nego na kliniki v Ljubljani in v Ankaranu.

Če je motil že vtis, da je bil dr. Toroš nekam predaletč z oblastmi, je prav mučno odjeknilo, ko je poslal pozdravno brzojavko ustanovnemu občnemu zboru CMD in tudi sam pristopil v društvo. Ko se je pozneje ponesrečil poskus, da bi pred Cerkvijo uredil pravni položaj CMD, je izstopil in društvo jasno odklanjal.

Objektivne težave v komunistični državi, čut težke odgovornosti in trajna živčna napetost so ga utrudile in pretresle, da je tu pa tam preostro nastopil. Duhovniki so si ga želeli bolj očetovskega, manj odmaknjenega pe-rečim pastoralnim problemom, z učinkovitejšim osrednjim uradovanjem.

Če hočemo izreči sklepno besedo o osebnosti in delu ap. administratorja Mihaela Toroša, moramo priznati, da je duhovno vladal na Goriškem v skrajno težkih razmerah, ki so ga prisilile na pozicije taktične obrambe osnovnih človečanskih pravic in bistvenih versko-nravnih vrednot, ne da bi mu dovolile, da bi razvil vsestransko pastoralno dejavnost in načrtno organizirano osrednje škofijsko vodstvo. Njegova, kot tudi vsega slovenskega naroda tragedija je bila v tem, da je kot narodno zaveden duhovnik moral živeti v Sloveniji, ki jo je vroče ljubil, a ki mu je ljubezen vračala z zatiranjem onega, kar mu je bilo najsve-tejše: krščanska vera in zvestoba Bogu in Cerkvi. Zato je vse njegovo nadpastirsko delo stremelo k temu, da bi ljudstvu ohranil vero v domovini, ki bi ne bila sovražna krščanstvu.

Škof Janez Jenko

apostolski administrator Slovenskega Primorja



Dne 17. julija 1964 je sveti oče Pavel VI. imenoval novogoriškega apostolskega administratorja dr. Janeza Jenka za naslovnega škofa akufidskega in za apostolskega administratorja Slovenskega Primorja. Duhovna vlada škofa Jenka se razteza na vsa s Slovenci naseljena ozemlja, ki so zdaj v Jugoslaviji, a ki so pred zadnjo vojno pripadala goriški nadškofiji in tržaškopoperski ter reški škofiji. Z dejansko združitvijo teh ozemelj v eno samo cerkveno upravno enoto pod istim škofom se je začelo novo poglavje cerkvene zgodovine na Primorskem.

Mladostna leta

Škof Janez Jenko se je rodil 5. maja 1910 v župniji Mavčiče na Gorenjskem. Srednjo šolo je obiskoval v Zavodu sv. Stanislava v Sentvidu nad Ljubljano, bogoslovne nauke pa v ljubljanskem bogoslovju. V duhovnika je bil posvečen dne 8. julija 1934. Nastopil je službo kaplana v Kostanjevici na Krki, pa le kmalu zatem so mu poverili mesto prefekta v škofovih zavodih. Istočasno je nadaljeval s študiji na ljubljanski teološki fakulteti in leta 1939 doktoriral z odličnim uspehom. V tem času je vršil tudi službo kateheta na bežigrajski gimnaziji v Ljubljani.

V Beogradu

Beograjski nadškof dr. Josip Ujčič, ki je kot nekdanji profesor na teološki fakulteti v Ljubljani poznal odlične Jenkove sposobnosti, ga je leta 1940 povabil v Beograd in mu poveril verski pouk na tamkajšnji moški gimnaziji. Dr. Jenko je razvil v Beogradu bogato dejavnost, zlasti še med drugo svetovno vojno, ko se je tjakaj zateklo vse polno pregnancev iz okupirane Jugoslavije, posebno Slovencev. Vsem je nudil versko oskrbo in moralno oporo, a le kmalu je spoznal, da jih mora tudi materialno podpreti. Zato je organiziral učinkovito socialno skrbstvo in delitev materialne pomoči neštetim beguncem, ki so si večinoma rešili le golo življenje in ki so bili potrebni vsakovrstne podpore in zaslonbe.

Nadškof Ujčič je zelo cenil požrtvalno delo dr. Jenka. Zato ga je pritegnil k osrednjemu vodstvu nadškofije: leta 1942 ga je imenoval za škofijskega konzultorja ter za branivca

vezi pri cerkvenem sodišču, leta 1946 za svojega generalnega provikarja in deset let pozneje, leta 1956, za generalnega vikarja. Tako je postal najožji nadškofov sodelavec in si prevzel lep del naporov in odgovornosti. V priznanje za tako odlično sodelovanje ga je sveti oče imenoval leta 1950 za svojega hišnega prelata in leta 1957 za apostolskega protonotarja.

Dr. Jenko je leta 1946 postal urednik verskega lista »Blagovest«, ki je poprej izhajal v Skopju. Komunistični režim je ukinil v Jugoslaviji ves katoliški tisk, le »Blagovest« je pod spretnim Jenkovim vodstvom ostala pri življenju in bila dolgo vrsto let edini verski list za hrvatsko-srbsko jezikovno področje. Kot urednik »Blagovesti« je dr. Jenko skušal nuditi katoličanom vsaj najpotrebnejše verske pripomočke in uspelo mu je izdati več molitvenikov in katekizmov v slovenskem, hrvaškem in srbskem jeziku.

Življenje v Beogradu, kjer so katoličani le drobec v pravoslavnem svetu, tragični vojni dogodki in še zlasti povojne politične razmere so izostrili v dr. Jenku čut za presojanje stvarnosti in za pravilno ocenjevanje oseb. Nepristni stiki z nadškofom Ujčičem, rojenim diplomatom, in bogata življenjska izkušnja so izoblikovali Jenkovo zrelo in uglajeno osebnost, ki spaja zvestobo načelnosti s širokim razumevanjem stvarnega položaja in z iskrenim spoštovanjem svobode prepričanja slehernega človeka.

Nadškof Ujčič je zaradi starosti in šibkega zdravja zadnja leta odlagal težja bremena pri vodstvu škofije na ramena generalnega vikarja msgr. Jenka, ki je moral reševati težka pastoralna vprašanja, skrbeti za poglobitev verskega življenja, nadzorovati in v pretežni meri tudi sam vršiti uradniško delo v nadškofijski pisarni in arhivu, organizirati in predsedovati cerkvenim slovesnostim in verskim prireditvam, vzdrževati stike z državnimi oblastmi in udeleževati se diplomatskih sprejemov. Istočasno je z veseljem pomagal v dušnem pastirstvu: vsako ju-

tro, je maševal pri slovenskih usmiljenkah, dolga leta je imel slovenske pridige v beograjski katedrali, to je v cerkvi Kristusa Kralja, kjer je bil mnogim za spovednika in modrega duhovnega voditelja.

Tako je dr. Jenko zorel za težko in odgovorno službo nadpastirja, ki mu jo je pripravljala božja Previdnost v ožji domovini.

Nadškof Ujčič je leta 1961 zaprosil papeža za pomožnega škofa. Sv. oče Janez XXIII. mu je poslal msgr. Gabrijela Bukatka, škofa v Križevcih, za škofa pomočnika z nasledstveno pravico. Dr. Jenko je ostal generalni vikar vse do smrti nadškofa Ujčiča. Ko je prevzel vodstvo beograjske nadškofije dr. Bukatko, si je ohranil dr. Jenka za najožjega sodelavca in mu ponovno poveril mesto generalnega vikarja.

Na Goriškem

Dne 29. decembra 1963 je na Koštanjevici umrl apostolski administrator dr. Mihael Toroš. Zbor škofovskih



Marljina cerkev v Logu pri Vipavi



Voščilo novoposvečenemu škofu

svetovavcev je imenoval solkanskega dekana Andreja Simčiča za kapiteljskega vikarja, ki je prevzel začasno upravo goriškega cerkvenega okrožja. Dne 20. aprila je papež Pavel VI. imenoval dr. Jenka za ap. administratorja jugoslovanskega dela goriške nadškofije in mu podelil vse oblasti, ki so lastne rezidencialnim škofom, z izjemo onih svetih opravil, za katera je potrebno škofovsko posvečenje.

Novi administrator je prispel na Goriško dne 29. aprila. Na praznik presv. Trojice, 24. maja, je Marijina bazilika na Sv. gori doživela izredno slavlje: kakih šest tisoč vernikov in nad 80 duhovnikov se je poklonilo nadpastirju dr. Jenku, ki je s slovesno pontifikalno sveto mašo uradno nastopil svojo duhovno vlado na Goriškem.

V poslanici duhovnikom je dr. Jenko pisal: »Med vas prihajam poln lepih načrtov, pripravljen, da se žrtvujem za slavo božjo in za duhovno rast ter zveličanje slovenskega goriškega ljudstva.« V želji, da bi postavil trden

temelj novi škofiji, kliče duhovnikom: »Dajmo, gradimo duhovno in upravno enoto!« In vernikom sporoča: »Ne bom zahteval od vas drugega kakor to, kar je v slavo božjo in zveličanje duš... Ljubite Sv. goro s prelepo Marijino cerkvijo! Ostanite zvesti svoji rodni zemlji, pa tudi zvesti Bogu in Cerkvi!«

Graditi duhovno in upravno enoto!

Resnični duhovni prerod je mogoč edinole na temelju globokega verskega prepričanja. »Verovati pomeni,« je pisal dr. Jenko v Družini, »svoje življenje, svojo eksistenco postaviti na poveljane Kristusa in potem presojeti stvari in dogodke, odločati se za Njega, ki je voditelj in dopolnitelj vere.« Duhovnikom je poudarjal vzvišenost duhovniške službe in pomen bogatega notranjega življenja, vernikom pa potrebo verske izobrazbe in življenja po veri. »Življenje ni šala, ni igra, ampak je silno resno!«

Postaviti temelj novi škofiji: lepa, a trda naloga! Začel je z načrtom, da zgradi v Novi Gorici stolno cerkev in

škofijski dvorec. Trenutno se je moral zadovoljiti s sedežem na Pristavi (Kapeli), kjer je preuredil škofijsko pisarno in arhiv ter začel z rednim uradovanjem. Duhovnikom je naročil, naj se zvesto drže cerkvenih predpisov o župnijskem uradovanju: vodijo naj župnijske knjige, pošiljajo na škofijo matične prepise, sestavijo inventarje cerkvenega in nadarbinskega premoženja, skrbno čuvajo nad cerkvenimi umetninami in verskim kulturnim bogastvom, prepovedal vsako prodajo sakralne plastike in drobnih umetnin po cerkvah in domovih. Imenoval je liturgični svet za izvedbo liturgične obnove, glasbeni svet in svet za cerkveno umetnost.

Na vseh področjih verskega življenja je zakipelo načrtno delo, ki je obljubljalo lepih sadov.

V Slovenskem Primorju

Sredi tega plodovitega dela je zagrebški nadškof Šeper prinesel dr. Jenku na Kostanjevico sporočilo, da ga je papež imenoval za škofa in da mu je izročil v upravo še ozemlji tržaško-koprške in reške škofije, ki ju je do tedaj upravljal ap. administrator msgr. Albin Kjuder. Sedež naj prenese v Koper. V znak priznanja je sv. oče imenoval msgr. Kjudra za apostolskega protonotarja.

Skofovsko dostojanstvo je vir izrednih milosti, ki jih Bog naklanja naslednikom apostolov, počelo ugleda in spoštovanja, je pa tudi investitura v nove naloge in zavestno sprejeta obveza zvestobe sveti stolici. Za msgr. Jenka je pomenilo pač polnost duhovniške službe, hkrati pa tudi razširitev delokroga na vse Slovensko Primorje in odgovornost za versko življenje četrtr milijona Slovencev.

S prvim septembrom je škof Jenko prevzel upravo na novo mu dodeljenih področij in tako postal nadpastir vsega Slovenskega Primorja.

V nedeljo 6. septembra 1964 je bila Marijina romarska cerkev v Logu pri

Vipavi, pred kratkim prebarvana in slovesno okitena, prizorišče veličastne in za Vipavsko naravnost zgodovinske svečanosti: beograjski nadškof Gabriel Bukatko je ob asistenci ljubljanskega nadškofa Jožeta Pogačnika in mariborskega škofa Maksimilijana Držečnika posvetil v škofa dr. Janeza Jenka. Škofovskemu posvečenju so prisostvovali številni cerkveni zastopniki: reški pomožni škof msgr. Josip Pavlišič, ljubljanski generalni vikar msgr. Stanko Lenič, beograjski generalni provikar msgr. Ludvik Česlar, ap. protonotar msgr. Albin Kjuder, goriški škofijski kancler msgr. Rudolf Klinec, koprski prošt in delegat msgr. Leopold Jurca, solkanski dekan in delegat Andrej Simčič, zastopniki ljubljanskega kapitlja in bogoslovja, škofijski svetovalci, dekani. Kakih 200 duhovnikov



Škof msgr. Jenko pozdravlja zbrano množico



Med posvečenjem škofa J. Jenka

in pa nad osem tisoč vernikov je prenapolnilo cerkev in prostor okrog nje. Združeni cerkveni pevski zbori vipavskega dekanata so pod vodstvom dekana Slavka Podobnika peli Vodopivčevo mašo sv. Katarine.

Naslednjo nedeljo, ko je bil škof Jenko že v Rimu na koncilskem zasedanju, so po vseh cerkvah Slov. Primorja zapeli zvonovi: primorski Slovenci so prepevali zahvalno pesem in Boga proslavljali, da jim je prvič v zgodovini naklonil skupnega duhovnega očeta in vladiko.

Naloge, ki čakajo škofa Jenka, niso lahke, in stvarne razmere, v katerih bo moral delovati, so neugodne. Prepričani pa smo, da bo z njemu lastno energijo, vztrajnostjo in potrpežljivostjo in še zlasti z zaupanjem v božjo pomoč — izbral si je značilno geslo: »Fides - victoria! - Vera - zmaga!« — dogradil v primorskih Slovencih zavest solidarnosti in živ občutek dejanske pripadnosti enotnemu verskemu občestvu v Kristusu.

S. G.

Čudovito

Plavam med valovi
v božji vodi
riba zlata.

Nič ne moti me
galebov jata.

Pijem in uživam
Tebe
brez prestanka.

Zame nisi več uganka.
Nosiš čez prepade
me v višine.

Zemlja pa odmika
se v daljine...

MALENKOSTI NE SMEJO GRENITI VSAKDANJEGA ŽIVLJENJA

(Predavanje na tržaškem radiu)

»Bilo je leta 1945,« pravi Dale Carnegie, velik ameriški psiholog in odličen poznavavec človeštva, »ko je ameriška podmornica plula proti japonskemu brodovju in ga napadla. Japonsko letalo je podmornico opazilo. Tedaj so ameriški mornarji izklopili vse zračnike, ohlajevalne naprave in sploh vse električne aparate, tako da je bila podmornica popolnoma neslišna. Kljub vsemu pa je izbruhnil pravi pekel: okrog podmornice se je razpočilo šest bomb in jo poginilo 267 čevljev globoko, do morsklega dna. To je pomenilo za podmornico in njeno posadko skoraj gotovo smrt. Japonske ladje so jo napadale 15 ur neprestano. Te ure groze in pričakovanja najhujšega so trajale celo večnost. V bližini podmornice se je razletelo na desetine bomb. Mornarji so bili tihi; celó sapo so zadrževali. Toplota se je dvignila na 40° Celzija. „To je smrt, to je smrt,“ je ponavljal neki mornar, ki se je kljub vročini tresel, da so mu zobje šklepetali. Vse prejšnje življenje je šlo mimo njega v trenutku kot v filmu. Spomnil se je vseh neumnosti, ki jih je kdaj zagrešil, vseh malenkosti, zaradi katerih se je razburjal. Kolikokrat se je kot bančni uradnik jezil zaradi dolgočasnih uradnih ur, premajhne plače, pičlega upanja na napredovanje. Bil je nezadovoljen, ker ni imel toliko, da bi si sezidal hišo ali kupoval ženi lepe obleke. Spomnil se je, kako se je zvečer navadno vrnil domov slabe volje, sitnaril nad ženo in se prepiral z njo za prazen nič. Jezil se je celo nad svojo bradavico, ki jo je imel nad čelom, češ da mu kazi lepoto. Kako važne in nepremagljive so se mu zdele vse te majhne zadeve — in kako

čisto drugače jih je ocenjeval v podmornici, ko je zrl smrti v oči; zdele so se mu nesmiselne, malenkostne, ničeve. Sploh ni mogel razumeti, kako je mogel biti kdaj prej tako omejen, da se je ob eni sami taki stvari sploh ustavljal in se zaradi nje razburjal. V trenutku je sveto obljubil: če še kdaj zagledam sončno luč, se ne bom nikoli več zaradi kake malenkosti razburjal ali se dal spraviti iz ravnotežja. V tistih urah si je mož pridobil več življenjske modrosti kot v vsem prejšnjem življenju.«

Prav gotovo bi vsakdo izmed nas starejših lahko povedal kako podobno zgodbo, saj smo posebno v zadnji svetovni vojni marsikaj doživeli. Najbrž smo tudi spoznali, kako nespametni smo bili, če smo se razburjali in si grenili življenje zaradi malenkostnih stvari. In vendar znova in znova »grešimo« in opravičujemo svojo nevoljo z boleznijo, z živci, češ, toliko sem v življenju preстал, da se ne morem in tudi ne znam premagati. Res je, morda te življenje ni božalo, morda je kovalo po tebi, da se je iskrilo in da si sem pa tja omagal. Vendar mora biti človek v prenašanju življenjskih težav sam sebi za zgled. Kdor je včeraj zmožel obvladati težo dneva, bo to zmožel tudi danes. Tu mi prihajajo na misel Župančičevi verzi:

*Predaj se vetrom — naj gre, kamor hoče!
Naj srce se navriska in izjoče!
Vendar mornar, ko je najvišji dan,
izmeri daljo in nebeško stran...*

Da ... ko je najvišji dan, izmeri daljo in nebeško stran ... Takrat, kadar nas zadene kaj hudega, si mislimo, da

udarca ne bomo mogli prestati. In vendar vsi vemo, da ni tako. Preveč smo pod vplivom čustev. Ko pa čustva izhlapijo, spet prevlada razum; tedaj izmerimo našo življenjsko pot, uravnamo jadra in plovemo dalje, dalje, do cilja. Tedaj tudi spoznamo, da so bile naše skrbi pretirane, morda celo neutemeljene, kajti mnogo skrbi si delamo čisto po nepotrebnem.

Pogosto se niti ne zavedamo, da smo malenkostni, majhni pred različnimi življenjskimi vprašanji. Treba nam je šele odpreti oči, da spoznamo klavnost svojega ravnanja, s katerim kalimo duševni mir svojemu bližnjemu. Kar vzemimo za zgled družino. Koliko preprirov in nesoglasij bi bilo v družini manj, ko bi se družinski člani ne spotikali ob majhnih stvareh. Včasih se prične že zgodaj zjutraj, takoj ko ljudje odpro oči. Žena, ki vstane prva, opazi, da mož suknjiča ni pravilno obesil. Namesto da bi ga sama popravila, počaka, da se mož prikaže iz spalnice in tedaj se prično očitki. Beseda sem, beseda tja in kmalu je ogenj v strehi. Slaba volja na ženini in na moževi strani. Mož jezen brez zajtrka zaloputne vrata in hajdi na delo. Kakšne volje je potem na svojem delovnem mestu, si lahko mislite. Zaradi ženine nepotrpežljivosti trpijo potem še mo-

ževi sodelavci, posebno če zavzema vodilno mesto. Pa tudi moške se spotaknejo ob stvari, ki bi jih lahko brez škode prezrli. Ali ni morda boljše počakati na kosilo pet do deset minut, kakor pa takoj vzrožiti na ženo, ki je morebiti prav tisto dopoldne morala opraviti veliko težkega in zamudnega dela in se je povrh vsega ukvarjala še z otroki? Ali je morda pravo, resnično delo samo tisto, ki ga opravlja mož? — Pa pojdemo na delovno mesto, v urad, v šolo, delavnico, tovarno ali stopimo na vozilo, na tramvaj, avtobus, vlak in bomo videli, ob kakšnih malenkostih se ljudje spotikajo. Po nerodnosti si stopil komu na noge; sicer si se brž opravičil, a ni zaleglo. Sopotnik je vzrožil, se znesel nad tvojo nevezgovenostjo, neolikanostjo. Ti mu nisi ostal dolžan in že je zaradi nepomembnega vzroka nastal preprirov in iz preprirova tožba, sitnosti, neprijetnosti. Kakó prijetno bi bilo n. pr. v uradu ali na kakem drugem delovnem mestu, če bi ljudje ne iskali dlake v jajcu z edinim namenom, da bi zagrenili življenje svojemu bližnjemu.

Ali je res treba postaviti človeka pred resnično hude, strahotne preizkušnje, v položaj, da zre smrti v oči, da postane sposoben prepoznati malenkost od važnosti, klavnost od veličine, smešnost od strahotne resnosti? Večina naših vsakdanjih skrbi in jeze je tako malenkostna, da vsa njihova resnost izgine in ostane le smešnost. Koliko razporok, ločitev bi bilo manj na svetu, ko bi zakonci znali potrpeti v malenkostih! In prav te malenkosti so včasih tako nizke in vsakdanje, da jih niti papir ne prenese. Sodniki in odvetniki se pogosto čudijo nad vzroki ločitev. Navadno oba zakonca zatrjujeta, da se ne skladata v značajih. Če pa nekoliko natančneje pregledamo vzroke nesoglasij, vidimo, da tiči vsa »neskladnost« značajev v tistih malenkostih, ki jih mož in žena nista znala ali nista hotela premostiti.

Kje moramo iskati vzroke za take brezvzročne izpade? V vzgoji sami. Ker smo vzgojitelji sami nepotrpežljivi, ker

S. G.

Nočem naših trav

Nočem kamna.
Gluh je,
slep
sredi step.

Hočem naših
cvetnih trav,
rad zelenih bi dobrih.

Rad bi
lipe sladki vonj,
lipe naše
cvet opojen.

kaznujemo otroka za prazen nič, ker se grobo spotaknemo ob vsako otrokovo nepravilnost, pa naj bo še tako malenkostna, vcepimo mlademu človeku tisti nemir, tisto nepotrpežljivost, ki ga dela nestrpnega, nevljudnega, nevzgojenega. Kako naj bo potem tak človek sam sebi za zgled v prenašanju življenjskih težav? Zaradi nevzgojenosti in nepotrpežljivosti si že zgodaj po nepotrebnem greni življenje, potem pa toži, kako ga življenje tepe, koliko nerazumevanja mora pretrpeti in kako nevhvaležen je svet. Ne zaveda pa se, da je prav on tisti, ki drugim dela preglavice in da drugi trpijo zaradi njega. Med nami so ljudje, ki samo kritizirajo druge in jih skušajo poboljšati; tako si nakopljejo sovražnike, se zapletejo v prepire in nemir, ki jim požre boljši del življenja.

Sleherni dan, sleherni uro imamo priliko, da nadzorujemo svoja dejanja, le da se tega daru, ki nam ga daje razum, ne zavedamo. Zato je potrebno, da se od časa do časa v naši naglici ustavimo in kritično premotrimo vsa naša dejanja. Videli bomo, da bi se bili lahko izognili marsikateri neprijetnosti, če bi bili le malo potrpežljivi.

Drobtine

Zdaj, v dobi »gospodarskega čudeža«, dobi marsikateri otrok preveč denarja za svoje drobne potrebe, zato pa pogostoma premalo duševne hrane. Nemalo je staršev, ki so tako zaposleni z lastnimi problemi, da skrbijo le še za vzrejo svojih otrok, za njihovo vzgojo pa se ne brigajo. To opuščanje pa ne obstaja morda samo v popuščanju na strogosti. O strogosti se je že veliko napisalo in govorilo, vendar do zdaj še niso dokazali, da bi trda avtoriteta, kakršno so pri vzgajanju uporabljali še naši starši, — 30, 40 let nazaj — v kakršnem koli pogledu škodljivo vplivala na razvoj ali značaj. Čisto natančno pa je dokazano, da potrebuje doraščajoča mladina — kljub navidezni samostojnosti — ljubečo skrb in pomirjajočo varnost domačega kroga.

V Ameriki so ugotovili na podlagi statistik, da prihaja večina mladostnih zločincev iz neure-

jenih domačih razmer. Bridko so ti nesrečni mladi ljudje tožili o peklju v družini, ali pa o starših, ki živijo točeni, pa so se malo ali sploh nič zmenili zanje.

Zanemarjene otroke izsledimo v vseh časih, a ti današnji niso več telesno izstradani, temveč duševno podhranjeni.

Vendar pa se lahko zgodi, da potrebujejo tudi starši, ki nudijo svojim otrokom vso skrb in ljubezen, včasih nasvet strokovnjaka.

V življenju nastanejo problemi fizičnega ali psihičnega značaja, katerim ne morejo biti sami kos. Zdravnik bi jim že lahko pomagal, a kateri? Imamo že mnogo let otroške zdravnike, vendar zdravijo pediatri le telesne bolezni majhnih otrok. Zadnje desetletje nam je prineslo tudi strokovnjake za stare ljudi — geriatre; le pubertetni te pomoči, zlasti duševne pomoči najbolj potrebni člani naše družbe, nimajo pri nas še lastnih zdravnikov specialistov.

V Ameriki se zdaj že resno ukvarjajo s specializacijo za »teenagerje«. Tam obstoja že nekaj posvetovalnic in klinik zanje. Ti specialisti se ne ukvarjajo samo z različnimi značilnimi zdravstvenimi motnjami te dobe, marveč opazujejo mladostnika v vsakem oziru: trudijo se, skratka, da se bo njihov razvoj odvijal res harmonično, usmerjajo jih v pravilno uporabo športa in jim odsvetujejo vsako škodljivo pretiravanje. Zelo široko je polje zdravnika za mladostnike in zahteva veliko znanja in razgledanosti. Vse to pa še ne zadostuje. Svojo nalogo bo dobro izvršil le, če se mu bo posrečilo, da bo z veliko taktnostjo in diskretnostjo prodril tudi v njegovo duševnost, izvedel za njegove težave in mu skušal pomagati. Seveda bo moral priskočiti na pomoč z nasveti tudi njegovim staršem.

Zaenkrat pri nas še nimamo takih zdravnikov. Največkrat se sami mučimo, da bi pomagali svojim otrokom iz težav, katere moramo vzeti zelo resno. Pretresi, ki jih doživljajo, niso nič manj huđi od naših, zato moramo napeti vse svoje moči, da jim bomo diskretno pomagali. Ne silimo vanje, da nam morajo na vsak način odkriti svoje težave, dajmo pa jim občutiti, da imajo v nas najboljše prijatelje, vedno pripravljene, da jim bomo svetovali in jih podprli. Spoštujemo njih »skrivnosti«, ne odpirajmo njihovih pisem, potrkajmo na vrata preden vstopimo v njihovo sobo. Hvaležni nam bodo za tako priznanje njihove »osebnosti«.

Zlasti pa imejmo z njimi brezmejno potrpljenje.

Usodni Sarajevo

EVROPA V NOVEM STOLETJU

Začetek XX. stoletja so v letih po drugi svetovni vojni radi imenovali »belle époque« (lepi čas). Po 50 letih od začetka stoletja, ki je prineslo kar dve svetovni vojni, polete v veselje, na luno, okoli zemlje in atomsko uničevanje, že polagoma blede ta senilni mit preteklosti. Nastopil je že novi rod in le samo starejši se še osebno spominjajo Evrope iz leta 1914. Tisti, ki še pomnijo oni čas, trde, da »belle époque« ni bil le mit in legenda, ampak da se je človeški duh takrat tudi osebno zavedal svojega velikega poslanstva. Ob nastopu leta 1901 beremo v »Illustrazione Italiana« takole: »Kdo ve, če ne bo jutri nenadna luč razodela človeku dokončno resnico o izgradnji in namenu vesolja, resnico, ki bo nezmotljiva formula sreče.« Anatole France pa je leta 1905 zapisal, »da je doba nasilja pri kraju, da bo glavno opravilo XX. stoletja uničenje vojn.«

Je morda to napoved atomske dobe, v kateri posest atomskega orožja na obeh straneh odpravlja vojne? Gotovo je, da je Evropa ob nastopu XX. stoletja bila na trdnih nogah. Meje med državami so bile večinoma nepremične, vsaj med vodilnimi in odločujočimi. Šestero velikih sil je urejalo mednarodna vprašanja, zlasti na vročih področjih, kot je bil Balkan, in vprašanje kolonij. Mednarodni položaj je odgovarjal notranjemu: vladam — večidel ustavnim, parlamentarnim in demokratičnim — ne groze prevrati, razen tu in tam kak anarhistični nastop. Na socialnem polju spoštujejo svoboščine in sindikalno delo, socialistične stranke stopajo v vladne koalicije. Gospodarski in kulturni interesi se skladata in ustvarjajo ozračje miru. Kulturni razmah je tesno povezan s popolno svobodo misli in izražanja. Mirno sožitje je vladalo med različnimi mnenji, ve-

rami in izpovedmi. Blaginja in veselje do življenja sta ustvarjala »srečo časa«. Zato je lahko Zweig zapisal: »Današnja mladina, ki raste sredi nesreč, kriz in razdejanj, morda težko doume optimizem in zaupanje v svet, ki sta prevejala nas ob nastopu tega stoletja.« Evropa še ni bila nikdar tako močna, tako bogata in tako lepa...

To trdnost so včasih pretresali temni krajevni oblaki in nevihte, kot je bila rusko-japonska vojna v letih 1904-1905; maroški upor 1905-1906; bosanska kriza 1908-1909 ter libijska in balkanski vojni 1911-1913.

Vse te krize so premagali in široka mednarodna javnost o njih sploh ni dosti vedela. To je bila klasična doba diplomacije, ko sta si po prvi balkanski vojni na londonski konferenci Nemčija in Anglija stali ramo ob ramo in delali za mir, dasi sta bili še malo prej v ostri pomorski tekmi.

Pri tem iskanju in reševanju morebitnih evropskih kriz pa je pod Evropo zavestno in podzavestno že nekaj tlelo: kriza duha, mišljenja in volje. Ta kriza je zajemala zlasti mladino. Lestvica vrednot je bila postavljena pred kritiko, delo se je postavilo pred razum, skrajnost pred ravnotežjem, nacionalizem pred človečnost, vojna proti miru, duh zavojevanja proti svobodnemu sodelovanju. Vojna vihra leta 1914 je bila spočetka vojna za ravnotežje med nasprotnimi si silami. Kmalu pa je dobila drugačen značaj in vrgla na bojišče vsa politična in teritorialno neresena vprašanja in se razširila iz krajevnega v svetovni požar.

EVROPA 1914

S svojimi izrednimi gospodarskimi viri, dolgo diplomatsko modrostjo, staro civilizacijo in kulturo ter veliko kolonialno posestjo je bila Evropa gospodarica sveta.

Sestero velesil je dirigiralo »evropski koncert«. Anglija, Francija, Italija, Avstroogrška, Nemčija in Rusija so bile velesile »po milosti božji«, ki so gospodovale nad Evropo. Nemčija z Viljemom II., najmočnejša vojaška in industrijska sila, ki je lahko tekmovala na morju z Angleži, je leta 1871 iztrgala Franciji Alzacijo in Loreno; Rusija sega od Finske do Kitajskega morja; nemirno, večnarodno cesarstvo Franca Jožefa zajema Čehe, Hrvate, Italijane, Madžare, Nemce, Poljake, Romune, Rusine, Slovake, Slovence, vojvodinjske Srbe. Težnja Avstroogrške je usmerjena po geslu »Drang nach Osten — Proti vzhodu!«

Evropa je razdeljena v dva vojaška bloka: v trojno zvezo centralnih sil Nemčije, Avstrije in Italije; ter trojno anglo-francosko-rusko antanto. Manjše države pa so se po svojem političnem redu in zemljepisnem položaju odločile za eno ali drugo stran, ker je nevtralnost bila le redkim mogoča.

VZROKI VOJNE

Plamenica, ki je zanelila prvo svetovno vojno, je zagorela 28. junija 1914 v Sarajevu. Avstrija si je leta 1909 nepričakovano priključila vojaško zasledeno Bosno in Hercegovino. Sarajevo, skromna bosanska prestolnica, je bila sedež cesarskega guvernerja generala Potioreka, ki je vodil politiko stalnega spora, ki ga ni bilo moč rešiti drugače kot z vojno. Avstrija je bila ljubosumna na svojo preteklost in od svojega ozemlja ni marala odtujiti niti pedi. Mladi idealisti pa so gledali v majhni sosednji Srbiji balkanski Piemont, hrabrega sosedu in izraz nove narodne zavesti. Kar so bila pred stoletjem romantična gibanja s tajnimi karbonarji, nemškimi bratovščinami, grškimi heterijami, to so bile po Balkanu revolucionarne organizacije Mlada Bosna, Narodna obrana in Črna roka. Te organizacije so zajemale predvsem mladino, novo generacijo, ki je težila za prelomom.

Proč od Dunaja in Budimpešte, odpor proti domačim politikom in stran-

kam, ki so za majhna vprašanja sklopali velike kompromise. Mladi študentje se vračajo z Dunaja, iz Prage, Gradca in Budimpešte, kjer so poslušali liberalne duhove. Vračajo se domov, oznanjajo bratstvo in enotnost vseh južnih Slovanov. Njih politični cilj je združitev vseh južnih Slovanov v eno politično telo. Mladi se morajo pokazati, pokazati, da niso zadovoljni. Že od leta 1910 si slede atentati na cesarske eksponente. Največji pa je bil atentat na cesarskega prestolonaslednika Franca Ferdinanda in njegovo soprogo Zofijo Chotek, na katera je streljal 20-letni Gavrilo Princip dne 28. junija 1914 v Sarajevu. Odgovornost za atentat je bilo iskati tako na Dunaju kot v Beogradu. Avstrija in Srbija sta bili v takih političnih odnosih, ki so nujno vodili v spopad. Avstrija ni mogla več prenašati agresivnosti na Balkanu. Na drugi strani pa taka Avstrija ni imela na Balkanu kaj iskati. Njena politika na Balkanu od vojaške zasedbe Bosne in Hercegovine do njih priključitve in do izbruha svetovne vojne je bila en sam niz izzivanj in ponižanj. Višek izzivanja pa je bil obisk nadvojvode Franca Ferdinanda v Bosni na Vidov dan, ko se Srbi spominjajo žalostnega poraza na Kosovem polju. Potek svečanosti v Sarajevu so določili na Dunaju in jih spremenili v zadnjem trenutku na nepopustljive zahteve Ferdinandove žene Zofije. Zofija je bila plemiška hči češke krvi, katero je nadvojvodova ljubezen in zvestoba dvignila v vladajočo kneginjo. Cesar Franc Jožef bi bil raje žrtvoval nečaka, kot pa se sprijaznil z mislijo, da bo po njegovi smrti sedela na prestolu nepomembna plemkinja. Cesar je bil iz dinamičnih razlogov pripravljen na vse. Ko je izgubil sina Rudolfa, je za prestol ostal le še nečak Franc Ferdinand. Zakon z nepomembno plemkinjo je po cesarjevi volji ostal le privaten - morganatičen. Niti Zofija niti njeni otroci niso imeli nadvojvodskega naslova in ne pravice do nasledstva na prestolu. Cesar je tako rešil prestol in nasledstvo s hudo kaznijo, s kakršno je bil ta mrzli mo-

narh vaju kaznovati družinske člane in podložnike, ki so se spozabili v svojih sanjah, strasteh in nezvestobah. Franca Jožefa ni strla nasilna smrt žene Elizabete, ne smrt brata Maksimilijana Mehiškega, ne blaznost svakinje Karlote, ne samomor sina Rudolfa, pa tudi ne nasilna smrt nečaka Franca Ferdinanda in Zofije. Franc Ferdinand je že prekoračil 50. leto in je bil vedno le še prestolonaslednik. Starega cesarja se niso lotile ne jetika ne rahitis in druge dedne bolezni, ki so podirale to mogočno dinastijo.

Nadvojvoda Franc Ferdinand je v zadušenem elanu snoval veliko federa-

cijo držav tedaj zatiranih narodov avstro-ogrškega cesarstva, ki bodo svobodni po svojih izročilih, jeziku in kulturi, z Dunajem in dvorom pa povezani le iz razlogov višje politike. Lepa zamisel, če bi nanjo pristali Nemci in Madžari. Gotovo da bi velika in demokratično urejena konfederacija, če bi Dunaj dal vsakemu narodu to, kar je bil že dal Madžarom, bila velika privlačna sila in zametek danes tako težko porajajoče se Združene Evrope. Franc Ferdinand je v dvorcu Belvedere sanjal o svoji veliki utopiji in sprejemal vse, ki so v njem videli novo, svetlejšo zvezdo vodnico. S Francem Ferdinandom so imeli stike in so hodili k njemu na obiske tudi slovenski državni poslanci, ki so v njem videli in od njega pričakovali rešitev južnoslovenskega vprašanja.

Pred odhodom v Bosno je ogrski ministrski predsednik Stefan Tisza obiskal Franca Ferdinanda in ga svaril:

»Visokost, izpostavljate se nevarnemu potovanju. Če bi že moral iti med muslimanske pastirje, ne bi šel v tem trenutku, če smem izraziti svoje mnenje...«

Ferdinand je poslušal inteligentnega Ogra mongolskih oči, a se je vdal le nasvetom žene Zofije, ki je v potovanju v Bosno videla svojo slavo in priznanje.

»Grof Tisza, grem v Sarajevo, grem v Bosno, kjer bom pregledal XV. in XVI. armadni zbor; spremljala pa me bo vojvodinja Hohenberg...«

»Vaša soproga...?«

»Da, s seboj vzamem svojo ženo. Ko bom pregledal oba armadna zbora, pojdem v Sarajevo. Zofijo Hohenberg hočem predstaviti bosanskim podložnikom kot bodočo cesarico...«

Nadvojvoda Franc Ferdinand se je nato podal še v Ischl, v cesarsko letovišče.

Starega cesarja je našel v parku, kjer je opazoval mogočnega nagačenega divjega petelina in druge lovske trofeje.

»Torej, greste?«

S. G.

Utesnobi

Prepad zija.
Čemí, grozi
okrog srca
tema.

Ziv
v rakvi
pokopan!

E, močna je še dlan!

Naj vstanem!
Udarim v ta pokrov.
Da zrak
zadiham nov.

Oj!
Ni
v dlaneh
moči...

Imam oči.
A žarkov ni!
Kako duši!
O, Bog!

»Da, južnjakom bom ponesel vaš cesarski pozdrav...«

»Glejte, da bo dobro poskrbljeno za vaše varstvo...«

»Ne bojte se...!«

»Ne, jaz se moram vedno bati. Vladar se mora vedno bati. Pravi pogum prihaja iz previdnosti. Ne bodite lahko miselni. Vi ste trmast, kot je bil moj sin Rudolf, in naivni kot je bil brat Maksimilijan. Morda vas prav zato cenim, obenem pa se bojim za vas...«

Cesar se je obrnil od zapitega nečakovega obraza, ki mu ni nikdar ugaljal, a ga je moral izbrati kot manjše zlo.

»Pazite, za vami, za monarhijo ni ničesar več...«

»Vem...« je odgovoril Ferdinand. Vedel je, da za njim v nasledstvenem redu ni nikogar več. Nadvojvoda Franc Karel Jožef je bil res »nič« — igrača v rokah žene Cite, nadvojvodinje borbonsko-parmske.

SMRTI NASPROTI

Dne 27. junija je Franc Ferdinand dospel v kopališče Ilidžo, kjer je prisostvoval vojaškim vajam. Žena Zofija, ki je izsilila dovoljenje, da sme tudi ona v Bosno, ni potovala skupaj z možem. Odpovedala se je obisku na vojaških vajah, ni pa se marala odpovedati obisku Sarajeva. Točno je dospela v Ilidžo po moža in hotela prisostvovati svečanostim, od katerih je bila tolikokrat odvrnjena. Hotela se je predstaviti ljudstvu in končno javno zaigrati vlogo prestolonaslednikove žene po vnaprej določenem uradnem vladnem in dvornem ceremonialu.

Dne 28. junija leta 1914 sta prestolonaslednik Franc Ferdinand in njegova soproga Zofija ob 10. uri v sprevodu šestih avtomobilov dospela v Sarajevo in se napotila proti mestni hiši, kjer je bil določen slavnostni sprejem oblasti. atentatorji so dobro vedeli, da se bo prestolonaslednik peljal skozi mesto. Vodja atentatorjev Danilo Ilič je razdelil zarotnikom orožje in ščepec ciankalija, s katerim bi se naj zarotni-

ki zastrupili, da ne bi živi padli policiji v roke. Zarotniki so bili na svojih mestih, pomešani med množico, in čakali na ugodno priložnost. V tretjem avtu se je peljal prestolonaslednik z ženo, nasproti pa jim je sedel general Potiorek, guverner Bosne in Hercegovine. Kolona se je počasi pomikala mimo prvih zarotnikov. Ko je dospela do Čabrinoviča, je ta nastopil in vrgel bombo proti prestolonasledniku. Bomba je padla na avto in se odbila. Nastala je zmešnjava in nihče več ne ve za nadaljnji potek. Eni pravijo, da je bomba padla na Franca Ferdinanda, da jo je ta prijel in vrgel od sebe in je bil pri tem ranjen njegov pribočnik Merizzi, ki je bil v naslednjem avtomobilu. Drugi pa pravijo, da je bomba padla na avto in oplazila po vratu Zofijo, padla in ranila pribočnika Merizzija. V zmedu, ki je nastala, se je Čabrinovič umaknil, zaužil ciankalij, ki pa ni deloval, in skočil v reko Miljačko. Voda pa je bila preplitva in policija je bila takoj za njim in ga ujela.

Sprevod je šel dalje proti mestni hiši, kjer je župan kljub zmedu in jezi hotel izreči svoj pozdrav. Prestolonaslednik ga je prekinil: »Gospod župan, sprejeli ste me z bombami, no, pa kar nadaljujte...« Župan je končal in voščil gostom srečo in dolgo življenje. V mestni hiši je vladalo napeto ozračje, zunaj na ulicah pa je bil pravi pekel. Program je bilo treba spremeniti. Utrditi se v mestni hiši, bi pomenilo pokazati strahopetnost. Po programu bi prestolonaslednik moral obiskati muzej, a strah pred novimi bombami je bil premočan. Pogumni Potiorek, ki se je bal tudi zase, je predlagal vrnitev v Ilidžo ali pa v njegov dvorec. Prestolonaslednik pa je hotel obiskati ranjenega Merizzija. Določili so, da bo šel sprevod, koder so prišli, nato pa po stranskih ulicah proti bolnišnici. Grof Harack je stopil na levo stopnico avta, da bi s svojim telesom ščitil goste. Ker pa niso o spremembi poti obvestili ne šoferja ne župana, je sredi poti nastala nova zmeda, ko je guverner Potiorek zakričal: »Stojte, smo na napačni po-

ti!» Sofer je moral avto ustaviti, ga potisniti nazaj in spremeniti smer. Ma-never se je vršil pred zarotnikom Gavrilom Principom. Ta je potegnil orožje, pomeril in sprožil. Prvi strel je zadel Ferdinanda, drugi pa je bil namenjen Potioreku, a je zadel Zofijo. Oba strela sta bila oddana od blizu in bila sta smrtna. Prva je omahnila Zofija, Ferdinand pa je še vzdihnil: »Kaj se je zgodilo, moj Bog, kaj se godi... Zofija, ne smeš umreti, misli na otroke...« Sprevod je pohitel proti svojemu cilju, proti bolnici, kamor so pripeljali na dnu avta mrtvega nadvojvodo in ženo.

Dne 1. julija je vojna ladja »Viribus Unitis« pripeljala v Trst tragično preminulo dvojico, ki je bivala v Miramaru še do 24. junija, preden je šla smrti v naročje. Na krovu ladje je bil mrtvaški oder, pogrebni spremljevalci pa so bile križarke Tegethoff, Zrinj, nadvojvoda Franc Ferdinand, Radetzky in admiral Spaum. Zunaj na odprtem morju se je ustavilo šest torpedovk, trije rušilci in ladja Lacrona, na kateri je vsemu mrtvaškemu sprevodu poveljeval admiral Haus.

V zgodnjih urah 2. julija so prenesli krsti na suho. Vojska je zastražila obalo od palače Carciotti do sedanje pomorske postaje. Ob sedmi uri so prišli predstavniki oblasti in duhovščina. Krsti so postavili na dva odra, ob njih pa so se postavili admirali, generali in najvišji državni uradniki. Skof dr. Karlin je z duhovščino opravil kratko mrtvaško opravilo ob zamolklem brnenju vseh tržaških zvonov, vojne ladje pa so oddale po 19 topovskih salv. Žalna svečanost je bila kratka in sprevod se je pomikal preko Velikega trga, korza, proti Sv. Antonu, skozi Ghegovo ulico na železniško postajo. Sprevod je krenil po isti poti kot 18. januarja 1868, ko so iz Mehike vrnili cesarja Maksimilijana in ga prepeljali na Dunaj v družinsko grobnico Habsburžanov. Vsako krsto je vleklo šestero konj in ob devetih je bil sprevod že na postaji, kjer je čakal posebni vlak, ki je malo pred deseto uro ob vojaškem pozdravu

in zamolklem bobnanju zapustil postajo. Pogrebna svečanost je bila končana. Vojaki so se vrnili v vojašnice, trgovci so odprli svoje trgovine in mestno življenje je nastopilo svojo vsakdanjo pot, toda pod vtisom težkih slutenj, ki se jih ni mogel nihče otresti.

V Trstu še živi Karel Divjak, šofer usodnega avtomobila. Divjak pravi, da je Princip ustrelil le enkrat in da je zadel Zofijo v srce. Ista krogla je nato zadela še prestolonaslednika v grlo. Divjak pravi tudi, da je moral zapeljati v guvernerjevo palačo. Zofija je že med potjo umrla, takoj nato pa tudi Franc Ferdinand. Divjak pa je moral opraviti nešteto voženj: voziti zdravnike, zdravila in obveze. Bilo pa je vse prepozno in zaman. Zaloigra je zajela Evropo.

VROČI DNEVI

Niso še položili žrtev k poslednjemu počitku, ko so že nastopili diplomati in, vojaški štabi. Avstrija je obdolžila Srbijo kot glavnega krivca, ki mora plačati. Zahtevala je, da bo sama v Srbiji poiskala krivce. Srbija tega ni mogla sprejeti.

28. julija, točno mesec dni po atentatu je Avstrija poslala srbskemu zunanjemu ministru brzojavko naslednje vsebine: »Avstroogrsko cesarstvo je od tega trenutka dalje v vojnem stanju s Srbijo...« Prvič v zgodovini je bila vojna napovedana z brzojavko in srbski zunanji minister ni mogel verjeti. Nekaj ur po brzojavki je avstroogrsko vojska že streljala preko meje na vlak, ki je vozil iz Beograda. Vlak je zavozil za ovinek, pospešil hitrost in raz polico je padel kovček na glavo neznanemu potniku. To je bil prvi ranjenec, a temu so sledili milijoni ranjencev in mrtvih.

Srbija je bila prva žrtev napada. V njeno obrambo je proti Avstroogrski nastopila Rusija. Nato so nastopile še Nemčija, Francija, Anglija, pozneje Italija in Združene države. Tako je iz srbsko-avstrijskega spora vojna zajela vso Evropo in morja ter tako postala svetovna.

NOVOGORIŠKA APOSTOLSKA ADMINISTRATURA

Goriška nadškofija, neposredna dedinja oglejskega patriarhata, ima kaj viharno in trpko cerkveno zgodovino. Težki zgodovinski pretresi so skrčili prostrano ozemlje mogočnega oglejskega patriarhata, ki se je raztezalo od reke Piave do Hrvaške in od Jadrana do Drave, na sedanje skromno področje goriške nadškofije, ki je vključeno med Nabrežino in Krminom, Gorico in Cervignanom. Še občutneje je zgodovinski razvoj prizadel oglejsko cerkveno pokrajino, v kateri je patriarh izvrševal svoje metropolitske pravice. Po prvotni razcepitvi oglejske Cerkve v dva patriarhata s sedežem v Gradežu in Ogleju so spadale v gradeško cerkveno pokrajino škofije obmorskega pasu ob severnem Jadranu in v Istri, v oglejsko pa škofije v notranjosti dežele. V teku stoletij so oglejski patriarhi izvrševali svojo metropolitsko jurisdikcijo kar nad 17 podrejenimi škofijami, ki so imele svoje sedeže v mestih Belluno, Ceneda, Como, Concordia, Feltr, Koper, Ljubljana, Novigrad (Emona), Padova, Pičen, Poreč, Pulj, Treviso, Trident, Trst, Verona in Vicenza. Pod sedanjim goriškim metropolitskim sedežem je zdaj dejansko edinole tržaška škofija.

Razkosanje oglejskega patriarhata

Odkar je beneška republika l. 1420 zasedla Furlanijo in kos Istre in tako dejansko zrušila svetno oblast oglejskih patriarhov, se je začela postopna likvidacija oglejske nadškofije.

Prva ozemeljska odcepitev se je izvršila leta 1461, ko je bila ustanovljena ljubljanska škofija, ki je ostala podrejena oglejskemu metropolitu.

Ko je leta 1500 umrl zadnji goriški grof Leonhard in je po dedinski po-

godbi goriška grofija prišla pod avstrijsko oblast, se je oglejsko škofijsko ozemlje razklalo na dvoje: beneški del je ostal pod jurisdikcijo oglejskih patriarhov, ki so živeli v Benetkah in ki so ga upravljali po namestnikih, prebivajočih v Vidmu; avstrijski del pa je tvoril brezglavo upravno enoto, ker avstrijske oblasti niso dovoljevale, da bi inozemski cerkveni dostojanstveniki izvrševali duhovno oblast v mejah Avstrije. Vsa ta obširna področja, pa tudi Goriška, ki so bila v cerkvenem oziru prepuščena samim sebi, so versko in nravno zelo propadala. Na Goriškem so se cerkvene razmere zboljšale, ko se je leta 1574 ustanovil v Gorici samostojen arhidiakonot.

To brezpravno stanje je trajalo do leta 1751, ko je papež Benedikt XIV. ukinil oglejski patriarhat in na njegovih ruševinah ustanovil goriško in videmsko nadškofijo. Goriški cerkveni pokrajini je priključil avstrijske škofije s sedeži v mestih Como, Ljubljana, Pičen, Trident in Trst, videmski pa ostalih dvanajst podrejenih škofij, ki so imele svoje sedeže v območju beneške republike. Videmski nadškofiji je dodelil vse beneško ozemlje pravkar zatrtega oglejskega patriarhata, goriški pa avstrijsko. Goriška nadškofija je bila zelo razsežna: obsegala je ozemlje goriške in gradiščanske škofije; tolminski arhidiakonot (Tolmin, Cerčno, Idrija); široke predele sedanje videmske nadškofije (Gonars, Porpetto, Carlino, Driolassa, Ontagnano itd.); široka okrožja Štajerske in Celjske grofije (Laško, Rogatec, Sl. Konjice, Vuzenica, Slovenjgradec, Nova cerkev itd.), Koroške (Trbiž, Beljak, Železna Kapla, Dobrla ves, Mohlica, Stebenj itd.), Kranjske (Kamnik, Mengeš, Cerčni-

ca, Kočevje, Novo mesto itd.). Ljubljanska škofija je bila pravcati otok sredi goriške nadškofije.

Ozemeljske spremembe goriške nadškofije

Leta 1788 je cesar Jožef II. zatrli goriško nadškofijo in prenesel metropolitni sedež v Ljubljano, ki je tako postala nadškofija. Goriško nadškofijsko ozemlje je porazdelil med sekovsko, krško, lavantinsko, briksenško in ljubljansko škofijo. Le manjši del prejšnjega goriškega ozemlja je skupno z ozemljem prav tako ukinjenih škofij v Trstu in v Pičnu in z avstrijskimi predeli puljske in poreške škofije združil v na novo ustanovljeno »gradiščansko škofijo«, ki je imela svoj sedež v Gradiški ob Soči.

Gradiščanska škofija je obsegala vso Goriško, Tržaško in večji del Istre, saj se je raztezala od Bovca do Labina v južni Istri, od Gonarsa v Furlaniji do Kastava pri Reki. Toda že čez dve dobri leti je papež Pij VI. prenesel škofijski sedež iz Gradiške v Gorico. Škofija se je posledj imenovala »goriška ali gradiščanska«. Ob tej priliki je škofija utrpela hudo izgubo na ozemlju, ker je bila ponovno vzpostavljena tržaška škofija in ker je bila idrijska dekanija priključena ljubljanski škofiji.

Ob francoski okupaciji leta 1808 je goriška škofija doživela novo ozemeljsko odcepitev. Italijanskemu kraljestvu so bili priključeni vsi kraji na desni strani Soče, politični razmejitvi je sledila še cerkvena, zaradi česar je goriška škofija prepustila videmski kar 27 župnij in prejela v zameno štiri župnije tržiškega okraja, ki je bil priključen ilirskemu kraljestvu.

Julija 1830 je papež Pij VIII. ponovno povzdignil Gorico v nadškofijo in goriškega nadškofa v metropolita ilirske cerkvene pokrajine, h kateri so pripadale podrejene škofije v Ljubljani, v Trstu in Kopru, Poreču in Pulju ter na otoku Krku. Ker se je tedaj uveljavilo načelo, naj škofijske meje sovpadajo z deželnimi, so odtrgali od

goriške nadškofije obširno vipavsko dekanijo in jo priključili ljubljanski škofiji ter Prosek, ki so ga dodelili tržaški škofiji. Goriška nadškofija je dobila dokončne meje, ki so ostale neokrnjene celih sto let.

Po prvi svetovni vojni je bila zaradi novih mej Julijske krajine poverjena goriškemu nadškofu začasna uprava postojnske, vipavske, idrijske in trbiške dekanije. Leta 1933 je sveta stolica dokončno uredila škofijske meje tako, da je priključila goriški nadškofiji vipavsko in idrijsko dekanijo, tržaški škofiji postojnsko in videmski trbiško v Kanalski dolini. Istočasno je tudi odločila, naj se izločita iz goriške cerkvene pokrajine škofijska sedeža v Ljubljani in na otoku Krku, ki sta bila v Jugoslaviji. Pod goriškim metropolitom sta ostali le dve škofiji: tržaško-koprška in poreško-puljska.

Razpolovitev goriške nadškofije

Druga svetovna vojna je bila usodna za goriško nadškofijo, saj je razklala na dvoje njeno ozemlje in odtrgala večino goriških Slovencev od svojega naravnega verskega središča v Gorici. Nova državna meja je dodelila Jugoslaviji skoro tri četrtine škofijskega ozemlja, v Italiji pa je pustila škofijski sedež in osrednje urade, stolno cerkev in semenišči, verske zavode in sploh ves upravni in organizacijski aparat. Italijanski del goriške nadškofije je zato lahko nadaljeval, čeprav v omejenem obsegu, z rednim življenjem, jugoslovanski pa je zašel v obupen položaj, ker so mu primanjkovali skoro vsi predpogoji za redno škofijsko slovanje.

Do dejanske razcepitve ozemlja goriške nadškofije je prišlo že leta 1945, neposredno po končani vojni, ko so se jugoslovanske čete umaknile iz Trsta in Gorice. Morganova črta je razklala Goriško v cono A in v cono B. Vso naredbeno in izvršno oblast na področju cone A je imela zavezniška vojna uprava v Trstu, cone B pa Pokrajinski narodnoosvobodilni odbor, ki je pre-

nesel svojo oblast na Poverjeništvu za Vzhodno primorsko okrožje v Ajdovščino. V coni A so gospodovali Anglo-Američani, v coni B pa Jugoslovani.

Prve novice iz cone B so bile trpke: ljudska oblast in njene ustanove, kot narodna zaščita in ljudska sodišča, so trdo udarile po svojih nasprotnikih in zatrle vsako resnično svoboščino. Komunistični tisk in propaganda sta razvili ostro gonjo proti Vatikanu, škofom, duhovnikom. Vsako versko udejstvovanje je bilo izrinjeno iz javnosti. Nadškofu Margottiju je bilo zabranjeno vsako izvrševanje duhovne oblasti v coni B; še v coni A je naletaval na občutne ovire, tako da je moral izplovati msgr. Torošu pravico birmovanja v nekaterih dekanijah.

Težke so bile napake, ki jih je Osvobodilna fronta naredila v Trstu in Gorici: odklonila je vsako sodelovanje z zavezniško upravo in si tako zapravila zasedbo ključnih postojank in ohranitev vsake oblasti, kar se je pozneje izkazalo za usodno; docela se je naslonila na komunistični ustroj in proglasila narodno čuteče Slovence za izdajavce; pognala je na ulice manifestante z zelo nepolitičnimi gesli, ki so grobo žalili in celo napadali zavezniške vojake. Pravtako nesrečna je bila jugoslovanska uradna politika v mednarodnem svetu, kjer je Jugoslavija nastopala kot avangardni satelit Sovjetske zveze, ki ni okleval napasti ameriške letavce in proglašal zmago naprednih demokratičnih sil v svetu. Namesto da bi Jugoslavija skrbelo za svoje interese, in še posebej za slovenske narodne probleme, se je oblastno postavila na čelo komunističnemu bloku, ki je hotel prodreti v Trst in tako v osrčje Evrope. Borba za Trst in za Gorico ni tekla prvenstveno na etični osnovi za osvoboditev slovenskega naroda, pač pa na osnovi komunističnega prodiranja na zapad in v znamenju boja med Sovjetsko zvezo in Anglosaksonci za prevlado v Srednji Evropi. S tem pa sta bila Trst in Gorica za Jugoslavijo izgubljeni.

Katoliški Slovenci v Gorici so obodili slično postopanje. Zvesti veri in narodu, so z ene strani zagovarjali Cerkev in njene predstavnike ter branili duhovne vrednote, z druge strani pa so se borili za uresničitev narodnih teženj in za dokončno osvoboditev izpod tujega jarma. V glasilu Slovenski Primorec so ponovno obrazložili svoje stališče: zahtevajo, da se Primorska priključi Sloveniji in Jugoslaviji, ta pa naj uradno zagotovi in dejansko omogoči uživanje človečanskih pravic, to je »svoboščine vesti, oznanjevanja vere, govora in tiska, združevanja in mirnega sožitja med državljani vseh političnih in verskih nazorov.«

V Slov. Primorcu je oktobra 1946 izšel članek »Alarm proti duhovnikom«, v katerem so ponudili jugoslovanskim oblastem predloge za sporazum, ki naj

MIRKO MAZORA

Umirajoči pesnik

*Težka roka — sama kost
na moje dveri trka;
bliža se že kose osti,
bilka sok poslednjič srka.*

*Pusti me, da vsaj se izpojem,
da zgladim svoje steze ... Proč!
Na čelu z mrzlim znojem
ah, kmalu zdrknem v noč!*

bi veljal za Primorsko. »Od nove državne oblasti, ki bi si želela našega sodelovanja, bi morali zahtevati sledeče svoboščine: 1) svobodno oznanjevanje vere Kristusove odraslim in otrokom v cerkvah, otrokom pa tudi v šolah; 2) svobodno vzgojo duhovskega naraščaja v lastnih šolah; 3) svobodno nameščanje duhovnikov in njih občevarje s cerkvenimi predstojniki in med seboj; 4) svobodo za vernike pri obiskovanju božje službe in pri vzdrževa-

nju dušnih pastirjev, cerkva in naših vzgojnih zavodov; 5) svobodo cerkvenih organizacij; 6) svoboden tisk v lastni tiskarni in njega neovirano širjenje ter svobodno dobavljanje zadostnega papirja.«

Ker so padale proti vernim Slovincem ponovne grožnje o represalijah, aretacijah in maščevanju, ki bodo sledile jugoslovanski zasedbi, kar je širilo preplah in napovedovalo nove pobege z domačih tal, so s privoljenjem nadškofa Margottija vodilne goriške osebnosti navezale stike z vladnimi krogi v Ljubljani in v Beogradu za dosego sporazuma na osnovi pravkar navedenih 6 točk. Jugoslovanske oblasti bi morale prepovedati nadaljnje grožnje in objaviti pomirjevalno izjavo. Ker pa ni prišlo do nikakih uspehov in niso bila dana zahtevana jamstva, so katoliški Slovenci odklonili, da bi nastopili pri zavezniški razmejitveni komisiji skupno z O. F. Zastopstvo slovenskih duhovnikov, ki ga je sprejela razmejitvena komisija dne 27. marca 1946, je ustno obrazložilo narodni sestav mesta Gorice in okolice in nato izročilo spomenico, katero so podpisali skoro vsi duhovniki cone A, v kateri so postavljali trojno zahtevo: slovenska manjšina odklanja, da bi spet prišla pod Italijo; zahteva priključitev k Jugoslaviji; dokler se v Jugoslaviji razmere ne uredijo, naj zavezniki upravljajo sporno ozemlje.

Borba za novo državno razmejitev je trajala dobri dve leti. Nešteti mitingi in bučne manifestacije so se vršile po vsej deželi, zlasti marca in aprila 1946, ko je prišla na Primorsko zavezniška razmejitvena komisija, in julija 1946, ko je potekala v Parizu konferenca štirih zunanjih ministrov, ki je razpravljala o novi meji med Italijo in Jugoslavijo in ki se je končala tako, da so zavezniki sprejeli francosko črto, ki je dodelila Italiji obrobni pas slovenskega ozemlja z Gorico in določila internacionalizacijo Trsta.

Ko je padla odločitev o novi razmejitvi, je zavladalo splošno razočaranje. Premnogi, ki so živeli na ozemlju,

ki je bilo prisojeno Jugoslaviji, so se odločili za izselitev. K temu so jih silile grožnje, ki so se ponavljale v komunističnem tisku in na mitingih, odpor proti komunizmu in zlasti zakoreninjeno demokratično čustvovanje. Nadvse grenko in za ugled Jugoslavije v svetu skrajno porazno je bilo, da so bežali pred matično državo lastni otroci, potem ko so 25 let po njej zdihovali. Dolge vrste beguncev, vozov in kamionov s pohištvom so se pomikale proti Gorici in Čedadu neposredno pred 10. februarjem 1947, ko je stopila v veljavo francoska črta, odnosno pred 15. septembrom, ko je bila ratificirana mirovna pogodba in je Jugoslavija zasedla prisojeno ji ozemlje. Nad 10.000 primorskih Slovencev je odhajalo v begunstvo: s Krasa, iz goriške okolice, Brd, Soške doline in zlasti iz Kobariškega kota. Njim je sledilo, naslednja leta, na tisoče ubežnikov, zlasti fantov in deklet, tako da so ostale nekatere vasi skoro brez mladine.

Dne 15. septembra 1947 je stopila v veljavo mirovna pogodba. Istega dne so jugoslovanske, odnosno italijanske čete zasegle vsaka svoje področje, kot jim ga je določevala francoska razmejitvena črta. Istega dne se je rodilo novo mednarodno telo: Svobodno tržaško ozemlje (STO). Na cerkvenopravnem področju sta istočasno stopili v življenje dve novi cerkveni ustanovi: solkanska in kopraska apostolska administratura.

Solkanska apostolska administratura

Na prošnjo slovenske duhovščine, naj sveta stolica poskrbi za ureditev rednega verskega življenja na ozemlju goriške nadškofije, ki je bilo prisojeno Jugoslaviji, je nadškof Karel Margotti januarja 1947 poslal na sv. stolico točno poročilo o področju, ki bo pripadalo Jugoslaviji, o tamošnjih verskih razmerah in o izrednem cerkvenopravnem položaju, ki bo tamkaj nastal po priključitvi. Predlagal je, naj se osnuje cerkveno središče v Solkanu, kjer je dostojna cerkev in za ordinarija primerno župnišče, pa še kaplanija za



Kapela malega semenišča v Vipavi

župnika. V slučaju pa, da bi se združilo pod istim ordinarijem goriško in tržaško področje, bi kazalo postaviti središče v Vipavo, kjer bi se ordinarij lahko naselil v obširnem župnišču. Področju naj se dodeli poseben apostolski administrator, ki naj se posveti v škofa; če pa bi to ne bilo mogoče, naj se mu podeli pravica, da sme birmovati in si izbrati zbor škofijskih svetovavcev. Za apostolskega administratorja je predlagal dvoje imen: ali msgr. Mihaela Toroša, bogoslovnega profesorja in predsednika cerkvenega sodišča, ali pa dr. Franca Močnika, duhovnega vodjo v bogoslovnem semenišču.

Dne 1. februarja 1947 je nadškof poveril dr. Močniku upravo solkanske župnije, ki je bila izpraznjena z imenovanjem dr. Boža Kjačiča za kanonika stolnega kapitlja v Gorici. Nekaj dni pozneje, 15. marca, je izšel škofijski dekret, s katerim je bil dr. Močnik imenovan za župnika v Solkanu.

Dne 14. marca je nadškof Margotti ponovno prosil sv. stolico, naj čimprej

imenuje ap. administratorja, ker utegnejo nenadoma mejo zapreti, pa bi bila tako prekinjena redna duhovna vlada na jugoslovanskem področju.

Sv. stolica je medtem dala nalog msgr. Hurleyu, regentu ap. nunciature v Beogradu, naj gre v Gorico in skupno z nadškofom prouči, kako naj se zadeva izpelje. Ker pa je ta odgovoril, da mu ni mogoče iti v Gorico, je sv. oče dne 22. marca imenoval msgr. Mihaela Toroša za apostolskega administratorja v Solkanu, msgr. Franca Močnika pa za ap. administratorja poreško-puljske združene škofije v Istri. Nekaj tednov zatem, 22. maja, je imenoval msgr. Jakoba Ukmarja za ap. administratorja jugoslovanskega dela tržaškoprske škofije. Vsa ta imena so morala ostati tajna do dokončne priključitve teh ozemelj Jugoslaviji: tisti dan pa bi imenovanja postala pravomočna.

Nadškof Margotti je pozneje predlagal sveti stolici, naj bi zamenjala osebi, tako da gre msgr. Toroš v Istro, na Goriškem pa naj ostane msgr. Močnik,

ki je župnik v Solkanu, da se prepričajmo možnostne težave ob premestitvi. Prve dni junija je dospelo iz Rima sporočilo, da je sv. oče predlog sprejel, in 2. julija je papež Pij XII. imenoval msgr. Franca Močnika za ap. administratorja jugoslovanskega dela goriške nadškofije in msgr. Mihaela Toroša za ap. administratorja poreško-puljske škofije.

Nova državna razmejitev, kot se je ostvarila dne 15. septembra 1947, je presekala goriško nadškofijo na dva dela. Pod Italijo je ostala Gorica s škofijskim sedežem in ravninskim predelom z obrobniimi Brdi ter s skrajno zapadnim Krasom med Vrhom Sv. Mihaela ter Devinom, pod Jugoslavijo pa je prešel ostali slovenski predel, ki je obsegal skoro tri četrtine nadškofijskega ozemlja.

Kako težko je bila prizadeta goriška nadškofija, kaže naslednja razporednica:

<i>Nadškofija</i>				
<i>pred razmejitvijo</i>				
	<i>Jugoslavija</i>	<i>Italija</i>	<i>STO</i>	
Površina: km ²	3.436	2.406	1.030 (skupno s STO)	
Prebivavci	303.900	145.000	153.000	5.900
Duhovniki	297	115	177	5
Dekanije	23	13	9	1
Duhovnije	221	140	76	5

Solkanska ap. administratura je obsegala naslednjih trinajst dekanij: Biljana, Bovec, Črniče, Cerčno, Dornberk, Grgar, Idrija, Kanal, Kobarid, Komen, Miren, Tolmin in Vipava. Samostojnih duhovnij je bilo 140, in sicer: 111 župnij, 7 kuracij in 22 vikariatov.

Vsi prebivavci, ki so prišli pod Jugoslavijo, so bili slovenske narodnosti. Na STO-ju je bila pretežna večina slovenska. V Italiji je ostalo kakih 15.000 Slovencev, od teh je živelo v Gorici kakih 4.000, v enajstih obmejnih duhovnijah kakih 8.000 in v bližnjih furlanskih krajih (Krmin, Koprivno, Moša, Ločnik, Ronki, Tržič) še kakih 3.000.

Ob razmejitvi je prišlo pod Jugoslavijo pet moških redovnih hiš: fran-

čiškani na Kostanjevici pri Gorici in na Sv. gori, kapucini v Sv. Križu na Vipavskem, lazaristi na Mirenskem Gradu in usmiljeni bratje v Rožni dolini. V teh hišah je ostalo 14 redovnikov. Enako sta prišli pod Jugoslavijo dve ženski redovni družini, in sicer usmiljenke v hiralnici na Marofu pri Idriji ter na Mirenskem Gradu, s skupno 10 redovnicami. Hiša usmiljenih bratov v Rožni dolini je bila nemudoma razlaščenca in je služila za vzgajališče ugrabljenih grških otrok.

Cerkveni ustroj solkanske ap. administrature je začel obratovati v skrajno primitivnih razmerah. Apostolski administrator msgr. Franc Močnik je bil dejansko samo solkanski župnik, brez primerne škofijskega sedeža in stolne cerkve, brez semenišča, brez osrednjih uradov in poslovnihskih pripomočkov. Vendarle je krepko poprijel za delo: predvsem je naslovil na duhovnike in vernike pozdravno poslanico, v kateri jim je sporočil, da ga je sv. oče postavil za ap. administratorja. Naj se vsi strnejo okoli svojega nadpastirja in skupno delajo za božje kraljestvo. Sporočil je tudi, da je sedež ap. administrature v Solkanu. Dušnopastirsko delo v solkanski župniji je poveril župniku in dekanu Ivanu Kretiču. Duhovščina se je z navdušenjem oklenila svojega novega nadpastirja in vse je kazalo, da bo solkanska ap. administratura kar uspevala.

Medtem je bil msgr. Jakob Ukmar težko ranjen na birmovanju v Lanišču. Sv. stolica je zato poverila msgr. Močniku začasno upravo tržaško-koprškega ozemlja v Jugoslaviji, ta pa je takoj naprosil sv. očeta, naj ga razreši te odgovornosti zaradi prevelikih razdalj.

V noči na 20. september je skupina nestrpnih, ki se je bila poprej udeležila nekega mitinga na solkanskem trgu, vdrla v župnišče, pograbila ap. administratorja, ga nasilno vlekla proti bloku in ga pahnila preko žice v Italijo. Msgr. Močnik se je brž drugega dne vrnil v Jugoslavijo in zahteval zaščite pri vladnih oblasteh v Ljubljani. Rekli

so mu, naj se vrne v Solkan, a na lastno odgovornost. Komaj tri tedne pozneje, 12. oktobra, je skupina oznovcev prijela msgr. Močnika na Sv. gori, kamor se je bil umaknil, ker so ga nekateri opozorili, da se spet nekaj snuje, in ga ponovno na prav divjaški način pognala čez mejo v Italijo. Se isti večer so izgnali tudi župnika Ivana Kretiča, zasegli župnišče in zaplenili ves inventar.

Solkanska ap. administratura in jugoslovanski del tržaške škofije sta tako ostala brez ordinarija. Izgnani ap. administrator je sporočil dekanom, da izročča, vsakemu za svojo dekanijo, vse redne oblasti in vsa možnostna pooblastila, dokler ne bo sv. stolica ukrenila drugače. Nato je odpotoval v Rim, kjer ga je papež Pij XII. ljubeznivo sprejel in se zelo zanimal za usodo primorskih Slovencev. Februarja 1948 je sv. oče izročil msgr. Mihaelu Torošu, ap. administratorju poreško-puljske škofije, še upravo solkanske ap. administrature, medtem ko je imenoval za ap. administratorja tržaško-koprskega ozemlja v Jugoslaviji msgr. Karla Nežiča, duhovnika zagrebške nadškofije.

S tem da so državne oblasti izgnale msgr. Močnika in zasegle sedež ap. administrature, so praktično zatrle osrednje škofijsko vodstvo in zadale smrten udarec Solkanski ap. administraturi, kajti novi ap. administrator Mihael Toroš se ni več vrnil v Solkan, pač pa si je postavil sedež na Kapeli v Novi Gorici in tako postavil temelj »Novogoriški ap. administraturi«.

Izgon ap. administratorja msgr. Močnika je imel usodne posledice za goriške Slovence: globoko je užalil vse slovenske katoličane in vrgel novo senco na komunistično Jugoslavijo v svetu in zlasti je zavrl bogato obetajoči razvoj nove cerkvene ustanove na Goriškem, ki bi se bila gotovo v najkrajšem času razvila v samostojno škofijo, kar bi bilo prvenstvene važnosti za goriške Slovence in velikega pomena za Jugoslavijo v svetu, saj bi to pomenilo priznanje novih jugoslovanskih mej s strani svete stolice.

Novogoriška ap. administratura

Poreško-puljski ordinarij msgr. Toroš je upravljal osirotelo solkansko ap. administraturo iz Poreča, dokler ga ni sv. stolica premestila na Goriško. V Poreč pa je šel ap. administrator msgr. Karel Nežič, ki je kmalu nato postal redni poreško-puljski škof. Ob prihodu na Goriško si je dr. Toroš uredil sedež ap. administracije v vzhodnem delu frančiškanskega samostana na Kostanjevici (Kapeli) v Novi Gorici.

Verski položaj v tedanji Jugoslaviji je bil izredno trpek. Država je prekinila diplomatske odnose s sv. stolico; v tisku je mrgolelo hudih napadov na Vatikan, škofo in duhovnike; veliko duhovnikov je bilo zaprtih; zatrte so bile vse verske organizacije in katoliški tisk. Tudi na Goriškem, kot drugod v državi, je bil nacionaliziran večji del cerkvene imovine. Prepovedana je bila bira in celo pobiranje miloščine v cerkvi. Duhovnik je smel poučevati verouk edinole, če mu je bilo izdano posebno civilno privoljenje, in na novo nameščeni duhovniki so si morali izposlovati »obrtnico«. Močan pritisk se je izvajal na duhovnike, da se vpišejo v »Cirilmetodijsko društvo«. Za ver-

S. G.

Ponižano nasilje

Morje
zemljo ukloniti hoče.
Svobodna se vdati valom noče.

Morje
šumno se peni, jezi se.
V gluhe, gole skale zadrvi se.

Kaplje
razpršene, drobne, male
spet nazaj so v jezo šumno pale.

Slepo
v skale morje se zaganja.
Val za valom strt se zemlji klanja.



Semenišče v Vipavi: semeniščniki in profesorji

nike je bil nevaren vsak stik z duhovniki, ki so bili izrinjeni iz javnega življenja v območje brezpravnosti.

Ap. administrator Toroš ni obupal. Z očesom izvedenega pravnika je premotril stvarni položaj Cerkve v Jugoslaviji in izsledil v jugoslovanski zakonodaji nekaj rahlih stičnih točk. Sklicevajoč se na te zakonske predpise je stopil v stik z državnimi organi in skušal izbojevati Cerkvi vsaj nekaj mrvic. Napetost je začela popuščati in v manj vihnem ozračju je dosegel od državnih oblasti pristanek, da je lahko odprl semenišče v Vipavi in zečel izdajati verski list »Družina«. Ostrine so se polagoma milile in v širšem oddihu so se prav pod okriljem dr. Toroša začeli vršiti ljudski misijoni. Duhovniki so spet mogli učiti krščanski nauk in verniki, vsaj oni, ki niso bili v državnih službah, so lahko spet posečali božjo službo.

Ta polajšanja pa so bila le drobci, ki so se rešili v plazu splošnega nazadovanja in propadanja: nekaj cerkva

šo brezobzirno podrli (župnijska cerkev v Idriji, Sv. Rok v Solkanu, Sv. Katarina nad Kromberkom) in druga cerkvena poslopja prepustili razpadanju (cerkve na Lokvah, na Vrhovlju, zgodovinsko cerkev Matere božje na Vitovljah, romarski dom na Sv. gori); zasegli so več župnišč, ki so bila nekdanja lastnina cerkvenih občin; rušili so vaške kapelice in poljska znamenja, tako da je moral dr. Toroš odločno nastopiti in da je v Brdih javno izrekel izobčenje nad skrunitelji kapelic. Še hujše kot to materialno uničevanje cerkvene posesti je bilo odkrito versko preganjanje, ki je stremelo za tem, da bi razkristjanilo vse javno življenje: javno so smešili duhovne vrednote, navajali mladino, zlasti pri graditvi raznih cest in prog, k spolnemu izživljanju, smrtno ranili družinsko moralo s propagando za omejevanje rojstev in celo za splave in tako spravili v resno nevarnost sam fizični obstoj že itak številčno šibkega slovenskega naroda. Pretresljiva je ugotovitev, da je zaradi

pobegov, izselitve in še zlasti na široko izpeljane kontracepcije število prebivavcev v Novogoriški ap. administraturi padlo od 145.000, kot jih je bilo ob prključitvi, na sedanjih 115.000. Ne vojna in ne kuga in ne lakota niso v vseh znani goriški zgodovini tako razbičale in številčno razredčile življa na goriških tleh kot ga je praktična izvedba komunistične doktrine v povojni Jugoslaviji v zadnjih 18 letih.

V dobi togega komunizma, ko so se podrejali protiverskim težnjam vsi drugi interesi, so utrpeli cerkve Slov. Primorja in Istre škodo, ki gre v milijarde. Nadškof Karel Margotti je kot metropolit ilirske province leta 1949 s posredovanjem sv. stolice dosegel od italijanske države obljubo, da vrne zvonove, ki jih je bila odvzela med zadnjo vojno, vsem cerkvam Julijske krajine, tudi onim, ki so po mirovni pogodbi pripadle Jugoslaviji. V posebno poglavje državnega proračuna je Italija vnesla postavko z izdatki za zvonove jugoslovanskega dela Julijske krajine in se je obvezala, da bo ulila zvonove in jih prepeljala v Jugoslavijo. Tehniki, katere bi oskrbela sama sv. stolica, bi dvignili zvonove na zvonike in jih preziskusili. Edini pogoj, ki ga je stavila italijanska država, je bila zahteva, naj ob prejemu zvonov toliko jugoslovanske državne oblasti, kolikor cerkvene podpišejo pobotnico, da so jim bili zvonovi izročeni (ricevuta liberatoria). Goriški nadškof je dne 20. septembra 1949 naprosil msgr. Toroša v Poreču, od katerega je tedaj odvisela tudi Goriška, naj izposluje od jugoslovanskih oblasti dovoljenje za uvoz zvonov in zagotovilo, da bodo podpisale ustrezno pobotnico. Msgr. Toroš se je takoj obrnil na državne organe, a te so mu prošnjo odbile. Nekaj let pozneje, ko je bil msgr. Toroš že na Goriškem, je ponovno naslovil isto prošnjo na oblasti v Ljubljani in v Beogradu, a spet brezuspešno. Tako je na stotine cerkva v Slov. Primorju in v Istri, tja do Pulja in do Reke izgubilo svoje zvonove.

Ko se je versko življenje vsaj delno sprostilo, so vsi občutili hudo vrzel:

cerkvenemu stroju je manjkal motor, novogoriški ap. administraturi je manjkal ordinarij z dostojanstvom posvečenega škofa, ki bi edini imel ugled pri oblasteh in avtoriteti pri vernikih.

V novi obliki se je razživela ideja, ki jo je slovenska primorska duhovščina sprožila pri sv. stolici leta 1919, ko je prosila, naj bi se ustanovila samostojna škofija za Slovane v Julijski krajini. Zamisel je zdaj predvidevala, naj bi se novogoriška ap. administratura povišala v škofijo, v katero naj bi vključili tudi ozemlja tržaške in reške škofije v Sloveniji. V ta namen so začeli zbirati podpise in sestavljati vloge na sv. stolico.

Ko je leta 1955 sv. stolica razrešila ljubljanskega škofa Antona Vovka uprave tržaško-koprškega ozemlja v Jugoslaviji in izročila to področje v upravo novogoriškemu ap. administratorju msgr. Torošu, se je pokazalo, kako težko izvedljiva je enotna uprava celotnega Slov. Primorja, pa čeprav je imel msgr. Toroš v Koprščini krepko pomoč v ap. delegatu msgr. Albinu Kjudru. Vedno jasneje se je kazala potreba, naj se v Slov. Primorju osnujeta dve ločeni škofiji s sedežem v Novi Gorici in v Kopru. Msgr. Kjuder je pravil: »Slov. Primorje je lijak z osnovnico od Pirana do Snežnika in z ozkim grlom do Mangarta!«

Zamejski duhovniki, ki so se vedno čutili živo povezane s sobraty z onstran meje, so dne 3. novembra 1958 naslovili na sv. stolico naslednjo spomenico:

»Cerkveno opravni položaj v Slov. Primorju«

Po novi državni razmejitev je pretežni del goriške nadškofije ter tržaško-koprške škofije prešel pod Jugoslavijo. Cerkveni položaj teh ozemelj ni bil še dokončno pravno urejen. Ap. administraturo v Novi Gorici upravlja presv. msgr. M. Toroš; slovensko ozemlje tržaško-koprške škofije, ki ima svoje središče v Kopru, upravlja tudi msgr. Toroš, ki pa ima ob strani ap. delegata msgr. Albina Kjudra, župnika v Tomaju.

Duhovščina obeh cerkvenih predelov ne smatra sedanje ureditve za posrečeno in si zato želi boljše. Zaveda se sicer, da današnja komunistična Jugoslavija, ki je pretrgala odnose s sv. stolico, ne nudi možnosti za dokončno ureditev primorskih škofij. Verske potrebe in duhovni

blagor duš pa zahtevajo, da bi sv. stolica postavila tudi to začasno ureditev, ki pa bo morda trajala še precej časa, na bolj zdrave temelje.

Pereče krajevne razmere postavljajo naslednje zahteve:

1. Osnujeta naj se dve ločeni apostolski administraturi:

a) Ap. administratura v Novi Gorici, ki naj obsega jugoslovanski del goriške nadškofije;

b) ap. administratura v Kopru, ki naj obsega slovenski del tržaško-koprske škofije in slovenski del reške škofije.

Razlogi za dvojno administraturo so:

a) Ozemlje je preširoko za eno administraturo, nima primernega naravnega središča in niti ne posečenih prometnih zvez;

b) ljudski značaj in duhovne potrebe na Goriškem so zelo različne od onih na Tržaškem in v Kopršćini;

c) Nova Gorica je naravno središče goriškega ozemlja in tudi Koper, čeprav stoji ob strani, ima dobre cestne zveze z ozemljem, ki bi mu pripadalo;

č) toliko Nova Gorica kot Koper postajata poganski mesti: živahno versko središče, kot je škofijski sedež in stolna cerkev, bi močno vplivali na dvig verskega življenja.

2. Apostolska administratorja naj se posvetita v naslovna škofa, da bosta učinkoviteje vladala svoje vernike in vršila vsa škofovska opravila. Kot škofa bosta uživala večji ugled pri oblasteh in imela večjo avtoriteto in vpliv pri vernikih.

3. Apostolska upravitelja naj prebivata na sedežu svoje administrature.

Sedež goriške administrature naj se prenese s Kostanjevice, ki je težko dostopna, v Novo Gorico. Nujno je, da se v gradbeni načrt Nove Gorice vnese tudi zgradba cerkve in župnišča, ki bi eventualno služilo za škofijski urad. Solkanska cerkev poseduje primerno zemljišče, ki bo sicer razloščeno za zgradbo mestnih stavb.

4. Nujno je, da se v obeh administraturah vpelje redno poslovanje škofijskega urada z uradnim dopisovanjem, kanclerjem, arhivom.

5. Škofa naj se držita kanonskih predpisov o stolnem kapitlju ali, dokler tega ni, o škofijskih svetovavcih.

6. Vse slovensko ozemlje naj se dvigne v posebno cerkveno provinco z metropolitnim sedežem v Ljubljani. S tem bo enotno delovanje slovenskega episkopata dosti lažje.

Na željo sv. stolice je bila februarja 1959 vročena v Rimu še obširnejša spomenica o dvojni ločeni ap. administraturi v Slov. Primorju s točnimi statističnimi podatki in ustreznim zemljevidom. V spomenici so bili obrazloženi razlogi, ki so zahtevali dvojno cerkveno okrožje, pa tudi primernost, da bi bila oba ap. administratorja posvečena v škofa in da bi se osnovala posebna slo-

venska cerkvena pokrajina z metropolitnim sedežem v Ljubljani, ki bi tako postala nadškofija. V prilogi s statističnimi podatki je bilo poudarjeno, da bi takšna ozemeljska cerkvena ureditev sovpadala s civilno porazdelitvijo Slov. Primorja v novogoriški in koprski okraj. Novogoriška ap. administratura bi imela 2.406 km² površine, 115.000 prebivavcev, 142 duhovnij in 103 duhovnike; koprška pa 1.685 km² površine, 95.000 prebivavcev, 51 duhovnij in kakih 50 duhovnikov.

Medtem so po dolgih letih pričeli prihajati v Rim na predpisano petletno poročanje sv. očetu jugoslovanski škofje: aprila 1959 beograjski nadškof Josip Ujčić, novembra 1959 krški škof Josip Srebrnič, januarja 1960 ljubljanski škof Anton Vovk. Vsi ti visoki cerkveni dostojanstveniki, in zlasti še škof Vovk, ki jim je bila zelo pri srcu usoda primorskih Slovencev, so se docela strinjali s temi predlogi in jih tudi podprli pri sv. očetu. In tako je papež Janez XXIII. dne 28. junija 1961 osamosvojil koprsko področje in postavil msgr. Albina Kjudra, ki je bil do tedaj samo delegat, za ap. administratorja združenih ozemelj tržaško-koprske in reške škofije v Sloveniji. Primorska je imela tako dvojno docela ločeno cerkveno okrožje s sedežem v Novi Gorici in v Kopru.

Ako se nameravate poročiti, se ne vprašajte samo, ali vas on ljubi, marveč tudi ali vi njega dovolj ljubite. Predstavite si svoj bodoči zakon tudi brez denarnih sredstev. Skušajte gledati na njegove sorodnike skozi njegov pogled nanje. Vprašajte se odkritosrčno ali vam besedica »mida« prav tako lahko teče, kakor besedica »jaz«. Biti si morate na jasnem, da vsak zakon zahteva odpoved marsičemu, kar se vam je prej zdelo važno in nujno. Vprašati se morate, ali se boste znali starati skupno z njim. Toda ne zadostuje odgovor srca, ker je to bolj impulzivno, tudi razum mora pritrilno odgovoriti. Zapomnite si, da gosli življenja lahko dajejo čudovite zvoke, vendar jih morate vi znati izvajljati iz njih.

Zgodovinska cerkev
Matere božje na Vitovljah



Bila je zelo važna pridobitev. Primorski Slovenci so imeli dva duhovna nadpastirja. V srcu so nosili še željo, naj bi ju sv. oče posvetil v škofa. Povzeli so se novi koraki pri sv. stolici. Na potu pa je stala težka ovira: v Novi Gorici ni bilo ne stolne cerkve in ne poslopja, ki bi služilo za škofovski sedež. Škofijski delegat in solkanski dekan Andrej Simčič je ponovno prosil civilne oblasti, naj dovolijo, da se lahko sezida v Novi Gorici primerna cerkev, te pa so oklevale, češ da v urbanističnem načrtu ni predvidena gradnja cerkvenih poslopij in da naj predvsem sv. stolica imenuje škofa, potem mu bodo že oskrbeli cerkev.

Decembra 1963 je umrl ap. administrator msgr. Mihael Toroš in sv. stolica mu je določila za naslednika msgr. Janeza Jenka, ki se je nemudoma nastanil na Kapeli v Novi Gorici in ki si je postavil kot eno glavnih nalog svojega delovnega programa zgradbo vsaj zasilne cerkve v Novi Gorici. Medtem pa je prišlo iz Rima imenovanje za škofa in ob tej priliki je sv. stolica izrazila željo, naj si postavi sedež v Kopru, kjer je lepa stolna cerkev in tudi dostojen škofijski dvorec.

Goriški Slovenci so sprejeli z navdušenjem vest, da je msgr. Janez Jenko postal škof, a v njih srce je padla kaplja grenkosti, ko so zvedeli, da bo zapustil Goriško in se naselil v Kopru.

Bilo je, kot bi se zrušila stavba, ki so jo gradili s toliko ljubeznijo in požrtvovalnostjo.

Verniki novogoriške ap. administrature sprejemajo višje odločitve in zagotavljajo svojemu nadpastirju, ki je dejansko škof vsega Slov. Primorja, vso vdanost, zvestobo in pokorščino. Kot otroci sončne Goriške, ki je imela v sklopu oglejskega patriarhata svojo svojstveno zgodovino, upajo, da bo bodočnost odstranila sedanje ovire, da se uresniči želja njih src, ki je hkrati tudi zahteva stvarnih razmer, kot izhaja iz zgodovinskih izkušenj, da bodo lahko kdaj v novi stolni cerkvi, ki bo kras in dika Nove Gorice, lahko pozdravili lastnega novogoriškega škofa, ki se bo s ponosom proglašal, slično kot goriški nadškof v Italiji, za daljnega naslednika slavnih oglejskih patriarhov in velikih goriških nadškofov in metropolitov.

Cista vest je rajski zaklad, pust je kraljevski prestol brez nje, z njo še boljše izgublja strahoto.

(S. Szechenyi)



Niti za hip ne pozabi, da vklepanje čistih človeških idealov v suženjske okove čutnosti — pa naj bodo umetniška sredstva še taka — ni kultura, ni umetnost, ampak krivično nasilje proti moralnemu dvigu človeštva.

(dr. T. Tóth)

Ali bo človek obvladal vesoljstvo?

Priredil dr. Jak. Ukmar

V koledarju Goriške Mohorjeve družbe leta 1963, nam je gospod P. K. prikazal lepo vrsto poletov človeka v svetovni prostor. V letošnjem koledarju naj pa še jaz nekoliko osvetlim ta zanimivi pojav, in sicer bolj od naravoslovne, posebno zvezdoznanske strani. Pisec teh vrst sem samo boren diletant ali samouk v teh vedah in jim skušam slediti samo, kolikor more stvar zanimati človeka, ki se bavi z bogoslovnimi in modroslovnimi vprašanji. Sem tudi v stiku s tržaško zvezdarno in je precejšen del te moje razprave posnet po spisih ravnatelja te zvezdarne, deloma pa tudi povzet iz osebnih razgovorov s tem gospodom, ki je že več let profesor astronomije na tukajšnji univerzi.

Umevno, da so prvi poleti človeka na krožno pot okoli zemlje vzbudili pri mnogih veliko navdušenje. Vendar bo prav, če slišimo tudi, kaj pravi trezna znanost k tem človeškim podvigom in kako naj jih presojava s socialnega in obče človeškega vidika.

Pregled dosežanj poskusov

Doba raziskovanja vesoljnega prostora se je pričela, ko so Rusi 4. oktobra l. 1957 spustili svojega prvega Sputnika¹⁾ na krožno pot okoli zemlje. Čez mesec dni mu je sledil drugi Sputnik. Prvi je vzdržal tri mesece, drugi pa pet mesecev na določeni poti, nakar sta oba opešala in v ozračju naše zemlje zgorela. Daljše življenje sta imela satelita²⁾, ki so ju v početku leta 1958 spustili Amerikanci. Prvemu so dali ime Explorer (raziskovavec), drugemu pa Vanguard (beri vengard = sprednja straža). Tale drugi je pošiljal tudi radioznamenja na zemljo.

Število umetnih satelitov je zelo narastlo; menda so jih izstrelili že kakih 120. Manj Rusi, več Amerikanci. Rusi so uspeli v kakih 30 primerih;

deset Sputnikov se je pa že po prvem obkroženju zemlje raztreščilo v ozračju. Streljali so tudi na luno. Prvi tak izstrelek, z imenom Lunik I. iz januarja l. 1959 je zgrešil svoj cilj in zavozil mimo lune v svetovni prostor, ne vemo kam. Drugi Lunik je pa zadel luno v septembru istega leta. Proti Veneri, naši danici ali večernici, so usmerili svojega Venusika, ki se je pa že po kratki vožnji odtegnil kontroli tistih, ki so ga bili izstrelili.

Kam vozijo taki izstrelki, ki so zgrešili svojo pot in se niso povrnili na zemljo? Ne vemo. Kaj se je zgodilo z Lunikom III., ki je v oktobru leta 1959 poslal na zemljo fotografijo onstranskega lica naše lune in se na povratku proti naši zemlji zgubil neznano kam? Če se ni raztreščil, ga je morda kak meteor³⁾ pritegnil in spravil v drugačno, nam čisto neznano smer.

Število satelitov in drugih naprav, ki so jih v zadnjih letih Američani izstrelili v svetovni prostor, gre že nad devetdeset. Posebno je zaslovel Telstar, ki posreduje televizijo na velike razdalje. Nekateri teh izstrelkov so bili dobro opremljeni z raznimi instrumenti ter so fizikom in vremenoslovcem prinesli nekaj koristnih podatkov. Vsi pa niso imeli sreče. Vsaj trikratni poskusi prodreti v bližino Venere in od tam poslati sliko površine tega skrivnostno zakritega planeta so ostali brezuspešni.

¹⁾ Rusko »sputnik« je slovensko »sopotnik«, ki spremlja zemljo na njeni poti krog sonca.

²⁾ Satelit je latinska beseda in pomeni »spremljevalec«. Naša luna je veliki in trajni satelit naše zemlje. Ljudje pa delajo majhne in minljive satelite.

³⁾ Meteorji so majhna nebesna telesa, ki krožijo okoli sonca. Najbrž ostanki razbitih repatic. Ko pridejo v naše ozračje, se vžgo in jim pravimo utrinki.

Po prvih izstrelkih, ki niso ostali v kroženju okoli zemlje, ampak so šinili nekam v svetovni prostor, so nekateri pisali, da se je človeku posrečilo ostvariti umetne planete, ki krožijo okoli sonca. Taki izrazi diše nemalo po človeški prevzetnosti. Saj je jasno, da se ti izstrelki ne dajo niti od daleč primerjati s pravimi planeti, med katerimi je naša zemlja. Pa saj niti ne vemo, ali res še krožijo. Morda so se raztreščili ob kakem meteoritu, morda se vžgali v ozračju kakega planeta. Tako je končalo že nad šestdeset izstrelkov v našem ozračju. Človek, bodi ponižen, ker streljaš v svetovni prostor samo enodneвне muhe v primeri z nebesnimi telesi, ki jih je pogнал vse-mogočni stvarnik in ki krožijo že milijarde let brezhibno po določenih poteh.

Toda vse, kar je prav. Brezdvomno je to velik napredek in je človek upravičeno ponosen na to, da je mogel z nekaterimi izstrelki premagati privlačno silo naše zemlje, da je mogel v te svoje naprave postaviti čudovite instrumente, ki občujejo z ljudmi na zemlji, in da se mu je posrečilo peljati tudi človeka v hitri vožnji po ozračju krog naše zemlje.

Ali poleti človek na luno?

Ravnatelj tržaške zvezdarne je že pred leti veroval, da pride ura, ko bo človek potoval **krog lune**, ne pa **na luno**. In ko sem ga nekoč vprašal, ali ima že vozni listek na luno, mi je odgovoril, da ni sile.

Znanstveniki si belijo glave s tremi vprašanji. Prvič pripraviti stroj, ki naj popelje človeka na luno in potem nazaj na zemljo. Drugič urediti tako, da bo človek stopil z lastnimi nogami na luno, četudi le za kratek čas. Tretjič, kar je najtežje, pripraviti stroj tako, da se bo s človekom vred lahko dvignil od luninih tal in se napotil proti zemlji. Zapreke so velike in zahtevajo resen preudarek.

Ko bi se zračna ladja s človekom približala luni na 40 tisoč kilometrov, bi že prevladala privlačna moč lune in

ladja bi se morala boriti proti tisti privlačni sili, da ne trešči na luno, ampak da mirno pristane na njej. Rusi in Amerikanci so mobilizirali ljudi, ladje in vsakršne aparate, da so spravili svoje zračne potnike spet varno na zemljo. Na luni ne bo nihče organiziral vsega tega, ker nas ne bo nihče pričakoval. Tam ni morja; lunina površina je skoro vsa gorata. Šele ko bi izsledili nekaj ravnega prostora, bi mogli pristati.

Pa recimo, da bi končno le pristali. Ladja s človekom vred bi morala biti prikrojena za tamkajšnje podnebje. Na luni sije sonce naših petnajst dni, ne da bi zašlo, nakar sledi prav tako dolga noč. Ko je sonce visoko, doseže temperatura sto stopinj, ko pa zajde, pade takoj na sto stopinj pod ničlo. Če bi bila ladja izdelana iz posebne plastike, bi še zdržala take vremenske neprilike. Toda človek, kako naj on prenese take temperature? Moral bi pač čepeti trdno zaprt v svoji kabini. In ladja, ki ga je pripeljala, kaj naj počne na luni, kjer ni vode, po kateri bi plavala, in kjer ni nobene ceste? Menda bi bilo prav, če bi jo opremili spodaj z verigami, kakršne imajo tanki in bi tako vozila po kamniti lunini gmajni, če bi seveda ob pristanku res padla na te svoje noge, kakor pade maček iz višine na svoje tačke. Če bi padla na hrbet, bi bilo joj.

No, pa recimo, da bi šlo vse po sreči, kaj naj pa človek počne na tistem svetu, kjer ni zraka? Moral bi pač imeti neko zalogo našega zraka, nekako bombolo, ki bi mu dovajala potrebni zrak v pljuča, nekam tako, kakor dovajajo težko bolnemu kisik. Pa tudi tako dovajani zrak ne bi ostal niti trenutek v pljučih, ker bi bil zunaj človeka prazen prostor, kamor bi strahotno silila človekova sapa iz pljuč kakor tudi kri skozi kožo. Revež bi takoj izkrevavel in zadušen umrl.

In končno še vprašanje, kako odriniti z lune. Tu na zemlji pripravljajo izstrelitev vesoljske ladje več mesecev in celo več let, pa še se jim včasih ponesreči. Na luni ni ne tehnikov ne tehničnih priprav. Ladja, ki bi tam pristala, bi morala imeti sama v sebi moč,

da se zopet dvigne v svetovni prostor proti naši zemlji. To bo težka reč in zahteva še velik napredek sedanje sicer čudovite tehnike. Po sedanjem stanju znanosti ni upanja, da se bo človek sprehajal po luni in od tam občudoval vrtečo se zemljo.

Kaj pa na druge svetove?

Tu moramo predvsem razlikovati med zvezdami in planeti. Zvezde so goreča sonca v neizmernih daljavah. Najbližji sosed našega sonca Alfa Centauri je že toliko oddaljen, da bi morali naši letavci frleti do njega dosti milijonov let. Zvezde torej ne pridejo v poštev. Planeti so pa svetovi, ki krožijo okoli našega sonca, od katerega dobivajo svetlobo in gorkoto. Med temi je tudi naša zemlja. Njena soseda Venera, to je naša danica ali večernica, se nam včasih približa na 41 milijonov kilometrov. To razdaljo bi preleteli naši stroji v 318 dneh in prav toliko dni bi potrebovali za povratek. Do Jupitra, ki je največji planet, bi morali leteti že 13 let, do Plutona, ki je najbolj oddaljen planet, pa kar 128 let. Jasno, da ne more nihče tega vzdržati.

Poleg teh velikih razdalj so pa še druge ovire, ki jemljejo sleherno upanje, da bi mogel človek prodreti v planetarni prostor. Na nobenem planetu ni takega ozračja, v katerem bi mogel človek živeti. Temperatura je v prostoru med planeti ponekod tako nizka, ponekod tako visoka, da je človek ne bi mogel prestati. Človeški organizem je pač tak, da more živeti le v določenih mejah temperature in zračnega pritiska. — Dalje ne smemo prezreti, da bi se človek znašel na pravem bojišču, obdan od smrtnih sovražnikov od vseh strani, če bi zavozil popolnoma iz ozračja naše zemlje. Po planetarnem prostoru se namreč podé milijonski roji meteorov, ki so večinoma drobci razkrojenih repatic. Naša zemlja se večkrat v letu sreča s takšnimi roji. Ko pridejo ti meteori v naše ozračje, se vžgo in zgore v zraku; pravimo jim utrinki. Le redkokdaj pade kak večji kos na zemljo. Zunaj v planetarnem

prostoru, kjer ni več te zračne obrambe, bi pa prav lahko kak meteor prebil kabino, kar bi pomenilo smrt za letavca. In končno še en resen sovražnik, ki so mu dali ime »kozmično ali svetovno izžarevanje« in ga v zadnjih letih študirajo zvezdoznanci in vremenoslovci. To so milijarde električno nasičenih drobcev, ki letajo z nedoumljivo hitrostjo po svetovnem prostoru. Skrivnost je njih izvor. So pa močni in šinejo skozi vsako kovino dosedanjih kabin ter morejo biti nevarne človeškemu življenju.

Ljudje, ki navdušeno pišejo o bližnjih poletih človeka v vesoljni prostor, so pozabili na dejstvo, da naša zemlja ni mirna točka v svetovnem prostoru. Leti krog sonca s hitrostjo 30 km na sekundo, s soncem vred pa drvi proti ozvezdju Laboda s hitrostjo 250 km na sekundo. Če bi hotel človek samostojno leteti po svetovnem prostoru, bi mu zmanjkala zemlja pod nogami, ne bi imel več postaje, od koder je poletel. Mora se torej držati zemlje, mora ostati v njenem območju, sicer ga v svetovnem prostoru čaka smrt. Da so naši drzni letavci že prišli v višine, kjer se neha privlačna sila naše zemlje in kjer so predmeti brez teže, to je bajka, ki se ji zvezdoznanci smejejo. Čemu pa leti s tako brzino, če ne prav zato, da ne trešči na zemljo? Naša zemlja je še dovolj močna, da obvlada luno in jo s svojo privlačno silo drži na pravi krožni poti.

Ne kozmonavti, ampak stratonavti

Po vsem tem si upam reči, da bi storili prav, če bi zbrisali iz časopisnega besednjaka tisti sijajni naslov »kozmonavta«. Pravi kozmonavt bi bil, kdor bi s svojo ladjo (grško: naus) zavozil proč iz območja naše zemlje v svetovni prostor (grško: kozmos). Toda tega ni do danes dosegel še noben človek. Naj le proslavljajo Gagarina, Shepparda in druge take letavce; vendar stoji dejstvo, da ni nobeden teh slavljencev zapustil naše zemlje, temveč se je z njo vozil krog sonca, kakor se vozimo tudi mi navadni zemljani.

Tako imenovani kozmonavti so vozili po višjem delu našega ozračja, ki mu znanstveniki pravijo stratosfera. Resnica torej zahteva, da bi take ljudi imenovali stratonavte. Kadar bodo poleteli proč od naše zemlje na bližnje sveteve, jih bomo imenovali majhne kozmonavte; majhne zato, ker je kozmos nedoumljivo velik.

Bilanca dosedanjih poletov

Zdaj, ko se je prvotno navdušenje in občudovanje teh novih božanstev že precej poleglo, zdaj ko fiziki, tehniki, biologi (ki študirajo pogoje življenja) in vremenoslovci uvidevajo večje težave za polete v pravi svetovni prostor, zdaj smemo izreči trezno besedo k bilanci dosedanjih poskusov.

Stroški teh poskusov so ogromni. Denarna vrednost dosedanjih svetovnih ladij ter satelitov, ki deloma še krožijo, deloma so se že raztreščili v ozračju, znaša toliko milijard, da bi s tem premoženjem lahko odpravili velik del gorja, ki tlači človeški rod v tej solzni dolini. Utegne kdo ugovarjati, da gre pač za napredek v znanosti in da je treba za ta napredek veliko žrtvovati. Odgovarjam: nekateri strokovnjaki bodo res kaj malega pridobili v svojih vedah, toda trpečemu človeškemu rodu ne bo nič pomagano. Fotografija onstranskega lica naše lune ne bo obrisala nobene solze, ne bo oskrbela nobene sirote, ne bo polajšala nobenemu bolniku. Kolika odgovornost pred Bogom in pred socialno zgodovino potrošiti vsako leto strahotne vsote za rakete, medtem ko vsako leto umre sto milijonov ljudi od lakote in čaka petnajst milijonov gobavih bolnikov na usmiljeno pomoč. In kakšno gospodarstvo je to, če se od časa do časa pihnejo milijarde tja v ozračje in se potem prosjači žito za stradajoče državljane.

Če končno upoštevamo, da tiči v teh poletih slabo prikrita tekma med dvema taboroma, med Vzhodom in Zahodom, potem zgubi ta znanstveni aparat skoro ves idealizem, za treznega opazovavca vso poezijo. Vrhunec modrosti sedanje diplomacije je v tem, da

mora mir sloneti na ravnotežju oboroženih velesil. Če ima en blok take bombe, take rakete, taka letala, jih mora imeti tudi drugi, sicer bo močnejši sprožil vojno, da šibkejšega pokonča. Janez XXIII. je pa učil, da mora mir sloneti na resnicoljubnosti in na pravici. Morda bo že bližnja bodočnost pokazala, kdo je imel prav.

Vendar ni vse vojaška tekma. V teh poletih je tudi precejšen porcijon napa: kdo se bo prvi sprehajal po luni, kdo ima prvenstvo v znanosti in tehniki? Človek brez večnostnih idealov onstran groba se zgublja v tekmah za minljivi venec človeške slave. Ubogi človek, bodi ponižen! Vesoljstva ne boš obvladal. Služi stvarniku vesoljstva tu na zemlji, kajti prah si in v prah se povrneš.

Sklepna beseda

O letanju v svetovni prostor in o znanstvenem raziskovanju okolja naše zemlje ni možno napisati danes kaj dovršenega. Zadevna tehnika hitro napreduje in dosega vsako leto nove uspehe. O poletih v tako imenovano vesolje so časnikarji in strokovnjaki že toliko napisali, da ne more vse te ogromne stvarine nihče pregledati in urediti. Upoštevati je treba tudi, da niso bili vsi poleti objavljeni in da nekatere države drže namenoma tajne ne samo uspele polete, ampak tudi svoje tehnične naprave in neuspele poskuse. Treba bo torej čakati še desetletja in šele naši potomci bodo mogli pisati kritično zgodovino človeka, ki je menil, da obvlada vesoljstvo, pa je obtičal na zemlji.

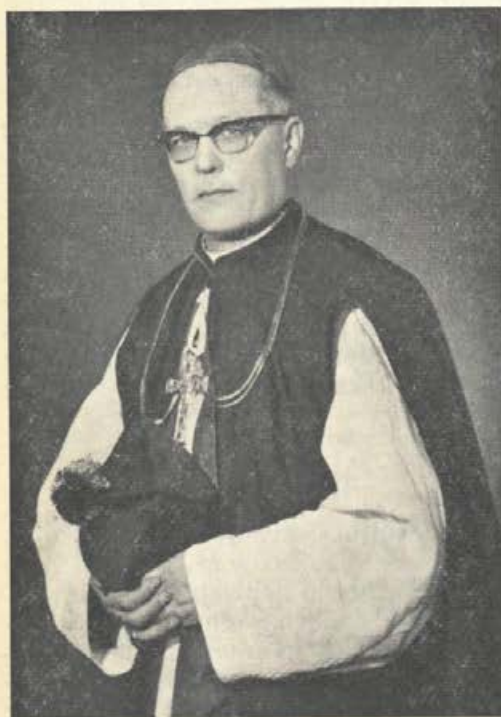
Ali ti, sin moj, moraš ostati v duši močan,
moraš neomajno vztrajati na razburkanih in
razpenjenih valovih!

(dr. T. Tóth)



Nad slabotnim trsom veter žvižga in mu
z zvitim glasom šepeta, dokler se glava mu ne
skloni v megli medli.

(Vörösmarty)

*Dr. Jožef Pogačnik*novi ljubljanski
nadškof

Ze kar nekam v tradicijo je prišlo, da daje Gorenjska slovenskim škofijam svoje sinove za višje dušne pastirje. V zadnjih sto letih so ljubljanski škofiji vladali med drugimi tile Gorenjci: Janez Zlatousti Pogačar, dr. Anton Bonaventura Jeglič ter msgr. Anton Vovk; v Trstu je pred prvo svetovno vojno in med njo pastiroval dr. Andrej Karlin, tudi Gorenjec; prav tako je sedanji koprsko-novogoriški administrator dr. Janez Jenko z Gorenjskega doma; in končno: novi ljubljanski nadškof se je prav tako rodil na Gorenjskem.

28. septembra 1902 je zagledal luč sveta v prikupni gorenjski vasi Kovor pri Tržiču. Njegov oče je bil posestnik in mlinar. Zato si je dr. Pogačnik postavil mlin tudi v svoj škofijski grb. Njegova mati je imela brata — pisal

se je dr. Franc Perne —, ki je bil katehet na klasični gimnaziji v Ljubljani. Ta je dosegel od staršev, da so nadarjenega Jožeta poslali v srednjo šolo v Ljubljano, kjer je bil ves čas gojenec uglednega katoliškega vzgojnega zavoda »Marijanišče« na Poljanski cesti.

V srednji šoli se je z lahkoto učil. Vzljubil je slovensko besedo in slovenske knjige. Že v tretji šoli se je začel poglobljati v modroslovna in verska vprašanja. V tem času je tudi napisal svoje prve pesmi. Ruda Jurčec, avtor nedavno izšle avtobiografije »Skozi luči in sence«, sedanjega ljubljanskega nadškofa v svoji knjigi takole označi:

»Najbolj se iz tistih dni (Ruda Jurčec je bil pravkar vstopil v gimnazijo, dr. Pogačnik pa je bil že petošolec) spominjam Jožeta Pogačnika. Že prve dni sem zvedel, da je pesnik in urednik zavodskega literarnega glasila „Plamen“. Vedno je bil zelo negovan, silno nežen, resen. Pult je imel vedno blizu okna. Vsa svetloba okna je padala na njegov mehki beli obraz. Družbe ni iskal, pogovarjal se je z malokom. Bil je odličnjak. Za šolo je delal malo. Glavno mu je bilo vodstvo skupine sodelavcev okoli „Plamena“.«

Ni čuda, da so predstojniki tega nadarjenega dijaka, ki se je po gimnazijski maturi odločil za bogoslovje, leta 1922 v jeseni poslali v Innsbruck na Tirolskem, kjer je bil gojenec svetovnoznanega jezuitskega zavoda »Canisianum«. V Innsbrucku je bil 25. julija 1927 tudi posvečen v duhovnika, dve leti nato pa je postal doktor bogoslovja in modroslovja.

1. avgusta 1929 je bil imenovan za kaplana v Kranju, toda ostal je tam le dve leti. Božja Previdnost ga je pripeljala v Ljubljano. Postal je kaplan v tedaj še predmestni župniji Trnovo, kjer je bil tedaj za župnika pisatelj romana »Pod svobodnim soncem« Franc Sal. Finžgar. Ta je hitro odkril v svo-

jem kaplanu njegove velike literarne zmožnosti. Uvedel ga je v celjsko »Mohorjevo družbo« in v urejevanje »Mladike«, leposlovnega družinskega lista. Tako se je dr. Pogačnik mogel seznaniti s slovenskimi pisatelji in pesniki tiste dobe ter mnogim postati iskren svetovavec in tovariš.

Važen datum v življenju dr. Pogačnika je bil 1. september 1937. Tedaj je prevzel mesto ravnatelja »Marijanišča«, kjer je pred 15 leti njemu samemu dozorel njegov duhovniški poklic.

Tudi na tem mestu je še ostal literarno delaven, urednik »Mladike« in v vodstvu »Mohorjeve družbe«, toda vedno bolj ga je vezala skrb za zavod, ki je dočakal težka leta druge svetovne vojne in sovražnikove okupacije. Dr. Pogačnik je postal ravnatelj osnovne šole, gospodar in oskrbnik zavoda, profesor, vzgojni vodja, duhovni voditelj, predvsem pa oče in varuh dijakov, ki so študirali v zavodu. Kadar so gojenci silili na napačno pot, je znal biti tudi zelo odločen in jih trdo prijeti. Očetovska, resna in prepričevalna je bila njegova beseda, tako da je navadno pri gojencih hitro uspel.

Med sovražnikovo zasedbo je dr. Pogačnik razkril tudi svoje mehko srce, ki se je drugače rado zavilo v znano gorenjsko trdo skorjo. Čeprav je težko preživljal že svojo marijansko družino, je mnogo beguncev, ki so najprej pred nacisti, nato pa pred domačimi komunisti pribežali v Ljubljano, sprejel pod svojo gostoljubno streho ter z njimi delil to, kar je imel.

V začetku leta 1945 je dr. Pogačnik postal kanonik ljubljanskega stolnega kapitlja. Vojna je šla h koncu, toda nad Slovenijo so se za Cerkev zbirali težki oblaki. Škofu dr. Gregoriju Rožmanu - beguncu je sledil na vodstvu ljubljanske škofije vodja ljubljanskega semenišča kanonik Anton Vovk. Kmalu nato je msgr. Vovk prejel tudi škofovsko posvečenje.

Novi škof je dr. Pogačniku hitro zaupal važne in delikatne naloge. Najprej ga je imenoval za svojega delegata ali namestnika, nato pa, ko je po-

stal po smrti dr. Rožmana pravi rezidencialni škof, za svojega generalnega vikarja. V tem svojstvu ga je prav za njegov god 19. marca 1960 doletelo iz Rima imenovanje za papeškega hišnega prelata.

V času od l. 1945 pa do svojega škofovskega posvečenja je dr. Pogačnik razvijal vsestransko delavnost. Bil je arhidiakon, škofijski ocenjevavec knjig, poročevavec o pastoralnih konferencah, oficial cerkvenega sodišča ter podvodja semenišča.

Dolgo vrsto let je pridigal po vsej Ljubljani in okolici znane sedemminutne govore ob pol dvanajstih vsako nedeljo in zapovedan praznik v ljubljanski stolnici. Zelo je cenjen tudi kot spovednik. Pravijo, da je natančen, a tudi zelo dober.

Leta 1962 je ljubljanski nadškof msgr. Vovk vzel svojega generalnega vikarja dr. Pogačnika s seboj v Rim na otvoritveno zasedanje II. vat. cerkvenega zbora. Msgr. Vovk je vedel, zakaj je to storil. Čutil je, da ne bo več dolgo živel, kajti sladkorna bolezen mu je hitro pila življenjske sile. Hotel je sv. očetu Janezu XXIII. svojega generalnega vikarja predstaviti in ga naprositi, da ga imenuje za ljubljanskega pomožnega škofa.

Sv. oče Janez XXIII. je prošnji msgr. Vovka kmalu ustregel. Dr. Jožef Pogačnik je bil v začetku leta 1963 imenovan za naslovnega škofa v Irenopolisu ter dodan kot pomočnik ljubljanskemu nadškofu. Za svoje škofovsko geslo si je izbral besede, ki jih je govoril Kristus s križa svoji materi Mariji, ko ji je izročil v varstvo svojega učenca Janeza: »Glej, tvoji sin!«

Škofovsko posvečenje je prejel 7. aprila, na cvetno nedeljo 1963 v ljubljanski stolnici. Prostrana cerkev ni mogla sprejeti vseh vernikov, ki so prišli k veličastnim obredom posvečenja novega škofa. Svete obrede je opravil zagrebški nadškof dr. Franjo Šeper, sopsvečevavca sta pa bila mariborski škof dr. M. Držečnik ter senjski škof dr. Burić.

Ko je novi pomožni škof v vsej škofovski opremi — križ z zlato verižico in prstan je prejel od papeža Janeza XXIII. — prvič v slovesnem obhodu blagoslovil zbrano množico, so vsi navzoči doživeto zapeli zahvalno pesem.

Medtem so se stekale ure življenja ljubljanskemu nadškofu msgr. Vovku. Tri mesece potem ko je dobil pomožnega škofa, je dne 7. julija za vselej zaprl svoje trudne oči. Škof dr. Pogačnik je čez noč postal administrator ljubljanske nadškofije. Vsa težka odgovornost za zaupane mu duše je prešla na njegova ramena.

Za post v letu 1964 je naslovil na svoje vernike zelo skrbno sestavljeno pastirsko pismo. V prvem delu jih je seznanil s koncilskim odlokom o bogoslužju. Osebnostno je bil vse življenje zelo vnet za lepoto bogoslužja in za liturgično sodelovanje pri sv. maši. Vedno si je že davno pred tem koncilom prizadeval, da bi verniki bogoslužne obrede čim bolj spoznali in pri njih čim bolj osebno sodelovali. Ko je bil še profesor, je rad pomagal pri sestavljanju načrtov za pouk verouka in pri pisanju ter izdajanju veroučnih učbenikov, molitvenikov ter pesmaric za ljudsko petje, ki naj bi pripomogli h globljemu razumevanju bogoslužja.

V drugem delu svojega letošnjega pastirskega pisma je nato priporočil posvečevanje Gospodovih dni, v tretjem pa je opozoril na dolžnost vesti pri vožnji na cestah. Opozoril je avtomobiliste in druge voznike, da je neprevidna vožnja ne samo življenju nevarna, ampak tudi greh, to se pravi: zaveda vesti.

Na 3. koncilskem zasedanju se je oglasil k besedi v zvezi z razpravljanjem o komunizmu. Ker nastopajo, kar je razumljivo, proti komunizmu zlasti škofje iz zapadnega sveta (tem se ni treba bati, da jih bo kdo ob povratku klical na odgovor), je smatral nadškof dr. Pogačnik za umestno, da jih opozori, da je brezboštvo, ki ga najbolj širi sicer komunizem, doma na Zahodu prav tako kot na Vzhodu. Ni dovolj rohneti proti njemu, temveč odstraniti

je treba vzroke, ki ga ustvarjajo ali pospešujejo. Med temi vzroki je dr. Pogačnik omenil pomanjkanje socialnega čuta ter krivično postopanje z manjšinami, ki si nato iščejo zaslombe v ateističnih gibanjih. Ni dovolj, je dejal, objavljati le pastirska pisma z bleščečimi frazami (žal je to v latinskih deželah vse preveč res). Storititi je treba mnogo več: pospeševati je treba socialno pravičnost, skrbeti za porazdelitev nepravilno nakopičenih dobrin ter vse to ravnanje podpreti z molitvijo in pokoro.

V soboto 10. oktobra 1964 je prejel nadškof dr. Pogačnik v Rimu skupaj z nekaterimi drugimi nadškofi tudi nadškofijski palij. Palij je poseben znak, podoben štoli, ki ga nadškofje nosijo pri pontifikalni sv. maši.

Z njim okrašen se bo po končanem 3. zasedanju sedanjega koncila vrnil na svoj nadškofijski sedež, da kot apostol Janez pod varstvom nebeške Matere in v zaupanju na svoje škofovsko geslo »Glej, tvoj sin!« skrbi za versko rast slovenskega ljudstva.

Sam je ob priliki razgovora z urednikom revije »Glas koncila« iz Zagreba izrazil upanje, da bo prišlo do novega verskega prepoda med nami. Jamstvo za to mu je nov tip mladine, ki klije po mestih in ki ima globoko versko prepričanje. To prepričanje si je ta mladina morala pridobiti sredi veri neprijaznega okolja. Zato je vera te mladine trdna, njeno življenje življenje praktičnih katoličanov. Industrijska izravnava podeželja z mestom prinaša mestni duh v vasi, še do nedavnega sedež tradicionalne vere, danes pa leglo verske brezbriznosti, če ne celo verskega odpada. Prav po tej izravnavi dežele z mestom bo prišla v naše vasi nova religioznost, ki se sedaj poraja po mestih, in ta nova verska pomlad je zagotovilo jutrišnjega verskega prepoda našega podeželja.

Vsi verni Slovenci iz srca želimo, da se bodo ti upi nadškofa dr. Pogačnika še za njegovega življenja v polni meri uresničili!

Kulturno ogledalo Koroške

V zadnjih sto letih se je kulturno-prosvetno obličje slovenskega dela Koroške zelo spremenilo. Prav ta del slovenske zemlje je bil za časa Janežiča, Einspielerja in Slomška najmočnejše žarišče slovenske ljudske prosvete in tudi v dobi Janeza Ev. Kreka, ko se je začelo slovensko ljudstvo združevati v kulturno-prosvetna, gospodarska in politična društva, Koroška ni bila med zadnjimi. Skoro po vseh župnijah južne Koroške so uspešno delovala ta društva vse do prve svetovne vojne. Po vojni pa so na plebiscitnem ozemlju nekatera bila sicer poživiljena, a so po nesrečnem izidu plebiscita bila zopet ukinjena. V teku časa pa se je koroško ljudstvo toliko zavedelo svoje bitnosti, da so polagoma zopet zaživela številna prosvetna in gospodarska društva, ki

so budila narodno zavest v času med obema svetovnima vojnama. Ko pa je v Avstriji prevzel oblast Hitlerjev nacizem, so prenehale vse slovenske kulturno-prosvetne organizacije.

Po drugi svetovni vojni, ko je bil nacizem poražen in so tudi koroški nemški prenapeteži, ki so vedno ovirali slovensko kulturno delo ter ljudstvo zastrupljali z ogabnim nemčurstvom, bili ponižani, so bila obnovljena prosvetna društva v skoro vseh večjih krajih južne Koroške, toda med ljudstvom se niso mogla ukoreniniti in vršiti svojega poslanstva, ker je iz centrale prihajala v društva »tuja učnost«; vse kulturno delo je bilo komunistično usmerjeno. Zato so po nekaj letih nastala prva katoliška prosvetna društva, katerih število je do danes



Na koncertu narodne in umetne pesmi v Celovcu



Zbor »Gallus« in pevovodja dr. Cigan v Katoliškem domu

narastlo na 21, če prištejemo k njim še druge mladinske organizacije, ki se tudi bavijo s prosvetnim delom.

Koroški kulturni delavci se dobro zavedajo, da pomeni kulturno-prosvetno delo morda najvažnejši del narodne obrambe v zamejstvu. Narodna obramba v zamejstvu se ne izvaja samo s političnimi manifestacijami, marveč vse bolj s podrobnim delom med ljudstvom, do katerega je najlažje priti z organizacijo prosvetnega dela. Za lepo prireditve in lepo pesem so srca zlasti v zamejstvu še vedno dovzetna.

Splošna je tožba, da ljudje nimajo več zanimanja za kulturno-prosvetno delo. Temu je kriv materialističen duh, ki vedno bolj prevzema današnjega človeka. K temu pripomore tudi mehanizacija in motorizacija, ki ustvarjata moderne brezdomce; današnji človek nima več časa za knjigo, sestanke ali igralske oz. pevske vaje. Tudi ne pozna pojmov, kot žrtev, požrtvovalnost, idealizem.

Pri nas na Koroškem pa ovirajo kulturno-prosvetno delo še drugi činitelji, kot so pomanjkanje zadostne šol-

ske izobrazbe, sovražno ali vsaj nenaklonjeno zadržanje večinskega naroda do slovenskih kulturnih vrednot ter kulturno-politična razcepljenost slovensko čutečega ljudstva. Število mladih ljudi, ki bi zares toliko obvladali slovenski jezik, da bi z lahkoto čitali knjige, je po nesrečni in krivični šolski odredbi, ki dovoljuje slovenski pouk samo za to pripravljenim, vedno manjše.

Odkar imamo slovensko gimnazijo v Celovcu, bomo sicer pomnožili število teh, ki bodo v slovenščini zadostno poučeni, a ti bodo nameščeni kot bodoča inteligenca v najrazličnejših službah tudi izven slovenskega ozemlja. Na glavnih in ljudskih šolah pa je vedno manj prijavljenih otrok k slovenskemu pouku, kar je posledica nezavednosti ljudi in protislovenske gonje. Zavestno šarjenje z »vindišarstvom« povzroča slovenski stvari veliko škodo, ker zavaja nezavedne in gospodarsko odvisne do miselnosti, da zanje ni slovenskega pouka in vedno manj tudi slovenske govornice. S strahom namreč opažamo, da v družinah, ki so doslej skoro izključno samo »slovenje« govo-

rile, z otroki govore le še nemško. Razume se, da iz takih družin slovenska prosveta ne bi dobivala dotoka.

Toda te nepovoljne razmere še nikakor niso uničile vsega kulturno-prosvetnega življenja na Koroškem, kjer je še vedno mnogo idealnih ljudi, ki se radi žrtvujejo. Posebno v vrstah katoliške prosvete je še mnogo idealizma in pripravljenosti za kulturno delo. V Celovcu deluje osrednja organizacija »Krščanska kulturna zveza«, ki združuje blizu 30 prosvetnih, dijaških in mladinskih organizacij. Kulturno-prosvetno delovanje se po krščanskih organizacijah vrši v več smereh.

Za versko-kulturno oblikovanje skrbijo organizacije *Katoliške mladine*. Te delujejo v skoro vseh župnijah in so tesno povezane s cerkveno organizacijo. Njih delovanje se odraža največ v rednih sestankih in verskih akcijah. Istočasno pa se bavijo tudi s prosvetnim in športnim delom. Vsakoletni Mladinski dan je nekaka razstava delovanja teh organizacij in ima redno svoj verski program ter kulturno prireditev. Letos se je za to priliko zbralo v St. Janžu v Rožu skoro 1500 fantov in deklet.

Prosvetne organizacije v tradicionalni obliki pa največ gojijo dramatiko in petje. *Katoliška prosvetna društva* te vrste obstajajo v največjih krajih Roža in Podjune. Njih delovanje je še dovolj živahno, saj se je v minulem letu raztezalo na okrog 35 župnij, kjer je bilo prirejenih nad sto prireditev, katere je obiskalo nad 25 tisoč gledavcev. Iz tega je razvidno, da se koroški Slovenec še rad odzove vabilu na kulturno prireditev in tudi mladina še rada nastopa na odru.

Sezona kulturno-prosvetnega dela nastopi vsako leto z jesenjo. Tako je lansko leto v septembru bila v St. Janžu in v Globasnici proslava na čast sv. Cirilu in Metodu, v novembru pa 150-letnica rojstva Andreja Einspielerja, pri kateri je sodeloval tudi pevski zbor »Lojze Bratuž« iz Gorice. To sta bili dve prireditvi Kulturne zveze, pri katerih so nastopala tudi podeželska dru-

štva. Tudi posamezna društva so priredila nekaj prireditev že v jeseni; kar cela vrsta odrskih nastopov veselega značaja pa je bilo ob miklavževanju; ponekod organizirajo miklavževanje tako, da Miklavži obiščejo posamezne družine. Tudi opereta »Miklavž prihaja« je šla čez številne koroške odre.

Najugodnejši čas za prirejanje iger je že od nekdaj božični in predpustni čas. Lansko leto je bilo v tem času igranih vsaj 40 iger. Tako so igrali, da navedemo vsaj nekatere, v Dobrli vasi (Očetov dom), v Šmihelu (Razvalina življenja), v Železni Kapli (Požigalec), v Vogrčah (Jurček), v St. Jakobu (Moč uniforme) in drugod s pisanimi programi. V postnem in povelikonočnem času pa so nekatera društva še pripravila igre z resno vsebino, kot v St. Janžu Timmermansovega »Župnika iz cve-točega vinograda« in v Šmihelu »Kap-lana Klemensa« ter v majniku zopet v skoraj vseh farah materinsko proslavo.

Že nekaj let deluje na Koroškem skupinah agilnih študentov, ki so zdru-

MIRKO MAZORA

U izjemi

*Kaj si mi, moj svet?
Po njem hlastajo ustne,
za hip zijó navzgor
z izstrelkom v luno ...
in zopet rijejo kot prej.*

*Kaj si mi, moj čas?
Pri njem vse hrepenenje
src se ustavlja
kot roj metuljev
v noči pri plamenčku ...*

*Vse krog mene je izjema
— čas in svet in njena sreča —
sleherno telo pa ječa;
kdaj iz te vzletim
k svojemu Pravilu?!*

ženi v literarnem udruženju »Mladju«, ki ima tudi odsek za dramatiko. Ta skupina je v lanskem letu pripravila dve igri in z njima gostovala na podeželskih odrih. V jeseni so igrali pretresljivo »Mater Tereza«, spomladi pa simbolično »In potem bo noč«.

Vsakoletno posebnost pomenijo zaključne prireditve *gospodinjskih šol* v St. Rupertu in v St. Jakobu v Rožu, kjer se zbere na tisoče ljudi. Ob tej priliki pripravijo gojenke lepo razstavo ročnih in kuharskih del ter kulturno prireditev s pestrim sporedom. Posebej pa so tudi v Globasnici v minulem letu pripravili lepo razstavo in kulturno prireditev ob zaključku kuharskega tečaja.

Vzporedno s prosvetnimi društvi in kulturnimi odseki Katoliške mladine deluje v krški škofiji tudi *Katoliška prosveta*, ki s skioptičnimi predavanji oblikuje poslušavce po župnijah svetovno-nazorno. Za slovenske vernike je bil v ta namen ustanovljen slovenski oddelek, pri katerem je č. g. Vinko Zalatel najagilnejši sodelavec.

V tesni povezanosti s Krščansko kulturno zvezo sodeluje na kulturnem polju *Pevska zveza*, ki združuje nekatera pevska društva. Najagilnejše pevsko društvo v Celovcu, kjer uspešno deluje mešani zbor »Gallus« pod vodstvom prof. dr. Cigana, ki je priredil že več samostojnih koncertov v Celovcu, na podeželju in v inozemstvu. Pod vodstvom mladega pevovodje in tajnika Krščanske kulturne zveze Hanzija Gabriel pa je *Zbor Rožanskih fantov* priredil celo vrsto koncertov po Koroški v sodelovanju s tamburaši iz Sveč-Št. Janža in folklorne skupine iz Sel. Prav tako nastopajo uspešno »Veseli študentje« s svojim godalnim kvintetom in godba iz Globasnice.

Iz podanega ogledala koroških kulturnih razmer je mogoče razbrati, da je na Koroškem še mnogo ljubezni do kulturnih vrednot slovenskega človeka in trdne odločnosti, da se slovenski rod tudi v bodočnosti hoče ohraniti na enakovredni kulturni višini z rodnimi brati preko meja in z narodnim partnerjem v deželi.



Zbor »Gallus« v Katoliškem domu 5. aprila 1964

Charlot: mit ali poezija?

Odkar se je na filmskih platnih pojavila figura Charlota, niso filmski kritiki nikoli nehali preučevati tega zanimivega in privlačnega pojava. Od leta 1911, ko se je prvič prikazal, pa do danes je nastala obširna bibliografija o Chaplinu. Nekateri so mnenja, da je Chaplin ustvaril svoja najboljša dela v dobi nemega filma; drugi spet trdijo, da se je šele z zvokom dokončno uveljavil in dal od sebe najboljše. Kot izhodno točko omenjajo njegov film »Monsieur Verdoux«, kjer se je Chaplin popolnoma preoblikoval.

Chaplinovo umetnost je kaj težko razumeti in tolmačiti prav zaradi njene izredne plodovitosti. Kot vsa velika dela lahko daje povod za popolnoma nasprotujoče si sodbe. Razlog, ki nam nekako razloži to raznolikost v sodbah, je morda v tem, da niso znali kritiki ločiti Chaplina človeka od njegovih del in so preučevali njegovo umetnost tako, da so vzeli kot izhodiščno točko njegovo ideologijo. Nekateri so hoteli videti v Charlotovem pojavu rojstvo nekega mita; v njem so gledali odsev socialnega in verskega pojava. V Charlotovem liku so ljudje videli same sebe v negotovem vsakdanjem boju za obstoj, v hitrem, neizogibnem uničenju vseh upov in želja. Tisti, ki zagovarjajo tezo o Charlotu kot mitu, pravijo, da ni ta mit prisiljen, temveč da je nastal med ljudstvom. Francoski kritik André Bazin piše v nekem svojem članku: »V petnajstih letih se je možiček s smešnim frakom, s trikotnimi brki, s palico in klobukom vtihotapil v podzavest človeku. Nikoli si ni še noben mit pridobil tolike naklonjenosti in priljubljenosti. Kako naj se določi čas Charlotovi biti?« Otdot Bazinova obramba »Monsieura Verdouxa«, prav v imenu mita. »Z moralnega vidika bi moral gledavec samo obsojati Verdouxov ci-

nizem zaradi njegovih zaporednih umorov, kot mit pa ga opravičuje. Oseba je tista, ki jo ljubimo, ne pa njene napeke ali njene kreposti. Simpatija občinstva do Verdouxa je obrnjena proti mitu, je torej bolj ontološka kot moralna. Mit zadostuje samemu sebi; njegova logika je sama dovolj prepričljiva.« Tako tezo brani Bazin. Čeprav se je ta teorija precej razširila v Franciji in v Ameriki, vendar ni sama na sebi nič drugega kot nesmiselna poezija. Charlotovemu mitu ne moremo priznati realnega, ontološkega življenja. Nihče ne bo mogel v 20. stoletju trditi, da verjame Charlotu kot starodavnemu mitu. Ako se sprejme ta mit dobesedno, potem ga je treba smatrati kot svobodnega, prostega vsakega moralnega zakona. Smatra pa se lahko ta mit v poetičnem, prenesenem pomenu, kot legendarni izraz Charlotovega lika.

Vprašamo se: »Kaj pravzaprav predstavlja Charlot?« Za Pudovkina je aktivni humanist, za Lejtesa sama abstraktna figura, kajti njegov lik ima notranjo razdvojenost: v njem je namreč socialna konkretnost, ni pa zgodovinske. Njegova osebnost ne pride nikdar v nasprotovanje z resnično zgodovinskimi dogodki. Ruski kritik Blaiman smatra Charlota »najbolj ganljivo figuro« človeške nesreče; medtem ko se je za Lejtesa najboljše, kar najdemo v Chaplinovih stvaritvah, rodilo ne iz strahu ali obupa, temveč iz upanja, da bi končno možiček našel svoje pravo mesto v veliki dobi. Vse te sodbe kažejo zmotno pojmovanje pri presojanju umetniškega dela. Vsakdo izmed nas bo namreč bral v Chaplinovih filmih satirično obsodbo družbe, grenko ironijo, ki sestavlja njegovo bistvo; toda vse to je treba preučevati le s kritično-estetskega vidika. Charlotove figure ne smemo pripeljati do nekih ne-

mogočih meja. To bi pomenilo, da hočemo razumeti o njem preveč, tudi to, česar ne reče.

Mnogo člankov in knjig je bilo napisanih z namenom, da bi začrtali biografski in zgodovinski lik Charlesa Chaplina. Toda še ni bila napisana knjiga, ki bi res originalno in brez predsodkov orisala njegovo figuro. Ni dovolj, da osvobodimo Charlota lahkega in lažnega pravljичnega sija in ga branimo pred socialnim stremljenjem, ki hoče iz ubogega možička napraviti revolucionarnega proletarca. Zaman je tudi, če skušamo dognati, kaj misli Chaplin kot človek na socialnem in političnem polju. Dovolj je razumeti, kaj pravi v svojih filmih v vlogi Charlota. Zato ni druge mere za preučevanje in ocenjevanje razen strogo estetskega vidika.

YL KNOTTS

Ne zameri, cvet...

*Ne zameri, cvet,
če me tvoj šepet
ne priklene v se,
če me žaromet
tvojih barv ne vžge,
ne zameri, cvet,
da se ne ustavim,
da te ne pozdravim —
in hitim naprej
v svet brez tesnih mej:
bolj kot tvoj me soj,
bolj kot tvoj me čar
vabi tuj opoj,
mika tuj me žar,
dasi bom nekoč —
morda že to noč —
jokal za teboj,
jokal nad seboj
in zaman ihtel,
da sem te prezrl —
ti boš že umrl,
tvoj sijaj bo prah,
z mano mrak in strah.*

Kot samostojna umetnost ima kino dolžnost in pravico imeti svojo kritiko s svojimi kriteriji. Niti zgodovina niti sociologija niti literatura kinu ne morejo dajati zakonov. Kar zadeva Chaplinovo umetnost, mora filmska kritika uporabljati svoje navadne kriterije: analizo snovnih vrednot v odnosu z izraznimi sredstvi, ki pripomorejo, da se te vrednote prenesejo v kinematografski slog. Filmski kritik ne bo uporabil te metode samo za en film, temveč jo bo razširil na celotno Chaplinovo ustvarjalno umetnost. Samo tako bo lahko poezija premagala mit in se bo razumel Charlotov klic. Kritik Leproplon zaključuje svojo knjigo o Charlotu takole: »Charlot ni sinteza, ampak ideal. Ni človeški z ozirom na nas: on je človeško koprnenje, to pomeni, da je prav nasprotno človeški resničnosti. V svetu, kjer se zdi, da se nedolžnost, čistost in dobrota rušijo, ima Chaplinova stvaritev veliko mogočnost lepote. Daje nam zadnje upanje v človeka. V kaosu modernega materializma zagotavlja zmago večnega idealizma. Charlotova poezija je poezija poguma, zaradi življenjskega boja, ki ni prikazan v liričnih ali dramatičnih vzponih, temveč v komično-satiričnih.«

Zagrenjen zaradi življenja in ljudi, razočaran v ljubezni, je boječi Charlot napisal tako svojo dolgo zgodbo, ob kateri se gledavec smeje in joče hkrati, zgodbo na podlagi resnične poezije, ki je poezija boja. Nikoli ne obupuje, nikoli noče biti premagan. Vsakokrat se dvigne in nadaljuje svojo pot, čeprav ostane na koncu to, kar je bil v začetku filma: ubog, skromen možiček, ki ga vsi preganjajo, vendar vselej moralno zmaga s tem, da osmeši svoje nasprotnike. Ima zaupanje v življenje, četudi je grenko. V njegovi včasih ostri satiri se vedno skriva ljubezen do življenja. Zdi se, kot da se njegov sarkazem rodi prav iz te ljubezni. In to svoje nerazrušljivo zaupanje razliva okrog sebe, četudi se mora neprestano boriti; zdi se, kot da se iz vse njegove osebe razširja neuglasljiva luč — luč vere v življenje in vere v človeka.

Lov na divjega petelina

»Ali greš na divjega petelina?» me je pred leti povabil moj delovni tovariš Andrej Štrukelj iz Loga pod Mangartom.

Kdo bi se branil takega vabila. Tako sva že pred jutranjim svitom bila v zasedi pod Gamsovko blizu Predilskih Spic. Moj tovariš mi je prepovedal kaditi, piti in sploh sem moral biti tiho kot miš.

»Sedaj ga pokličeva,« mi je dejal. Znano je, da se petelini izzivajo s čiušš. Če je nasprotnikov glas močnejši, se prvi umakne, ker se ga boji. V nasprotnem primeru se pa približa in pride do pretepa. Te lastnosti divjih petelinov se lovci poslužujejo z zvijačo, da oponašajo petelinov klic. Pravi lovci znajo to delati s strokovnjaško sposobnostjo.

»Čiušš,« pokliče lovec Andrej.

»Čiušš,« se oglasi petelin približno petdeset korakov od naju.

Tako ponavlja nekaj časa in oni odgovarja vedno v isti razdalji, čeprav je Andrej klical z glasom šibkejšega petelina.

»Čudno,« prišepne Šmon, tako se namreč pravi pri hiši lovca Andreja. »Pridi, se bova midva skušala približati.«

Po mačje tiho lezeva skozi ruševje, Andrej z naperjeno puško spredaj, jaz za njim, a brez puške. Jaz namreč nisem lovec in sem se prijatelju odzval, ker ljubim naravo. Andrej je pa star in izkušen lovec in dober poznavavec steza v julijskih vršacih. Odkar sem v življenju spoznal človeka, sem vzljubil živali. Na svojih poletnih sprehodih po hribih odstranim polža s steze, da ga ne bi pohodil moj naslednik, kaj šele da bi žival streljal. Streljanje mi

je bilo vedno zoprno, čeprav v poklicu razpolagam z najmodernejšim plastičnim eksplozivom.

Pomikava se torej z največjo opreznostjo in, za vruga, kaj zagledava? V naju je skozi grm ruševja molela puškina cev! Tudi moj tovariš je bil pripravljen na strel. Za puško se prikaže klobuk z gamsovim repom in neobrita brada. Kdo se ne bi te prikazni ustrašil ob takem času in na takem kraju? Jaz seveda najbolj in čeprav mi je Andrej prepovedal jesti, me je v črevesju zvilo in bi hlače najraje spustil do kolena.

Kaj je bilo?

Oni obraz, ki je v jutranji zarji bil videti tako strašen, se ni nič manj ustrašil od naju dveh. On je odgovorjal na klice lovca Andreja in kakor midva, se je tudi sam odločil, da se petelinu približa.

Ko smo prišli malo k sebi od strahu in presenečenja, smo se veselo zasmeli. Bil je predsednik lovišča iz Bele peči in je prišel na petelina kot midva.

Potem ko se je položaj razjasnil, smo potegnili iz nahrbtnikov, kar je kdo prinesel: onadva slivovko in brinjevca, jaz pa steklenko zelenega tokajca iz kantine »Casarsa«. Ko si tako vežemo duše in praznimo kozarčke, si lovca začneta pripovedovati svoje lovske dogodivščine. En čas ju poslušam, zakaj lov na petelina je bil za tisti dan končan. Sonce je namreč že obsevalo Mangart in druge vršace. Oprtali smo nahrbtnike, prej pa še zapeli eno nemško, Jodler König, in pa slovensko Na gori stoji lovec mlad. Mi namreč nismo bili več mladi, zato naj pesem velja za naše mlade. Po dvojezični pesmi, predsednik iz Bele peči Plezin je bil namreč Nemeč po rodu, smo dvojezično še zajodlali in zavriskali, da je močno odmevalo od okoliških sten.

Voščili smo si na svidenje in jo ubrali vsak na svojo stran: Plezin na Belo peč, Andrej v Loško dolino, jaz pa čez planino naravnost dol v gostilno pri Buchalu nasproti župnišču v Rablju. Tam sem še enkrat zalil svoj lov na divjega petelina.

Versko-kulturno društvo „Slomšek“ v Rimu

Njegovo delo in njegov pomen

Društvo »Slomšek« je nastalo iz nujne potrebe povezati Slovence, ki bivajo v Rimu, in jim skušati dati narodno, versko in kulturno usmeritev, da bi ostali zvesti slovenskemu izročilu in ne utonili v tujem okolju.

Isti ljudje, ki so že prej sodelovali pri Dekliškem krožku, pri organizaciji vsakoletnih majniških izletov in pri prvih poizkusih slovenskih skupnih svetih maš v Rimu so ustanovili pripravljalni odbor, ki je meseca februarja 1962 pričel z organiziranim delom. Iz svoje srede je izbral ustanovni odbor društva rimskih Slovencev s predsednikom bančnim uradnikom g. Stankom Deklevo na čelu.

Med prvimi nalogami tega odbora je bilo iskanje cerkve, ki bi imela za nas na razpolago tudi dvorano. Po raznih poizkusih je uspelo dobiti oboje na trgu Buenos Aires pri patrih mercedarjih, ki so nam šli vsa ta leta v resnici na roko. S prihodnjim letom pa se bomo morali preseliti, ker rabijo patri dvorano za druge namene.

Nadaljnja skrb odbora je bila, kako in kam naj se društvo nasloni, da bo imelo pravno urejen položaj v odnosu do kogar koli. Po številnih razpravljanih na sejah se je odločil, da naprosi rektorja slovenskega duhovniškega zavoda v Rimu preč. g. p. Antona Prešerna, da prevzame vrhovno pokroviteljstvo nad društvom, ki naj bi se kot versko-kulturno društvo pridružilo duhovniškemu zavodu »Slovenicum«. Predlog je preč. g. asistent jezuitske družbe za slovanske narode p. Anton Prešeren sprejel.

Prvi korak v življenju vsakega društva so njegova pravila, v katerih mora pokazati svoje namene in cilje ter sredstva za njihovo doseg. Ustanovni odbor je zato takoj pričel s sestavo pra-

vil, ki so bila na številnih sejah izpopolnjevana in končno odobrena. Nato jih je potrdil vrhovni predstojnik društva preč. p. Prešeren, ki je na željo odbora imenoval društvu tudi asistenta v osebi msgr. dr. Jezernika.

V smislu pravil ima društvo namen vršiti med rimskimi Slovenci versko in kulturno poslanstvo. Je nepolitično; njegov vrhovni predstojnik je vsakokratni rektor Slovenskega zavoda v Rimu. Društvo hoče skrbeti za versko in kulturno rast svojih članov po nauku katoliške Cerkve, zgraditi v njih pravo katoliško načelnost, širiti med njimi poznanje slovenskega jezika in slovenske kulture, širiti verski in katoliški tisk, pridobivati rimske Slovence za verske in kulturne cilje društva in nuditi svojim članom zlasti moralno pomoč. Pri tem se društvo poslužuje nadnaravnih sredstev: skupnih verskih obredov, mesečnih skupnih svetih maš, duhovnih vaj in obnov ter naravnih sredstev: sej, sestankov, krožkov, tečajev, prireditev in izletov, slovenske knjižnice, slovenskih časopisov in revij ter gmotnih sredstev: članarine, podpor in volil. Redni član društva postane vsak katoliški Slovenec v Rimu, ki se vpiše v društvo, plača članarino, izjavi, da pozna namen in nje-gove naloge in da je pripravljen v društvu sodelovati, ter ga odbor sprejme na predlog dveh drugih članov.

Po odobritvi pravil je ustanovni odbor na svojih sejah določil program društva za poslovno leto 1962/63, dal tiskati pravila, pristopnice in program, kar je poslal rimskim Slovencem. Odziv je bil takojšen. Slovenski rojaki so sami čutili potrebo, da imajo v Rimu neko svojo organizacijo in svoje središče. Odbor je odločil, da se bo društvo imenovalo »Slomšek« iz dveh razlogov: 1) ker smo praznovali v letu

1962 stoletnico smrti svetniškega škofa in 2) ker ima društvo iste cilje in namene, kot jih je imel škof Slomšek pri svojem verskem in kulturnem delu med Slovenci.

Vzporedno z akcijo nabiranja članov je odbor pričel zbirati točne naslove Slovencev, ki bivajo v Rimu. Trenutno ima društvo že nad 300 naslovov rimskih Slovencev. To delo pa se bo moralo nadaljevati, ker je Slovencev, ki jih društvo doslej še ni doseglo, v Rimu najmanj še enkrat toliko.

Odbor namreč vabi na svoje prireditve ne samo člane, marveč vse dosegljive katoliške Slovence.

V poslovni dobi v letih 1962/63 je ustanovni odbor, ki so ga člani s pristopom pismeno potrdili, organiziral ob priložnosti skupne svete maše zadnje nedelje vsakega meseca vrsto kulturnih prireditev. Med prvimi moram omeniti »Slomškov dan« dne 28. oktobra 1962, ki se je vršil ob udeležbi mariborskega škofa dr. Držečnika in takratnega pomožnega ljubljanskega škofa dr. Pogačnika. Prisotni so bili s proslavo tako zadovoljni, da so prosili, da bi posvetili še en večer škofu Slomšku, čemur je odbor rade volje ustregel. V naslednjih mesecih so si sledili božični večer, družabna prireditev z loterijo, pustni večer, 31. marca 1963 pa smo imeli »dan slovenskega tiska« z razstavo slovenskih knjig, časopisov in revij. V okviru tega dne nam je predaval preč. g. prof. Rafko Vodeb. Dne 5. maja 1963 je odbor organiziral proslavo 1100-letnice prihoda svetih bratov Cirila in Metoda med slovanske narode. Na proslavo so bili povabljeni tudi zastopniki drugih slovanskih narodov, tako Hrvati, Čehi in Slovaki, ki so se povabilu ljubeznivo odzvali. Proslave se je udeležil tudi kardinal Marella, ki je imel na prisotne prisrčen in vzpodbuden nagovor. O uspeli proslavi, ki je bila prva, ki jo je priredil svetima bratoma kak slovanski narod v Rimu, so poročali tudi Osservatore Romano, Katoliški glas in drugi zamejski časopisi. Daljše poročilo o njej je bilo tudi v slovenskih oddajah v va-

tikanskem in rimskem radiu. Dne 26. maja 1963 je odbor priredil za rimske Slovence majniški izlet v Castel Sant'Elia in v Caprarolo, kjer smo si ogledali vilo in park predsednika italijanske republike. Dne 23. junija 1963 smo imeli zaključno prireditev za tisto poslovno leto s proslavo 80-letnice društvenega vrhovnega predstojnika preč. g. patra Prešerna. S to proslavo se je hotelo društvo g. jubilarntu zahvaliti za vse veliko delo, ki ga je izvršil v korist Slovencev.

Poleg teh glavnih prireditev je ustanovni odbor poskrbel za udeležbo pri posvetitvi in novi maši preč. g. Stefana Faleža, za udeležbo pri proslavi sv. Cirila in Metoda v Vzhodnem zavodu in v baziliki sv. Klementa in za udeležbo pri avdienci pri sv. očetu Janezu XXIII., ki je bila ena njegovih poslednjih avdienc. Pokojni papež je tik pred smrtjo poslal rimskim Slovincem na vdanostno brzojavko poseben blagoslov. Ta blagoslov dobrega pastirja, ki je imel tako rad Slovence, poslej lebdi in opogumlja društvo pri njegovem delu.

Delo vsakega društva se redno prične in konča z občnim zborom. Društvo »Slomšek« je imelo svoj prvi redni občni zbor dne 2. oktobra 1963. Z iskrenim sodelovanjem vseh članov novizvoljenega odbora je bilo mogoče, da je društvo tudi v letošnjem poslovnem letu v veliki meri izpolnilo svoje naloge. V tem letu se je društvu pridružilo precejšnje število novih članov, mnogo pa jih je še, ki jih bo treba poiskati in prepričati o važnosti slovenske povezanosti v Rimu. Trenutno ima društvo nad 100 rednih članov, na katere lahko vedno računa.

Da bi vse člane še bolj povezal, je novi odbor pričel izdajati mesečno šapirografirano glasilo »Med nami«, v katerem poleg duhovne misli g. asistenta msgr. Jezernika opisuje dogajanja iz našega rimskega življenja, opozarja na splošne slovanske dogodke, vrši propagando za verski in katoliški tisk in skuša biti vsem članom iskren prijatelj in svetovavec. Glasilo si je že utrla pot med člane in je zaželeno tudi

pri tistih rimskih Slovencih, ki še niso v društvu.

Novi odbor je imel redne seje po enkrat, včasih tudi po dvakrat na mesec. Na njih je določil program vsake prireditve in izvedel vse priprave, da so te v redu potekle. Na sejah je izpopolnjeval svoj poslovnik, reševal razna vprašanja članov in poskrbel, da je delovanje društva potekalo v čim večji slogi.

Odbor je v tem letu pripravil tele prireditve:

1. Dne 27. oktobra 1963 smo imeli komemoracijo za pok. ljubljanskim nadškofom Vovkom. O pok. nadškofu sta govorila preč. mariborski škof dr. Držečnik in ljubljanski škof dr. Pogačnik. Tako smo tudi rimski Slovenci počastili nepozabnega pokojnika.

2. Dne 24. novembra 1963 smo imeli drugo veliko prireditev: misijonsko nedeljo. Sv. mašo je daroval škof iz Toga v Afriki msgr. Dosseh, ki je na prireditvi tudi govoril. Med nas je prišel tudi tržaški nadškof msgr. Santin, ki je pozdravil svoje slovenske vernike, ki so bili z nami, ker so prišli v Rim na zaključek ciril-metodijskih proslav. Prireditve sta se udeležila tudi oba slovenska nadpastirja. Trenutek, ko so ti štirje škofje istočasno blagoslovili nad 200 Slovencev, ki so bili zbrani v dvorani, bo gotovo vsem ostal v neizbrisnem spominu.

3. Teh prireditev se je udeležil in pri njih sodeloval tudi naš vrhovni predstavnik p. Prešeren, ki je za Sveti dan nenadno nevarno zbolel. Zato smo dne 29. decembra 1963 imeli samo skupno sveto mašo, v teku katere smo prosili za njegovo ozdravljenje. Dejanjsko se je njegova bolezen polagoma zboljšala; tako upamo, da ga bomo jeseni 1964 zopet videli v naši sredi.

4. Dne 12. januarja 1964 smo imeli božično prireditev. Med deklamacijami, govorom društvenega asistenta in petjem božičnih pesmi, ob jaslicah in božičnem dreveščku smo tako zaživeli znova naše božične praznike.

5. Dne 9. februarja 1964 smo imeli pustno prireditev s tombolo. Udeležilo

se je je nad 130 oseb. Dobitkov je bilo toliko, da je bil skoro vsak med srečnimi dobitniki.

6. Ker je mnogo članov iz krajev, kjer je pastiroval pok. msgr. Toroš, smo imeli dne 8. marca 1964 zanj komemoracijo. O njegovem delu in življenju je govoril goriški rojak msgr. Bavdaž. Ob spremljavi skioptičnih slik pa nam je govoril o potovanju sv. očeta Pavla VI. v Sveto deželo dr. Segula. Hkrati nam je prikazal tudi številne druge slike o svojem obisku v Sveti deželi. Č. g. dr. Segula je tudi vodil petje na vseh prireditvah; ostalo delo so vedno požrtvovalno oskrbeli drugi odborniki, med njimi zlasti g. Dekleva, gospa Mazzoli in gdč.: Marinšek, Vodopivec in Leskovec.

7. Dne 10. maja 1964 smo imeli vsakoletni majniški izlet. Letos smo se peljali z avtobusi v Rieti, na Terminillo, v Leonesso in k jezeru Piediluco. Bilo nas je nad sto. Izlet je izredno dobro uspel. »Zame,« tako je dejala neka članica, »ki sem se po 40 letih življenja v Egiptu zopet vrnila v Rim, je bil ta izlet kakor najlepše sanje.«

8. Dne 14. junija 1964 smo imeli zaključno skupno sveto mašo pred počitnicami, po kateri smo si želeli vse se se počitnice in na svidenje v septembru.

Za september, oktober, november in december 1964 pa so predvidene po vrstnem redu tele prireditve: proslava ljubljanske nadškofije, komemoracija pok. nadškofa Ujčiča, misijonski dan in božična prireditev.

Društvena povezanost se zlasti pokaže, če kakega člana zadene bolezen. Težko bi opisal, s kakšno zaskrbljenostjo in ljubeznijo je vse članstvo spremljalo potek boleznin preč. patra Prešerna. Kakšno veselje je vse zajelo, ko so zvedeli, da je nevarno bolezen srečno prestopal.

Poleg p. Prešerna sta resno zboleli še dve drugi članici. Deležni sta bili toliko obiskov in izrazov v resnici krščanske ljubezni s strani članstva, da nista vedeli, kako naj bi se vsem dovolj lepo zahvalili.

Iz vsega povedanega sledi, da je versko-kulturno društvo »Slomšek« v Rimu že zaoralo široko brazdo in posejalo seme, ki daje svoje prve sadove. Poslej mora nadaljevati v tej smeri in budno paziti, da se na njegovo zlato

žitno polje ne vtihotapi plevel, da mlade bilke ne oslabe in padejo, ampak da vsaka zraste v bogat pšenični klas, ki bo dajal hranivo slovenskemu okolju v Rimu v zvestobi Bogu in slovenski besedi.



Del udeležencev izleta rimskih Slovencev pod Terminillom

Ali veste, da so pradžomovina naše prelepe in dragocene planike stepe himalajskega pogorja?

— da je površina Tihega oceana tako obširna kakor vsa suha zemlja na svetu?

— da so angleške dame osemnajstega stoletja nosile pričeske, v katere so bile umetno vdlane miniaturne jadrnice s števitnimi jadri?

— da je človeški sapnik sestavljen iz 20 obročev, ptič flamingo pa ima sapnik iz 300 obročev?

— da slepič ni kača, ampak le martinček brez nog?

— da so bile v Nemčiji, v mestu Monakovem še leta 1800 v rabi nosilnice?

— da je prišlo med prebivavci stare Grčije 12 milijonov sužnjev na pet milijonov svobodnih ljudi?

— da некоč na Koreji obleke niso šivali, temveč lepili? V ta namen so pridobivali iz rib neko posebno trajno in odporno lepilo.

Dve lepi tajnici sta se z vso vnemo potegovali za pozornost šefa, ki še ni bil oženjen. Eni se je res posrečilo, da se je tako zagledal vanjo, da je prišlo do poroke. Kot je že navada, je osebje podjetja izvedlo nabirko, da se izkaže šefu s čim lepšim darilom. Ko je za to določeni uradnik prišel z nabiralno polo do nje, je porazena tajnica odklonila svoj prispevek.

»Ne bodite no tako malenkostni!« je pripomnil uradnik.

Mlada dama pa je ogorčeno vzključila:

»Nikakor nisem malenkostna! Saj že ima moje najboljše poročno darilo: gospoda šefa!«

GALILEJEV PROCES TER NOVO RAZMERJE MED VERO IN ZNANOSTJO

1. Navzkrižje s cerkveno oblastjo

Osemnajsti dan februarja je letos (1964) minilo 400 let, kar se je porodil zvezdoznanec Galileo Galilei. Italijanska javnost in znanstveni svet sta se poklonila spominu tega velikega moža in še poštna uprava ga je spravila na pisemske znamke. Po vsej pravici, ker je bil to velik znanstvenik, matematik, prirodoslovec, astronom in navsezadnje, kar pa ni zadnje, veren človek in pohleven sin Cerkve.

Galileo je bil Florentinec po rodu, izredno nadarjen za vse stroke človeškega znanja. Študiral je najprej medicino in modroslovje v Pizi, a je kmalu začutil svoj pravi poklic v prirodoslovnih vedah, v matematiki, fiziki in zvezdoznanstvu. Komaj 25 let star je postal profesor matematike v Pizi, pozneje v Padovi in končno v Firencah. Odkril je fizikalne zakone o nihanju prosto viseče kroglice, na čemer slone naše ure z nihalom. Na visečem zvoniku v Pizi je z mnogimi poskusi prodiral v tajnost privlačne sile naše zemlje na prosto padajoče predmete. Najbolj pa je zaslovel, ko je sestavil daljnogled v zvezdoznanske namene. Seveda ni bil Galilejev daljnogled še to, kar so daljnogledi po sedanjih zvezdarnah, vendar mu je služil toliko, da je mogel opazovati, kako krožijo Jupitrove lune okoli tega planeta. V tem kroženju je videl nekako podobo tega, kar je bil že dalj časa slutil, da mora biti naše sonce središče, okoli katerega krožijo planeti, med njimi tudi naša zemlja. Slutnja ni bila nova, saj je že 70 let pred Galilejem Poljak Nikolaj Kopernik kot prvi znanstveno zagovarjal heliocentrični sistem v svojem spisu »De revolutionibus orbium caelestium« (O vrtenju nebesnih krogov).

Galileo je bil navdušen pristaš Kopernikovega odkritja. Cerkvena oblast je pa postala pozorna in se zbala, da bo ta nova ideja o kroženju naše zemlje okoli sonca vplivala na verno ljudstvo. In tako je kongregacija svetega oficija, to je tista papeževa oblastnija, ki se peča z verskimi in moralnimi zadevami, dne 5. marca leta 1616 zavrgla Kopernikov spis »De revolutionibus«, češ da nasprotuje jasnim sveto-pisemskim besedam. Obsodbo so izrekli, četudi je bil Galileo osebno posredoval pri tedanjem papežu Pavlu V., naj Kopernika ne obsodijo. Ne le, da posredovanje ni uspelo, temveč so tudi posredovalcu Galileu prepovedali predavati v Kopernikovem smislu. Zvezdoznanec se je dolga leta pokoraval prepovedi in ni predaval o kroženju zemlje okoli sonca. Leta 1632, torej po 16 letih, pa je priobčil razpravo o tem tedaj perečem vprašanju v obliki razgovora med dvema strankama, kojih ena zagovarja staro naziranje, druga pa utemeljuje Kopernikovo zamisel. Iz tega dvogovora (Dialogo sui massimi sistemi, o največjih sestavih) je svitalo precej jasno, da ima Kopernik prav. Tedanji papež Urban VIII. ni bil nasproten Galilejevim idejam, saj je izšel Dialog s cerkvenim dovoljenjem. A vmes so prišli nevoščljivci, Galilejevi osebni nasprotniki, ki so papežu dopovedali, da je Galileo v svojem Dialogu z osebo Simplicija, zagovornika geocentričnega sistema, hotel osmešiti papeža samega kot nazadnjaškega »simpliciotta« (preprosteža). Tako je prišlo v juniju l. 1633 do formalnega procesa, v katerem je bil obsojen Galileo in njegov Dialog. Astronom, star že 70 let, je moral slovesno preklicati svoje »zmo-te in krive vere«. Nato so ga odvedli v Sieno in naposled v njegovo lastno vilo Arcetri pri Firencah.

Da bi bil Galileo ob svojem preklicu dostavil »E pur si muove« (in vendar se zemlja giblje), ni v aktih procesa. Je tudi nemožno v Galilejevem vernem značaju in v danih okoliščinah. Bajka se je pojavila šele v nekem francoskem spisu l. 1761. V Arcetri je spisal Galileo še nekaj astronomskih študij, dokler mu niso oči docela opešale. Umrl je 8. januarja l. 1642 previden s sv. zakramenti in potolažen z blagoslovom papeža Urbana VIII. Toda cerkvena oblast je komaj l. 1822 spise Kopernika in Galilea črtala iz seznama prepovedanih knjig.

2. Kako naj presojava to navzkrižje?

Kaj naj rečemo k tej neprijetni zadevi? Prav nič ne bomo slepomišili marveč kar odkrito priznali, da je cerkvena oblast slabo storila, ker je zapustila svoje področje in se spustila na polje, ki nima z vero in moralno nič opraviti. Ali se suče zemlja krog sonca ali sonce krog zemlje, to je izključna zadeva prirodoslovne znanosti in se naše vere prav nič ne tiče.

Ta pogršek je škodil Cerkvi morda več ko krive vere starih časov in srednjega veka. Spor med Cerkvijo in Galilejem so zlorabili in zlorabljajo sovražniki krščanstva kot zgled obskurantizma Cerkve in kot primer klerikalne zlobe. Cerkvi očitajo, da ubija svobodo in ovira napredek znanosti ter da svobodne mislece obsoja in kaznuje. Očitajo, da si prisvoja nezmotljivost, ko pa trdovratno zagovarja zmoto.

3. Obramba cerkvene oblasti

Razlogi, ki jih že nekam tradicionalno navajajo v obrambo tedanje cerkvene oblastnike, niso povsem zadovoljivi. Tako pravijo, da je Cerkev postopala proti Galileju, ker se je astronom vmešaval v teologijo in s svojo nepredvidnostjo teologe nekako izzval. Vendar argument smemo tudi obrniti in reči, da so se teologi vmešavali v astronomijo, ki ni njihova stroka. — Spet drugi zamerijo Galileju, da je učil kot tezo, kot gotov izsledek znanosti to, kar so

Nikolaj Cusanus¹⁾, Kopernik in drugi zagovorniki heliocentričnega sistema predložili samo kot hipotezo, kot domnevo. Proti heliocentričnemu nauku kot goli domnevi da bi se ne bili teologi protivili. Taka obramba ne velja nič. Ali je heliocentrični sistem znanstveno izpričan ali ne; to vprašanje ne spada v področje teologov, ampak zvezdoznancev. Ti so res še dolgo diskutirali o stvari pro in contra ter upravičeno zahtevali, naj zagovorniki kopernikanskega sistema izpričajo resničnost svoje teze z letno paralakso zvezd stalnic²⁾. Ta odločilni dokaz je izpeljal šele astronom Bessel, ko je l. 1838 našel paralakso zvezdice 61 v ozvezdju Laboda (Cygnus), ki znaša 0'31" (31 stotink sekunde loka), kar pomeni, da je tista zvezda oddaljena od nas 640.000 krat toliko, kot je naša zemlja oddaljena od sonca. — Končno bi hoteli nekateri opravičiti postopek cerkvene oblasti s tem, da upoštevajo tedanje razburkane čase, ko so zahtevali protestantje prosto tolmačenje sv. pisma. Tako, pravijo, so se cerkveni možje zbal, da bo heliocentrični sistem škodil ugledu sv. pisma, ki dobredno stoji na geocentričnem stališču, ko pravi, da sonce kroži po nebu in da se je na povelje vojskovodje Jozueta ustavilo, dokler niso Izraelci sovražnih čet docela pobili (Jos 10, 12). Če ta izgovor na videz nekoliko zmanjša krivdo cerkvene oblasti, je vendar ne more docela opravičiti, kajti zmota ostane zmota in Galilei je moral svoje naziranje preklicati kot herezijo. Dalje, cerkveni sodniki niso imeli pred seboj ne protestanta

¹⁾ *Nikolaj Cusanus*, ker iz Kues v Nemčiji doma, jurist, diplomat, škof v Brixenu, kardinal, jezikoslovec, matematik, astronom, je spoznal nesmiselnost geocentričnega sistema. Umrl je l. 1464.

²⁾ *Paralaksa*, grško *parallaxis* od glagola *parallasein*, menjati ali spreminjati. Če zemlja res kroži okoli sonca, se menja njena pozicija v svetovnem prostoru vsakega pol leta za 300 milijonov km. Dosledno se mora menjati navidezna pozicija zvezd na firmamentu, ker jih gledamo iz različnih krajev. Tista sprememba v poziciji zvezd se imenuje letna paralaksa, ker se celotna zvrši v teku enega leta.

ne krivoverca, temveč ponižnega in globoko vernega sina katoliške Cerkve, moža, ki je sv. pismo visoko spoštoval. Takole je bil pisal enemu svojih sotrudnikov (Castelli): »Sv. pismo ne more biti nikdar v zmoti. So pa lahko v zmoti tisti tolmači sv. pisma, ki se omejujejo na besedni pomen teh svetih bukev in pozabijo, da nas hoče sv. pismo učiti samo to, kar je potrebno za duhovno rešitev.« — Občudujem to Galilejevo stališče, ki je čisto pravilno in se ga danes drže vsi katoliški eksegeti. Seveda niso bile biblične vede pred 300 leti tako razvite, kakor so se razvile v zadnjih 50 letih. In tako je oblastnija, obstoječa iz enajstih teologov, sodila ne o verskem mišljenju Galilea, temveč o njegovem heliocentričnem naziranju. Lotila se je čisto prirodoslovnega problema z orožjem tedanje biblične teologije, z orožjem, ki je bilo na tistem polju nekompetentno in je dosledno moralo odpovedati.

4. Kaj pa nezmotljivost Cerkve?

Da nima ta nesrečni Galilejev proces nič opraviti z nezmotljivostjo Cerkve ali njenega najvišjega poglavarja, je jasno. Najvišja cerkvena oblast je po katoliškem nauku nezmotljiva v verskih in moralnih rečeh, ne pa na polju astronomije. In še v versko-moralnih problemih samo tedaj, kadar določa versko ali moralno zadevo končno veljavno in obvezno za vse kristjane. V ostalem pa nima tiste posebne asistence Sv. Duha, ki bi jo obvarovala sleherne zmote, temveč je odvisna od razvoja teološke vede in splošne kulture, odvisna pa tudi od boleznih nedostatkov tistega časa. Da, tiste bolezni manije ali psihoze, ki včasih obvladujejo stoletja, so tudi mogočen faktor v zgodovini naše svete Cerkve. Tako in samo tako bomo pravilno tolmačili inkvizicijo, sežiganje krivovercev in copernic, pa torturo obtožencev. To so dejstva, pred katerimi se zgraža naš sedanji juridični čut; so zlodejstva, ki so jih zakrivali ne samo državni organi, ampak tudi cerkveni oblastniki. Ne bomo jih odvezali sleherne krivde, pač

pa bomo upoštevali, da so bili otroci svojega časa, ki ni še poznal pravičnega kazenskega procesa in je bolehal na demonski psihozi. Izrastki klasičnega in germanskega poganstva, neštete krivoverske sekte srednjega veka, ki so videle v hudiču vladarja tega sveta, in končno luteranska literatura, kateri je bil svet shudičen in prehudičen, vse to je ostvarilo neko strupeno ozračje, ki ga je pravo krščanstvo šele čez stoletja premagalo. Saj trpi tudi sedanji svet pod dolgotrajno psihozo nezdravega nacionalizma, ki podžiga sovraštvo in dela krivice med narodi, povzroča vojne ter omamlja tudi cerkvene sloje. Bog daj, da bi zdravo krščanstvo to nekrščansko bolezen premagalo.

5. Galilejev preklc

Morda se bo komu zamerilo Galilejevo ravnanje, ker je svoje znanstveno prepričanje zatajil in priznal, da je ne le zmotno, ampak celo krivoversko. Menda res ni bilo vse prav v tistem preklcu. Zdaj, po 300 letih, se nam zdi, da bi bil moral Galileo izjaviti: »Če Cerkev uči, da je božja beseda v sv. pismu nezmotljiva, priznam to brez težave. Kar se pa mojih znanstvenih izsledkov tiče, jih prekličem samo, če res nasprotujejo nezmotljivi božji besedi.« Morda je Galileo dejansko tako mislil, izrazil pa tega ni. In tako zveni njegov preklc kot nepoštena poteza vernega znanstvenika. Deloma mu bomo prizanesli, ker ni bilo takrat razmerje med vero in znanostjo izčiščeno kakor je danes, dalje, ker heliocentrični sistem ni bil še neoporečno izpričan, posebno pa, ker so bile tedanje, nam nedoumljive, procesualne metode proti namišljenim krivovercem res ustrašljive in se jih je zbal tudi Kopernik. Če je bil torej Galileo trenutno slabič, naj tisti izmed nas, ki ni bil nikoli slabič, prvi porine kamen vanj.

6. Prehod v novo razmerje med vero in znanostjo

Ves ta konflikt med Galilejem in tedanjo cerkveno oblastjo bomo pravilno umevali, samo če pomislimo, da

se je takrat pričelo porajati novo razmerje med vero in znanostjo. Galileo, globoko veren mož, je morda prvi ali vsaj med prvimi, ki je iz naravoslovnih ved izključil nadnaravni element božjega razodetja in postavil te znanosti na samostojni temelj opazovanja dejstev, danes bi rekli na temelj eksperimenta. Do 16. stoletja so bile naravoslovne vede pod kontrolo filozofije in teologije. Verni in misleči duh je naravoslovni zakon, po katerih se naj giblje. V tistih časih, ko so bile naravoslovne vede komaj v povojih, je pač umevno, če so si skušali pridobiti iz svetopisemskih knjig tudi svoje znanje o ustroju in razvoju sveta. Takole so sklepali: Ker je božja Beseda meso postala na tej naši zemlji, mora biti ta zemlja središče, okoli katerega se morajo sukati sonce, luna, vsi planeti in vse zvezdnato nebo. To znanje se jim je zdelo tako trdno kakor verske resnice, iz katerih je prihajalo. Kdor si je torej upal samo dvomiti o tistem tradicionalnem ustroju vesoljstva, je bil osumljen krivoverstva.

Ob Galilejevem času so se pričele naravoslovne vede postavljati na temelj opazovanja in izkustva ter niso hotele na tem svojem polju priznati druge avtoritete kakor avtoriteto dejstev. In to je prav. To novo gledanje je lahko prišlo v konflikt s krščanskimi filozofi in teologi, nikdar pa ne bo prišlo navzkriž z bistvom pravega krščanstva, ki prav tako izvira iz trdnega izkustva apostolov, iz dejstev, ki so izpričala Jezusovo božanstvo in dosledno verodostojnost njegovega nauka. Evangelist Janez poroča, da so se apostoli tipaje z rokami prepričali, da ni sanjarija, ampak resnično vstali Zveličar, ki se jim je prikazal. Mar ni bila to nekaka eksperimentalna fizika? Do neprijetnega Galilejevega incidenta je prišlo samo zato, ker so tedanji teologi svoje srednjeveško filozofsko gledanje istovetili s krščansko vero. Nič čuda, če so se ob tej veliki, morda največji prelomnici kulturne zgodovine pojavile tako hude porodne bolečine.

Pazimo, da ne zapademo slični zmoti. Ob pojavu nove teorije v naravo-

slovnih vedah nikar hiteti z vprašanjem, ali se to strinja z našo vero. Vprašaj rajši, ali je ta novost znanstveno izpričana. Če je resnična, ne bo nasprotovala veri, ki je tudi resnična. Nikar zahtevati od vere, naj ona kontrolira znanstvene izsledke. Vera je samo negativen regulator, to se pravi: znanstvena teorija, ki gotovo nasprotuje definirani verski resnici, je gotovo zmotna. Kje tiči zmota, naj iščejo zadevni strokovnjaki; jo bodo že našli. Ni treba, da jo iščejo teologi kot taki.

7. Sedanji razvoj tega novega razmerja

In zdaj naj sledi še zaključna beseda. Galilejev proces bi se v naših dneh ne mogel ponoviti, pa tudi v bodoče si ga ne moremo misliti. In to iz več razlogov.

Razmerje med vero in znanostjo je od strani Cerkve dokončno izčiščeno. Prvi vatikanski cerkveni zbor je v seji 24. aprila l. 1870 pod naslovom »O veri in razumu« izdal važen odlok, katerega glavne misli so sledeče: Človeški rod ima dvojni vir spoznanja resnice: naravni razum in vero v božje razodetje. Med vero in razumom ne more biti pravega nesoglasja. Isti Bog nam-

MIRKO MAZORA

Pomlad

*Povsod, še v korenine
v zemlji presekanе
tope moči so udrle:
Ne bodo umrle ...*

*Spomin sladke sreče
že pokopan
spet plane na dan:
Bilò je tedaj!*

*Celo siromaka,
— slep je in gluh —
gane, da vzplaka:
Ah, tukaj je maj!*

reč, ki je nekaj resnic naravnost razodel, je tudi prižgal luč razuma, da človek išče in najde resnico. Božja resnica ne more nikdar nasprotovati resnici, ki jo je našel človek z naravno lučjo razuma. Navidezna nesoglasja izvirajo odtod, ker se ali verske resnice napak tolmačijo ali pa se neutemeljena naziranja proglašajo kot trdni znanstveni izsledki. Cerkev zavrača samo tiste trditve svetne znanosti, ki nasprotujejo določenim verskim resnicam. Pa ne le, da ne more biti pravega nesoglasja med vero in razumom, marveč se ta dva spoznavna vira med seboj podpirata. Svetne vede lahko pomagajo veri in bogoslovnemu študiju. Od druge strani pa tudi luč vere obvaruje človeški razum, da ne zaide v pogubne zmote. Cerkev visoko ceni napredek svetnih ved in jim pušča polno prostost, naj vsaka deluje v svojem področju in po svojih metodah. Odklanja samo, da bi se preko mej svojega področja vtikale v zadeve vere in morale ter učile protiverske zmote.

To je kratka vsebina zadevnega konsilskega odloka. Ves verni, pa tudi ves znanstveni svet je lahko hvaležen Cerkvi za tako stvarne in jasne besede. In niso bile brez uspeha. Počasi smo prišli do bolj znosnega sožitja med svetnimi vedami in verskim naukom katoliške Cerkve. Naravoslovne vede so dosegle čudovit razmah in napredek, a prav s tem napredkom stopajo pred vedno nove skrivnosti fizičnega, kemičnega in biološkega reda, ki se brez priznanja nadsvetnega reditelja ne morejo raztolmačiti. Zato so pravi znanstveniki danes bolj pohlevni in bolj verni. Tisto nekdanje tako ponosno in kričavo teoretično bogotajstvo in smešenje vsega nadnaravnega je že skoro izven mode. In to, kar je nemoderno in nazadnjaško, to so privzele nekatere državne tvorbe za nekako ustavno podlago ter se državljanji uradno uče, da ni Boga in da je vera prazna izmišljotina. To nazadnjaštvo se končno izživlja v ljudskih masah kot praktični materializem. Tu pa ne gre več za konflikt med vero in znanostjo, ampak za upor človeške slabosti in človeške zlobe proti moral-

nemu redu, upor, ki ga more premagati le usmiljeni Bog.

Prirodoslovne in druge svetne vede so v zadnjih desetletjih mnogo koristile bogoslovnemu študiju in vero podprle. Starinoslovna raziskovanja na Vzhodu ter globalne prodiranje v semitske jezike in zadevne literature, vse to je omogočilo sedanji napredek svetopi-semske stroke. Zvezdoznanstvo, fizika, kemija in biologija (nauk o življenju), te vede so nam pokazale božjo veličino in božjo modrost v novi, naravnost pretresljivi luči. Velik in moder je Stvarnik med milijardami gorečih svetov, a velik in moder tudi v atomu, kjer okoli jedra krožijo elektroni v prostoru, ki je manjši kot milijardni del milimetra.

Od druge strani kaže pa katoliška Cerkev zanimanje za svetne vede in jih visoko ceni. Sveta Stolica je obdana od uglednega zbora strokovnjakov prirodoslovnih ved. Pij XI. je leta 1936 ta zbor na novo organiziral pod imenom »Papeževa akademija znanosti«. Ta akademija šteje 70 članov iz raznih narodov, ima svoj sedež v Rimu in tam tudi vsa sredstva za znanstvena raziskovanja. Zastopana so tam vsa področja človeškega znanja, od teoretične matematike do praktične elektrotehnike. Dalje ima papež v Castelgandolfu astrofizikalni zavod, ki uživa velik ugled v astronomskem svetu. Pa tudi katoliške univerze, po krščanskih in nekrščanskih deželah, resno tekmujejo z državnimi šolami in jih v marsičem še prekašajo. In vedno ima Cerkev v vrstah svoje duhovščine tudi prvovrstne strokovnjake v svetnih vedah, može, ki jih znanstveni svet spoštuje in upošteva.

Vendar je še bolj dragoceno, kar je Cerkev storila v blagor človeštva na polju socialne pravičnosti in družabne morale. Nobena državna oblast, nobena politična stranka, nobena mednarodna organizacija ni izdala tako temeljnih smernic za rešitev socialnih problemov, kakor jih nudi Cerkev v svojih socialnih okrožnicah, od »Rerum novarum« iz leta 1891 do »Pacem in terris« Janeza XXIII. In če se je položaj delav-

skih slojev v zadnjih desetletjih dosti zboljšal, ne bi smeli pozabiti, da sloné sindikati ter bolniška in starostna zavarovanja na zamisli velikega sociologa Leona XIII. Usodna poguba pa preti zdaj človeškemu rodu od praktičnega materializma, ki skrni svetost zakonske zveze ter uči ali vsaj dopušča umor sadov materinega telesa. Tu je katoliška Cerkev danes še edina instanca, ki neomajno brani nerazdružljivost zakonske zveze in obsoja splav v vsakem primeru kot zločin.

Tako nam torej sveti dvojna luč: sveta vera in človeška znanost. Dva velika božja darova sta to; prvi je nezmotljiv, drugi je v prijateljskem varstvu nezmotljivega.

.....

Kadar imamo bolnika v hiši — najsi je odrasel ali otrok — nam spravi iz tira celotni hišni red in pripravi gospodnji kopico izrednega dela. Poleg postrežbe, ki že sama vzame toliko časa, je potrebno marsikateremu bolniku še posebej kuhati. Končno moramo bolnika, ki leži v postelji negovati in ga tudi nekoliko zabavati. Prijetno razpoloženje je namreč tudi važen činitelj, za hitrejše okrevanje. Otroci bi pa sploh najraje tiščali mamico ob sebi; kar neprestano naj bi sedela ob njihovi posteljici, jim kaj čitala in pripovedovala pravljice ali pa se igrala z njimi.

O, potem bi mali tiran že mirno ležal! Res ni lahka naloga zadovoljiti bolnikove želje v skladu z zdravnikovim navodilom in časom, ki ga imamo na razpolago.

Pravilni prijem, mirno in vedro negovanje vselej ugodno in pomirjevalno vplivajo na bolnika, ki jih bo hvaležno sprejel; obratno pa spravljata bolnika neravno hlastanje, negotovost in okornost pri postrežbi v slabo voljo in razdražljivost. Razburljive novice in brezkončno razpravljanje tudi škodljivo vplivajo in zato ne spadajo v bolniško sobo.

Važna naloga bolniške negovavke je predvsem točna in vestna izvršitev vsakega zdravnikovega predpisa in pa higiensko vzdrževanje reda v bolniški sobi, posebno še bolnikove postelje. Zelo je primerno da je — posebno še pri daljši ali težji bolezni — postelja dostopna od dveh strani, to je odmaknjena od sten. Rjuhe na vseh štirih straneh zvežemo k postelji, da

se ne morejo odvihati in delati gub, ki bi bolnika tiščale.

Bolniku, ki ne sme vstajati iz postelje vstavljamo posebne, ne preširoke prečne rjuhe. To moramo delati zelo spretno in hitro, da bolnika preveč ne utrudimo. Bolnika prevalimo na rob postelje in potisnemo pod njega tako prečno rjuho; potem ga spet prevalimo in nategnemo in pritrudimo rjuho še na drugi strani postelje.

Telesno temperaturo merimo vedno pred jedjo. Bolniku vtaknemo toplomer pod pazduho in ga pustimo tako od pet do deset minut. Malim otrokom merimo temperaturo v črevesu. Za tak primer dobro očistimo termometer in ga namažemo z oljem. Pri dojenčku opravimo to zadevo tako, da mu dvignemo nožice in previdno vložimo termometer. Seveda držimo otrokove nožice ves čas merjenja. — Malo večje otroke pa položimo na stran, da lahko vstavimo termometer v črevo. Ako je bolezen daljša in je predpisano merjenje, si pripravimo posebno tabelo, na katero redno zaznamujemo temperaturo. Pred uporabo moramo toplomer vsakokrat stresti, da ga potisnemo pod 36 stopinj. Zapomniti pa si moramo, da ne smemo nikoli stresti toplomera, dokler je še gorak od telesne toplote.

Klistir pripravimo iz mlačne vode ali kamiličnega čaja. Za odraslega potrebujemo liter do liter in pol tekočine. Za otroke nekako pol litra. Za oljnate klistirje vzamemo četrto litra nekoliko pogretega zanesljivega čistega olivnega olja.

Mnogim otrokom je grgranje silno težka stvar. Zato naj se otroci že v rani mladosti priučijo rednemu grgranju, ki je zelo koristno.

K oskrbi bolniške sobe spada seveda skrajna čistost in pridno zračenje. V pogosto prezračeni sobi bo bolniku prijetneje: lažje bo dihal in mirneje spal. Nočno posodo ali pljuvalnik moramo po uporabi nemudoma odnesti iz sobe in očistiti. Tudi vsako brezpotrebno ropotanje, posebno še brezobzirno loputanje z vrati in okni, vsako kričanje in preglasno govorjenje mora prenehati. Bolnik potrebuje veliko miru in vse tako ga brez potrebe razburja.

In še zadnje opozorilo: Zdravil ne smemo nikoli puščati na mestu, ki je dosegljivo otrokovim rokam.

.....

Večji junak je, kdor sebe premaga, kakor tisti, ki premaga največje trdnjave; više se krepost ne more povzpeti.

William Shakespeare

400-letnica rojstva

Letos proslavlja ves svet 400-letnico rojstva največjega svetovnega dramatika Williama Shakespeara. Rodil se je l. 1564 v Stratford-on-Avon v družini bogatega posestnika, ki je bil član ceha strojarjev kož in rokavičarjev. Bil je tako ugleden, da so ga l. 1568 izvolili za župana. William je bil tretji izmed osmih otrok in je študiral v domačem mestu. Ko pa je oče izgubil premoženje, je moral zapustiti šolo in začeti delati. Leta 1582 se je poročil in imel troje otrok; tri leta pozneje je odšel v London, kjer je živel kot dramatik in igravec. Ker je bil sposoben in podjeten, si je ustanovil lastno igralsko družino, z njo potoval po Angliji, zanjo pisal igre in si pridobil tak ugled, da so ga imenovali za ravnatelja dvornega gledališča. Bil je tudi solastnik gledališč Globe in Blackfriar Theatre. Leta 1610 se je umaknil v rojstno mesto, si kupil posestvo in tu l. 1616 umrl.

O Shakespearovem življenju je znana zelo malo; nekateri celo dvomijo, da je sploh živel, nekaj podobnega kot za Homerja. Vendar pa ni toliko važno njegovo življenje kot delo, ki je ostalo in priča o njegovi veličini. Poleg iger je napisal tudi dve pesnitvi: *Venera in Adonis* ter *Lukrecijin rop* in 154 sonetov.



Shakespeare je napisal 36 dram, ki jih lahko razdelimo v tri velike skupine.

V prvo skupino spadajo tako imenovane *historije* ali *kraljevske drame*, s katerimi je začel in so nastale od leta 1590 do 1600. Teh dram je deset in pokrivajo dobo angleške zgodovine, ki sega od kralja Ivana do Henrika VIII. Razen dram *Kralj Ivan* in *Henrik VIII.* sestavlja ostalih osem dve skupini po štiri drame; prva skupina obsega vojno med dvema rožama, med rodbino Lancaster (rdeča roža) in rodbino York (bela roža), ki je trajala od 1455 do 1485; to skupino sestavljata: *Henrik VI.* v treh delih in *Rihard III.* V drugi skupini so: *Rihard II.*, *Henrik IV.* v dveh delih in *Henrik V.* Nanašajo se na drugo obdobje stoletne vojne (konec XIV. in začetek XV. stoletja).

Vsi ti kralji so srednjeveški vladarji Anglije, eni svetniški, drugi pravi lopovi, izdajavci in izdanci, šibki zaradi premoči podložnikov ali sorodnikov, tirani, ki se jih vsi boje in jih sovražijo, zmagovavci ali premaganci, skratka, živi ljudje z vrlinami in napakami, iztrgani iz kraljevih palač in postavljeni na oder taki, kot so v resnici bili.

V drugo skupino spadajo *komedije*, izmed katerih so najbolj znane: *Kome-*

dija zmešnjav, Ukročena trmoglavka, Dva gospoda iz Verone, Sen kresne noči, Beneški trgovec, Mnogo hrupa za nič, Kakor vam drago, Kar hočete, Vesele žene windsorske in druge.

V tretji skupini so tragedije, ki so nastale večinoma po letu 1600, in sicer: *Titus Andronicus, Romeo in Julija, Julij Cezar, Hamlet, Othello, Kralj Lear, Macbeth, Antonij in Kleopatra, Koriolan*...

Čeprav je Shakespeare napisal 36 del, se ljudje v njih ne ponavljajo, kajti vsakdo ima svoje posebnosti, dobre in slabe, vsakdo svoja nagnjenja, svoj značaj, svojo življenjsko pot in cilj, ki ga skuša na vse načine doseči, svojo življenjsko usodo. Zato so njegovi junaki večno živi in sodobni, nikoli ne morejo zastareti, ker so vzeti iz življenja. In še nekaj je pri njegovih ljudeh zanimivo: Shakespeare ne pozna odpuščanja, zato je v njegovih dramah na koncu toliko smrti, in to vedno nasilnih, kazenskih; najmanjša krivica se kaznuje s smrtjo! Šele ko so vsi grehi maščevani, vse krivice in nasilja odstranjena, nastopi novo življenje, lepše in poštenjše od prejšnjega, katerega nosivci pa so seveda novi, nepokvarjeni ljudje.

Najlepše je izražen večni božji in človeški zakon, da prejme vsak greh kazni, v tragediji Hamlet. Tu je na koncu skoraj vse mrtvo: kralj in kraljica sta morivca, zato padeta; Polonij je spletkaril, Ofelija se je dala uporabiti za skušanje Hamleta, njen brat Laertes je pustil zastrupiti meč za dvoboj s Hamletom, zato so vsi umrli. Tudi Hamlet je moral propasti; tragična krivda je njegova neodločnost, ki je kriva Polonijeve smrti in Ofelijinega trpljenja. Toda ta greh še ni najhujši, saj ju je uničil le telesno, pri kralju pa je hotel poseči v božje sklepe in mu uničiti tudi dušo. Rekel je, da ga ne bo ubil, tedaj ko bo molil, ampak ko bo v cvetu grehov.

Shakespeare je reformiral tudi oder. Ker so njegove drame zelo razgibane in ker nastopa cela množica oseb in istočasno na več krajih, je rešil vpra-

šanje prostora tako, da je vpeljal trojni oder, enega vrh drugega. Ker je bilo pri tem načinu težko uporabljati kulise, jih je odpravil in samo nakazal. Če je bilo npr. treba pokazati gozd, je postavil eno samo drevo in nanj obesil tablico z napisom: »To je gozd.« To je bilo mogoče samo zato, ker so Shakespeareove igre vsebinsko in oblikovno tako močne, da ne potrebujejo nobenega okvira, ki bi jim pomagal do uspeha. Problemi in značaji nastopajočih oseb so tako močni, da sami od sebe pritegnejo gledavca in ga ves čas drže v taki napetosti, da ne potrebuje zunanjih pripomočkov, da bi se zbral in poglobil.

Shakespeare ni bil samo izredno dramatsko nadarjen, ampak je tudi temeljito poznal življenje in človeka. Bil je globok mislec in je tako dobro poznal vse kotičke človekove duše, da mu ni ušel najmanjši gibljaj ali dih. O svojih igrarh pravi sam, da so kot ogledalo, v katerem vidi človek svoj obraz, doba pa svojo resnično podobo. V njih ima tudi polno bistrumnih izrekov, ki so kot pregovori prešli v mednarodno kulturo; npr.: Svet je prišel iz tira in gorje mi, jaz sem poklican, da ga uravnam... Biti ali ne biti, to je zdaj vprašanje... Dejanja zla človeka prežive, dobrina često se s kostmi pokoplje...

Snov je zajemal iz domače zgodovine, iz rimske, najpogosteje pa iz italijanske.

Shakespeare je med Slovenci tako znan, kakor da bi bil pravi Slovenec; že davno je dobil domovinsko pravico na slovenskih odrih, mestnih in vaških. Skoraj vsa njegova dela so že poslovenjena; dve drami je prevedel Ivan Cankar, največ pa Oton Župančič; zadnje čase nadaljuje njegovo delo Matej Bor.

~~~~~

Najprej postaneš mlačen, nato dvomiš, potem ugovarjaš, mrziš in smešiš: polovičarsko razmišljanje te privede k vragu, temeljito k Bogu.

(F. W. Weber)

~~~~~



Važna dela v štandreški župniji

V Standrežu, največji slovenski župniji na Goriškem, tihoma in neopazno potekajo važna dela: dekanijska cerkev sv. Andreja ap. se pod večšo roko akad. slikarja Toneta Kralja razvija v svetišče izredne umetniške lepote, ob cerkvi raste nov kulturni dom, dostojen sedež vsega verskega in prosvetnega življenja.

Že v sivi davnini, ko je sedanji Standrež cerkveno spadal pod goriško mestno župnijo sv. Hilarija in Tacijana, je stala sredi polja skromna cerkev, posvečena sv. Andreju ap., ki je dala ime naselju. Iz zapisnikov kanoničnega procesa za ustanovitev goriške nadško-

fije iz leta 1588 izhaja, da je bila cerkev dokaj bogata. Njeno premoženje so upravljali domači cerkveni ključarji, dušnopastirsko oskrbo pa je nudil eden izmed trinajstih kaplanov arhidia-konske župnije sv. Hilarija v Gorici. Na pobudo kaplana Blaža Cotiča, ožjega rojaka, so leta 1663 porušili prvotno cerkev in na njenem mestu zgradili dokaj večjo cerkev sv. Andreja, ki je ostala še nadalje podružnica goriške mestne župnije. V cerkvi so bili poleg glavnega oltarja sv. Andreja še štirje stranski oltarji, posvečeni sv. Florijanu, sv. Ulrihu, sv. Gotardu in sv. Antonu Padovanskemu. Opravilnik (katapan) go-



ŠTANDREŽ: cerkev sv. Andreja

riške stolnice iz leta 1706 določa, kako naj se na godove vseh teh svetnikov vršijo procesije k »starodavni cerkvi sv. Andreja«.

Naselje se je sčasoma tako razširilo, da je nadškof Rudolf Edling leta 1780 ustanovil v Standrežu lokalno kaplanijo s stalno nameščenim duhovnikom. Prvi lokalni kaplan je bil Ivan Kulot (1778-1801), rojen leta 1747 pri Sv. Roku v Gorici. Kaplan Kulot je leta 1785 začel pisati matične knjige, dragocen krajevni zgodovinski vir.

Standrež se je vedno bolj razvijal. Nadškof Andrej Gollmayr je leta 1863 povišal lokalno kaplanijo v vikariat, ki pa je ostal še vedno odvisen od goriške stolne cerkve. Leta 1894 je Standrež postal kuracija. Od leta 1908 dalje je občinsko starešinstvo v Standrežu ponovno prosilo nadškofijo, naj izloči Standrež iz stolniške župnije in mu prizna značaj samostojne župnije. Zaradi prve svetovne vojne se je zadeva zataknila, tako da je komaj leta 1924 nadškof Sedej ustanovil samostojno župnijo v Standrežu. Po drugi svetovni vojni, leta 1947, je nadškof Karel Margotti združil v Italiji ostale slovenske duhovnije goriškega predela v posebno slovensko dekanijo s sedežem v Standrežu. Prvi standreški dekan je bil msgr. Lojze Novak.

Ko so zgradili južno železnico, je Standrež zadihal zelo na široko. V 30 letih se je število prebivavcev podvojilo. Leta 1910 je bilo že kakih dva tisoč duš. Nastale so nove dušnopastirske potrebe. Cerkev iz leta 1663 je postala zato premajhna. Podjetni kurat Josip Kosovel je uspel, da so jo podrli in na istem prostoru zgradili leta 1900 sedanjo veličastno cerkev v renesančnem slogu: dolga je 36 m, široka 11 m, visoka 18 m. Zvonik je visok 46 m. Cerkev je posvetil kard. Jakob Missia. Med prvo svetovno vojno je bila cerkev težko poškodovana, a kaj kmalu so jo obnovili, tako da jo je nadškof Sedej dne 29. junija 1923 lahko nanovo posvetil. Glavni trud je spet nosil župnik Kosovel, ki je tako dejansko dvakratno zidal cerkev v Standre-



Tone Kralj: Jezus, dobri Pastir

žu, za kar je upravičeno užival med Standrežci, med katerimi je preživel 53 let, visoko spoštovanje.

Standreška cerkev je bila veličastna stavba, arhitektonsko zelo mogočna in impozantna, sicer pa hudo mrzla, neakustična, z občutno previsokim svodom, tako da se je človek v njej kar izgubil in da se ni dobro počutil. Zanimarjene stene in previsoki strop so vplivali na človeka naravnost porazno. Zato pa so zadnji dušni pastirji, in zlasti agilni dekan Josip Žorž, storili vse, da bi cerkev bila bolj privlačna in da bi primerneje ustrezala sodobnim zahtevam. Z najmodernejšimi tehničnimi pripomočki so izvedli različna pomembna dela: v vse prostore so pod ometom napeljali primerno električno razsvetljavo; cerkev so moderno ozvočili in opremili s centralno kurjavo za ogrevanje, na zvonik so nastavili novo, električno uro in uredili zvonove na električni pogon. Končno so se začela



Tone Kralj: Kristusov vnebohod

dela za preslikanje cerkve in za zgradbo župnijske dvorane.

Akad. slikar Tone Kralj je pristal, da poslika cerkev. Ogromni cerkveni prostor je miselno razdelil v dvojno nadstropje: spodnji del, prvenstveno funkcionalnega značaja, naj služi z razporedbo oltarjev, postaj križevega

pota, krstilnika, spovednic itd. verskemu izživljanju; gornji del, monumentalnega značaja, naj z zgoščeno versko problematiko in umetniško silo slik, simbolov in okraskov budi v vernikih globino duhovnega doživljanja in za res iskreno in prisrčno versko čustvanje.

KSAVER MEŠKO

V soboto, 11. januarja 1964 je malo pred polnočjo v bolnišnici v Slovenj Gradcu umrl starosta slovenskih pisateljev Ksaver Meško. Z njegovo smrtjo se je zaključila dolga vrsta pomembnih pesnikov in pisateljev duhovnikov, ki so od prvih začetkov do danes usmerjali in vodili slovenski narod po verski in kulturni poti med izobražene evropske narode. Meškov pomen pa je še toliko večji, ker je že kot dijak nižje gimnazije v Ptujju sklenil, da bo deloval v krajih, ki so bili narodnostno najbolj izpostavljeni. Zato je desetletja deloval med koroškimi Slovenci in jih narodnostno, kulturno in versko dvigal in bodril. Njegovo življenjsko vodilo je bilo: »V dnevih nesreče in bede, v dnevih, ko mi tare dušo obup, si mi edina opora, edina tolažba ti, ljubezen do svete naše domovine, ljubezen do rodne grude...«

Zaradi tega delovanja je imel težko in razburkano življenje. Rodil se je 28. oktobra 1874 v Ključarovcih pri Sv. Tomažu nad Ormožem. Nižjo gimnazijo je dovršil v Ptujju, višjo v Celju, bogoslovje v Mariboru in Celovcu, kjer je bil posvečen v duhovnika leta 1898. Odslej je do konca prve svetovne vojne deloval na Koroškem: Škocijan ob Klopinjskem jezeru, Žabnice s Sv. Višarjami, Kneža nad Feldkirchnom, Grebinjski kloster nad Velikovcem, Št. Danijel nad Prevaljami, od 1906 do 1919 župnik pri Mariji na Zilji pri Beljaku.

Na vseh teh postajah je Meško delal z vsemi močmi za svoje farane, zato so ga ljudje tudi cenili, kakor je ugotovil Izidor Cankar, ko ga je obiskal. Takole začel svoj obisk pri Mešku: »Jaz hodim ob nedeljah k Devici Mariji na Zili k maši, ker je tam slovenska pridiga,“ mi je dejala moja sopotnica, ko se je vlak ustavljal pred Beljakom, in je še pristavila: „O, Meško

je prijazen in tudi boguslužen gospod!“«

Ce so ga na eni strani rojaki ljubili, so ga na drugi narodni nestrpnosti sovražili do take mere, da so ga dejansko napadli, kakor je sam zapisal: »Da, v bližini Doline, med Grabstanjem in Tinjami so navalili name narodni nestrpnosti, sovražniki slovenske besede. Moral sem tedaj v slovenjgraško bolnišnico. Še hujša zame je bila seveda ječa v Beljaku.« Iz ječe je 5. januarja 1919 zbežal preko Karavank v Slovenijo, ker je bilo njegovo življenje v nevarnosti. Dne 1. avgusta 1921 je dobil župnijo Sele pri Slovenj Gradcu in na tem mestu ostal do smrti. Le med drugo svetovno vojno so ga Nemci spet pregnali, in sicer v Srbijo, od koder se je počasi prebil do Stične na Dolenjskem, kjer je v samostanu počakal na konec vojne.

Po zadnji vojni ga je zaradi pomanjkanja duhovnikov čakalo podvojeno delo: »Sem star mož, 80 let, v službi kot župnik in dekan, moram pomagati še na sosednjih župnijah, je pomanjkanje duhovnikov.« Tedaj mu je začelo nagajati tudi srce in nekoč je skoraj zmrznil v snegu, ker se je onesvestil. Najhujše pa je bilo, ko je l. 1961 padel v zakristiji in si zlomil nogo v kolku. Moral je za dalj časa v slovenjgraško bolnišnico, kjer so se zdravniki zelo potrudili, a ga niso več mogli spraviti na noge. Ko se je vrnil domov, so ga vsako jutro dvignili iz postelje in ga posadili v voziček, kjer je ostajal ves dan do noči, ko so ga spet položili v posteljo. Dobil je dovoljenje, da je maševal sedé v sobi, ki so jo spremenili v kapelico, kamor so med tednom zahajali tudi verniki. Ob nedeljah pa so mu ljudje pomagali v cerkev, kjer je spovedoval, maševal, pridigal, krščeval in poročal, vse na

vozičku! Pri tem pa je še slabo videl, ker mu je rasla mrena na obeh očesih. A kljub temu je bil kar dobre volje in pisal do zadnjega, sprejemal obiske, odgovarjal na pisma in maševal do dva dni pred smrtjo, ko so ga prepeljali v bolnišnico. Pokopali so ga na Selah, kakor je sam želel, in pogreba se je udeležilo na tisoče ljudi in 115 duhovnikov in bogoslovcev pod vodstvom mariborskega škofa.

Meško je začel pisati že v gimnaziji pesmi in prozo, kar je gojil pozneje do smrti, nad 70 let. Njegovih spisov je toliko, da sploh še nimamo pregleda nad njimi. V glavnih obrisih razpada njegovo delo v romane, črtice, igre, mladinske spise in pesmi.

Prvi roman je napisal kot bogoslovec in ima naslov *Kam plovemo?* Snov zanj je dobil v Ptujju, Celju in Ormožu, kjer je v mladosti opazoval pogubni vpliv modernih idej na moralno življenje meščanov. Za podlago je vzel zakon med zdravnikom in ugledno meščanko, katero pa razmere zmešajo, da zapusti moža in umrje kot zapuščena sirota. Pisatelj se izprašuje, kam plovemo, kdo je kriv ženinega padca. In njegov odgovor je: »Krivda zadeva družbo, v kateri sta živela on in njegova žena... Kakor divji orkan brni čez celo to družbo mogočni tok onih modernih idej, ki v svojem znotranjem, pravem bistvu niso nič drugega kakor povsem navadne, vsakdanje konvencionalne laži...« Pripovedna tehnika je naturalistična, vendar psihološko poglobljena, čeprav včasih premalo utemeljena.

Drugi Meškov roman je *Na Poljani*, najdaljše njegovo delo, posvečeno domovini. Napisal ga je kot odgovor Cankarjevemu romanu *Na klanecu*, kjer je Cankar zapisal, da prebiva ves slovenski narod na klanecu siromakov in da so že ob rojstvu vsi, ki se rode na klanecu, obsojeni. Meško je hotel dokazati, da to ne drži; ljubezen je močnejša kakor sovraštvo, propade samo tisti, ki ne ljubi doma — domovine. Ta ideja temelji na dveh posestvih, na Trati in Dolinarjevini. Tratnik ne ljubi doma,

prav tako ne njegova sinova, vsi trije se predajajo pijači in drugim napakam, zato Trata propade. Kupita jo bivši pastir Nande, ki tudi v tujini ni pozabil doma, in najmlajša Tratnikova hči Tinka, ki se je poročila z Nandetom. Tudi pri Dolinarjevih so doživljali nesreče, a ker so vedno ljubili dom in skrbeli zanj, so se rešili vseh težav in pomagali še Tratnikovim, čeprav so bili razmeroma siromašni. — V romanu je Meško upodobil na ozadju realnega vaškega življenja kolektivno sliko slovenskega narodnega življenja, simbolično podobo »domovine, s sladkostjo in bridkostjo ljubljene«. Zgodba je prepletena s prebujno simboliko in tudi osebe so nekoliko preveč ostro ločene v dobre in slabe.

Najmočnejši je Meško v črticah, v katerih je istočasno kot Cankar ustvaril lirično razpoloženje ob naslonitvi na realen dogodek ali naravo. Meškovih črtic je več knjig, raztresene so po revijah, Koledarjih MD in drugod, toda najboljše so v knjigah *Ob tihih večerih* in *Mir božji*. Vsi dogodki so rahli, ko-

MIRKO MAZORA

V okovih sedanjosti

*Moj čas nemirni, ves sem v tebi zbeگان,
moj duh kot lastovka, ki plaka, išče,
— njen domek je zasulo pogorišče —
izpahnjem svet boleč, s teboj sem skregan.*

*Odtod jaz k sončni sreči moram nekam:
Tja k tistemu ognjišču pri očetu,
na senožetih h kopam, bajnem svetu,
— v očeh otroška sanja — se zatekam.
V prelestni raj boš, hrepenenje, uteklo?
V zaletu silnem ptica trči v steklo,
perot zlomljena, kljun ji krvavi.*

*Pa tu ostanem, trd mejnik vse dni:
bodoči čas naj s prošlim v njem se stika
in iskre v srcu kreše in potika.*

maj se dotikajo tal, povračajo se mu kot spomini ob »tihih in mirnih večerih, ko v prirodi božji skoraj ni slišati zvoka, ki bi motil misli naših duš«. Ob takih večerih se spominja nesrečnih ljudi, najpogosteje zapeljanih deklic, in oživlja njihove doživljaje, npr.: Ali niste nič molili zame?, Romanca o žalostnem jutru, Pozabljena, Na cesti, Clovek, ki stoji ob grobovih in plaka... Mnoge črtice so tudi osebno izpovedne iz vseh let življenja, vse pa so podane v pravem pesniškem jeziku in z globokim človečanskim čustvom. Sem štejejo tudi celo knjigo črtic in legend o sv. Frančišku Asiškem, pa tudi o drugih svetnikih.

Z igrami se je začel ukvarjati Meško že kot zrel pisatelj in v dveh je v ospredju vprašanje domovine, v tretji družine. V prvi, *Na smrt obsojeni*, se izprašuje, če so koroški Slovenci obsojeni na smrt, ker se njihovi narodni nasprotniki poslužujejo vseh sredstev, da bi jih onemogočili pri volitvah in sploh uničili. Slovenci se rešujejo samo z ljubeznijo do domovine, ki je v drami najvišja vrednota, narodnost pa isto kot nravnost. Ljubezen do domovine zahteva čistih dejanj in plemenitih žrtev, zato Slovenci ne morejo odgovarjati na nasilje s silo. Drama *Mati* je zrasla iz istih osnov kot roman *Na Poljani*, podoba domovine je pisatelj prenesel v družino, trpečo mater pa povečal v simbol nesrečne in odpuščajočne domovine. Mater Strelčevo - Domovino so zapustili vsi otroci razen Tinke, a vsi so propadli, ker je tužina mačeha, Tinka pa je zrasla in se razcvela. *Pri Hrastovih* je močno naturalistična podoba kmečke družine, ki se je izkoreninila in izpridila. Očetov greh in njegova kri se maščujeta na otrocih, le na koncu sveti rahla lučka rešitve.

Najboljše Meškovo dramsko delo pa je *Henrik, gobavi vitez*, božičen misterij v štirih slikah. Henrik pripelje na grad siroto Blanko in odide na križarsko vojno, kjer se neleze gobavosti. V bolezn mu streže Blanka, ki poroma tudi v Rim peš zanj in toliko časa

moli, da ga Kristus čudežno ozdravi; na koncu je poroka. Delo je polno sve-tonočne poezije (prva in zadnja slika se godita na sveti večer), jezik pesniški in umerjen, meditacija poglobljena, osebe žive, zgodba ganljivo-spodbudna.

Za mladino je napisal Meško pet knjig *Mladim srcem*, *Poljančevega Cencka* in druge spise. Brez dvoma spada med najizrazitejše mladinske pripovednike v novejšem slovenskem slovstvu. Ustvaril je žive otroke v njihovem svetu in okolju, brez moraliziranja in sentimentalnosti, zato mladina njegove knjige še vedno rada prebira.

Pesnil je vse življenje, a le l. 1945 je izdal edino pesniško zbirko *Iz srca in sveta*. V pesmih je tak kot v črticah, nežen in mehak, razmišlja in se izpoveduje, predvsem pa je dober in človečanski.

Največ Meškovih spisov je izšlo pri Mohorjevi družbi in pri Slovenski Matici. Mohorjeva družba je izdala po zadnji vojni pet zvezkov Meškovega Izbranega dela, ki ga je uredil prof. Viktor Smolej.

Pisateljstvo je jemal kot zelo resno in odgovorno delo. O tem je povedal Izidorju Cankarju naslednje misli: »Pisateljski pot je trnjevo. Če bi ga pričel še enkrat in bi ga poznal tako, kakor ga poznam sedaj, resnično, ne bi ga nastopil! Ker kaj čaka človeka na njem? Nešteto razočaranj, sitnosti, krivic in poniževanja. Naše delo je težko in ni nikakor šala. Mnogi mislijo, da pišemo za kratek čas in igraje. To je velika zmota... Kaj neki imam od svojega dela? Slavo? Mene ni osrečila in mislim, da tudi drugih ni. Ali denar? Če povem, da sem pisal „Na Poljani“ štiri leta in da sem dobil zanj 820 K, lahko preračuni vsakdo sam naše sijajne honorarje.«

Povedal je še, da je vsak rokopis prepisal petkrat ali šestkrat, zato so njegovi spisi tako izpiljeni, besede tako na mestu in žlahtne, da spada v tem pogledu med najbolj dovršene slovenske pisatelje. Skoraj vsi njegovi spisi so prevedeni v češčino, mnogi v nemščino in druge jezike.

OB 100-LETNICI MARIBORSKEGA PROGRAMA

Slovenci so po tisoč letih prvič občutili rahel dih svobode marca 1848, ko je na Dunaju izbruhnila revolucija. Majali so se stebri avstrijske monarhije, Slovenci pa so priredili skromne demonstracije v Ljubljani, ki so se čez noč umirile; le Ižanci so napadli svoj grad in zažgali na dvorišču kres iz poštva in urbarjev.

Na marčno revolucijo Slovenci niso bili pripravljeni, ker v dobi absolutizma niso mogli izoblikovati enotnega političnega programa in ker je bilo premalo narodno zavednih izobražencev. Najbolj so razumeli svojo dobo Slovenci na Dunaju in v Gradcu. Dunajski Slovenci, skoraj sami akademiki, so se združili v društvu *Slovenija* in izvolili za predsednika dr. Frana Miklošiča. Izdelali so slovenski »minimalni program«, ki je obsegal štiri točke:

1. zedinjena Slovenija z zakonodajnim zborom v Ljubljani;
2. enakopravnost slovenščine v šoli in uradu;
3. slovensko vseučilišče v Ljubljani;
4. ločitev Avstrije od Frankfurta (v bistvu pomeni to zavrnitev misli o Veliki Nemčiji).

Ta program so prinesli v Ljubljano tamkajšnjim voditeljem, da ga izroče cesarju. Zato je Bleiweis s posebnim odposlanstvom odšel do cesarja in mu razložil slovenske želje; cesar je v stiski vse obljudil, a ničesar izpolnil.

Malo pozneje so ustanovili društvo *Slovenija* tudi graški Slovenci pod predsedstvom dr. Josipa Muršeca. Stavili so slovenski »maksimalni program«, ki je obsegal dunajski program, zahteval pa je še združitev z avstrijskimi Hrvati in Srbi v eno upravno celoto.

Po vseh večjih slovenskih krajih so tedaj začeli ustanavljati *Slovenska društva*, tako v Gorici, Trstu, Celju, Mariboru, Celovcu; najvažnejše pa je bilo v Ljubljani, kjer je bil za predsednika dr. Janez Bleiweis. Peter Kozler je izdelal zemljevid Zedinjene Slovenije, v Prago na slovanski kongres pa so poslali odposlanstvo petih mož pod vodstvom Stanka Vraza (junija 1848). Vraz ni imel političnih sposobnosti in tudi ne dovolj slovenske zavesti, zato v Pragi sploh ni prišel do besede, še manj pa njegovi spremljevalci.

Počasi si je Avstrija opomogla, cesar je odstopil in zavladal je mladi Franc Jožef. Ta je prekladal vse obljube svojega prednika in 7. marca 1849 razglasil *oktroirano ustavo*, s katero je uvedel centralizem in prikrit absolutizem. Po madžarskem porazu je ukinil 31. decembra 1851 ustavo in zavladal je brezdušni absolutizem, ki se imenuje po notranjem ministru Aleksandru Bachu »Bachov absolutizem«. Vlada je brezobzirno teptala narodne pravice, prepovedala liste in časopise, uvedla cenzuro, vpeljala nemščino kot učni jezik v gimnazijah, domače uradnike in profesorje pa pošiljala v tujino. Slovenci so obdržali le tri glasila, ki pa se niso smela ukvarjati z narodnimi in političnimi vprašanji. To so bile Slomškove *Drobtinice*, Bleiweisove *Novice* in Jeranova nabožna *Zgodnja Danica*. Največja kulturna pridobitev v tej dobi je bila ustanovitev Mohorjevega društva (pozneje Mohorjeve družbe) v Celovcu.

Tudi »oktobrška diploma« (1860) in »februarski patent« (1861) nista uresničila Zedinjenje Slovenije. Ker se poslanci niso več upali boriti se zanjo, so se omejili v glavnem na boje za jezikovno enakopravnost slovenščine.

Obenem so skušali zavedni Slovenci pritegniti v svoj krog tudi meščanstvo. Začeli so ustanavljati *čitalnice*, ki so širile narodno zavest s časopisi, knjigami in prireditvami (bésede). Prvo čitalnico so odprli v začetku 1862 v Trstu, nato v Mariboru in Ljubljani; leta 1869 jih je bilo že 54. Pod češkim vplivom je nastal 1863 *Južni Sokol*, istega leta so začeli snovati *Slovensko Matico*, ki naj bi izdajala knjige za izobražence. Iz ljubljanske čitalnice je 1867 pognalo *Dramatično društvo*, ki naj bi prirejalo gledališke predstave.

V začetku 60 let so odločali o slovenski politiki na Kranjskem: dr. Janez Blieweis, dr. Lovro Toman, dr. Etbin Costa in Luka Svetec; na Koroškem: Andrej Einspieler; na Štajerskem: dr. Štefan Hočevar, Davorin Trstenjak, Matija Herman in dr. Matija Prelog; na Primorskem: Ivan Nabergoj, dr. Karel Lavrič, dr. Tonkli in Andrej Winkler.

Z oktobrsko diplomo so dobili avstrijski narodi nazaj svoje ustavne pravice. Slovenci so kot svoje prvo dejanje sestavili spomenico z 20.000 podpisov in jo 1861 izročili ministrskemu predsedniku Schmerlingu. V njej so zahtevali:

1. osnovne šole morajo biti narodne, v srednjih in visokih šolah v slovenskih pokrajinah pa naj se uvede enakopravnost slovenskega, nemškega in italijanskega jezika;

2. uradništvo naj odgovarja na vloge v tistem jeziku, v katerem želijo ljudje odgovora;

3. ustanovi naj se slovenski uradni časnik;

4. zakoni naj se izdajajo v slovenskem jeziku;

5. vse slovenske pokrajine naj se združijo v eno najvišje administrativno poglavarstvo.

To je bil lep program, vendar bi ga kljub tolikim podpisom ne mogli izpeljati, čeprav bi vlada nanj pristala. Ljudje niso bili dovolj pripravljeni in ko se je vlada zaradi te spomenice obrnila na višje slovenske uradnike, ali bi se mogel uvesti slovenski uradni je-

zik, jih je večina odgovorila z ne, ker niso slovenščine dovolj obvladali. Pri takih razmerah so takratni boljši duhovi spoznali, da ni dovolj stavljati vladi samo zahteve, ampak je najprej treba vcepiti narodno samozavest. O tem je pisal Levstik: »Nismo ga imeli, pa tudi še dolgo ne dobimo vobče narodnega ponosa, tako tudi nismo imeli trdnih narodnih želj in stanovitne narodne volje. Krotko molčali smo rod za rod, in ako se nam je slabo godilo, dokler smo živeli, pričakovali smo zato večnega plačila v nebeškem kraljestvu. Molili smo Boga v narodnem jeziku, potlej pa menda — čudežev čakali.« (Naprej, 1863, št. 8)

Kako je bilo ljudstvo politično nezbujeno, je videti iz tega, da je bil pri deželnozborskih volitvah 1861 v docela slovenski Savinjski dolini izvoljen proti narodnemu kandidatu dr. Razlagu nemški graščak Reisinger. Dve leti pozneje je isti kandidat propadel v celjskih kmečkih občinah proti Nemcu Lichteneggerju. Leta 1861 so poslali na Dunaj kot slovenskega poslanca Karla Dežmana, ki je še istega leta uskočil med Nemce. Podoben primer se je ponovil leta 1867 z dr. Vinkom Klunom. Popolna apatija v narodnih stvareh se spozna tudi iz tega, da se je 1863 na celnem Koroškem oglasila samo pliberška občina, da želi prejemati deželne zakone v slovenskem jeziku.

Kljub tem neugodnim razmeram pa je ministrski predsednik Schmerling 17. marca 1862 izdal naredbo, da morajo sodišča s Slovenci obravnavati slovensko, pisati slovenske zapisnike in izdajati slovenske razsodbe. Poslovenile so se ljudske šole, nemščina se je poučevala od drugega razreda le kot predmet. V srednje šole se je najprej uvedla slovenščina kot predmet. Vlada sama je skrbela za izdajo učbenikov in 1865 je končno izšlo berilo za 8. gimnazijski razred!

Zdaj so začeli Slovenci zahtevati naj se na gimnaziji poučujejo tudi drugi predmeti v slovenščini. Ko je prišel na vladno krmilo 1865 Belcredi, je bilo za to nekaj upanja. Ukazal je namreč

vsem ravnateljem srednjih šol na Slovenskem, naj mu javijo knjige v slovenskem jeziku, ki so namenjene za srednje šole. Zaradi tega se je Bleiweis opogumil in s tovariši v deželnem zboru predlagal, naj se v osnovni šoli poučujejo vsi predmeti v slovenščini, le v 3. in 4. razredu tudi nemščina kot predmet; istotako naj se nekaj predmetov v srednjih šolah poučuje v slovenščini. Pri končni razpravi 12. februarja 1866 je predlog propadel s 13 glasovi proti 18. Proti so glasovali vsi uradniki med deželnimi poslanci in celo nekateri Slovenci. K tej seji je prinesel poslanec Anton Auersperg (kot pesnik se je podpisoval Anastasius Grün) dve slovenski učni knjigi in ironično zaklical: »Omnia mea mecum porto — vse svoje nosim s seboj«, kar so nemški časopisi izrabili in pisali, da je Auersperg prinesel v zbornico vso slovensko literaturo v žepnem robcu.

Na vse slovenske pritožbe se je vlada držala Schmerlingove izjave z dne 19. junija 1861 poslancu Tomanu, da slovenski jezik še ni dovolj razvit za učne knjige in pouk; »Slovenci nimajo druge šolske knjige razen edinega katekizma, ki ga je tiskal neki Balz-nik(!)«.

Več upanja so dobili Slovenci, ko je zavlada Belcredi (27. julija 1865) in je ljubljanski občinski svet postal večinoma slovenski. Za župana so izvolili mladega dr. Etbina Costo in imenovali Belcredija za častnega meščana. Ko je župan Belcrediju izročal diploma, je ta izjavil, da misli Njega Veličanstvo zadržno »deželno avtonomijo vpeljati v življenje«. Da bi Slovencev razmere spet ne prehitale, so se politiki 24. septembra 1865 zbrali na Slomškovi proslavi v Mariboru in določili svoj državnopравни program, ki se po kraju sestanka imenuje *Mariborski program*.

V Mariborskem programu so se Slovenci naslanjali na federaliste, ki so zahtevali razdelitev cesarstva na češko, gališko, ogrsko, nemško in hrvaško skupino. Ker za Slovence v teh zgodovinskih skupinah ni bilo prostora, so zahtevali združitev slovenskih dežel

po prirodnem pravu v posebno notranjeavstrijsko skupino, ki bi jo sestavljale: Kranjska, Stajerska, Koroška in Primorska. Skupne zadeve bi urejal notranjeavstrijski zbor, o slovenskih narodnih zadevah in potrebah pa bi odločal narodni zbor slovenskih poslancev. Zahtevali so slovensko dvor-no kancelijo in priključitev k zgodovinski hrvaški skupini.

Pri oblikovanju programa so bile velike težave, ker ni bilo mogoče najti pravnega zgodovinskega temelja. Imenovali so Napoleonovo Ilirijo, ki je bila edina ustanova, ki je kdajkoli v zgodovini združila slovenske pokrajine, a brez Stajerske; ta naj bi se takoj ali polagoma pridružila še ostalim pokrajinam, vendar samo južna Stajerska.

Toda tudi Mariborski program ni nikoli stopil v življenje, ker je že naslednjega leta prišlo do vojne med Avstrijo, Prusijo in Italijo. Avstrija je bila poražena in je morala skleniti z Madžari pogodbo, s katero je država

MIRKO MAZORA

Na Krasu

*Skrivnostna ta zemlja!
Brez konca in kraja
povsod le kamnita ograja
me spremlja.*

*Nekdaj izmed teh
je kamnov nešteti,
naporno s tal vzetih,
vsak bil na dlaneh.*

*Pod kamnom v dlani
po tlačeni žili
razgreta kri sili
v ljubezni neugnani.*

*Neskončni mejniki,
vi duše, krvi
žilavih ljudi
ste večni pomniki.*

razpadla v dve polovici, Avstrijsko in Ogrsko. Zavladal je dualizem, dvojni centralizem, za katerega so glasovali tudi slovenski poslanci na Dunaju. To je med ljudstvom vzbudilo odpor, ki ga je vodil in podžigal zlasti Fran Levstik. Začeli so prirejati *tabore*, velika zborovanja na prostem, kjer so taborški govorniki razvijali slovenske zahteve in tako prebujali ljudstvo. Največji tabori so bili v Ljutomeru (9. avgusta 1868), v Šempasu na Goriškem (18. oktobra 1868) in v Vižmarjih nad Ljubljano (17. maja 1869). Mladi so se ločili od starih in nastala sta dva politična tabora: staroslovenci in mladoslovenci. Do te ločitve je prišlo najprej na Štajerskem, kjer so mladi ustanovili svoje glasilo *Slovenski narod* (1868), ki ga je kasneje Jurčič preselil v Ljubljano in spremenil v dnevnik.

Vse te spremembe so pripeljale do *Ljubljanskega jugoslovanskega programa*. Ob občnem zboru Slovenske Matice 1. decembra 1870 so se namreč sešli v Ljubljani slovenski politiki iz raznih pokrajin (Bleiweis, Razlag, Trstenjak, Kosar, Ulaga idr.) in več hrvaških in srbskih politikov »iz Hrvaške, Slavonije, vojaške Krajine, Dalmacije, srbske Vojvodine in Reke« (Novice, 1870, 398) in sprejeli Ljubljanski jugoslovanski program, kjer pravijo med drugim: »Da se zadovolji enakim skupnim potrebam in tako zagotovi narodni obstoj, zedinjavajo oni vse svoje moralne in materialne moči ter jih hočejo upotrebovati za svoje edinstvo na književnem, gospodarskem in političnem polju. To svojo odločbo naznanijo državnikom monarhije habsburške in vsem drugim narodom, kateri živé v isti državi, da izvedó, kako hočejo južni Slovenci na vsaki postavni način delati za vresničenje svojega edinstva v navedenem smislu za svojo korist in pravico, nikomur pa na škodo in krivico.« (Novice)

Na tem zborovanju so tudi sklenili, da si morajo Slovenci priboriti najprej zedinjeno in avtonomno Slovenijo, ki bi se nato pridružila ostalim hrvaškim in srbskim deželam kot samoupravna

celota. Bilo pa je tudi zadnjič, da so Slovenci mislili na Zedinjeno Slovenijo, kajti počasi so spoznali, da je v Avstro-Ogrski ne bodo mogli nikoli doseči.

Po letu 1870 je tudi prenehalo slovensko enotno politično življenje in nastopanje, zavladale so stranke, ki so se vedno bolj ločile. Zato je leto 1870 nekak mejnik v slovenski politiki: konec skupnih političnih programov in rodoljubnega prebujanja naroda in začetek modernega strankarskega političnega življenja.

Iznajdba makaronov

Leta 1220 je živel v Neaplju človek, Chico po imenu, ki je iskal modrostni kamen in je zato spadal med alkimiste. Kakor marsikatera druga zakonska družica, ki hoče stalno, še celo med delom nadzirati svojega moža, je prišla neko dopoldne tudi gospa Chico v delavnico in dejala možu: »Peter, ostalo mi je še nekoliko testa. Pred kratkim sem opazila tu pri tebi tako smešne drobne cevke. Kam pa si jih vtaknil?«

Mojster je užaljen molče pokazal s prstom na mizo, kjer so ležali. V drobcenih cevkah je bil iz čudne zmesi poskušal napraviti zlato, a se mu je poizkus izjalovil. Zato pa mu je žena pri obedu postregla s testeninami v obliki vrvic, ki jih je iztisnila skoz cevke. Moral je priznati, da so mu zelo dopadle. Gospa Chico je bila ponosna na svojo iznajdbo in jo je izdala sosedam. Makaroni so se povsod hitro prijeli, trgovsko pa ni nihče izrabil te novosti.

Slavni kuhar Giovanello di Canzio se je navdušil nad njimi in je izpopolnil postopek izdelovanja. Takratni neapeljski cesar Friderik II. je zvedel za to novost, si dal z njo postreči in tako so postali »špageti« še kraljevska jed!

Na svetu je pač tako: alkimist Chico ni našel modrostnega kamna in ne umetnega zlata. Zato pa je njegova žena iznašla — makarone!

Življenja sreča lažna je vsekar: dokler jo čakamo, nebo obeta; a komaj jo ujamemo — že njen izgine čar.

(K. Kisfaludy)

Nega živine v zimskem času

Avtomatsko polnjenje modernega silosa



Mohorjev koledar pride našim ljudem v roke tja v decembru, ko je zunaj mraz. Zato bo prav, da damo nekaj navodil, kako naj ravnajo takrat z živino.

Na naših vaških napajališčih se sredi ali pa ob koncu decembra kar čez noč napravi skorja ledu; zaradi tega je voda zjutraj zelo mrzla. Nekateri takrat kar prebijejo led in živino napajajo tamkaj kot običajno. To pa ni prav! Premrzla voda povzroča živini prebavne motnje, ki se izražajo z drisko in drugimi nevšečnostmi. Preden živina začne piti zunaj, zlijmo v korito dve ali tri vedra vroče vode. Na ta način bo voda manj mrzla in za zdravje živine neškodljiva. Morda bo kdo mislil, da živini škoduje zimsko napajanje zunaj zaradi naglega prehoda iz gorkega hleva v mrzlo okolje. To ni res! Živina je pozimi dovolj obraščena z dlako, da ne čuti mraza, kadar je zunaj. Sicer pa živina zunaj ne miruje in skakanje povzroča hitrejše kroženje krvi, zaradi česar posameznih živali ne zebe. V teh primerih moramo le paziti na prepih, ker le-ta živini škoduje

ne samo pozimi, ampak kadarkoli. V zvezi z napajanjem pa kmetovavcem svetujemo, naj ne napajajo šele tedaj, ko se je živina najedla, ampak poprej.

Običajno živini ne vržemo v jasli celoten jutranji ali večerni obrok, ker bi ga sicer delno zmetala pod sebe. Da se to ne zgodi, ga razdelimo na tri manjše dele. Živino ženimo na napajanje, ko je pojedla drugi del obroka, a tretji obrok ji dajmo šele po napajanju. Ko pa živino hranimo z zeleno krmo, je pametno, da jo napajamo pred krmljenjem. — Prašičem damo vodo pred hranjenjem, ko jih krmimo s suhimi snovmi; po hranjenju, ko jih krmimo z zelenjem.

Decembra prenehamo z zelenim krmljenjem, ker pač zelene krme zaradi zime ni več. Da pa ne bi živina tudi takrat ostala popolnoma brez zelenja oziroma brez sočne krme, ji skoro vsak dan pokladajmo raznovrstno korenje, in kjer je mogoče, tudi silirano zeleno krmo. Zlasti je v ta namen primerna koruznica, ker je zelo sladka (sicer ne preveč hranilna) in se silirana shrani za zimski čas. Kljub vsemu pa silirana

koruznica zelo ugodno vpliva na proizvodnjo mleka pri kravah. Le obrok moramo dopolniti z nekoliko dobrega sena in detelje ter z močnimi krmili. Na splošno pa je silirana krma zelo primerna za zimski čas in dandanes bi vsaka naša kmetija morala imeti doma primeren silos. Kmetovavci naj pomnijo, da bodo z uvedbo silaže lahko redili več glav živine na isti površini zemlje, kot jo imajo sedaj. Poleg silaže pridejo za zimsko krmljenje v poštev tudi razna korenja.

Pravo korenje je za živino zelo koristno. Poleg tega da jo osvežuje, je tudi zelo hranilno in vsebuje veliko vitaminov in provitaminov.

Pri krmljenju z repo moramo biti nekoliko previdni. Kravam mlekaričam je ne smemo pokladati dnevno več kot 12 kg, ker bi sicer mleko zadobilo grenak okus.

Na naših kmetijah v zimskem času s pridom uporabljajo za krmljenje živine tudi krmno peso. Glede pese pa naj velja naslednje pojasnilo. Pesni listi so zelo bogati na oksalni kislini, ki je za našo živino strupena. Zlasti je še strupena za prašiče. Marsikateri pogin prašičev, za katerega niso vedeli vzroka, je treba pripisati pretiranemu krmljenju s pesnimi listi. Pesni listi škodujejo tudi goveji živini, seveda v velikih količinah. Poleg pese vsebujejo oksalno kislino tudi listi repe in krompirja in so zaradi tega ob pretiranem krmljenju za zdravje živine škodljivi. Pesa (koren) pa sama po sebi ni škodljiva, nasprotno: je celo koristna oziroma zdravilna, ker preganja gliste iz črevesja in tudi preprečuje vnetje črevesne sluznice. Bodisi peso, kakor tudi repo ali korenje pa pokladamo živini zrezano na tanke koščke. V ta namen je še najboljše, če uporabljamo posebne vrste stroja. Zrezana repa ali pesa se ne bo živini zagolnila, kar je nevarno, da se zgodi, ako pokladamo živini tako korenje celo. Živina je namreč nora na take zelene sadeže in jih požira hitro, z veliko požrešnostjo. Ponekod ves pridelek pese zrežejo na drobne kose in ga takega posušijo. Na ta

način se prepreči, da bi pesa segnila oziroma pričela gniti, kar se zelo rado zgodi. Posušene pesne kose pa ne smemo dati kar take živini. Moramo jih poprej močiti v vodi (za vsako govedo 4-5 kg) vsaj za 12 ur. Tako se masa vsaj štirikratno poveča. Posušitev pa ni edini način konserviranja pese pozimi za daljši čas. Zrezane pesne kose lahko shranimo tudi v silosu, kjer se bodo nekoliko skisali. Med nje pa pomešajmo nekoliko pšeničnih plev. To pa zato, da bodo vsrkale odvečno vlago oziroma mokroto. Pesa sama po sebi nima dosti hranilne vrednosti. Vendar jo živina zelo rada je in je za zimski čas, ko bi sicer živino krmili samo s suhim, zelo osvežujoča. Se nekaj! Ko živini pokladamo bodisi pesne, kakor tudi repne ali korenove liste, jih poprej operimo. To pa zato, ker bi neoprani (pomešani z zemljo) povzročili pri živini drisko. Pa tudi raznovrstno korenje, ki ga živini pozimi pokladamo, naj bo iz istih razlogov, kot smo jih navedli za pesne ali repne liste, oprano.



Dr. DANILO RUSTJA

Pomen nastilja za naše kmečko gospodarstvo

Pod besedo nastilj poznamo vse tiste stvari, ki jih pokladamo zlasti pod zadnje noge živine z namenom, da se živina ne umaže in tudi da udobneje počiva odnosno leži.

Nastiljamo pa ne samo tisti domači živini, ki počiva leže, ampak tudi npr. konjem, ki počivajo stoje in ležejo le ob redkih prilikah. To pa zato, ker nastilj vsrkava živalske iztrebke in se ob dotiku z njimi v doglednem času tudi razkroji, kar poveča gnojilno vrednost hlevskega gnoja. Gnoj pa je njivam in travnikom nujno potreben in kmetje ga nimajo nikdar dovolj.

Kaj živinorejci uporabljajo za nastilj, je odvisno od krajevnih razmer. Kmetje povsod uporabljajo to, kar imajo najbolj pri roki, kar jim pač nudijo njihova polja, gozdovi — zlasti hrastovi — ali pa krajevna industrija. V Egiptu, n. pr. kjer je kmetov, tako zvanih »fellahov« veliko, a zemlje malo, kmetje načrtno po malem izvozijo vso zemljo z njiv pod živino, kjer jo pustijo toliko časa, da se prepoji z iztrebki in gnojnico, nakar jo zamenjajo z drugo. Tako so njihove njivice ob Nilu izredno dobro pognojene. Tovrstno gnojenje in pa vsakoletne poplave reke Nila povzročajo, da je ozek pas egiptovske zemlje ob Nilu izredno rodovit. Pri nas bi kaj takega bilo nemogoče, ker imajo naši kmetje mnogo več zemlje na razpolago in pa ker živimo v drugačnih razmerah. Pri nas je običajno stelje v izobilju. Treba jo je le nabrati. Zaradi tega naši živinorejci nastiljajo le z raznimi slamami, z listjem in pa, kjer je veliko žag, z žago-

vino. Ponekod uporabljajo za nastilj tudi šoto, drevesne okleščke itd.

Vsekakor delimo razne nastilje v dve skupini, in sicer v nastilj, ki vsrkuje živalske iztrebke in gnojnico in se hkrati sam razkraja v gnoj, ter v nastilj, ki samo vsrkuje iztrebke, sam pa se nikakor ne razkroji. Nas seveda še najbolj zanima nastilj prve skupine, ker pod vplivom živalskih iztrebkov postane odlično gnojilo za njive in travnike. Te vrste nastilj je za naše razmere izredno priporočljiv tudi s stališča hlevske higiene. K prvi vrsti nastilja spada slama vseh vrst žita. Slama odlično služi namenu, ker zaradi votlih stebel izredno dobro vsrkuje živalske iztrebke in pa ker je kot stelja izredno rahla, kar povzroča, da živina leži na njej zelo udobno. Vendar se slama kaj hitro skvari in jo je treba večkrat menjati. Zaradi tega je slama zelo cenjena tam, kjer potrebujejo veliko gnoja. Sicer pa če bi živalim kidali dvakrat ali celo trikrat na dan, bi se

Gneздо prašičkov
z materjo



uporaba slame za steljo znatno zmanjšala. Slamo pa na naših kmetijah skušamo čim manj uporabljati za nastilj, ker jo, zlasti ob sušnih letih, kaj radi uporabljamo za rezanico, to je rezano med deteljo.

Koruzna, bobova in ogrščična slama, kakor tudi krompirjevica in fižolovica niso za nastilj preveč primerne, ker nimajo veliko votlih stebel, zaradi česar ne morejo vsrkovati živalskih iztrebkov v taki meri kot pšenična slama. Navedene slame niso primerne za steljo ovcam, ker zaradi trdih stebel kaj rade poškodujejo volnene niti in pa ker zaradi hitrega vsrkavanja vlage povzročajo nastanek ulkusov (ranic) med parklji ovac. Poškodovana volna ni nikoli več toliko vredna kot cela.

Zelo dober nastilj je listje dreves, ki pa po kakovosti ne doseže žitnih slam, ker se kaj rado drobi. Od vsega listja je še najboljše orehovo zaradi velikih listov. Listje pa ni primerno

za steljo ovcam, ker se zdrobljeno kaj rado pomeša med volnene niti, na katere kvarno vpliva. V naših krajih uporabljamo še kar precej listja za nastilj živini. To pa zaradi gozdov, ki obkrožajo naše domačije.

V hribovitih krajih naši kmetje z uspehom uporabljajo za steljo praprot, ki vsebuje dosti rudninskih snovi, med katerimi prevladuje zlasti kalij. Praprot je kljub debelim stebлом dobra stelja, ker ima običajno velike liste. Praproti z majhnimi listi pa ne uporabljamo za steljo! Zaradi obilice rudninskih snovi nam bo praprot pomešana z živalskimi iztrebki dala odličen gnoj. Ni pa zaradi grobih stebel priporočljiva za steljo ovcam, katerim kaj rada poškoduje volno. Nekateri so mnenja, da stalno nastiljanje s praprotjo povzroča zmanjšanje mlečnosti pri kravah. Resničnosti teh trditvev pa še ni bilo mogoče dokazati!



Govedo holandske pasme med krmljenjem

Ponekod, kjer je drevja dosti, uporabljajo za steljo tudi drevesne okleščke, ki jih pomešajo med neuporabno travo. Taka stelja pa ni priporočljiva, ker je lesnata — trda. Vendar pa hitro vsrkujе iztrebke in je kot gnoj uporabna samo za žitarice, ker se zelo počasi razkrajaja. Zato gnoj iz okleščkov uporabljamo le na jesen, ko orjemo za žito. Med zimo pa se bodo okleščki v gnoju razkrojili in bodo postali na pomlad, ko bo pričelo žito bujno rasti, še kar dobro gnojilo. Za pomladanske kulture, zlasti za krompir, koruzo in povrtnine na sploh, pa ni priporočljiv gnoj iz okleščkov, ker bi zaradi počasnega razkrajanja ne mogel takoj učinkovati.

V krajih, kjer je veliko žag, kaj radi uporabljajo za steljo žagovino, ki hitro vsrkujе iztrebke in zlasti še amoniakove izparine, katere se kaj rade razvijejo v hlevih. Žaganje je za steljo še kar primerno iz higienskih razlogov in pa ker je poceni. Vendar kot gnojilo ne more nadoknaditi slame žitaric, ker se žaganje razkrajaja le počasi. V krajih, kjer so v bližini nahajališča šote, uporabljajo kmetje za nastilj tudi šoto. Ako imamo na izbiri več vrst šote, pa uporabljajmo rajš tisto, ki je sestavljena pretežno iz še ne preveč razpadlih mahov.

Šota v svežem stanju vsebuje 1 odst. ulmove kisline, ki ima oster duh in povzročaja strežnemu osebjū glavobol. Sicer se pa ulmova kislina v kratkem času spoji odnosno nevtralizira z amoniakom, kar povzročaja, da se v hlevu izognemo kmalu tako duhu po amoniaku kakor tudi ostremu duhu po ulmovi kislini. Šota, ki je v začetku trda, postane ob dotiku z živalskimi iztrebki mehka. Ko nastiljamo s šoto, moramo živalske iztrebke večkrat potegniti izpod živali, ker bi sicer pod vplivom šote postali preveč trdi. Šota, pomešana med gnoj nam da odlično gnojilo, ker vsebuje veliko rudnin.

K drugi vrsti spada tisti nastilj, ki se ob dotiku z živalskimi iztrebki ne razkrajaja, ampak jih samo vsrkujе. Ta

nastilj predstavlja čisto navadna zemlja in pa pesek.

Že v uvodu smo omenili Egipt, kjer nastiljajo živini z zemljo. Ta način nastiljanja pa bomo vršili samo takrat, kadar res nimamo na razpolago nobene druge stelje.

Koliko slame oziroma listja bomo uporabljali za steljo, je pač odvisno od zdravja živali, od letnega časa in pa od načina prehrane. Nastiljali bomo največ v vlažnem zimskem ali jesenskem času in na pomlad, ko živina zaradi zelenega krmljenja izloča zelo mehko blato. Večjo količino stelje pa bomo pokladali pod tisto živino, ki je v vlažnih hlevih. Nastiljati moramo več tudi tam, kjer se odnaša gnoj izpod živali v bolj redkih presledkih — nekajkrat tedensko ali celo manj — ter tam, kjer je tlak pod živino vodoraven in ne nekoliko poležen oziroma nagnjen proti žlamborju. Na vodoravnem tlaku se živalski izcedki ustavljajo, na nagnjenemu pa odtekaajo. Veliko slame moramo pokladati pod luksuzne konje in pa pod ovce. To pa zato, da se živali ne umažejo, oziroma da si ne pokvarijo volne.

Skrbnemu gospodarju ne bo nikdar zmanjkala nastilj v hlevu, ker ve, da je od čistoče odvisna proizvodnja in pa zdravje živine.

Splošno je znano, da soparne kopeli zelo blagodejno in poživljajoče vplivajo na obraz. Pri tem pa ne smemo pozabiti na nekaj važnih stvari. Kdor ima mastno polt, se jih ne sme posluževati prepogostoma, ker se pri tem že tako in tako velike lojnice še bolj razširijo. Za soparno kopel uporabljamo vedno zdravilna zelišča, kakor lipovo cvetje, žajbelj, kamilice, vendar pomnimo, da jih ne smemo kuhati, temveč jih samo pripravimo z vrelo vodo, da obdržijo dragoceno eterično olje. Po soparni kopeli si obraz še izplaknemo z mrzlo vodo, da se razširjene pore spet skrčijo, in si ga skrbno obrišimo. Pazimo še, da še nekaj časa ne gremo na mrzel zrak, da se ne prehladimo.

Kovaštvo v zgodovini človeštva

Kovaštvo je posebna obrt, ki danes zaradi motorizacije precej izumira. Včasih pa je bila kovaška obrt zelo čislana.

Kovaški mojstri izdelujejo podkve in jih pribijajo konjem na spodnji del kopita, da se konjsko kopito prehitro ne obrabi. Kovači tudi izravnavajo spodnje dele nepravilno raščenih konjskih kopit in jih podkujejo s posebnimi, za take prilike nalašč izdelanimi podkvami. Italijani pravijo kovaškemu mojstru »maniscalco«. Ta izraz prihaja iz besede »mareschalculus«. Latinizirana beseda »mareschalculus« pa izhaja iz tevtonskih izrazov »mur«, ki pomeni konja, in »scalch«, ki znači slugo.

Kovaški mojster ali mareschalculus je bil svoj čas zelo pomembna in upoštevana osebnost. Iz te besede izhaja beseda maršal, ki je izraz za najvišji vojaški čin v marsikateri državi. Pred stoletji je bil kovaški mojster vedno učena oseba ali celo duhovnik. Tako je bil kovaški mojster tudi florentinski kulturnik Dino Dini, ki je okrog leta 1352 spisal knjigo o kovaštvu. To knjigo so v tedanji dobi uporabljali zaradi lepe italijanščine kot literarni tekst na srednjih šolah. Kovaški mojster je bil tudi sv. Eligij, ki je bil škof v Naisonu na Francoskem. Sv. Eligij je bil pozneje proglašen za nebeškega zavetnika kovačev. Mareschalculus major je bil v srednjem veku poveljnik večjega oddelka konj. Pravili so mu tudi magister marescialliae. Iz zgodovine vemo, da je bil prvi, ki je nosil ta naslov, grof iz Catanzara Peter Ruffo. Na to mesto ga je imenoval Manfredijev oče kralj Friderik. »Magistru marescialliae« je bil podrejen tako imenovani »Comes stabuli«. Dobesedno prevedeno bi »Comes stabuli« po naše pomenil »grof hleva«. Comes stabuli pa je bil po današnjih pojmih neke vrste konjski dresser ali pravilneje jahalni učitelj.

Človek je pričel uporabljati konja v svoje namene pred približno šest tisoč leti. Zato bo marsikdo mislil, da sega početek kovaške obrti v tedanjo dobo. Vendar to ni res. Človek je konja uporabljal, ni ga pa podkoval, ker so tedanji konji imeli zelo trdo kopito, ki se jim je veliko manj obrabljalo kakor bi se jim danes. Iz raznih zgodovinskih virov zvemo sicer, da se je marsikatera armada morala ustaviti zaradi prehude obrabe konjskih kopit. Verjetno pa se je to zgodilo po zelo dolgih in napornih ježah po grdih poteh. Človek je pa pričel pribijati konjem podkve razmeroma pozno, in to tedaj, ko so se konji tako pomehkužili, da so jim pričela postajati kopita mehkejša. Takrat je človek moral pač nekaj ukreniti, da je obvaroval konjska kopita pred prehudo obrabo. Najprej je v ta namen izdelal posebne usnjene sandale, ki jih je nataknil in privezal na konjsko kopito. Ko to ni več zadoščalo, je uvedel podkovanje v današnjem smislu besede.

V zgodovini kovaštva razlikujemo antično, srednjeveško in moderno dobo. V antični dobi je bilo kovanje zelo primitivno. Prvi so ga poznali Kelti in germansko pleme Cimbrov okrog leta 1500 pred Kristusom. Pri Cimbrih so kovaško obrt opravljali njihovi duhovniki, imenovani druidi. Takrat so konje kovali na ozemlju Galije in Svice zaradi vlažnega podnebja, ki je povzročalo, da so se kopita omehčala in zato tudi hitreje izrabljala. Da so ta pojav nekoliko omilili, so uvedli kovanje konj. Pri tamkajšnjih narodih so bile živalske žrtve bogovom običajen pojav. Med žrtvovanimi živalmi so bili večkrat tudi konji. Ker so zaradi žrtvovanja konj bogovom druidi nekoliko poznali ustroj konjskega telesa, je logično, da so prvi pričeli s kovanjem. O

kovaštvu v tedanji dobi nam pričajo arheološke najdbe v Alaise na Francoskem, kjer so poleg konjskih ostankov izkopali tudi dve bronasti podkvi, ki sta bili na konicah zelo izrabljeni. V Švici v bližini opatije Belley so pri kopanju šote našli konjsko podkev. Po globini, v kateri so jo našli, in po času, v katerem je šota nastala, sodijo strokovnjaki, da je bila najdena podkev tam najmanj 2400 let. Iz tega lahko sklepamo, da je najdena podkev iz VI. stoletja pr. Kr., torej iz dobe, ko so se v Galiji pojavili Cimbri, v Švici pa Helveciji. Najdena podkev je zelo tanka in ima šest lukenj za žeblje, kar je normalno tudi za današnje podkve. Od koga so se Cimbri naučili kovaštva, je skrivnost. Nekateri domnevajo, da so znanje kovaške obrti podedovali po starih Arijcih, iz katerih so izhajali tudi Cimbri. Za gotovo pa lahko rečemo, da Grki in Rimljani okrog leta 500 pr. Kr. niso še poznali kovanja konj. O tem priča grški pisatelj Ksenofont, ki navaja v svoji knjigi »O konjskih zadevah« nekatera navodila, kako naj se utrdijo kopita vojaških konj, da se prepreči njihova prehitra obraba. Seveda bi bila taka navodila brez smisla, če bi v tedanji dobi poznali kovanje konj. O tem, da Rimljani niti v poznejšem času niso kovali konj, pričajo razni drugi spisi, ki govorijo o primerih hude obrabe konjskih kopit in o odrnitvah na konjskih nogah, ki so jih povzročale vrvice, s katerimi so povezovali na konjska kopita posebne sandale.

Sredstva, ki so jih uporabljali Grki in Rimljani, da so preprečevali prehudo obrabo konjskih kopit, so bila dvojna. Uporabljali so posebna mazila, ki so povzročala, da so konjska kopita postajala trša in so hitreje rastla, ter posebno konjsko obutev, ki so jo imenovali »hipposandali« - konjske sandale. To obutev so pritrdili na kopita s posebnimi pasovi, ki so bili privezani na gornji del noge. Hipposandali so bili prvotno iz usnja ali pa iz lesa. Ker pa so se hitro obrabljali, je bilo nujno, da so ljudje začeli rabiti kovinske plo-

šče, ki so jih pritrdjali na kopita s pasovi. Za izdelovanje kovinskih plošč so uporabljali najrazličnejše kovine. Tudi oblike kovinskih ploščic so bile v začetku različne. Rimski pisatelj Svetonij poroča v svojih spisih, da je cesar Neron, ko je šel na potovanje, vozil s seboj 100 voz različnih potrebščin. Te vozove so vlekli konji, ki so imeli privezane na kopitih srebrne plošče. Ko pa Svetonij govori o Neronovi ženi Popeji, pravi, da je ukazala privezati na kopita mul srebrne ploščice.

Po stavku, ki ga je napisal rimski pisatelj Katul, pa sklepamo, da te ploščice niso bile pritrdjene na kopita konj z žebli. V njem beremo: »Zgubi svoj pogum kot izgubi mula svojo sandalo v močvirju.« V nekdanjem rimskem svetu so pričeli s kovanjem konj razmeroma pozno, in sicer okrog leta 900 po Kristusu. O tem priča spis carigradskega cesarja Leona VI., v katerem našteva stvari, ki jih mora nositi s seboj vojak, kadar gre na vojsko. Med dru-

Mnogokatero izkušnje nam neizpodbitno dokazujejo, da je pajek nezmotljiv vremenoslovec. Svojo pajčevino prede le tedaj, ko je čisto gotov, da bo lepo vreme. Čim mirneje prede, tem dalje bo trajalo sončno vreme. Ko opazimo, da je pajek pri delu nagel in površen, se gotovo bliža nevihta. Ako ždi ob robu pajčevine ali pa visi na dolgi nitki pomeni, da bo ploha ali vihar. Kadar si pa poišče kotichek v našem stanovanju, moramo računati z izrednim mrazom.

Leta 1794 je pajek na tak način povzročil važen zgodovinski obrat. Francozi so pritiskali na Holandsko. Holandci so v obrambo domovine načeli svoje nasipe in voda je preplavila dobršen del njihove dežele. Poveljnik sovražne vojske je že hotel dati ukaz za umik, ko mu je priložnik pokazal pajka, ki je pravkar predel svojo pajčevino v kotu šotora. V tem odločilnem trenutku je pajek prevzel vlogo generala. Francozi so počakali in res je nastopil hud mraz, tako da je voda zamrznila. Čez debelo ledeno skorjo so prikorakali v Amsterdam in ga zavzeli.

gimi našteva tudi podkove, ki naj imajo obliko polmeseca, in žeblje. Prejšnji rimski pisatelji omenjajo v svojih spisih vse obrti, kovaške pa ne najdemo nikjer zapisane. Rimski pisatelj Vegetij, ki je živel okrog leta 500 po Kristusu, govori v svojih spisih o negi konjskega kopita. Vendar o kovanju konj ne piše ničesar.

Najbolj cvetoča doba za kovaško obrt je pa srednji vek. Kovači so tedaj res nekaj pomenili, tudi na dvorih. Oblečeni so bili v bogate livreje in so vodili častne sprevode. Na dvorih so sedeli poleg vladarjev in imenitnikov vedno na častnih mestih. Zlata doba za kovaško obrt se je začela za Karla Velikega okrog leta 752 in se nadaljevala pod njegovimi nasledniki. Trajala je približno do leta 987. V tistih časih je bil konj zelo cenjen kot zunanji okras in pa kot vojno sredstvo. »Magister marescialliae« in »Comes stabuli« sta bili tedaj izredno važni službi na posameznih dvorih. Oba sta zelo dobro poznala kovaško obrt. Sicer pa je v tedanji dobi znal podkovati konje že vsak vitez. Razne srednjeveške osebnosti so zapustile zanimive spise o kovaštvu. Med njimi so zelo pomembni spisi Petra Crescencija Bolonjskega, ki je bil po poklicu zdravnik, jurist in filozof in je živel okrog leta 1232; dalje so pomembni tudi spisi Giordana Rufa, ki je živel okrog leta 1280 in je na dvoru Friderika II. nosil naslov »imperialis mareschalcus maior«. Še en dokaz, kako je bila kovaška obrt v srednjem veku pomembna, je statut ceha kovaških mojstrov mesta Pise iz leta 1400. V njem je določeno, da ne sme podkovati konja oseba, ki ni poprej za to dobila dovoljenja od cehovih konzulov. V štirinajstem stoletju se »mareschalcus« ne bavi več s podkovanjem, ampak spremlja svojega kralja ali kneza na vojne pohode. Od tedaj so pričeli uporabljati besedo »mareschalcus« le za vojaški čin. Kovaško obrt pa je pričel izvrševati neuk in včasih tudi grob kovač.

Kovaška obrt se je vidno izpopolnjevala. Vendar ne po zaslugi kovačev,

ampak zaradi spisov, ki so jih objavljali razni sposobni vitezi in učeni ljudje, ki so se bavili z živinozdravništvom. Tako je Lovrenc Rusio objavil leta 1532 knjigo z navodili za dobro podkovanje. Najpomembnejša pa je knjiga o podkovstvu, ki jo je objavil leta 1439 ferrarski plemič Cezar Fiaschi. V njej daje navodila, kako je treba ravnati s konji, kako jih je treba podkovati in kaj je treba napraviti, da pri tem opravilu ne postanejo nemirni. Bolonjski senator Karel Ruini je leta 1598 objavil zanimivo knjigo z naslovom »Anatomija konja, njegove bolezni in pripomočki za njegovo zdravljenje«. V knjigi je tudi posebno poglavje o patološkem podkovanju. V XVII. in XVIII. stoletju v Italiji ni bilo objavljenih nobenih spisov o kovaštvu. Pri drugih narodih pa so v tem času objavili zanimive spise o kovaštvu Solléys, Lafosse, Bourgellat in Clark. Velikega pomena za kovaško obrt je bila prva višja živinozdravniška šola, ki so jo ustanovili okrog leta 1850 na Francoskem. V njej je predaval tudi slavni Bourgellat. Takrat so živeli in delovali tudi v Italiji slavni učenjaki, kakor Brambilla, Pellegrini, Bassi, Fogliata, Vacchetta in Bossi. Ti možje so zelo dobro poznali ustroj konjskega telesa, zlasti pa anatomijo konjskih kopit, zato so veliko pripomogli, da se je način podkovanja konj zelo izboljšal.

Kovaška obrt je tudi danes zelo v čisljih in kovači so za nekatere stvari v veliko pomoč živinozdravnikom. Opažamo pa dandanes, da se zaradi postopne mehanizacije število konj iz dneva v dan manjša; vzporedno s tem pa se manjša tudi število poklicnih kovačev. Za opravljanje kovaške obrti je potreben tudi danes poseben izpit, podoben tistemu, ki so ga okrog leta 1400 morali delati mladi kovači v mestu Pisi, da so postali mojstri.

Pri podkovanju poznamo normalno ali fiziološko podkovanje, korektivno ali ortopedsko in zdravilno podkovanje. Pri normalnem podkovanju kuje mo konje zato, da preprečimo obrabo kopit. Pri korektivnem popravimo s

podkovanjem nepravilno hojo tistim konjem, ki imajo morda slabo zaraščeno kopito. Pri zdravljenem podkovanju v primeru razpadanja oziroma drobljenja kopita podkujemo tako, da se konju po zdravljenju roženina lahko zaraste nad podkvijo. Tudi konj s slabo ali nepravilno raščnim kopitom bo s primernim podkovanjem lahko hodil tudi po grdih poteh.

Pri normalnem podkovanju poznamo v splošnem dva načina podkovanja konj: evropskega in afroazijskega. Evropski način se deli na latinskega in anglosaškega. Latinski način prevladuje pri romanskih narodih, anglosaški pa pri Angležih in drugih narodih severne Evrope. Tudi pri nas kujemo na angleški oziroma na poseben način, ki se je udomačil v srednji Evropi in zlasti v Nemčiji; zelo je podoben angleškemu načinu. Značilnosti naše evropske podkve so več ali manj znane vsakomur. Manj znane so nam azijsko-afriške podkve, ker pri nas niso bile nikoli v rabi. Azijsko-afriške podkve se razlikuje od evropskih predvsem po značilni ploščati obliki. Pravzaprav je azijsko-afriška podkev neke vrste plošča, ki jo kovač pribije na konjsko kopito s posebnimi žebli. Na vsaki taki podkvi so na enak način kakor pri evropskemu tipu, narejene na obeh straneh po tri luknje, skozi katere pritrjujejo kovači podkev na konjsko kopito z žebli.

Podkve izdelujejo večinoma iz železa, vendar v določenih primerih tudi iz drugih kovin. Odvisno je pač od tal, po katerih bo moral konj hoditi. V ta namen prihajajo v poštev baker, bron, aluminij, duraluminij, guma in celo papir ter klobučevina. V Rimu so v preteklih dobah podkovali konje z bakrenimi podkvami, ker so bile ceste strme in tlakovane z bazaltom. Bakrene podkve so bile mehkejše, zaradi tega konjem ni toliko drselo po strminah, kolikor bi jim, če bi bili podkovani z železnimi podkvami. Dirkaške konje podkujejo s podkvami iz aluminija ali duraluminija. Tako podkovani konji mnogo laže tečejo, kakor če bi bili ob-

teženi z železnimi podkvami. Takim konjem so včasih pribijali neke vrste podplate iz usnja ali pa celo ploščice iz stisnjene papirja ali klobučevine. Drsenje konj po asfaltu pa se preprečuje z vstavljanjem gumijastih vložkov v zadnje dele železnih podkev. Tudi srebrne podkve so uporabljali sem pa tja v preteklosti, a bolj iz bahavosti kakor iz druge potrebe.

Marsikateri naš čitatelj se bo vprašal, vsako koliko je treba prekovati konja. Na to vprašanje pa ni mogoče odgovoriti kar z objavo nekih določenih pravil. Odločati je pač treba od primera di primera. Kdaj naj kujemo, je odvisno tudi od trdote in pa od hitrosti rašče kopita posamezne živali. Vsekakor prepogosto prekovanje škoduje kopitu. Konja, ki normalno dela, v splošnem prekujejo vsakih 30-40 dni. Naši kmetje bodo sicer skušali izvršiti to delo še po daljšem roku, ker pač kovanje konj stane. Kdor pa ima v hlevu konja, naj ne zanemarja nego kopit, ker je pač le od zdravja kopit odvisna delovna storilnost posamezne živali.

~~~~~  
*V neki družbi so živahno razpravljali o enakopravnosti med obema spoloma. Gospodje so z veliko vnemo dopovedovali prisotnim damam, kako sijajno se jim godi, odkar so si pridobile to pravico.*

*»Ženi so zdaj v resnici odprta vsa vrata. Skoraj ga ni več poklicala v katerega bi ne imela dostopa.«*

*»Sprememba je bila v zadnjih 50 letih kar velikanska. Žena za krmilom, žena enakovreden športnik, žene, ki posečajo brez spremstva restavracije in kavarne« itd. v dolgem naštevanju. Kar prasketalo je preko navzočih gospa. Končno pa je izrabila ena izmed njih premor med govorjenjem gospodov in dejala: »V eni točki pa imate vendarle vi moški še znatno prednost.«*

*»Povejte no, v kateri; prav res smo radovedni.«*

*Gospa se je nasmehnila in rekla: »Moškemu ni nikoli treba poljubiti nekoga, ki se že par dni ni obril...«*

~~~~~

Vrtiljak

skozi leto dni

22. november v civilnem koledarju ne pomeni drugega kot enega izmed 365 dni v letu. V cerkvenem koledarju stoji zapisano, da je ta dan praznik sv. Cecilije, zaveznice cerkvene glasbe.

In vendar, od leta 1963 ima dan 22. novembra poseben prizvok. Za vse čase bo ostal označen kot dan, ko je pod streli fanatičnega atentatorja o-mahnil najmlajši predsednik Severno-ameriških Združenih držav John Kennedy.

Kennedy je zaobrnil tek zgodovine

Nastopil je v času, ko se je nadaljevala mrzla vojna med komunizmom in svobodnim svetom. Pred nosom Združenih držav se je pojavilo na Kubi atomsko daljnostrelno orožje. V samih Združenih državah je kričal po rešitvi problema rasne enakosti.

Kennedy se ni dal zmesi od položaja. Nasprotno, hotel je, da se položaj spremeni, da izginje s sveta strah pred novim svetovnim spopadom, da živijo vsi narodi človeka vredno življenje, da se lakoti zamašijo njena strahotna usta in da se iztrebi rasna nestrpnost iz src ljudi.

Tako je nastopil novo, neobičajno pot, pot novih mejá, kot je sam dejal. Hotel je dati svoji domovini in ostalemu svetu nove meje miru, svobode in blaginje. Postal je, kot je rekel bostonski kardinal Cushing, tolmač pekočih problemov sodobne družbe ter voditelj bodočim rodovom pri iskanju vzvišenih ciljev. Bil je eden največjih darov, ki jih je Bog dal zadnje čase človeštvu.

Zlasti pa se je pokazal velikega, ko je z odločnostjo, nepričakovano za tako mladega državnika, prisilil včasih zale-tavega, pa na splošno vendar za realnost dojemljivega Hruščeva, da je u-



Predsednik ZDA John Kennedy

maknil atomsko orožje s Kube. Kako lahko bi bil tedaj Kennedy koval zase in za svojo državo politični kapital iz tega ponižanja za Hruščeva!

In kaj je storil Kennedy? Na univerzi v Washingtonu je tekom govora sprejel načelo miroljubnega sožitja kot glavnega načela v družbi narodov. Njegove besede so bile kot hladilen obliž na razboleto rano. Mrzla vojna se je razblinila kot megla pod silo sončnih žarkov; prišlo je do pogodbe o prekinitvi atomskih poskusov na prostem in nato prav v duhu tega načela borba za uveljavljanje državljskih pravic v samih ZDA.

Ni doživel Kennedy trenutka, ko bi mu bilo dano videti sadove svojih naporov. Požel jih je njegov naslednik

Lyndon Johnson, ki je bil 3. novembra 1964 z večino, kot je še ni prejel do sedaj v ZDA noben predsedniški kandidat, izvoljen za novega krmarja te ogromne in bogate države.

Toda tudi Johnson se zaveda, da je zmagal, ker se je držal Kennedyjeve zamisli sveta. Zakoni, ki jih je spravil skozi ameriški kongres, nosijo pečat Kennedyjevega duha; in ideje, ki ga bodo morale prihodnja štiri leta voditi, so Kennedyjeve ideje o mednarodnem sožitju. Kennedy je dal človeštvu novo smer razvoja. Nobena vlada, pa naj bo še tako nazadnjaška glede človeških pravic, se v bodoče ne bo mogla več igrati s svetovnim mirom. Mir je postal last ljudskih množic in kdor bi ga skušal vzeti, bo doživel usodo Goldwaterja, Johnsonovega tekmeca na zadnjih predsedniških volitvah v ZDA.

In prav zato je Kennedy postal nesmrten. Njegovo telo je sprejela zemlja, da ga pripravi za zmagoslavje na dan sodbe, toda njegov duh živi sproščen in je postal gibalo in vodnik za bodoča stoletja.

Cerkev v sodobnem svetu

Morda se od tistih, ki Kennedyja proslavljajo, le malokdo vpraša, kje je

ta mladi mož prejel svoj čudoviti človečanski smisel in čut za bližnjega. Pa je tako lahko na to vprašanje odgovoriti. Kennedy je bil vseskozi praktičen katoličan. Vsako noč je, preden je odšel k počitku, pokleknil ob postelji in se potopil v razgovor z Bogom; vsako nedeljo je z vso družino prisostvoval sv. maši; poznal je do podrobnosti socialni nauk Cerkve. Kennedy je tako s svojim življenjem kot s svojo smrtjo opozoril ves svet na ustanovo, ki je med nami kot kvas v testu, mesto na gori, luč na svetilniku — na Kristusovo Cerkev. Bil je nje zvesti sin.

Skozi vse leto je katoliška Cerkev stala v ospredju zanimanja človeštva. Kajti kot ptič feniks, ki se iz pepela, potem ko je zgorel, rodi lepši kot je bil poprej, tako tudi božja Cerkev doživlja svojo novo pomladitev, svoje notranje prerojenje.

Preprosti kmečki sin iz Bergama, ki je postal papež Janez XXIII. in začel nositi isto ime kot Kennedy, je sprožil po navdihu Sv. Duha v Cerkvi plaz, ki ga bo zgodovina označila kot II. vatikanski vesoljni cerkveni zbor. Ta božji parlament je bil Cerkvi potreben kot rosa žejni livadi in brstečemu polju. Dokler ni začel razpravljati, se Cerkev



Predsednik Kennedy kot oče še srečne družine



Kennedy, pobudnik novega zakona, ki naj bi zagotovil črncem enakopravnost

skoro zavedala ni, kaj vse jo teži in kje vse je potrebno drugače zastaviti, da ne bo ostala osamljena sredi sveta, ki posega že v vesolje, pa postaja istočasno vedno bolj reven na svoji duhovnosti.

4. decembra 1963 je bilo slovesno zaključeno drugo koncilsko zasedanje. Njegov vidni sad sta bila liturgična konstitucija in dekret o sredstvih družbenega obveščanja.

V letu 1964 se je tretje zasedanje končalo že dva tedna poprej: 21. novembra. Treba je bilo dati časa vsem tistim, ki so se odločili udeležiti se 38. mednarodnega evharističnega kongresa v indijskem mestu Bombay. Koncilski očetje so pridno delali in sad njihovih naporov je bila dogmatična konstitucija o Cerkvi ter dekreta o nekrščanskih verah (ekumenizem) ter vzhodnih Cerkvah.

Pa je ostalo še snovi na pretek za razpravljanje. Osnutek, ki nosi številko 13 in govori o Cerkvi v sodobnem svetu, se zdi skoro neizčrpen. Zato je sv. oče Pavel VI. v zaključnem govoru 21. novembra 1964 napovedal, da bo sle-

dilo še četrto zasedanje. Zbrane koncilске očete je tudi opozoril na pomembno poslanstvo, ki ga ima Mati božja v življenju Cerkve. Zato je odločil, naj se doda k naslovom, ki jih Marija ima, še naslov: Mati Cerkve.

Pavel VI. — romar in misijonar

Ves svet je prisluhnil in se skoro začudil, ko je sv. oče Pavel VI. ob zaključku 2. koncilskega zasedanja razkril svojo namero, da obišče Sveto deželo in kot ponižen romar Cerkev znova posveti Kristusu, povabi v njeno okrilje ločene brate, izprosi od božjega usmiljenja mir človeštvu in priporoči Bogu zveličanje vseh ljudi.

Tako je Pavel VI. od 4. do 6. januarja 1964 hodil po Gospodovih stopinjah. V Jeruzalemu se je ponovila cvetna nedelja. Iz bazilike božjega groba je pozval vse človeštvo, naj obudi v sebi zavest grešnosti. Ob Kristusovi žrtvi na križu bi morali vsi postati globoko zaupni v njegovo odrešenje, prav tako pa bi morali vsi znati odpuščati in ljubiti bližnjega v Bogu.

V Nazaretu, kjer je »Beseda meso postala«, je poudaril pomen Marijinega češčenja za naše duhovno življenje in omenil, da je Nazaret šola, kjer se da Jezusov nauk najboljše doumeti.

Na kraju Gospodovega rojstva se je obrnil na ločene brate in jim dejal: »Vrata hleva so odprta. Za sedaj prosimo le eno: da bi se predali brez pridržkov Kristusovi ljubezni in da bi mnogo molili.« Prav tako se je spomnil vseh, ki Cerkev preganjajo ali zanikajo Boga in Kristusa. Tem velja užalosteno vprašanje: »Zakaj in doklej tako?«

Višek romanja pa je bilo srečanje Pavla VI. z najpomembnejšim patriarhom Vzhodne cerkve, s carigrajskim patriarhom Atenagorom. Petsto let je že poteklo v Cerkvi, odkar je zadnjič prišlo do podobnega srečanja. Iskreno sta se oba cerkvena dostojanstvenika objela in si dala poljub miru, nato pa je Pavel VI. dejal: »Kar moramo za-

četi takoj, je gojitev bratske ljubezni, ki je vedno pripravljena po zgledu božjega Učitelja odpuščati in ki raje veruje v dobro kot zlo. V tem smislu vam ne rečem „zbogom“, temveč „na svidenje“ v upanju, da bo prišlo do novih rodovitnih srečanj v Kristusu, našem Gospodu.«

Minilo je dobrih devet mesecev. V Rimu so praznovali misijonsko nedeljo. V baziliki sv. Petra je bilo slovesno proglašanih blaženim 22 ugandskih mučencev iz Afrike. Tedaj je sv. oče v govoru, ki ga je imel novim blaženim v čast, potrdil novico, ki je že nekaj časa krožila po svetu, da bo namreč obiskal Indijo in se udeležil 38. svetovnega evharističnega kongresa v Bombayu.

»Sedaj, ko se prebujajo novi narodi,« je dejal Pavel VI., »je naša dolžnost, da se tem narodom čim bolj približamo in jim izpričamo, kako Cerkev razume njih pravične zahteve in jih



Predsednik Amerike Johnson podpisuje novi zakon, ki zagotavlja črnem enakopravnost



V mesecu juliju 1963 je bil predsednik Kennedy z vso slovesnostjo sprejet pri papežu Pavlu VI.

podpira v njihovi želji po napredku in civilizaciji ter pravičnem miru. V našem srcu odmevajo bolj kot kdaj koli poprej Kristusove besede: Pojdite po vsem svetu in učite vse narode!»

Glavna tema kongresa, ki je trajal od 28. novembra do 6. decembra, je bila »Evharistija in novi človek«. To temo so dopolnili z drugo s socialnega področja »Prehrana in javno zdravje«. Temi sta med seboj tesno povezani. Gre za lakoto duše in lakoto telesa.

Se dvakrat je v preteklem letu sv. oče poromal ven iz večnega mesta. 11. avgusta je obiskal mesto Orvieto, slav-

no po svoji baziliki in po čudežnem korporalu, ki ga v njej hranijo. Na zbrane vernike in ves svet je naslovil svojo poslanico iz Orvieta. V njej je poudaril, da če si sodobni človek želi materialnega kruha, naj ne misli, da mora zato prezirati nadnaravni kruh, božjo resnico in Cerkev.

24. oktobra je pa pohitel v obnovljeni benediktinski samostari Montecassino, da posveti baziliko, v kateri počivajo posmrtni ostanki očeta zapadnoevropskega meništvaja sv. Benedikta in njegove sestre sv. Sholastike. Z njim so prišli mnogi koncilski očetje iz Ev-

rope, da so tako prisostvovali uradni proglasitvi sv. Benedikta za »očeta Evrope«, saj so prav sinovi sv. Benedikta v srednjem veku prinesli evropskim narodom vero, izobrazbo, kulturo in gospodarski napredek.

Velik odjek po svetu je doživela tudi prva okrožnica Pavla VI. »Ecclesiam suam«, ki jo je sv. oče podpisal 9. avgusta v svoji poletni rezidenci v Castelgandolfu. V njej je poudaril zlasti tri misli: treba je poglobiti pravo pojmo-



Pavel VI. ob Genezareškem jezeru. Zamislil se je v čase ribiča Petra in poznejšega prvega poglavarja katoliške Cerkve

vanje o Cerkvi; uresničiti je treba Kristusovo zamisel Cerkve; Cerkev mora odpreti razgovor s svetom.

Prav tako je svet pozorno prisluhnil sv. očetu 26. avgusta 1964, ko je v zvezi z dvema tragičnima obletnicama: 50-letnici izbruha prve ter 25-letnici izbruha druge svetovne vojne izdal odločen poziv k miru. Poudaril je, da je temelj miru v ljubezni in veri v Boga.

Kot oče vse Cerkve pa je doživel Pavel VI. tudi mnogo grenkih ur. Na spomlad je mohamedanska vlada v Sudanu v nekaj dneh izgnala okrog 300 misijonarjev in misijonark ter s tem praktično uničila cvetoče misijonsko delo med zamorskimi rodovi v Sudanu; v Kongu so padali misijonarji kot žrtve nahujskanih upornikov, misijonske postaje pa so se spreminjale v žalostna pogorišča; v Južnem Vietnamu je večkrat prišlo do krvoprelitij, katerih žrtve so bili Cerkvi zvesti kristjani.

V deželah za železno zaveso je Cerkev še vedno v težkem položaju. Toda škofje, zlasti na Poljskem, so pokazali, da so pastirji in ne najemniki. Glas kardinala Wyszyńskiego je bilo slišati znotraj in zunaj Poljske.

Na Madžarskem je prišlo do sporazuma, da je Cerkev lahko imenovala pet novih rezidencialnih škofov na že leta nazaj nezasedene škofije. Najbolj počasna je odjuga na Češkoslovaškem. Tam še vedno veljajo glede Cerkve in vere stalinistična načela. Hruščev je sicer precej pometel z vsem, kar je bilo v zvezi s Stalinom, a glede odnosa do vere se je kot Stalin in Lenin ravnal po načelu, da je vera opij za ljudstvo. Zato se je prav pod njim povečala brezbožna propaganda, cerkve pa zlasti v Rusiji zapirale druga za drugo.

Danes Hruščev in nikdar več

Tako bi lahko zapisali prosto po zgodovini celjskih grofov osmrtnico za človekom, ki je postal žrtev lastnega sistema, s katerim se je leta 1953 prikopal na oblast.

Bil je nenavaden komunist: hvalil je pridobitve kapitalističnega sveta, svojim kmetom štavil za vzor amerikan-

ske farmarje, madžarskim delavcem pravil o golažu, ki je važnejši kot svetovna revolucija, se navduševal za mirno sožitje z buržuazijo, pustil Castra na cedilu, rdečo Kitajsko oviral pri izdelavi atomske bombe. Kadar je bil dobre volje, je znal biti tudi duhovit; večsih je preveč pogledal v kozarec in tedaj mu je domišljija bujno delovala; v Združenih narodih je poskrbel za poceni zabavo, ko si je sezul čevljev in tolkel z njim po pulstu.

Toda pri vsem tem je bil tako človeški, tako naraven, da je nazadnje užival splošne simpatije na Zapadu kot na Vzhodu. Ljudje so čutili, da je tudi njega kot Kennedyja in Janeza XXIII. strah pred vojno; da nikdar ne bo šel predaleč v svojih političnih potezah; da bo znal popustiti, preden bi bilo prepozno. V Rusiji je narod videl, da mu hoče Hruščev dvigniti življenjsko raven: manj orožja in več orodja; manj municije in več masla.

In vendar, tudi Hruščev je moral iti! Isti, ki jih je razpostavil okrog sebe, so ga zapustili in izdali. 15. oktobra na večer so mu zadali moralno smrt. Eno samo poročilo sovjetske agencije »Tass« o Hruščevem odstopu in nato vse tiho je bilo. Vse tiho v Rusiji. Nihče se ni dvignil v njegovo obrambo, nihče komentiral njegovega padca. Zaman so komunisti v demokratskih državah zahtevali pojasnila in obsojali način, kako je bil Hruščev odstavljen. Kmalu so morali spoznati: Hruščev je moralno mrtev.

Mnogo se je v zadnjem času ugibalo in razpravljalo, kaj je v resnici vzrok Hruščevega padca. Pa bodo verjetno najbližje resnici tisti, ki trdijo, da je Hruščev zašel s svojim protikitajskim nastrojenjem v slepo ulico. S tem, da je hotel od komunističnih strank širrom po svetu izsiliti pristanek, da se izključi kitajske komuniste iz komunistične skupnosti in je v ta namen že sklical konferenco komunističnih držav za 15. decembra v Moskvi, je dejansko povzročil v svetovnem komunističnem gibanju nevaren razkol. Vseovsod so se začele pojavljati kitajske

sekcije komunistične stranke; mnogi komunisti so začeli dajati prav Maou, ko je trdil, da je Hruščev izdal svetovno komunistično revolucijo; zaman so ga Togliatti, Tito in Gomulka rotili, naj ne žene kitajsko-sovjetskega spora na konico. Hruščev je bil za vse opomine slep in gluh. Postajal je vedno bolj branivec ruskih državnih interesov in zanemarjal interese svetovnega komunizma. Za ruske vodilne komuniste je postalo jasno, da tako ne more iti več naprej. Odločili so se za operacijo. Izločili so Hruščeva, a sklenili nadaljevati njegovo politiko do Zapada, istočasno pa spet navezali razgovor s kitajskimi komunisti. Prenehalo je medsebojno zmerjanje, grožnje in obtožbe. Komunistični tabor je spet postal bolj kompakten med seboj.

Tako se je Hruščev pridružil vrstistih, ki so v dobi poldruega leta drug za drugim zapustili svetovno pozornico. Najprej Janez XXIII., ki mu je visoka starost 3. junija 1963 prestregla nit življenja; nato Adenauer, ki ga je lastna stranka v oktobru 1963 poslala v pokoj; 22. novembra 1963 je omahnil Kennedy, star komaj 46 let; nato so koncem marca 1964 brazilski generali pgnali svojega filokomunističnega predsednika Goularta čez mejo; koncem maja je kap strla Nehruja v Indiji; ista kap je 6. avgusta ohromila italijanskega predsednika prof. Segnija. Tudi komunistični prvak Togliatti je doživel enako usodo: mrtvega so pripeljali z otoka Krima v Sovjetski zvezi; 15. oktobra so se konservativci na podlagi volilnih rezultatov morali umakniti Wilsonu, vodji angleških laburistov.

Le dva še kljubujeta od stare garde: Churchill na angleškem otoku ter general De Gaulle, ki hoče Francijo še enkrat napraviti pomembno, kot je bila nekdanj, in s samovoljno politiko razburja Severnoamerikance ter spravlja v zadrego svoje evropske zaveznike. Kljub svojim sedmim križem ga ni strah ne atentatov ne voženj ne potovanj. Spomladi je obiskal Mehiko, na jesen pa skoro vse južnoameriške dr-



»Sem prijatelj črncev« je rekel papež Pavel VI. pastorju M. L. Kingu, Nobelovemu nagrajencu

žave. Tudi glede rdeče Kitajske jo vozi po svoje. Koncem januarja 1964 jo je uradno priznal, sedaj pa skuša uveljaviti francoski vpliv na področju bivše Indokine, zagovarjajoč nevtralizacijo tega ozemlja.

Tri nevarna žarišča za svetovni mir

Morda ima tudi precej prav. Kajti način, kako skušajo Severnoamerikanci rešiti Južni Vietnam pred komunistično gverilo, je očitvidno obsojen na neuspeh. Odkar so novembra 1963 Amerikanci pustili pasti Diema, težko prizkušeni Vietnam nima več miru. Generali se vrstijo na oblasti kot jagode na rožnem vencu, sabotaža cvete vsepovsod, demonstracije so na tekočem traku, budisti ob vsaki priliki napadajo katoličane; res se zdi, da bo šele komunizem napravil red, ki bo vse združil v železni disciplini, bedi in molku.

Malo več sreče so imele ZDA v Kongu. Tja so se vrinili zlasti kitajski komunisti. Iz sosedne države Burundi zalagajo domače gverilce z orožjem in komunistično propagando. Poleti 1964 se je že zdelo, da je Kongo v popolnem razsulu. Vzhodne province so postale pleničarjeve. Zaman je Čombe, nekdanji oblastnik Katange, prosil afriške države, da ga podpro z moštvo in orožjem. Ben Bella iz Alžirije, Nas-

ser iz Egipta ter Nkrumah iz Ghane, vsi levičarsko usmerjeni, tega niso dovolili. Tako si je Čombe oskrbel najemniško vojsko, s katero sedaj čisti ogromno državo upornikov. Morda mu bo uspelo, da do konca leta 1964 zopet vzpostavi red in mir. Korist od tega bodo imeli vsi sloji ljudstva, nemalo tudi misijoni, ki so marsikje čisto v razsulu. 11. novembra se je vrnil v Kongo tudi naš rojak iz Trsta, slovenski misijonar Karel Kerševan CM. Njegovega področja upor k sreči ni dosegel.

Še najbolj se je položaj ustalil na otoku Cipru. V začetku leta 1964 se je zdelo, da bo zaradi trdoglavosti pravoslavne nadškofa predsednika Makarija prišlo do krvavih obračunavanj med grško večino in turško manjšino. V spor so se začeli vmešavati Angleži in Severnoamerikanci, ki bi radi otok ohranili za NATO-obrambno zvezo; grška vlada je sklenila ščititi grško prebivavstvo in turška prav tako svoje. Zdelo se je že, da je turško izkrcanje na otoku neizogibno in turško-grški spopad neizbežen. Varnostni svet je imel veliko dela; končno mu je uspelo poslati skupino svojih čet, v katerih so v glavnem Kanadčani in Švedci. Sovjeti so nekaj časa skušali ribariti v kalnem, a nazadnje je vse postalo nekam mirno okrog otoka. Mir pred viharjem ali dokončno pomirjenje, kdo ve?

Olimpijski ogenj je gorel na Japonskem

Po drugi strani pa so prav letos narodi širom zemlje poslali svoje najbolj sposobne zastopnike v Tokio na Japonskem, da se spoznajo v plemenitem medsebojnem tekmovanju in v žaru olimpijskega ognja manifestirajo za ideale mednarodnega bratstva, povezanosti in sodelovanja.

Na letošnjih olimpijskih igrah, ki so 18. po vrsti, odkar so bile l. 1896 v Grčiji obnovljene, je sodelovalo 94 držav, med njimi tudi Italija in Jugoslavija. Bile so zelo dobro organizirane. Japonci so dokazali, da imajo čut za red in smisel za prirejanje takih mednarodnih nastopov.

Razdeljenih je bilo 504 kolajn: 163 zlatih, 167 srebrnih in 174 bronastih. Najbolj so se izkazali Severnoamerikanci, za njimi pa Sovjeti. Tudi Italija se je dobro postavila. Pobrala je 10 zlatih, 10 srebrnih in 18 bronastih kolajn. Eno srebrno je za italijanske barve priboril Slovenec Jurij Uršič iz Gorice.

Jugoslovani so bili bolj skromni. Priborili so si dve zlati, eno srebrno in dve bronasti kolajni. Mnogo zaslug pri tem ima Slovenec iz Ljubljane Miro Cerar, ki si je sam osvojil dve kolajni.

Prihodnje XIX. olimpijske igre pa bodo v mestu Mehiki, v državi istega imena.

Italija se prebija skozi gospodarsko krizo

Medtem ko so dogodki po svetu ljudi držali v stalni napetosti, se je pa v Italiji razvijal proces gospodarske ustalitve, ki naj bi preprečil nevarno inflacijo, ki je že grozila italijanski ekonomiji.

Težo odgovornosti za nepopularne gospodarske ukrepe je nosila Morova sredinsko-levičarska vlada, sestavljena iz krščanskih demokratov, socialistov, socialdemokratov in republikancev. Medtem je enkrat celo padla ob vprašanju podpore privatnim katoliškim šolam, je pa ministrskemu predsedniku Moru uspelo po enem mesecu, koncem julija, postaviti jo spet na noge.



Predsednik italijanske vlade Moro v avdienci pri papežu Pavlu VI.

Komunisti so skušali vladno akcijo za ozdravitev italijanskega gospodarstva čim bolj torpedirati. Zato so organizirali stavko za stavko. Zlasti zadnja železničarska stavka v novembru 1964, ki je trajala teden dni, je imela izrazito političen značaj. Brez dvoma je letos Italija dosegla rekord v številu stavk po vsem svetu.

V letu 1964 so Slovenci dvakrat volili

Tudi na Tržaškem in Goriškem je bilo leto 1964 politično zelo živahno. 10. maja so bili Slovenci z drugimi državljani vred klicani, da izvolijo prvi parlament za novo deželo Furlanija - Julijska Benečija. Prvič po vojni so nastopili Slovenci na Tržaškem in Go-

riškem s skupno listo, ki so jo podpirale vse demokratske skupine razen levičarjev. Uspeh ni izostal. Lista Slovenske skupnosti je zbrala deset tisoč glasov in si izvolila slovenskega zastopnika v deželni svet. Po dogovoru bo Slovensko skupnost zastopal prva tri leta tržaški nosivec liste dr. Jože Škerk, nato pa goriški zastopnik dr. Anton Kacin.

Na jesen, 22. novembra, pa so bile na Tržaškem upravne volitve. Spet je nastopila Slovenska skupnost in ponovila uspeh iz volitev za novo deželo. Prejela je 7000 glasov in si zagotovila na ta način zastopstvo tudi v tržaškem pokrajinskem svetu. Izvoljen je bil Drago Legiša iz Devina. Lista Slovenske skupnosti je zmagala tudi v občini Repentabor, v Dolini, Zgoniku ter Devinu-Nabrežini pa se krepko uveljavila ter bo konstruktivno podpirala vse tiste napore, ki bodo težili k ohranitvi slovenstva na naši zemlji. Treba je biti namreč vedno buden, kajti veliko jih je, ki imajo interes, da bi izginila naša manjšina ob italijansko-jugoslovanski meji.

Tako je goriška občina sredi oktobra vinkulirala slovenskim posestnikom iz Štandreža 390.000 kv. metrov zemlje za zidavo novih stanovanjskih predelov. Skrila se je za zakon 167, ki daje občinam pravico, da zasežejo zemljo privatnikom za »ljudska stanovanja«. Jasno je, da je s tako vinkulacijo slovenska skupnost iz Štandreža in okolice obsojena na počasno izginotje, saj bi se v zvezi z nameravanim industrijskim področjem naselilo v Štandrežu kakih 12.000 ljudi. Da to ne bi bili Slovenci, ni treba posebej poudarjati.

Prav tako bodo morali naši izvoljeni predstavniki in naši politični krogi pozorno zasledovati razvoj dogodkov okrog radia Trst A, saj smo bili koncem novembra priče okrnitve radijskega programa. Dogodki iz polpretekle dobe nehote vsiljujejo misel, če ne gre morda za postopno likvidacijo slovenskih oddaj na tržaškem radiu.

Toda kljub vsemu, mi živimo!

To dokazuje naše prosvetno in kulturno življenje, ki je bilo tudi v letu 1964 živahno.

Nastajajo novi domovi. V Trstu je bil blagoslovljen sedež naše prosvete v ulici Donizetti; Škedenj si je ustvaril svoje prosvetno ognjišče; še nam je v spominu veličastno slavlje ob otvoritvi »Slomškovega doma« v Bazovici. Nov dom nastaja v Trstu pri Sv. Ivanu. In se porajajo še drugi.

Katoliški dom v Gorici je letos gostil rojake s Koroške, sprejel ob natpani dvorani Slovenski oktet iz Ljubljane, nudil svoje prostore igravskim družinam in pevskim zborom.

Slovensko katoliško prosvetno društvo v Števerjanu je 1. maja 1964 proslavilo desetletnico svoje obnove. Dom v Rojanu in Marijin dom v Trstu družita pod svojo streho nenehno našo kri.

Tudi slovenske šolske sestre imajo od letos v Trstu svoj provincialni dom, v katerem najde oporo vsako dekle, ki želi ostati zvesto slovenski besedi in ljubezni do Boga.

K temu dodajmo še svoje verske manifestacije! Marijanska procesija na Opčinah, veličastno romanje v Lurd in Montserrat s 700 udeleženci, romanja na Barbano, Sveto in Staro goro, dan katoliške goriške in tržaške mladine na Stari gori, naša verska slavja po farah, vse to in še mnogo drugega pričča, da hočemo Slovenci tudi na tem od božje Previdnosti dodeljenem nam koščku zemlje živeti naprej, Bogu otroci, narodu sinovi, nikomur hlapci!

.....

Ne želi si, da bi bil sodnik,
če ne moreš zatreti krivice,
da se kje ne zbojiš mogočnega
in ne spraviš madeža na svojo pravičnost.

.....

Michelangelo Buonarroti

(ŠTIRISTOLETNIKA SMRTI)



Michelangelo: PIETA

V letu 1964 je ves kulturni svet proslavljala štiristoletnico smrti velikega umetnika Michelangela Buonarrotija. Bil je enako velik na vseh treh umetniških področjih: v slikarstvu, kiparstvu in arhitekturi. Svoj talent je pa poizkusil tudi na literarnem polju in je tako zapustil nekaj prav lepih in umetniških sonetov.

Nič čudnega, če je že takratni italijanski zgodovinar G. Vasari označil Michelangelovo umetnost z besedami: »Srečen čas, in srečni umetniki, ko ste dočakali prihod tako velikega umetnika, da ste ob njegovih mojstrovinah lahko spoznali pravo umetnost; da vidite jasno, kar ste poprej videli mračno. Zahvalite se nebesom in skušajte v svojih delih posnemati Michelangela.«

Ta neprekosljivi genij se je rodil

6. marca 1475 v vasi Caprese (Arezzo), ki so jo sedaj preimenovali v Caprese Michelangelo. Še kot otrok je čutil veliko nagnjenje do kiparstva. V vsakem kosu večjega kamna je videl lepe obraze Madon in raznih junakov. Razumljivo je, da niso polagali nikake važnosti besedam otroka. Posebno se s tem ni strinjal njegov oče, ki se je dobro zavedal, da ta poklic prav malo nese, čeprav je sam občudoval dela umetnikov, kakor so Donatello, Mimo da Fiesole, Brunelleschi, ki so delali po naročilu Lorenza de' Medici, gospoda Firenc. Zato je oče sklenil, da bo sina napotil raje v humanistično šolo, da bo tako postal umetnik lepe besede. Sedem let se je mali Michelangelo upiral očetovi volji in nerad obiskoval šolo, kjer so se učili na pamet tudi nepomembna dela. Večkrat ga je oče tudi pretepal in hotel na ta način ukrotiti sinovo trmo in ga prisiliti do spoznanja, kje je njegovo mesto. Ko ni vse nič pomagalo in je sin le vztrajal pri svojem, je oče pretrgal z njim vsak stik in tudi drugim prepovedal vsako občevanje s trmastim sinom. Michelangelo je zapustil humanistično šolo in je živel kot tujec v očetovi hiši ter se potikal iz ene delavnice v drugo in tako ogledoval slikarske in kiparske umetnike pri delu. Nekaj časa je ostal v delavnici slikarja Ghirlandaia. Priporoča se, da je nekoč kopiral neko delo tega mojstra s tako natančnostjo, da slikar Ghirlandaio ni spoznal, katero delo je njegovo in katero je opravil Michelangelo. Takrat je imel Michelangelo šele štirinajst let in mojster Ghirlandaio mu je rekel: »Nič več te jaz ne morem naučiti.«

Michelangelo je zvedel, da je medicjski vrt pri Sv. Marku v Firencah



Michelangelo:
Sveta družina,
detajl

odprt vsakemu kiparju, da lahko študira. Tako se je nekega dne napotil tja in prišel v stik s kiparstvom. Pri tem delu ga je zasačil Lorenzo de' Medici in takoj spoznal nadarjenost mladega fanta in v njem bodočega umetnika. Humanist Poliziano ga je pričel uvajati v klasični študij in mu predlagal mitološke motive pri kiparskem delu. Tu je ostal več let in je modeliral različna dela; vplivali so nanj najbolj antični kipi, v slikarstvu pa razna dela mojstra Giotta.

Vidno je napredoval v svojem delu in bil zaradi tega tudi kamen spotike, kajti bili so tudi taki učenci, ki so mu

bili zelo nevoščljivi. Večkrat so se v debati razvneli in srdito zagovarjali vsak svoje mnenje. Pri neki taki debati mu je prijatelj Torrigiani razbil nos. Torrigiani je bil izključen iz šole, toda Michelangelov nos je ostal za vse življenje pokvarjen. Na vso nevoščljivost je Michelangelo odgovarjal z delom in pridnim učenjem. Med napornim in mrzličnim delom so kaj kmalu minila njegova mladostna leta, in tako ga srečamo v Rimu, kamor je prihitel kakor nešteto drugih, na klic papeža Julija II., velikega ljubitelja umetnosti, ki je bil ves prežet z mislijo, kako bi bolj olepšal mesto Rim. Čeprav je bilo takrat



Michelangelo: KRIZANI

To delo je odkrila v letu 1964 nemška ljubiteljica umetnosti Margit Lisner v cerkvi Sv. Duha v Firencah

Michelangelu 25 let, se je izmed vseh odlikoval s svojim čudovitim delom Pietà v cerkvi sv. Petra, in papež Julij II. ga je spoznal za velikega umetnika in mu, potem ko je občudoval Pietà, zapal postavitev nagrobnega spomenika. Spomenik bi moral biti postavljen v cerkvi sv. Petra. Michelangelo si je zamislil velikansko delo, da bi tako proslavil velikega papeža. Pričel je obdelovati velik kos marmorja in tako izklesal veličastno delo Mojzes, ki je še danes v cerkvi sv. Petra v Vincoli v Rimu in je središče občudovanja vsakega tujca, ki pride v Rim.

Ko je Michelangelo dokončal ta kip, je bil sam presenečen in poln občudovanja nad svojim delom. Prav zaradi tega se ne smemo čuditi, da je vzel Michelangelo po končanem delu v roko kladivo in narahlo udaril kip na koleno, rekoč: »Govori! Zakaj ne govoriš?«

Nihče mu tega dela ni kritiziral in zato je arhitekt Bramante svetoval papežu, ko je ta premišljal, komu bi poveril slikanje Sikstinske kapele, naj to delo izroči Michelangelu, ki bo delo prav gotovo izvršil v splošno zadovoljstvo. Tako se je tudi zgodilo in nastala je nova umetnina, Poslednja sodba, ki je zahtevala od umetnika dela in truda in mu tako zrahljala in uničila mnogo življenjskih moči.

Kot velik arhitekt se je izkazal pri zamisli in delu kupole Sv. Petra v Rimu. Šel je iz ene umetnine do druge. Njegovo najbolj poduhovljeno delo in višek umetnosti je ravno Pietà Rondanini, katero je izdeloval od leta 1555 in se ukvarjal z delom še nekaj dni pred smrtjo, ki ga je rešila zemskega trpljenja 18. februarja 1564. Delo, katerega ni dovršil, predstavlja Marijo in Jezusa, naslonjena drug na drugega; drug drugemu v oporo in obdana s trpljenjem, ki je bilo v božjem načrtu: sveto telo, rojeno iz brezmadežnega telesa.

Sam lepo opiše svoje duševno stanje, prav v času, ko je ustvarjal Pietà Rondanini:

*»Življenje mojega nemirni tok,
na trhem brodu, skozi vihar morja,
prispele v pristan je, kjer za dela zla
in dobra ključ nas k računu Bog.*

*Ne čopič, dleto ne, ne upokoji
duha, ko se k Ljubezni zdaj priklanja,
ki nam v objem vsem roke širi s križa.»*

Po zunanosti je bil Michelangelo grdega obraza in postave. Tega se je dobro zavedal in je prav zaradi tega mnogo trpel. To je bilo tudi vzrok vihravosti in nestalnosti na njegovi dolgi življenjski poti. V vseh svojih klasičnih delih je skušal prikazati to človeško trpljenje in boj med slabim in dobrim. Človeške padce, pa zopet njegove podvige. Povsod je iskal ljubezen in lepoto.

Mnogi prijatelji, pesniki in kritiki nam v svojih delih prikazujejo velikega Michelangela. Ni čuda, če se tudi vsi umetniki slikarji in kiparji obračajo do Michelangela in iščejo v njegovih delih naukov in zamisli za svoja dela. Zato tudi najdemo toliko sličnosti v raznih delih različnih mojstrov. Vzemimo samo primer hrvatskega svetovno znanega umetnika kiparja Ivana Meštrovića. Nemška kritika ga imenuje »slovanski Michelangelo«.

Naš pesnik Silvin Sardenko, potem ko si je ogledoval v Rimu Michelangelova dela je, prevzel tolike lepote, zapisal v sonetu Michelangelo:

*Spoznal sem večne misli veličino,
umaknil k njej sem v božjo se samoto
in sklenil, da bom služil njej edino.»*

Aleš Ušeničnik pa je zapisal v Knjigi o življenju: »Zamislil je Michelangelo v svojem duhu Pietà. Zrl je Mater božjo v svojih mrtvim Sinom v naročju. Vsaka poteza te podobe je nekaj božanskega. Mati-Devica, Mati božja, mrtev Sin, ki je življenje, mati z mrtvim sinom v naročju, božja Mati z božjim Sinom. Michelangelo se ni ustrašil. Ideal mu

je s koprnjenjem polnil srce in dvigal dušo. Kako je začel klesati, klesati marmor! Leteli so na vse strani drobci, padali odlomki in iz mrtve, brezoblične snovi so se začeli počasi kazati obrisi, vedno določneje, vedno jasneje. Že je zrl pred seboj podobo, a kaj je še bilo treba dela in truda, da je zrl v podobi smrt in življenje, in kaj, da so oživele tiste božanske poteze, da je iz marmora zasijal — ideal.»

To delo so prvič v zgodovini dvignili iz cerkve sv. Petra v Rimu in ga pripeljali na svetovno razstavo v New York, da je bilo tako na ogled nešteti množici občudovavcev.

Raziskovavci

V reko Amazonko se izliva skromen pritok Iliminjkaia. Voda je čudovito modre barve, čisto prozorna in se na njenem dnu sveti zlat pesek. Reki se približa skupina ljudi, ki so presrečni, ko jo ugledata. Do skrajnosti so utrujeni in silno jih muči žeja. Ti tuji popotniki so raziskovavci, ki pa so ta čas samo še skupina odžeje onemoglih ljudi, ki pod težo te muke ne morejo misliti na nič drugega, kot na svoje ubogo telo. Kot mora leži na njih žeja, grozna, neznošna žeja. Ko opazijo to lepo reko, zavriškajo od veselja in takoj planejo v osvežujočo kopel in se tudi napijejo. Za trenutek jih res pohladi, a kmalu jih začne strašno žgati po vsem telesu. Opetekajo se proti bregu, a že po nekaj korakih omahnejo v vodo, ki jim bo postala grob. Toda to ni še vse: njihova telesa se raztopijo prav kot tableta v kozarcu vode. Grozen, neverjeten, a čisto resničen prizor!

Raziskovavci bi bili morali slutiti nevarnost že ko so se približali bregu reke. Ta je popolnoma gola: ni živečih rastlin in živali, svet je razpokan in kamni ob reki so videti kot ostekleneli. Na njih se svetijo trupla majhnih čudnih živali, ki so jih umorili neznan strupeni hlapi ali kak drug neznan kemični proces.

Neznošna žeja in utrujenost je otopela te uboge ljudi, da so opazili vodo, prezrli pa so svarilna znamenja in tako šli v gotovo smrt.

PREGLED PROSVETNEGA DELA NA GORIŠKEM V LETU 1964

Vsako leto si ob koncu kulturne sezone lahko zastavimo naslednje vprašanje: Ali je bila naša letna prosvetna bilanca pozitivna? Pri tem se seveda oziramo ne samo na večje ali manjše število in na kvaliteto posameznih prireditev in drugih oblik kulturnega udejstvovanja, ampak še predvsem na idealni doprinos kulturnih delavcev, ki morajo mimo nešteti objektivnih težav, če hočejo doseči zastavljene si cilje. Zato tu beležimo vse, kar je razgibalo kulturno življenje katoliških Slovencev na Goriškem, od malih vaških prireditev do visoko kvalitetnih manifestacij v Katoliškem domu. Vse skupaj pa tvori kulturni mozaik, ki priča o nenehnem hotenju našega življa na Goriškem do lastnega narodnega obstoja in kulturnega izživljanja.

Kulturno delo v Gorici

V prvem delu si bomo ogledali, kaj so naredile na kulturnem področju naše organizacije v mestu. Tu pridejo v

poštev SKPD »Mirko Filej«, SKAD in Mladiška Marijina kongregacija, sem spada pa tudi delovanje osrednje kulturne organizacije — Zveze slovenske katoliške prosvete.

SKPD »Mirko Filej« je imelo v lanskoli sezoni več prireditev in nastopov. Največ je pri tem delu sodeloval društveni zbor »Lojze Bratuž«, ki je pripravil lanskega novembra koncert v Delavski zbornici v Celovcu ob priliki Einspielerjeve proslave. Nato je zbor sodeloval na Cecilijanki ZSKP, malo kasneje pa na II. mednarodnem tekmovanju pevskih zborov, ki jo je organiziralo pevsko društvo »C. A. Seghizzi«. Isti pevski zbor je tudi sodeloval pri božičnici in pri velikonočnem vstajenju v stolnici. Dalje je zbor nastopil na prvomajskem slavju v Števerjanu, nato pa je snemal nekaj pesmi ob otvoritvi novega sedeža tržaške radijske postaje. 10. junija se je zbor spomnil obletnice smrti pok. prof. M. Fileja, ko je pel pri maši zadušnici. Pevski zbor »Lojze Bratuž« je tudi organiziral izlet-roma-

A. P. Čehov:
»Striček Vanja«





A. P. Čehov:
»Striček Vanja«

nje na Sv. Višarje, izlet v Barnas ter v jeseni s celotnim prosvetnim društvom izlet v Dolomite. — Dramski odsek SKPD je letos spomladi pripravil igro A. P. Čehova »Striček Vanja« v Katoliškem domu. Med kulturnimi večeri pa naj omenimo predavanje dr. S. Brajše o tridentinskem koncilu in predavanje g. V. Zaletela s slikami. Pri februarškem pustovanju ZSKP pa je sodeloval društveni tamburaški orkester.

Tudi akademiki, včlanjeni v SKADu, so aktivno delovali. Imeli so več sestankov s predavanji in filmskimi ve-

čeri ter skioptičnimi slikami. Med predavanji moramo omeniti sledeča: Naloga zamejske mladine (prof. J. Peterlin), Odločilni trenutki v zgodovini Slovencev (prof. M. Šah), O arheologiji (K. Brešan), Iz popotne torbe (M. Mašera) ter v okviru srednješolskega odseka O Eskimih (D. Križman). Meseca julija se je SKAD udeležil 2. zamejskega mladinskega tabora na Koroškem, kjer je sodeloval z dramskim prizorom »Stara pravda«. Omeniti moramo še gostovanje tržaških visokošolcev s Cankarjevo dramo »Jakob Ruda«.



A. P. Čehov:
»Striček Vanja«

MMK je pripravila za letošnjo misijonsko nedeljo igro v petih dejanjih »Tri skrivnosti starega Wanga«.

Zelo živahno je bilo delovanje Zveze slovenske katoliške prosvete, ki povezuje tri prosvetna društva (Gorica, Pevma in Števerjan) ter nekatere pevске zборе. Zveza je priredila med drugim tradicionalno Cecilijanko v Katoliškem domu, kjer so nastopili skoraj vsi zbori z Goriškega. V februarju je organizirala uspešno pustovanje s sodelovanjem vseh prosvetnih društev in nekaterih pevskih zborov. Prvega maja je ZSKP priredila običajno slavje v Števerjanu, na katerem so sodelovali tudi Korošci. Letošnjo jesen pa je v okviru Zveze gostoval v Katoliškem domu Slovenski oktet iz Ljubljane z bogatim sporedom polifonskih, slovenskih narodnih in umetnih pesmi ter pesmi drugih narodov.

Med ostalim delom moramo zabeležiti še prireditev ob desetletnici ustanovitve Dekliških krožkov.

Prosvetno delo na vasi

Tu omenimo najprej delovanje cerkvenega pevskega zbora iz Podgore. Sodeloval je na raznih skupnih prireditvah, kot na Cecilijanki, na pustova-

nju (s spevoigro »Snubači«), pri božičnici, na prvomajskem slavju. Zelo plodno je bilo delovanje zbora v domači cerkvi: koncert ob blagoslovitvi novih orgel, registracije za tržaški radio (evharistične, Marijine in darovanjske pesmi). Med družabnimi prireditvami pa martinovanje ter izlet v Dolomite.

Odsek dekliških krožkov v *Sovodnjah* je sodeloval na skupni prireditvi ob desetletnici krožkov v Katoliškem domu s prizorom »Telefonska številka 111783«. S tem prizorom so Sovodnjci nastopili tudi na pustovanju v Gorici. Meseca junija pa je bila v Sovodnjah prireditev osnovnih šol, na kateri so sodelovali učenci rupensko-pečanske šole. Nastopili so s petjem, recitacijami in raznimi prizori. Pripravili so tudi razstavo ročnih del.

Seveda ne moremo trditi, da v drugih vaseh ni bilo prosvetnega delovanja. Zlasti velja to za SKPD iz Števerjana in za Doberdob. Glede teh lahko na splošno rečemo, da so njih pevski zbori sodelovali na raznih skupnih prireditvah, doberdobski zbor pa je nastopil tudi na mednarodnem pevskem tekmovanju »Seghizzi«. Ker pa nismo dobili o tem do časa točnih podatkov, ne moremo bolj točno opisati njih delovanja.



SKPD »M. Filej«
na izletu v Dolomitih

Škedenj nekdanj in danes

Otvoritev »Doma« v Skednju preteklo leto je bila velik kulturni in narodni dogodek za vse tržaško predmestje. Da bodo naši ljudje tembolj cenili prizadevanje in nesebično delo sedanjih pobudnikov »Doma«, sem iz slavne škedenjske kronike priredil po zapiskih in pripovedovanju nekaterih sedaj že pokojnih veljakov, med katerimi sta bila zlasti pomembna pok. občinski in deželni svetovavec Anton Miklavac, po domače Kačun, in pevodvaja Franc Fabris. Brez dvoma bo naše rojake, a predvsem Škedenjce, prebivavce Kolonkovca in Sv. Ane zanimalo, kakšno je bilo kulturno delovanje pri nas v preteklosti.

* * *

Škedenj, pristno slovensko krajevno ime, nas spominja na škofove škednje, ki so se nekdanj raztezali od škofijskega dvorca vse do morja. Nadevek Sylvula (ki v latinščini pomeni gozdček; od tod sedanje italijansko Servola) je prišel od tega, ker je nekdanj bil ves hribček okoli cerkve obraščen s hrasti, kostanji, murvami in lipami.

Za časa naših starih, pred prvo svetovno vojno je bil Škedenj zelo narodno zaveden. Zaslužno kulturno poslanstvo so opravljali številni izobraženci, predvsem učiteljstvo. Številna društva in organizacije so med seboj tekmovala na dramskem, glasbenem in tudi literarnem polju. Ali ponos in čast so bile gospodarske ustanove: dvorana, Gospodarsko društvo, kjer so se shajali vaški veljaki in je vadil pevski zbor »Vesila«, ki je slovel daleč naokoli kot eden izmed najboljših na Primorskem.

Kot protiutež »Vesili« je v času Miklavca (Kačuna) uspešno deloval na Kolonkovcu in pri Sv. Mariji Magdaleni tudi pevski zbor »Slava«. Oba zbora sta skupno prirejala večere slovanskih pesmi. Da bi se mladina ne oprijela tujih

popevk, so voditelji obeh zborov predvajali »kanconete« v naš jezik in tako uveljavljali našo slovensko besedo. Na pobudo tedanjega mestnega svetovavca Antona Miklavca so začeli kmalu po l. 1900 razpisovati vsakoletne nagrade za najboljše slovenske pesmi, zložene po vzorcu laških popevk, toda s slovenskim čustvovanjem. Vsako leto so o pustnem času izvajali te pesmi, ki jih je spremljal izbran takt združene godbe. Nekaj teh pesmi je v zbirki »Tržaške narodne pesmi«, ki je izšla leta 1938. Najbolj znana pa je brez dvoma naslednja:

»Nocoj pa, oh nocoj, ko mesec svetil bo,
bo k meni ljubi moj prišel jemal slovo.
Ne jokaj, ljubica, ne bod' tak žalostna,
čez kratkih sedem let se bova vid'la spet.
Prežalostno srce, ne bom ga vid'la več,
o, sam Bog večni ve, kdaj sedem let bo preč'la
itd.

Značilna je tudi:

»Prepevajmo, Slovenci, pošteno pesem našo,
pustimo drugim kašo, naj si jo pijajo.
Mi imamo prelepih in divnih pesmi naših
in nočemo nič vaših ...
Če kdo pa druge, tuje pesmi izbira in prepeva,
res prava je to šleva ...
Kdor ima pamet zdravo, ta ljubi majko Slavo
in lepo nje zastavo, ki v čast ji pojemo ...« itd.

Ni manjkala seveda ob koncu vsake prireditve tudi dobro znana:

»Hipno, rojaki, na noge urno,
sonce odseva naroda s'jaj;
nad nami nebo jasni se burno,
našemu robstvu bliža se kraj.« itd.

Tedaj je vladala sloga, edinost, razumevanje in zaupanje med vsemi. Zbor, ki je zjutraj mogočno zapel pri sv. mašah, je popoldne nastopil v do-

mačem društvu ali kot gost sosednje organizacije ali na izletih, kjer je skrbel za družabnost in dobro voljo med članstvom in prijatelji. Tako je rastle tudi v mladini zavest, da bi se pokazala vrednega člana ne le društva, ampak živ in tvoren del naroda. Skrbela je za lasten dom in društvo, krepila organizacijo in čuvala v sebi smisel za edinost in vero v bodočnost svojega naroda in jezika.

Velika skrb je bila zato posvečena predvsem naraščaju. Že pred kakimi petdesetimi leti so se vsi kraji spodnje tržaške okolice zavzeli za to, da bi odprli otroške vrtce v slovenskem jeziku. Ker je bil mestni »magistrat« gluh in slep za potrebe Slovencev, so se naši domačini tedaj obrnili na Ciril-Methodovo družbo. Toda blagajna te naše mogočne in pomembne ustanove, ki je tako hvaljevredno delovala na vzgojnem polju, je bila zelo obremenjena. Ali kljub temu sta tedanji tržaški odborniki CM družbe, zaslužni gospe Gramova in Mankočeva, napeli vse sile, da bi prišlo tudi pri nas v Škedenju do slične narodne trdnjave v obliki otroškega vrtca in zavetišča za slovensko mladež.

Kakor dandanes z »Domom«, tako so bile tudi tedaj težave predvsem zaradi prostora. Na razpolago je bila večša in mlada učiteljica gđc. Dragica Gregorič, ki si je osebno toliko prizadevala, da bi tudi Škedenj dobil to, kar so drugi kraji v tržaški okolici že imeli. Njen pokojni oče Mihael je v soglasju z domačimi starešinami prevzel nalogo pregledovati po vseh domačih hišah, da bi kje našel primerne večje prostore za učilnico, dokler ne bi sezidali ali kupili pravega doma. In tako se je tudi zgodilo.

Leta 1895 je gospod Mihael Gregorič kupil od škofijske uprave skromno hišico za svojo družino. Polovica hiše je obsegala hlev, drugi del pa kuhinjo in sobo, ki je služila škofovemu hlapcu za bivališče. To hišico je sklenil preurediti za otroški vrtec. Prostor, kjer je prej mukalo precejšnje število krav, je podaljšal, obnovil in preuredil v lepo učilnico, sveže pobeljeno in opremljeno

z novim podom. Toda tudi tu so nastale težave. Mestni »magistrat« (trž. občina) je pa vse njegovo prizadevanje kmalu vrgel v »faš« (v nič), češ da je prostor po postavi 20 cm prenizek. Sedaj ni preostalo drugega kot napraviti, da bo »krava cela in koza sita«! Obrnil se je na slovensko posojilnico in hranilnico, kjer je dobil podporo, da je dal tla znižati kar za 25 cm. Tako je bil mestni »magistrat« prisiljen ugoditi njegovi prošnji. Če bi se bil tedaj Gregorič vdal ali popustil, bi do otvoritve vrtca prav gotovo nikoli ne bilo prišlo. Ko so bili tako njegovi in njegovih sodelavcev napori zaslužen kronani, je CM družba opremila prostore in prekrbela tudi vse druge šolske potrebščine. Društveni odborniki pa so priporočali članstvu, naj bi se mesečno obvezalo za skupno podporo v denarju, s katerim bi nagradili mlado požrtvovalno vrtnarico, dokler je ne bi mogla CM družba redno plačevati.

Kakor lanska otvoritev prostorov v »Domu«, tako je tudi tedaj nanovo ustanovljeni otroški vrtec zadovoljil škedenjsko občinstvo in mu dal novega zagona in spodbudo za kulturno in narodno delo. Otročad se je v veselje staršev zbirala in se pod večjim vodstvom mlade in prikupne učiteljice smotrno učila naše pravilne govorice, ob piljenju domačega narečja. Otroci so v vrtcu n. pr. zvedeli, da guardia pomeni po naše straža, fajfa — pipa, kamra — soba, turn — zvonik, ferovia — železnica, kontrejga — stol ali stolica, itd. In toliko pesmic, igrice in naukov o lepem vedenju so se naučili!

Iz te prve domače šole so zrastle pridni in vestni šolniki-ravnatelji, podjetni trgovci, odrski umetniki in ustvarjalci, pravniki, glasbeniki itd... ter skrbni domači posestniki, neodvisni in samostojni, ki so delali in še dandanes delajo čast našemu rodu na Primorskem.

Dandanes, ko se veselimo našega »Doma«, je potrebno, da marsikdaj zanj tudi kaj žrtvujemo in ga na vse načine podpiramo, da bo tu naše shajališče in kulturno središče, saj je na-

stal prav v hiši Gregoričevih, ki so toliko prispevali in še dandanes prispevajo za ohranitev jezika in kulture v našem domačem kraju.

Kako pa je danes?

Pred leti umrli ded Josip Železnik mi je vedno pravil, kako je bilo lepo v tistih zlatih časih, ko smo bili vsi Slovenci eno; globoko versko in narodno zavedni smo krepkeje kljubovali valu tujstva. Še je čas, da se Slovenci zdramimo! Varajo se tisti, ki mislijo, da bodo naši težki narodni problemi rešeni vzporedno s socialnimi težnjami.

Ako se bomo zavedali, da smo svojemu narodu vsi potrebni, bomo skupno lažje budili nekdanje navdušenje in omogočili skupni delovni vzpon. Take Slovence zahteva današnji burni čas ne le v našem domačem kraju, taki nesebični ljudje so našemu narodu potrebni v vsem zamejstvu.

Nekje v ZDA, v Kansasu stoji neznan mestece Richland. Cerkveni stolp v tem mestu je še lesen, in učitelj nosi staromodno koničasto bradico. Otroci tega mesteca so prav takšni kot drugod po svetu: smejejo se, jočejo in kriče, pa nagajajo, le žvižgati ne znajo.

Miss Smith, lastnica edine trgovine v mestu, to nikakor noče v glavo, pa se domisli, da jih bo že ona pripravila do žvižganja. Na vrata trgovinice pritrди lepak, s katerim poziva otroke vsega mesta na tekovanje v žvižganju. Vsako soboto bo nagradila najboljšega žvižgača s srebrnim dolarjem.

Uspeh je bil presenetljiv. Ze naslednji dan je otročad vsevprek žvižgala po ulicah in na šolskem dvorišču. Miss Smith se je smehljala, a nekoliko jo je tudi zaskrbelo. Le kako naj izbere najboljšega med njimi? Poiskala je svojega prijatelja in ga prosila, naj skrivaj izbere.

Ko je prišla sobota, je bil res nagrajen najboljši tekmoavec in tako še več naslednjih sobot. Žvižganje se je prijelo tudi odraslih in od tedaj je ostala edina oseba v mestu, ki kljub vsem poskusom ni znala žvižgati — miss Smith!

Gospodinjsko delo gotovo ne pripomore k lepemu videzu ženskih rok. Raznovrstno delo, ostri predmeti, razni sokovi pri čiščenju zelenjave, pomivanje posode, drgnjenje loncev, snajenje tal in brisanje prahu puščajo stalne sledove na rokah, zlasti še, ker jih moramo pri delu zelo pogostoma umivati in jim s tem odvezujemo prepotrebno maščobo. Tudi nohte le z veliko težavo obdržimo čiste in vsaj nekoliko in redu, seveda le če so na kratko pristrženi in so odporni; če pa so krhki in se radi lomijo, naredijo vtis neredne, malo negovane žene.

Marsikateri ženi tudi razpoka koža na koncih prstov, zlasti še, ako jih izpostavlja še vlažne mrzlemu zraku in vetru. To je poleg neestetičnosti še zelo boleča nadloga. Da se vsemu temu izognemo, so nam že nekaj let sem na razpolago gumijaste rokavice, ki obvarujejo naše roke pred temi nadlogami. Zato si kar ne moremo pojasniti, zakaj še tako veliko število žena ne izkorišča te praktične industrijske pridobitve. Menda se nekaterim še zdi, da bi tako pokazala malo veselja do dela? To sploh ne odgovarja resnici. Obratno, pametno se pokaže, ako ima pravilno in natančno opravljeno delo, zraven tega pa še lepo negovane roke. Deloma pa izhaja pri nemalo ženah odpor do gumijastih rokavic le iz strahu, da bodo pri delu z njimi okorne in ne bodo mogle varno prijemati predmetov, zlasti še porcelana pri pomivanju. V najkrajšem času, že po nekaj dnevih, se bodo popolnoma privadile nanje. Velika prednost gumijastih rokavic je tudi v tem, da z njimi dosti lažje prenašamo zelo toplo ali premrzlo vodo. Čiščenje kljuk, srebra, šip nas ne bo več spravljalo v slabo voljo; prah se ne bo zajedal v roke in silil za nohte.

Se starejša, že popolnoma vdana gospodinja se bo z uporabo gumijastih rokavic spet veselila svojih lepo obvarovanih rok. Seveda pa zahtevajo take rokavice tudi drobec pozornosti. Po vsaki uporabi jih, še kar oblečene, temeljito namilimo in splaknemo, potem pa jih obesimo preko vrvice, da se posušijo. Od časa do časa potresimo v notranjost malce smukca. Pazimo še, da jih ne bomo poškodovali z ostrimi predmeti, zlasti z nožem ali škarjami. Tako nam bodo kljub stalni uporabi dolgo trajale.

Bo, kar bo!

Pravljica

Živela sta oče in mati, ki sta imela že kar lepo število otrok; a to se je še vedno množilo. Vsakokrat ko se je njihovo število pomnožilo, se je oče prijemal za glavo ter je vzdihoval:

»Kaj bo? Kaj bo?«

Mati mu je vdano odgovarjala:

»Bo, kar bo!«

Zvečer so starejši otroci zlezli po lestvi v višje ležeče postelje; bolj pri tleh so ležali najmlajši. Da bi si pa otroci ne polomili vratov, je mati uredila vse nekam prav po vojaško. Ko je prvič udarila po kotlu, so zlezli v postelje najstarejši; ko je udarila drugič, so zlezli tisti, ki so spali tik pod temi; nato pa najmlajši, ki so spali skoraj pri tleh.

Tudi k mizi jih je klicala s kotlom.

»Pa-ta-trak! Pa-ta-trak!« in že so prihiteli z vseh vetrov.

Ko so bila slednjič zasedena vsa ležišča ter tudi pri mizi ni bilo več prostora, se je spet imel roditi otrok.

Oče se je kot ponavadi popraskal za ušesom ter vzdihnil:

»Kaj bo? Kaj bo?«

Odgovorila mu ni žena, ampak najstarejši sin. Ta je rekel očetu:

»Bo, kar bo! Pravzaprav nič hudega ne bo: jaz, ki sem najstarejši, pojdem po svetu.«

Oče ga je pogledal začudeno.

»Ti po svetu?«

»Zakaj pa ne?« mu je odvrnil sin. »Kaj nisem že dovolj star? Imam že osemnajst let!«

»Kaj naj ti dam na pot,« je vzdihnil oče, »ko pa nimam nič drugega kot polno lačnih ust?«

»Za prvo silo, oče, kos kruha, potem si bom že sam pomagal. Pa še manglega ježka mi dajte, tistega, ki ga je našel bratec.«

»Ali naj ga spečem ali skuham?«

»Ne, živega želim, da mi bo za družbo.«

Najstarejši sin se je torej odpravil po svetu; spremljala sta ga blagoslov staršev in bratcev.

Bilo mu je hudo, ali kaj je hotel? Bil je najstarejši in je moral pač nekaj ukreniti.

Hodil je že precej časa; potem se je usedel ob poti, da si nekoliko odpočije. Razvezal je culo; iz nje je prilezel ježek.

»Glej, da mi ne zbežiš!« mu je dejal. »Ti si mi tovariš; skrbel bom zate, kolikor bom mogel. Sedaj pa pojejva kos kruha.«

Ježek je dvignil rilček in zaslišal se je glasek:

»Jaz nisem ježek, jaz sem čarovnik. Tedaj, ko me je ujel tvoj bratec, sem bil slučajno ježek. Njegova sreča je bila, da me ni skušal ubiti, kajti s hudobnimi sem hudoben, z dobrimi pa dober. Ti si me sprejel kot tovariša, pa ti bom res dober tovariš. Ko boš v sili, se obrni name za pomoč in svetoval ti bom vse prav.«

Pred mladeničevimi začudenimi očmi se je ježek prelevil v postavnega moža, koj nato pa spet v ježka; rekel je mladeniču:

»Kot ježka si me našel, kot ježka me nosi dalje, tako se bom vsaj manj utrudil.«

Mladenič je bil vesel ježka-čarovnika: sedaj res ni bil več sam, imel je svetovavca, imel je tovariša.

Šel je dalje in dalje ter je slednjič dospel na prostrano ravnino. Ta je bila povsem gola, prav brez drevja in grmovja; le v precejšnji razdalji se je nekaj dvigalo iz ravnine. Ko se je približal, je videl, da je to zver. Ta se je leno dvignila, se malce pretegnila ter mu šla prav počasi nasproti. Oči so se ji pa že tako lesketale, že kar v naprej si je oblizovala gobec.

»Joj, po meni je!« je vzdihnil fant. »To je vendar volk! Ježek, ježek, kaj naj storim? Le kam naj zbežim?«

»Nič ne zbežiš!« mu je odvrnil ježek. »Desnico si ovij v robec ter me primi; ko bo volk odprl žrelo, da te popade, me vrzi vanj. Vem, v skrbeh si zame; ali si že pozabil, da sem čarovnik?«

Volk se je prav počasi bližal svoji žrtvi: nič se mu ni mudilo. Ko je bil že čisto blizu, je na široko razklenil gobec ter šavsnil po fantu. Ta pa mu je urno vrgel v odprti gobec ježka ter odskočil. Se dalje in še vse višje pa je sedaj odskočil volk. Stresel je ježka na tla ter je žalostno tuleč pobegnul preko planjave: vsaj za tisti dan si prav gotovo ni več pozelel človeškega mesa.

* * *

Mladenič in ježek pa sta spet potovala dalje ter slednjič prišla do temnega, temnega gozda brez pravih poti. Tudi če si šel po stezi, da, prav po pravi stezi, si zašel v tako goščo, da nisi mogel dalje. Mladenič je že skoraj obupal.

»Ježek, ježek, le kaj bo z nama?« je vzdihnil.

»Nič hudega ne bo,« mu je ta mirno odvrnil. »Povej mi, kaj bi rad.«

»Preko gozda si želim, med ljudi.«

»Prav! Spremenim te v orla.«

Z rilčkom se je dotaknil mladeniča in že je ponosen orel zakrilil s perutmi poleg ježka, ki je takoj zlezel v culico. Orel je s kremplji prijel robec ter se dvignil visoko v zrak. Do kamor mu je pogled segal, ni videl drugega ko gozd, neznansko prostran gozd.

Orel pa je poletel še više; v dalji se je nekaj zalesketalo. Ko se je približal lesketanju, je videl, da ni bilo nič drugega ko lepo, široko jezero. Pričel se je spuščati, a ježek je zapiskal:

»Dalje, kar dalje! Tu stanuje čarovnik Grdubin!«

Letela sta dalje nad gozdom ter preletela široko jezero. Tedaj šele se je orel spustil proti obrežju. Komaj pa sta dosegla tla, že se ga je ježek dotaknil z rilčkom ter ga spet spremenil v fanta.

Iz gošče se je prikazal lovec.

»Fant,« je pobaral, »kaj nisi videl orla? Zdelo se mi je, da se je prav tu nekje spustil na zemljo.«

Orla ni bilo na spregled, pa sta se zapletla v pogovor. Lovec je pojasnil fantu, da je dežela, v katero je prišel, dežela zelo dobrega kralja. Bil je pa že tako dober, da so ga vsi kralji daleč na okoli sovražili prav zaradi njegove dobrote, kajti zaradi te so ga njegovi podložniki zares ljubili. Ta dobri kralj pa je imel še drugo smolo: v njegovu kraljestvu je že pred časom privezdil ponosen vitez na lepem, a zelo divjem konju. Ta vitez je vabil vse, stare in mlade, na dvoboj: kar jih ni pobil on, jih je pa pomendral njegov konj. Ta je bil prav res kot obseden; tako naglo je skakal okoli, da mu ni mogla do živega niti puščica, kaj šele meč ali sulica. Ta bojeviti vitez je nameraval pregnati dobrega kralja ter sam zavladati deželi. Vsi so bili žalostni zaradi tega. Kralj je obljubil tistemu, ki bi ga rešil te nadloge, vse, za kar bi ga prosil, le da bi to ne bilo v škodo njegovemu ljudstvu.

»Tudi jaz,« je rekel lovec, »name-ravam sprejeti dvoboj. Vem pa, da bom dosegel le to, kar so že nešteti drugi ter tudi moja rodna brata, namreč smrt.«

Fantu je ponudil kos kruha. Ta je koj privlekel iz culice ježka ter z njim delil dar.

Lovec se je začudil: »Ježka nosiš s sabo? Ako bi imel vsaj psa, ta bi ti bil bolj za družbo.«

Ko je lovec odšel, je rekel fant ježku: »Veš, kaj bi rad?«

»Mislim si.«

»Rad bi se bojeval s tistim vitezom ter rešil deželo hude nadloge, a bojim se, da tudi jaz ne podležem kot so že nešteti drugi.«

»Ali si že pozabil, kdo sem? Le če mi popolnoma zaupaš, ti ne bo nič lažjega od tega. Povem ti pa že v naprej: potem, ko boš premagal viteza in konja, se v življenju ne bova več srečala.«

Fantu je bilo res težko ločiti se od ježka, zato je šel dalje molče.

Ko sta dospela na prostrano ravnico, je tam ugledal obširno pokopališče; na

njem so počivali vsi, ki sta jih pobila vitez in njegov konj.

Preko planjave je pridirjal vitez:

»Fantè, kaj tako napenjaš oči? Kaj ne vidiš, kako dobro gnojim to zemljo?«

Obrnil je konja in že je oddirjal proti sredini planjave; tam ga je čakal zal mladenič, ki je tudi sklenil, da se žrtvuje za svojo zemljo, za svoje ljudstvo.

Fantu je bilo žal mladeniča. Rekel je ježku:

»Kaj bi ne mogel jaz sprejeti dvo-boj mesto tega mladeniča?«

»Gotovo, le če hočeš.«

Fant je prikimal.

»Sprejmi meč in konja od mladeniča, jaz se pa spremenim v mušico ter zlezem konju v uho; nato bom že vse uredil tako, da ga ne bodo noge nikdar več zanesle v te kraje. Ko bo konj bežal, dirjaj za njim vsaj nekaj kilometrov. Kralja prosi pa le po tem, kar se ti bo zdelo najbolj primerno. Pozdravljam te, ljubi moj fant; v tistem konju hočem potovati prav v svoje kraljestvo!«

Fant je skočil naprej ter zaklical: »Vitez, dovolite, da se bijem jaz z vami!«

Ta se je zasmel prav objestno.

»Kar na pokopališče se ulezi, otroče mlado, te vsaj ne bo treba nositi tja!«

Fant pa se ni vdal. Stopil je k lepemu mladeniču ter mu rekel:

»Posodi mi konja in meč!«

Ta ga je zelo žalostno pogledal.

»Le zakaj hočeš tudi ti umreti? Tako si še mlad; pusti drugim, da skušajo srečo v orožju.«

Vitez je zarobantil:

»Bo kaj ali ne? Ali hočeta, da pozobljem oba hkrati?«

Tedaj je lepi mladenič stopil s konja ter izročil fantu meč. Ta je bil v trenutku na konju pripravljen za boj. Njegova odločnost je nekam čudno dirnila viteza. Rekel mu je:

»Ali ti ni prav nič za kožo?«

»Na svojo pazi, ne na mojo!« mu je ta odvrnil ponosno.

Brez besed sta se pripravila na spopad. Mladenič je opazil majhno mušico

prav tedaj, ko je ta lezla vitezovemu konju v uhelj.

»Sedaj je čas!« si je mislil.

Pognal je konja.

Vitezov konj se je vzpel. Vsi so mislili: »Neznani fant bo skoraj zaključil svoje mlado življenje.«

Pa so obstali začudeni. Kaj to pomeni?

Vitezov konj se je pričel nemirno umikati; zaman je vitez nategoval vajeti. Fantov konj je zdrvel drzno proti njemu.

Nekajkrat se je vitezov konj okrenil, strahovito zarezgetal ter se spustil v beg. Fant pa za njim; kar hitro so vsi izginili v dalji.

Vitezov konj je kot strela naglo preletel ne pretekel devetnajst dežel ter se ustavil šele v dvajseti. Čarovnik, ki ga je tako silno naganjal, je sedaj v podobi mušise odfrčal od njega.

* * *

Ko se je fant vrnil na poljano, se je krog njega zgrnila množica, ki je vzklikala:

»Ti si nas rešil hude nesreče; zahvaljen bodi, fant neznani!«

Prihital je sam kralj.

»Le kako naj se ti zahvalim?« je rekel fantu. »Le kako naj ti izkažem res iskreno prijateljstvo? Ali hočeš, da vladava skupaj?«

Fant je pomislil na ježkove besede: kaj je bilo zanj najbolj potrebno? Za njega samega pravzaprav ne, pač pa za njegovo družino. Rekel je kralju:

»O, kralj, le to bi te prosil, da bi mi daroval veliko, prostrano hišo s številnimi sobami ter z res veliko kuhinjo, ki bi zadostovala za moje bratce in sestrice. Dovolj jim, da bodo lahko tu živeli v miru in od svojega dela.«

Kaj rad mu je dal kralj to, za kar ga je prosil. In kako tudi ne? Številne družine so pač moč kraljestev, držav.

Hotel mu je dati tudi lastno hčerko za ženo. Le s težavo se je je fant ubranil. Raje se je zaročil z mladenko, ki je dala njegovemu utrujenemu konju jesti in piti. Mislil si je:

»Če je dobra z živaljo, bo tudi z mano.«

ŠTEVILO PREBIVAVCEV V ITALIJI PO ZADNJEM ŠTETJU
15. OKTOBRA 1961

Zap. štev.	Pokrajina	Število občin	Število prebivavcev	Glavno mesto	Število prebivavcev
1	Agrigento	43	472.945	Agrigento	47.919
2	Alessandria	190	478.613	Alessandria	92.760
3	Ancona	49	405.709	Ancona	100.485
4	Aosta	74	100.959	Aosta	30.633
5	Arezzo	39	308.964	Arezzo	74.992
6	Ascoli Piceno	73	335.627	Ascoli Piceno	50.114
7	Asti	120	214.604	Asti	61.044
8	Avellino	120	464.904	Avellino	41.825
9	Bari	48	1.263.245	Bari	312.023
10	Belluno	69	234.921	Belluno	31.403
11	Benevento	77	313.020	Benevento	55.381
12	Bergamo	248	744.670	Bergamo	114.907
13	Bologna	60	841.474	Bologna	444.872
14	Bozen	116	373.863	Bozen	88.799
15	Brescia	205	882.949	Brescia	172.744
16	Brindisi	20	345.635	Brindisi	70.657
17	Cagliari	170	754.965	Cagliari	183.784
18	Caltanissetta	22	302.513	Caltanissetta	63.027
19	Campobasso	136	358.052	Campobasso	34.011
20	Caserta	100	649.327	Caserta	50.381
21	Catania	55	893.542	Catania	363.928
22	Catanzaro	159	741.509	Catanzaro	74.037
23	Chieti	102	373.632	Chieti	47.792
24	Como	246	622.132	Como	81.983
25	Cosenza	155	694.398	Cosenza	78.611
26	Cremona	115	351.160	Cremona	73.902
27	Cuneo	250	536.356	Cuneo	46.065
28	Enna	20	229.126	Enna	28.323
29	Ferrara	23	403.218	Ferrara	152.654
30	Firenze	50	1.012.703	Firenze	436.516
31	Foggia	62	665.286	Foggia	118.608
32	Forlì	51	521.128	Forlì	91.945
33	Frosinone	91	438.254	Frosinone	31.155
34	Genova	67	1.031.091	Genova	784.194
35	Gorica	25	137.745	Gorica	42.187
36	Grossetto	27	220.305	Grossetto	51.730
37	Imperia	67	202.160	Imperia	34.995
38	L'Aquila	108	328.989	L'Aquila	56.019
39	La Spezia	32	239.256	La Spezia	121.923
40	Latina	33	319.056	Latina	49.331
41	Lecce	94	678.338	Lecce	75.297
42	Livorno	20	310.210	Livorno	161.077
43	Lucca	35	365.540	Lucca	88.428
44	Macerata	57	291.412	Macerata	38.338
45	Mantova	70	387.255	Mantova	62.411
46	Massa - Carrara	17	202.981	Carrara	64.901
47	Matera	30	200.131	Matera	38.562

Zap. št.	Pokrajina	Število občin	Število prebivavcev	Glavno mesto	Število prebivavcev
48	Messina	105	685.260	Messina	254.715
49	Milano	247	3.156.815	Milano	1.582.534
50	Modena	47	511.355	Modena	139.183
51	Napoli	89	2.421.243	Napoli	1.182.815
52	Novara	165	460.190	Novara	87.704
53	Nuoro	102	283.206	Nuoro	23.033
54	Padova	105	694.017	Padova	197.680
55	Palermo	81	1.111.397	Palermo	587.985
56	Parma	48	389.199	Parma	141.903
57	Pavia	190	518.193	Pavia	74.962
58	Perugia	59	570.149	Perugia	112.511
59	Pesaro - Urbino	67	314.741	Pesaro	65.973
60	Pescara	46	242.958	Pescara	87.436
61	Piacenza	48	291.059	Piacenza	88.541
62	Pisa	39	362.396	Pisa	90.928
63	Pistoia	21	232.999	Pistoia	84.561
64	Potenza	98	444.166	Potenza	43.545
65	Ragusa	12	252.769	Ragusa	57.311
66	Ravenna	18	329.559	Ravenna	115.525
67	Reggio di Calabria	96	609.140	Reggio di Calabria	151.380
68	Reggio Emilia	45	379.688	Reggio Emilia	116.445
69	Rieti	73	162.405	Rieti	35.441
70	Rim	114	2.775.380	Rim	2.188.160
71	Rovigo	51	277.811	Rovigo	45.649
72	Salerno	157	912.265	Salerno	117.633
73	Sassari	79	381.191	Sassari	90.037
74	Savona	69	262.842	Savona	72.115
75	Siena	36	270.062	Siena	61.453
76	Siracusa	19	345.777	Siracusa	89.407
77	Sondrio	78	161.450	Sondrio	18.944
78	Taranto	28	468.713	Taranto	194.609
79	Teramo	46	260.687	Teramo	41.899
80	Terni	32	224.596	Terni	95.072
81	Torino	315	1.824.254	Torino	1.025.822
82	Trapani	23	427.672	Trapani	77.139
83	Trento	227	412.104	Trento	75.154
84	Treviso	95	607.616	Treviso	75.017
85	Trst	6	298.645	Trst	272.723
86	Videm	187	767.908	Videm	86.188
87	Varese	140	581.528	Varese	66.963
88	Venezia	43	749.173	Venezia	347.347
89	Vercelli	169	400.233	Vercelli	50.907
90	Verona	98	667.517	Verona	221.221
91	Vicenza	122	615.507	Vicenza	98.019
92	Viterbo	60	263.862	Viterbo	50.047

SKUPAJ Število občin : 8.035
» prebivavcev: 50.623.569

GORISKA POKRAJINA

Capriva del Friuli - Kopriva	1.456	S. Lorenzo di Mossa - St. Lovrenc ob Soči	1.214
Cormons - Krmin	7.766	San Pier d'Isonzo - St. Peter ob Soči	1.803
Doberdò del Lago - Doberdob	1.399	Savogna d'Isonzo - Sovodnje ob Soči	1.788
Dolegna del Collio - Dolenje	961	Staranzano - Starancan	3.293
Farra d'Isonzo - Fara	1.700	Turriaco - Turjak	2.265
Fogliano Redipuglia - Fojana	2.705	Villesse - Vileš	1.419
Gorizia - Gorica	42.187		
Gradisca d'Isonzo - Gradiška	5.494	Skupaj	137.745
Grado - Gradež	9.666		
Mariano del Friuli - Marijan	1.751		
Medea - Medeja	1.013	TRŽASKA POKRAJINA	
Monfalcone - Tržič	26.818	Duino - Aurisina - Devin - Nabrežina	6.151
Moraro - Moraro	626	Monrupino - Repentabor	640
Mossa - Moša	1.522	Muggia - Milje	12.638
Romans d'Isonzo - Romans	3.060	San Dorligo della Valle - Dolina	5.175
Ronchi dei Legionari - Ronke	9.343	Sgonico - Zgonik	1.318
Sagrado - Zagraj	2.512	Trieste - Trst	272.723
San Canzian d'Isonzo - Škocjan	5.060		
San Floriano del Collio - Števerjan	924	Skupaj	298.645



Zdravnik, ki ima v oskrbi starejše ljudi, stalno sliši pritožbe, da ne morejo spati in prošnje, naj jim predpiše kakšno uspavalno sredstvo, da se rešijo te nadloge. Ljudje dandanašnji splošno povezujejo pojem nesrečnosti z uspavalnimi sredstvi, nočejo pa misliti na to, da so taka sredstva tudi škodljiva in, — zlasti pri starejših ljudeh, — tudi nevarna.

Kako pa sploh je s to nespečnostjo?

Stari Rimljani so menili, da sedem ur spanja zadostuje prav tako za mlade kot za stare ljudi. Če pa naj velja to pravilo, pa svinčnik

v roke in zračunajmo: nekdo hodi redno spat ob devetih zvečer in spi do dveh popolnoči, potem se nespečno premetava po postelji do jutra; toda ta človek se tudi uleže po kosilu in dremlje od dveh do štirih, to je pet nočnih in dve popoldanski, skupno sedem ur spanja: dovolj za njegovo potrebo. Ako želi tak človek spati ponoči, mora pač pozneje v posteljo in omejiti ali izključiti popoldansko spanje. To bo zaleglo mnogo več kot uspavalna sredstva, ki sicer človeka omamijo, vendar pa mu ne dajo pravega počitka.

KJE JE KAJ

Kalendarij	1-27
Skof Jurij Dobrila (<i>dr. Stojan Brajša</i>)	29
Južna Amerika, zbogom (<i>Jože Jurak</i>)	40
Odprta noč in dan so groba vrata (<i>dr. Klug - Fr. Premrl</i>)	48
Msgr. dr. Mihael Toroš (<i>msgr. Rudolf Klinec</i>)	56
Skof Janez Jenko (<i>msgr. Rudolf Klinec</i>)	62
Malenkosti ne smejo greniti vsakdanjega življenja (<i>prof. I. Theuerschuh</i>)	67
Drobtine	69, 84, 103, 109, 122, 127, 129, 145, 151, 157
Usodni Sarajevo (<i>Maks Šah</i>)	70
Novogoriška apostolska administratura (<i>msgr. Rudolf Klinec</i>)	75
Ali bo človek obvladal veseljstvo (<i>dr. Jak. Ukmar</i>)	86
Dr. Jožef Pogačnik (<i>Jože Jurak</i>)	90
Kulturno ogledalo Koroške (<i>Jože Vošnjak</i>)	93
Charlot — mit ali poezija? (<i>Miranda Zafred</i>)	97
Lov na divjega petelina (<i>Tomaž Cuder</i>)	99
Versko-kulturno društvo »Slomšek« v Rimu (<i>Roman Rus</i>)	100
Galilejev proces ter novo razmerje med vero in znanostjo (<i>dr. J. Ukmar</i>)	104
William Shakespeare (<i>Martin Jevnikar</i>)	110
Važna dela v štandreški župniji (<i>msgr. Rudolf Klinec</i>)	112
Ksaver Meško (<i>Martin Jevnikar</i>)	116
Ob 100 letnici Mariborskega programa (<i>Martin Jevnikar</i>)	119
Nega živine v zimskem času (<i>dr. Danilo Rustja</i>)	123
Pomen nastilja za naše kmečko gospodarstvo (<i>dr. Danilo Rustja</i>)	124
Kovaštvo v zgodovini človeštva (<i>dr. Danilo Rustja</i>)	128
Vrtiljak skozi leto dni (<i>Jože Jurak</i>)	132
Michelangelo Buonarroti (— sc —)	142
Pregled prosvetnega dela na Goriškem (<i>A. B.</i>)	146
Škedenj nekdanj in danes (<i>U. Marko</i>)	149
Bo, kar bo! (<i>Julče Gorjan</i>)	152
Število prebivavcev v Italiji	155, 156, 157

PESMI

Odmevi iz Lurda (<i>Ljubka Sorli</i>)	34-35
Emigrantom iz Dreke (<i>Zdravko</i>)	51
Misel na dom (<i>Zdravko</i>)	55
Čudovito (<i>S. G.</i>)	66
Hočem naših trav (<i>S. G.</i>)	68
V tesnobi (<i>S. G.</i>)	72
Umirajoči pesnik (<i>Mirko Mazora</i>)	77
Ponižano nasilje (<i>S. G.</i>)	81
V izjemi (<i>Mirko Mazora</i>)	95
Ne zameri, cvet (<i>Yl Knotts</i>)	98
Pomlad (<i>Mirko Mazora</i>)	107
V okovih sedanjosti (<i>Mirko Mazora</i>)	117
Na Krasu (<i>Mirko Mazora</i>)	121



